

พื้นที่การทำงานร่วมกันของห้องสมุด

ปราณี อัสวภูษิตกุล¹

บทคัดย่อ

ศตวรรษที่ 21 เทคโนโลยีสื่อสารและโทรคมนาคมมีบทบาทต่อการดำรงอยู่ของห้องสมุดเป็นอย่างยิ่ง ผู้ใช้สามารถเข้าถึงสารสนเทศได้ตลอด 24 ชั่วโมง โดยไม่ต้องเดินทางมายังห้องสมุด ดังนั้นเพื่อให้ห้องสมุดยังคงดำรงอยู่ได้นอกเหนือจากการเป็นแหล่งสารสนเทศเพื่อการศึกษาค้นคว้าเท่านั้น ห้องสมุดต้องมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพอย่างเร่งด่วน เพื่อเป็นการเชิญชวนผู้ใช้เข้ามาใช้พื้นที่ห้องสมุด ห้องสมุดต้องเพิ่มพื้นที่การทำงานร่วมกันเพื่อกิจกรรมที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น โดยคำนึงถึงความต้องการใช้พื้นที่ของผู้ใช้เป็นสำคัญ การจัดพื้นที่ที่มีความยืดหยุ่นในการใช้งาน การออกแบบที่ดึงดูดใจมนั้วให้ผู้ใช้เกิดการเรียนรู้ มีจินตนาการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ ทำงานร่วมกันได้อย่างสนุกสนานและสะดวกสบาย

คำสำคัญ: พื้นที่การทำงานร่วมกัน พื้นที่ห้องสมุด

¹ สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ E-mail: pra@tu.ac.th

Co-working Space in Library

Pranee Asvapoositkul¹

Abstract

Information and communication technology are going to play an increasingly crucial role in the existence of libraries. The library users can get an 24-hour access to the resources without being in a library. To ensure the existence of libraries besides being educational resources, space efficiency inside libraries needs to be necessarily improved to create the area for people to use the spaces in libraries. Libraries need to provide co-working spaces for more activities, provided based on needs of library users. The flexibility in multi-use space and space design are topic of great importance in order to develop imagination of library users, create innovations, build friendly and comfortable work environment.

Keywords: Co-working Space, Library Space

¹ Division of Library Science, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University, E-mail: pra@tu.ac.th

บทนำ

ห้องสมุดคือสถาบันบริการสารสนเทศที่ผู้ใช้สามารถเข้าไปศึกษาค้นคว้าหาความรู้ ข้อมูล สารสนเทศต่างๆ ตามความต้องการของแต่ละบุคคลขณะเดียวกันในโลกปัจจุบันผู้ใช้ก็สามารถค้นคว้าหาความรู้ ข้อมูล สารสนเทศผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้ตลอดเวลาโดยไม่ต้องเดินทางมาที่ห้องสมุด วิธีการดำเนินชีวิตของผู้ใช้สารสนเทศทุกวัยก็เปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นวัยเด็ก วัยรุ่น หรือวัยผู้ใหญ่ นอกเหนือจากการใช้สารสนเทศแล้ว ผู้ใช้ยังต้องการใช้พื้นที่เพื่อการทำกิจกรรมที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น ผู้ใช้วัยเด็กต้องการพื้นที่เพื่อทำกิจกรรมบันเทิงสนุกสนาน ผู้ใช้วัยรุ่นนอกจากมาใช้พื้นที่ห้องสมุดเพื่ออ่านหนังสือก่อนสอบแล้ว ยังต้องการพื้นที่เพื่อการทำกิจกรรมกลุ่ม การติวหนังสือร่วมกัน ตลอดจนการพักผ่อนในระยะเวลาสั้นๆ ผู้ใช้วัยผู้ใหญ่ที่ทำงานประจำบางเวลาที่ต้องการหาสถานที่เพื่อสร้างบรรยากาศการทำงานใหม่ๆ นอกเหนือจากสถานที่ทำงานประจำของตนเอง ส่วนผู้ใช้วัยผู้ใหญ่ที่เกษียณแล้วก็อาจต้องการพื้นที่เพื่อทำกิจกรรมสังสรรค์ การพบปะเพื่อนฝูง จิบกาแฟ อ่านหนังสือเพื่อลดปัญหาเกี่ยวกับความจำเมื่ออายุมากขึ้น การแสวงหาพื้นที่เพื่อตอบโจทย์การดำเนินชีวิตในโลกปัจจุบันที่ยังต้องการสารสนเทศควบคู่ไปพร้อมกับความสุข ความสะดวกสบาย อีกทั้งเป็นพื้นที่ที่สามารถสร้างแรงบันดาลใจหรือจุดประกายในการทำงานได้ด้วย พื้นที่การทำงานร่วมกัน (Co-working Space) ของห้องสมุดจึงเป็นทางเลือกที่น่าสนใจทางเลือกหนึ่ง ด้วยมีปัจจัยที่เอื้อต่อการทำงานอย่างยิ่ง เพราะมีทั้งสารสนเทศที่หลากหลาย มีบรรณารักษ์ นักเอกสารสนเทศ เป็นที่ปรึกษาด้านสารสนเทศอย่างยิ่ง อีกทั้งค่าธรรมเนียมการเข้าใช้พื้นที่การทำงานร่วมกันของห้องสมุดก็ไม่ได้มีค่าใช้จ่ายหรือมีค่าใช้จ่ายสูงเหมือนกับพื้นที่การทำงานร่วมกันของภาคเอกชน

ความหมายของ Co-working

คำว่า “Co-working” ถูกนำมาใช้เป็นครั้งแรกโดยเบอณี เดอโคเวน (Bernie DeKoven) เมื่อปี ค.ศ.1999 หมายถึงการอำนวยความสะดวกในการทำงานร่วมกันโดยนำคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น ช่วงแรกได้รับความนิยมในวงจำกัดเฉพาะกลุ่มบุคคลที่ทำงานด้านเทคโนโลยี ก่อนจะเริ่มแพร่หลายไปยังกลุ่มอาชีพอื่นๆ ในเวลาต่อมา ทั้งศิลปิน นักเขียน นักศึกษา นักธุรกิจ ฯลฯ เป็นต้น ต่อมาในปี ค.ศ.2005 แบริด นิวเบิร์ก (Brad Neuberg) ได้ใช้คำว่า Co-working เกี่ยวข้องกับพื้นที่ทางกายภาพตามที่เข้าใจกันในปัจจุบันอันหมายถึงพื้นที่ที่บุคคลทั่วไปสามารถมาใช้เพื่อทำงานร่วมกันในบรรยากาศแบบสบายๆ โดยในเริ่มแรกนิวเบิร์กได้ใช้พื้นที่ในโรงงานผลิตหมวกที่ซานฟรานซิสโกเป็นพื้นที่เพื่อการทำงานร่วมกัน

พื้นที่การทำงานร่วมกันของห้องสมุดในต่างประเทศ

พื้นที่การทำงานร่วมกันในส่วนที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุดได้มีการศึกษาที่น่าสนใจคือ ในสหรัฐอเมริกา มีห้องสมุดจำนวนมากกว่า 1 ใน 3 แห่ง มีพื้นที่ว่างสำหรับให้บุคคลทั่วไปสามารถมานั่งทำงานนอกสถานที่ทำงานของตนเอง โดยใช้พื้นที่การทำงานร่วมกันของห้องสมุด ผู้ใช้พื้นที่นี้สามารถเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศต่างๆ ข้อมูล ประชากร การวิจัยตลาด สถิติ ฐานข้อมูลทางวิชาการ วารสารวิชาชีพ หลากหลายสาขา การเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตแบบไร้สาย โต๊ะทำงานขนาดใหญ่ ห้องประชุมสำหรับการทำงานร่วมกัน ตลอดจนผู้ช่วยวิจัยที่ได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดีและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการให้คำปรึกษาด้านสารสนเทศที่รู้จักกันในนามบรรณารักษ์ ตัวอย่างห้องสมุดหลายแห่งในสหรัฐอเมริกาที่มีการจัดพื้นที่การทำงานร่วมกันกระจายอยู่ในชุมชนเล็กใหญ่ทั่วประเทศ เพื่อให้บริการผู้ใช้ทั่วไปได้แก่ห้องสมุดดังต่อไปนี้

ห้องสมุดประชาชนไมแอมี-เดท (The Miami-Dade Public Library) ได้รับรางวัลต้นแบบการใช้พื้นที่ทำงานร่วมกันภายในห้องสมุดมูลค่า 35,000 ดอลลาร์สหรัฐ ในชื่อโครงการวิจัยเรื่อง Co-working at the Library โดยศึกษาความเป็นไปได้ของการใช้พื้นที่ทำงานร่วมกันในห้องสมุด การจำลองและทดสอบพื้นที่ทำงานร่วมกันของผู้ใช้ สิ่งที่ใช้ต้องการหรือไม่ต้องการ และจะใช้พื้นที่ทำงานร่วมกันเมื่อใด ข้อมูลจากผลจากการวิจัยได้นำมาใช้เพื่อการสร้างพื้นที่การทำงานร่วมกันของห้องสมุด นอกจากนี้ยังได้นำข้อมูลดังกล่าวไปปรับใช้กับการสร้างพื้นที่ทำงานร่วมกันที่ห้องสมุดเคนดัลล์ในภูมิภาคตะวันตก (West Kendall Regional Library)

พื้นที่ทำงานร่วมกันอีกแห่งหนึ่งที่ทันสมัยใจกลางรัฐวอชิงตันคือ ห้องสมุดประชาชนสโปแกน (The Spokane Public Library) ห้องสมุดแห่งนี้มีผู้ใช้เพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่าในช่วง 2 เดือนแรกที่มีการเปิดให้บริการใช้พื้นที่การทำงานร่วมกัน บรรณารักษ์งานวิจัยทางธุรกิจของห้องสมุด กล่าวว่า “มีบ่อยครั้งที่ผู้ใช้หาที่นั่งไม่ได้เนื่องจากมีผู้เข้ามาใช้จำนวนมาก” เจ้าหน้าที่ของบริษัทไอทีระดับโลก เข้ามานั่งทำงานโดยใช้การเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตแบบไร้สาย ทีมงานของพวกเขาทั้งสามคนเคยทำงานจากบ้านและ/หรือร้านกาแฟมาก่อน แต่ปัจจุบันเป็นผู้ใช้พื้นที่นี้ของห้องสมุด สมาชิกในทีมคนหนึ่งกล่าวว่า “เป็นเรื่องที่ดีและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ที่พวกเขาสามารถทำงานในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม” ผู้ใช้บางคนบอกว่า “มนุษย์เป็นสัตว์สังคม การได้นั่งทำงานนอกบ้าน แวดล้อมด้วยผู้คนช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพมาก การได้ใช้พื้นที่ร่วมกันในการทำงานที่ห้องสมุดจัดว่าเป็นสถานที่ที่ปลอดภัย และเมื่อมนุษย์รู้สึกปลอดภัย การไหลเวียนของเลือดไปเลี้ยงสมองก็จะดี สมองผ่อนคลาย มีสมาธิในการทำงาน ส่งผลให้งานมีประสิทธิภาพด้วย”

ลาร์รา คลาร์ก Larra Clark รองผู้อำนวยการสำนักงานนโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศของสมาคมห้องสมุดอเมริกันกล่าวว่า ห้องสมุดประชาชนสามารถสร้างพื้นที่การทำงานร่วมกันที่ดีที่สุดได้ โดยห้องสมุดสามารถดึงดูดผู้ที่มีอาชีพอิสระ (Freelance) ผู้ที่ทำธุรกิจส่วนตัว เข้ามาใช้พื้นที่ของห้องสมุดได้ด้วยเหตุผลหลายประการ ได้แก่ ห้องสมุดมีสารสนเทศที่หลากหลาย บรรณารักษ์และบุคลากรมีความรู้ ให้คำปรึกษาได้เป็นอย่างดี ห้องสมุดมีความเชื่อมโยงกับชุมชนและสังคม โครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพ การเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตแบบไร้สาย ตลอดจนมีเครื่องพิมพ์สามมิติ (3D Printing) เป็นต้น (Opar, 2017 and Lussier, 2017)

ที่ห้องสมุดริชแลนด์ (Richland Library, 2017) มีศูนย์การทำงานร่วมกัน (Co-working Center) ตั้งอยู่ที่ชั้น 3 ของห้องสมุด ผู้ใช้บริการสามารถใช้พื้นที่การทำงานในศูนย์นี้โดยไม่มีค่าใช้จ่าย มีอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศครบครันโดยบริการด้วยตัวเอง พื้นที่กว้างขวางและเงียบสงบ พร้อมทั้งทัศนอันสวยงามของเมืองโคลัมเบีย นอกจากนี้ยังมีทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดอย่างเพียงพอพร้อมในการเข้าถึงโดยระบบออนไลน์ ศูนย์การทำงานร่วมกันมีห้องย่อยๆ 6 ห้อง ภายในแต่ละห้องประกอบด้วยโต๊ะทำงานพร้อมเก้าอี้เสียบคอมพิวเตอร์ ซอฟต์แวร์ที่จำเป็น อินเทอร์เน็ตไร้สาย สแกนเนอร์ ตู้เก็บของ ที่นั่งพักผ่อน โดยมีข้อกำหนดในการใช้พื้นที่ของศูนย์ดังนี้

1. บุคคลอายุต่ำกว่า 18 ปี ไม่สามารถใช้พื้นที่การทำงานร่วมกันของศูนย์ได้
2. การจองพื้นที่การทำงานร่วมกันผ่านระบบออนไลน์ สามารถจองล่วงหน้าได้ก่อนใช้พื้นที่จริง 2 วัน
3. ระยะเวลาการใช้ห้องสูงสุด 8 ชั่วโมง/วัน กรณีที่ไม่มีผู้ประสงค์ใช้ห้องต่อ สามารถขยายระยะเวลาการใช้ห้องได้
4. การสำรองห้องจะถูกลบเลิก กรณีที่ผู้ใช้ไม่มาภายใน 30 นาที นับจากเวลาเริ่มต้นที่จองไว้
5. ผู้ใช้เปิด-ปิด ห้องด้วยตนเอง กรณีกุญแจห้องสูญหายต้องเสียค่าธรรมเนียม 20 ดอลลาร์สหรัฐ

6. ห้องสมุดริชแลนดไม่รับผิดชอบต่อการสูญหายหรือการถูกโจรกรรมสิ่งของที่ผู้ใช้นำติดตัวมา
 7. การใช้โต๊ะและตู้เก็บสัมภาระ ต้องใช้เฉพาะที่จัดไว้ให้ในแต่ละห้องเท่านั้น ไม่ก้าวท้าวไปใช้ครุภัณฑ์ห้องอื่น และสัมภาระทุกอย่างต้องนำออกจากตู้เมื่อเสร็จสิ้นการใช้งาน
 8. ไม่รบกวนผู้เข้ามาใช้พื้นที่ร่วมกัน
 9. ไม่ใช่ศูนย์เพื่อการสัมภาษณ์งานทางการตลาด การโทรศัพท์ติดต่อลูกค้า หรือการทำกิจกรรมที่ไม่เหมาะสม
 10. การไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ข้างต้น จะเสียสิทธิ์ในการเข้าใช้พื้นที่การทำงานร่วมกันของศูนย์ต่อไป
- ห้องสมุดอีกแห่งหนึ่งคือ ห้องสมุดประชาชนสกอตส์เดล (Scottsdale Public Library, 2017) มีพื้นที่จัดเป็นห้องสำหรับการทำงานร่วมกันชื่อว่า เดอะ ยูเรก้า ลอฟท์ สกอตส์เดล (The Eureka Loft Scottsdale) เปิดให้บริการโดยไม่มีค่าใช้จ่ายแก่สาธารณชนและเครือข่ายนักธุรกิจในชุมชน โดยเฉพาะผู้ประกอบการและเจ้าของธุรกิจขนาดเล็ก ภายในห้องมีบริการอินเทอร์เน็ตไร้สาย คอมพิวเตอร์ และการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด ผู้ใช้สามารถโทรศัพท์แจ้งการใช้ห้องได้ล่วงหน้า นอกจากนี้ยังมีห้องปฏิบัติการสื่อดิจิทัล (The Digital Media Lab) สำหรับผู้ที่ต้องการถ่ายวิดีโอหรือสร้างสื่อการตลาดสำหรับธุรกิจหรือแบรนด์ของตน อุปกรณ์ที่มีในห้องปฏิบัติการสื่อดิจิทัล ได้แก่ กล้องถ่ายรูปที่ทันสมัย ขาดตั้งกล้อง จอ ไมโครโฟน อุปกรณ์สำหรับให้พิธีกรอ่านบทพูด (Teleprompter) จอสีเขียว (Green Screen) แสงสว่างภายในห้องปรับได้ตามความต้องการ ซอฟต์แวร์ที่ทันสมัยช่วยในการออกแบบกราฟฟิก เช่น Adobe Creative Cloud ที่สามารถทำงานได้ทั้งบนหน้าจอกอมพิวเตอร์เดสก์ท็อปและบนคลาวด์ (Cloud) การเชื่อมต่อและแชร์ไฟล์ผลงาน การสร้างและแก้ไขไฟล์ได้ทุกที่ตลอดเวลา ตลอดจนโปรแกรมทำเพลงที่ชื่อ Pro Tools เป็นต้น

นอกจากนี้ที่ชั้น 2 ของห้องสมุดกลางเบอร์ตัน บาร์ (Burton Barr Central Library) ยังเป็นที่ตั้งของศูนย์ไฮฟ์ แอท เซนทรัล (hive @ central) ตั้งขึ้นด้วยความร่วมมือระหว่างห้องสมุดกลางเบอร์ตัน บาร์ ห้องสมุดประชาชนฟีนิกซ์ (Phoenix Public Library, 2017) กลุ่มผู้ประกอบการและนวัตกรรม มหาวิทยาลัยแอริโซนา (The Entrepreneurship and Innovation Group-ElG at Arizona State University) แผนกพัฒนาชุมชนและเศรษฐกิจเมืองฟีนิกซ์ ศูนย์นี้มีพื้นที่การทำงานร่วมกันสำหรับผู้ประกอบการและนักธุรกิจขนาดเล็กในชุมชนทั่วทั้งรัฐแอริโซนาได้มาพบปะกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทำงานร่วมกันในการพัฒนาแนวคิดธุรกิจ บริการให้คำปรึกษาแบบตัวต่อตัวโดยผู้เชี่ยวชาญด้านธุรกิจ มีบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดที่มีความรู้ทางธุรกิจให้คำปรึกษาสารสนเทศเฉพาะด้าน การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (Workshops) การจัดสัมมนาทางเว็บ (Webinars) วิดีโอสตรีมมิง (VideoStreaming) ซึ่งเป็นการนำข้อมูลในรูปแบบของภาพและเสียงส่งผ่านอินเทอร์เน็ตคอมพิวเตอร์เพื่อการเข้าถึงฐานข้อมูลห้องสมุดและแหล่งข้อมูลออนไลน์ อินเทอร์เน็ตไร้สาย ห้องประชุม สำหรับหนังสือ นิตยสาร และหนังสือพิมพ์ด้านธุรกิจ อยู่ที่ชั้น 5 ของห้องสมุด

ในลอนดอน ห้องสมุดเบ็นัล กรีน (Bethnal Green Library) ตั้งอยู่ในอาคารยุควิกตอเรียที่ทรูราเพเดียนภายในอาคารเป็นแผ่นไม้สูงประดับตกแต่งด้วยเหรียญต่างๆ เพื่อเป็นเกียรติแก่วีรบุรุษทางวัฒนธรรมของอังกฤษ ผู้ใช้กล่าวถึงพนักงานของห้องสมุดว่าเป็นมิตรและให้ความช่วยเหลือด้านสารสนเทศเป็นอย่างดี พื้นที่การทำงานร่วมกันมีอินเทอร์เน็ตไร้สาย ที่ตั้งของห้องสมุดอยู่ห่างจากสถานีรถไฟใต้ดินเบ็นัล กรีน ด้วยการเดินเท้าเพียง 1 นาที แสดงให้เห็นถึงการเดินทางที่สะดวกมาก

ส่วนที่ห้องสมุดบีเอฟไอยู รูเบน (BFI ReubenLibrary) ก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ.1933 ในลอนดอน BFI-The British Film Institute เป็นองค์กรการกุศลที่เกี่ยวข้องกับงานด้านศิลปะภาพยนตร์ของสหราชอาณาจักร หนึ่งในอัญมณีที่มีค่าขององค์กรนี้ก็คือ ห้องสมุดเล็กๆ ที่ซ่อนตัวอยู่ในพื้นที่ของอาคาร ภายในห้องตกแต่งอย่างเรียบง่าย แบ่งเป็นมุมคอมพิวเตอร์สมรรถนะสูงเพื่อใช้งานส่วนตัว 24 เครื่อง มุมคอมพิวเตอร์สำหรับใช้งานเป็นกลุ่ม มุมพื้นที่การทำงานร่วมกันที่เป็นโต๊ะขนาดใหญ่ 6 ตัว และตู้เก็บสัมภาระ

ห้องสมุดอีกแห่งหนึ่งในลอนดอนที่มีพื้นที่การทำงานร่วมกันที่ดีที่สุดสำหรับผู้ประกอบการคือ หอสมุดแห่งชาติอังกฤษ (The British Library) ภายในอาคารมีปีกหนึ่งที่ตั้งเป็นพื้นที่พิเศษเฉพาะสำหรับเจ้าของธุรกิจขนาดเล็กและนักลงทุน ผู้ใช้สามารถเข้าถึงสารสนเทศได้อย่างมหาศาล เช่น ข้อมูลรายงานตลาดออนไลน์ของบริษัทวิจัยด้านการตลาดและพฤติกรรมผู้บริโภคที่มีชื่อเสียงระดับโลก เช่น Mintel, Frost & Sullivan, Euromonitor ที่มีมูลค่ามากกว่า 5 ล้านปอนด์ ข้อมูลบริษัทในสหราชอาณาจักรและทั่วโลกมากกว่า 144 ล้านราย มีห้องเรียนสำหรับการเรียนในหลักสูตรต่างๆ การฝึกอบรม การฝึกปฏิบัติด้านนวัตกรรม อินเทอร์เน็ตไร้สายที่หอสมุดแห่งชาติอังกฤษมีค่าใช้จ่าย แต่ก็รับประกันได้ว่าสัญญาณดีเยี่ยม และมีร้านกาแฟ อาหารจานเดียวด้วย(Rocketspace, 2017)

ภาพที่ 1 พื้นที่การทำงานร่วมกันมุมหนึ่งในหอสมุดแห่งชาติอังกฤษ ที่บุคคลทั่วไปสามารถเข้ามาใช้บริการและเข้าถึงสารสนเทศที่มากมายมหาศาลผ่านอินเทอร์เน็ตไร้สายคุณภาพเยี่ยม

ในประเทศแถบเอเชีย หอสมุดแห่งชาติจีน (National Library of China) ในกรุงปักกิ่ง มีพื้นที่การทำงานร่วมกันที่กว้างใหญ่ช่วยให้มั่นใจได้ว่าผู้ใช้จะมีที่นั่งมากมาย บรรยากาศเงียบสงบ พร้อมด้วยทรัพยากรสารสนเทศ แม้ว่าห้องสมุดจะมีที่นั่งจำนวนมาก แต่ผู้ใช้ก็ควรจะมาถึงห้องสมุดในช่วงเช้า เนื่องจากคนส่วนใหญ่มักอยู่ที่ห้องสมุดตลอดทั้งวัน(Lu, 2017)

ส่วนในประเทศไต้หวัน ที่เมืองหลวงไทเปมีห้องสมุดอยู่หลายแห่งทั่วเมือง แต่ห้องสมุดประชาชนเมืองไทเป (Taipei City Public Library) เป็นหนึ่งในห้องสมุดที่ดีที่สุดสำหรับการศึกษาค้นคว้าเนื่องจากมีห้องเรียนที่นั่งสะดวกสบาย โต๊ะทำงานส่วนบุคคลที่ใหญ่ ห้องสมุดแห่งนี้เป็นที่นิยมของผู้ใช้จำนวนมาก มีพื้นที่มุมหนึ่งที่ตั้งไว้สำหรับการทำกิจกรรมร่วมกัน ในเวลาเช้าของทุกวันก่อนห้องสมุดเปิด จะมีผู้ใช้มารอเข้าคิวก่อนประตูเปิดเป็น

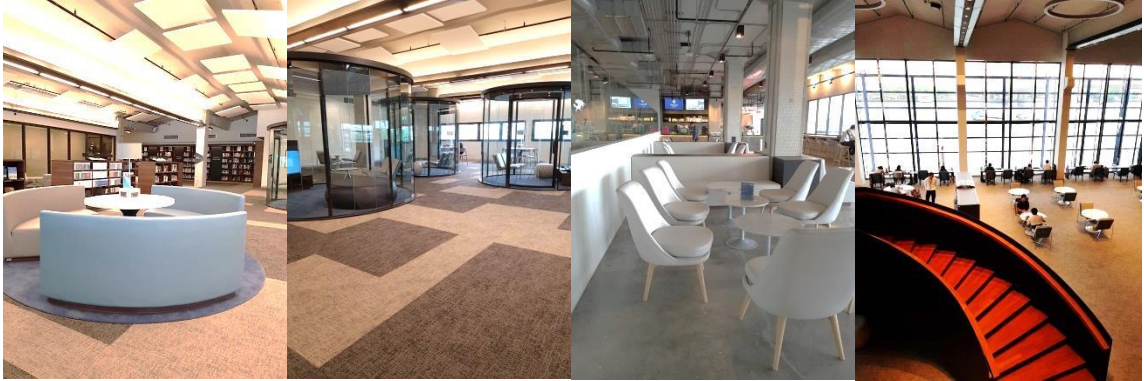
ประจำ ด้วยเหตุนี้เจ้าหน้าที่ห้องสมุดจึงค่อนข้างเข้มงวดในกรณีที่ใช้เอาสิ่งของวางไว้เป็นการจองพื้นที่ เจ้าหน้าที่จะนำสิ่งของดังกล่าวออกถ้าเจ้าของไม่กลับมาใช้พื้นที่ดังกล่าวภายในหนึ่งชั่วโมง(McEneaney, 2017)

สำหรับประเทศญี่ปุ่นห้องสมุดประชาชนหลายแห่งในโตเกียวกำลังปรับปรุงพื้นที่มากขึ้นสำหรับผู้ที่ต้องการทำงานหรือเรียนรู้นอกสถานที่ ซึ่งไม่ใช่การทำงานที่สำนักงานหรือที่บ้าน ห้องสมุดประชาชนชิโยดะ (Chiyoda Public Library) (Kendall, 2013) มีพื้นที่การทำงานที่ตกแต่งใหม่เพื่อเป็นสำนักงานแห่งที่สอง มีการประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้บุคคลออกจากบ้านและใช้ประโยชน์สูงสุดจากสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในห้องสมุดที่พวกเขาได้จ่ายภาษีให้แก่เมือง มีอินเทอร์เน็ตไร้สาย โต๊ะทำงานขนาดใหญ่ หนังสือและวารสารจำนวนมากมาย บรรยากาศเงียบสงบ ขณะเดียวกันก็มีพื้นที่สำหรับผู้ใช้เพื่อระดมความคิดกับสมาชิกในทีมได้โดยไม่รบกวนผู้ที่อยู่รอบข้าง อีกทั้งยังมีพื้นที่สำนักงานให้เช่าราคาสมเหตุสมผลเหมาะสำหรับการนำเสนองานเล็กๆ และมีร้านกาแฟด้วย

นอกจากนี้ในประเทศสิงคโปร์รัฐบาลมีนโยบาย New Way of Work (NWOW) โดยการนำพื้นที่บางส่วนของห้องสมุดมาปรับเป็นพื้นที่เพื่อการทำงานร่วมกันเรียกว่า Smart Work Centre เพื่อสนองตอบลักษณะการทำงานของคนรุ่นใหม่ ที่ไม่ต้องเดินทางไกลเข้าสำนักงาน ช่วยประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ศูนย์ดังกล่าวจะตั้งอยู่ใกล้ที่พักอาศัย ปัจจุบันมี Smart Work Centre 4 แห่ง คือย่านเทา เพียว, จูลอง, เกล็งตะวันออก และแทมปีเนส(Toa Payoh, Jurong, Geylang East and Tampines) แต่ละศูนย์รองรับผู้เข้าใช้งานได้พร้อมกัน 47 คน พื้นที่ทั้งหมดเชื่อมต่อด้วยอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงในเครือข่ายบรอดแบนด์แห่งชาติ โครงการนี้เป็นความร่วมมือระหว่างองค์กรภาครัฐของสิงคโปร์ที่รับผิดชอบด้านการพัฒนากำกับดูแลสื่อสารสนเทศต่างๆ ภายในประเทศและการคิดค้นนวัตกรรมใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อภาคธุรกิจที่ชื่อว่า Infocomm Media Development Authority-IMDA กับกรรมการหอสมุดแห่งชาติ ส่วนผู้บริหารพื้นที่คือบริษัทรีจิส (Regus) เป็นบริษัทชั้นนำระหว่างประเทศที่ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับสำนักงานสำเร็จรูปให้เช่า ห้องประชุม ห้องรับรองทางธุรกิจ (Business Lounge) และมีเครือข่ายห้องประชุมทางวิดีโอที่ใหญ่ที่สุดในโลก ผู้ใช้ทั่วไปสามารถสมัครใช้งานพื้นที่นี้ได้ทั้งรายชั่วโมง รายวัน และรายเดือน ค่าใช้ไต่รายวันอยู่ที่ 20 ดอลลาร์สิงคโปร์ ส่วนการเช่าพื้นที่ส่วนตัวรายเดือนอยู่ที่ 399 ดอลลาร์สิงคโปร์ (Wason Liwlompaisan, 2016)

พื้นที่การทำงานร่วมกันของห้องสมุดในประเทศไทย

ธนาคารแห่งประเทศไทย ได้มีการปรับปรุงอาคารโรงพิมพ์ธนบัตรครั้งใหญ่ อาคารดังกล่าวก่อสร้างขึ้นพร้อมกับประวัติศาสตร์ด้านการเงินของประเทศ ในช่วงสงครามมหาเอเซียบูรพาหรือสงครามโลกครั้งที่ 2 มีอายุเกือบกึ่งศตวรรษ ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา โดยปรับปรุงให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ ภายในอาคารประกอบด้วยพื้นที่ที่เป็นห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ห้องประชุม พื้นที่การทำงานร่วมกัน และร้านกาแฟ เป็นการพลิกโฉมภาพลักษณ์ของห้องสมุดธนาคารแห่งประเทศไทยที่ผู้ใช้ทั่วไปมักมองว่าเป็นสถานที่ที่มีบรรยากาศทางวิชาการ การเข้าใช้พื้นที่ต้องเป็นไปตามระเบียบและข้อกำหนดของห้องสมุด การปรับเปลี่ยนให้มีพื้นที่การทำงานร่วมกันในครั้งนี้ ธนาคารแห่งประเทศไทยคาดหวังว่า พื้นที่นี้จะเอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคล มิใช่ระหว่างบุคคลกับหนังสือในห้องสมุดเท่านั้น ทศนีย์ภาพที่งดงามริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาเชิญชวนให้ผู้คนเข้ามาสททนาแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน (Teerapan Leelavansuk, 2018)

ภาพที่ 2-5 พื้นที่การทำงานร่วมกันภายในศูนย์การเรียนรู้ ธนาาคารแห่งประเทศไทย มีห้องประชุมกลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่ พื้นที่เปิด ร้านเครื่องดื่ม มองเห็นทัศนียภาพแม่น้ำเจ้าพระยา

ห้องสมุดเฉพาะอีกแห่งหนึ่งคือ ห้องสมุดสตางค์ มงคลสุข คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ก็มีการจัดพื้นที่การทำงานร่วมกัน โดยมีทั้งห้องสัมมนาและห้องประชุมกลุ่มย่อย พร้อมอุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัย มีการกำหนดระเบียบการใช้พื้นที่คล้ายคลึงกับระเบียบการใช้พื้นที่ของห้องสมุดริชแลนด์ในสหรัฐอเมริกา บุคคลภายนอกใช้พื้นที่นี้ได้ แต่จะมีค่าธรรมเนียมการใช้ห้องเล็กน้อย

ภาพที่ 6-11 พื้นที่การทำงานร่วมกันภายในห้องสมุดสตางค์ มงคลสุข คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มีห้องประชุมกลุ่มที่เป็นทางการ ห้องเก้าอี้โซฟา บรรยากาศสบายๆ ปลั๊กไฟ กระดาน

ในส่วนของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา สำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บริเวณชั้น 1 ของอาคารเป็นพื้นที่การทำงานร่วมกัน บุคคลภายนอกสามารถเข้าใช้บริการได้โดยการแลกบัตร บริเวณนี้มีที่นั่งประมาณ 70 ที่นั่ง คอมพิวเตอร์สืบค้นสารสนเทศ ผู้ใช้สามารถปรึกษาหาเรื่องงาน ใช้เสียงได้ นำขนมและเครื่องดื่มเข้ามารับประทานได้ ตามความเหมาะสม มีร้านกาแฟด้านหน้าใกล้ทางเข้าห้องสมุด ช่วงสอเปิดตลอด 24 ชั่วโมง

นอกจากนี้ยังมีห้องสมุดตามคณะต่างๆ ในมหาวิทยาลัยที่มีพื้นที่การทำงานร่วมกันที่น่าสนใจอีกหลายแห่ง เช่น ห้องสมุดคณะวิศวกรรมศาสตร์ มีพื้นที่การทำงานร่วมกันที่ตกแต่งภายในสนองตอบการใช้งานของนักศึกษาวัยรุ่น ส่วนที่เป็นพื้นที่โล่งนักศึกษาใช้เป็นทำกิจกรรมกลุ่ม กิจกรรมเดี่ยว ใช้เสียงได้ ส่วนที่เป็นห้องกระจก ใช้ทำกิจกรรมกลุ่มย่อย มีเทคโนโลยีสารสนเทศทันสมัยในห้อง คอมพิวเตอร์ กระจาดานอิเล็กทรอนิกส์ มีห้องที่เรียกว่า “เดอะบ็อกซ์” ที่นักศึกษาสามารถใช้พื้นที่นี้เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ พร้อมกับการชมสื่อมัลติมีเดีย การจัดพื้นที่ เดอะบ็อกซ์ของห้องสมุดคณะวิศวกรรมศาสตร์ในคราวเปิดตัวครั้งแรกนั้น ผู้ใช้ห้องสมุดในประเทศไทยให้ความสนใจกับความแปลกใหม่เป็นอย่างยิ่ง ทีมศึกษาวิจัยก่อนการปรับเปลี่ยนกายภาพห้องสมุดระบุว่า การปรับเปลี่ยนพื้นที่เป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น แต่หัวใจสำคัญคือตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้ใช้งาน เพราะนิสิตส่วนใหญ่ต้องการให้ห้องสมุดเป็นพื้นที่อ่านหนังสือส่วนตัวและพักผ่อน ตลอดจนใช้ตัวหนังสือกับเพื่อน มากกว่าการเข้าห้องสมุดเพื่อยืมคืนหนังสือเท่านั้น

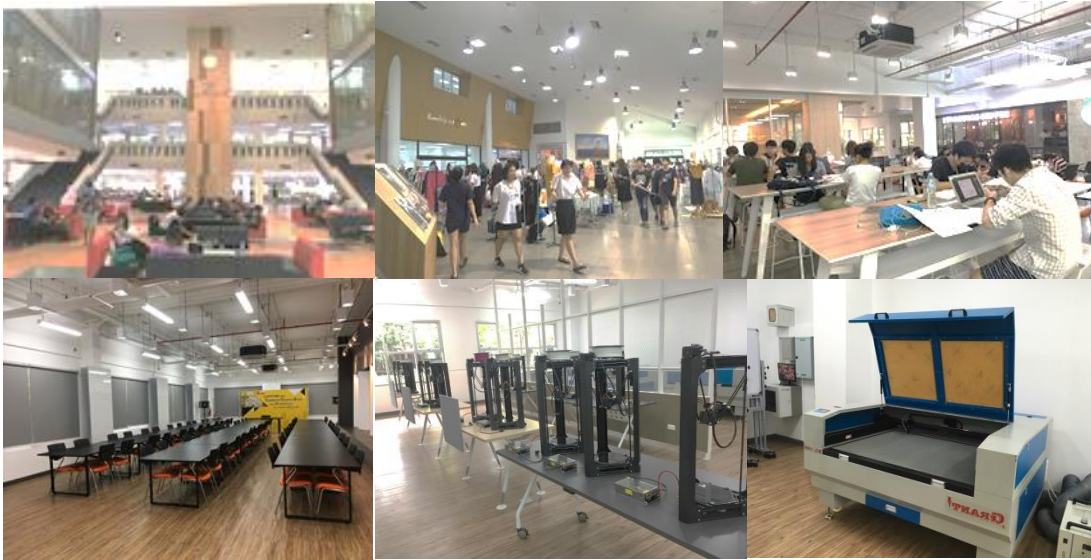
ภาพที่ 12-14 พื้นที่การทำงานร่วมกันภายในสำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยบรรยากาศสบายๆ สามารถสืบค้นสารสนเทศออนไลน์ มีร้านกาแฟ

ภาพที่ 15-17 พื้นที่การทำงานร่วมกันภายในห้องสมุดคณะวิศวกรรมศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยพื้นที่โล่ง เป็นที่ทำกิจกรรมกลุ่ม กิจกรรมเดี่ยว ห้องกระจกใช้ทำกิจกรรมกลุ่มย่อย เดอะบ็อกซ์เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ

ส่วนหอสมุดปวย อิงภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (รังสิต) บริเวณชั้น 1 ของอาคาร มีพื้นที่ใช้สอยเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 1,500 ตารางเมตร สำหรับนักศึกษา ที่เรียกว่า TCS : Thammasat Creative Space มีครุภัณฑ์ประกอบอาคารและอุปกรณ์เทคโนโลยีอำนวยความสะดวกพื้นฐานแก่ผู้ใช้ห้องสมุด โดยจัดแบ่งพื้นที่เป็น 3 โซนหลัก คือ โซนพื้นที่ทำงานขนาดใหญ่ เพื่อให้เกิดบรรยากาศการสร้างสรรค์และพบปะแลกเปลี่ยนองค์ความรู้

ระหว่างกัน โชนเมคเกอร์สเปซ (Maker Space) พื้นที่สำหรับการสร้างต้นแบบผลงาน มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวก เช่น เครื่องพิมพ์สามมิติ เครื่องตัดเลเซอร์ (Laser Cut) และโซนอเนกประสงค์ เป็นพื้นที่กว้างที่ออกแบบให้สามารถปรับเปลี่ยนได้ง่ายตามความเหมาะสมกับการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การนำเสนอผลงาน การเล่าเรื่องราวของผู้ที่ประสบความสำเร็จเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ (TED Talk) การประกวดแผนธุรกิจ (Pitching) การจัดสัมมนา ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อจุดประกายความรู้ เป็นต้น (Section of Corporate Communication, 2017)

ภาพที่ 18-21 พื้นที่การทำงานร่วมกันภายในหอสมุดปวย อึ้งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (รังสิต) แบ่งเป็นโซนพื้นที่ทำงานขนาดใหญ่ โซนอเนกประสงค์ ร้านกาแฟ โชนเมคเกอร์สเปซมีเครื่องพิมพ์สามมิติ (ภาพที่ 22) เครื่องตัดเลเซอร์ (ภาพที่ 23) และอุปกรณ์อำนวยความสะดวกอื่นๆ

สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าลาดกระบัง ก็จัดให้มีพื้นที่การทำงานร่วมกัน บริเวณชั้น 1 ภายในอาคารสำนักหอสมุด มีพื้นที่นั่งอ่านเพื่อการศึกษาค้นคว้า การสัมมนากลุ่มย่อย พร้อมอินเทอร์เน็ตไร้สาย ห้องสมุดวิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น และห้องสมุดคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้ประยุกต์พื้นที่ห้องสมุดให้เป็นพื้นที่การทำงานร่วมกัน โดยนอกเหนือจากเทคโนโลยีสารสนเทศต่างๆ ที่มีการติดตั้งในบริเวณพื้นที่นี้แล้ว ยังมีบรรยากาศความเป็นมิตร การแบ่งปันความรู้ การสร้างแรงบันดาลใจ ในการผลิตและสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ (Paporn Ruenwichar, 2015)

ห้องสมุดทีเค พาร์ค (TK Parklibrary) เป็นอีกห้องสมุดหนึ่งใจกลางเมืองที่มีพื้นที่การทำงานร่วมกัน นอกจากสื่อการเรียนรู้จำนวนมากแล้ว ยังมีห้องฉายภาพยนตร์ ศูนย์ฝึกอบรมเทคโนโลยีสารสนเทศ ลานสานฝัน สำหรับจัดกิจกรรมดนตรีและการเสวนาต่างๆ (สำนักงานอุทยานการเรียนรู้, 2014) ส่วนที่ห้องสมุดศิลปะ ตั้งอยู่ชั้นใต้ดินของหอศิลป์ BACC (Bangkok Art & Culture Centre) บรรยากาศเงียบสงบ การตกแต่งเรียบง่าย มีนิทรรศการด้านศิลปะ แคตตาล็อกงานศิลปะร่วมสมัย และอินเทอร์เน็ตไร้สายโดยไม่มีค่าใช้จ่าย (Bangkok Art and Culture Centre, 2017) และที่ห้องสมุดเฉพาะด้านการออกแบบสื่อสาร (Communication Design Library)

ตั้งอยู่บริเวณชั้น 3 ภายในคอนโดมิเนียมใกล้ สถานีรถไฟฟ้าใต้ดินสามย่าน (MRT สามย่าน) ห้องสมุดมีพื้นที่การทำงานร่วมกันในการจัดกิจกรรมด้านการออกแบบสร้างสรรค์ และพื้นที่บริการเพื่อชุมชนด้านการออกแบบสื่อสาร (Thailand Creative & Design Center, 2012) นอกจากนี้ยังมีห้องสมุดสื่อสารสาธารณะไทยพีบีเอส หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร ห้องสมุดเพื่อการเรียนรู้สวนลุมพินี หรือที่เรียกว่าห้องสมุดประชาชนลุมพินี เป็นต้น ซึ่งห้องสมุดเหล่านี้ก็มีพื้นที่การทำงานร่วมกันที่เปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าไปใช้พื้นที่ดังกล่าวได้

จากตัวอย่างข้างต้นพื้นที่การทำงานร่วมกันของห้องสมุดในต่างประเทศและในประเทศไทยสรุปได้ในประเด็นที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

1. ความต้องการใช้พื้นที่ห้องสมุด

ผู้ใช้ในศตวรรษที่ 21 มิได้ต้องการใช้พื้นที่ห้องสมุดเพียงเพื่อเข้ามาอ่าน หรือยืม-คืนหนังสือ เท่านั้น แต่ยังต้องการใช้พื้นที่ห้องสมุดเพื่อทำกิจกรรมอื่นอีก เช่น การดูหนังสือ เป็นสถานที่นัดพบสำหรับผู้ประกอบการ และนักธุรกิจขนาดเล็กร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นตลอดจนการคิดค้นนวัตกรรมใหม่ๆ เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ให้ความบันเทิงจัดกิจกรรมต่างๆ ในต่างประเทศห้องสมุดบางแห่งใช้พื้นที่นี้เพื่อการชุมนุมหาเสียงสำหรับนักการเมืองท้องถิ่นอีกด้วย เป็นต้น

2. พื้นที่การทำงานร่วมกันของห้องสมุด

2.1 การบริหารจัดการพื้นที่การทำงานร่วมกันมีทั้งการจัดพื้นที่แบบเปิด ขนาดพื้นที่ใช้สอยมากน้อยแตกต่างกันไปเป็นมุมหนึ่งหรือชั้นหนึ่งของห้องสมุด ขึ้นอยู่กับจำนวนผู้ใช้พื้นที่โดยรวมของห้องสมุดงบประมาณ และการสนับสนุนจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับห้องสมุด ซึ่งได้แก่ ผู้ใช้ในชุมชน องค์กร หรือสถาบันอื่นๆ บรรณารักษ์ นักเอกสารสนเทศ ผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุด เป็นต้น

2.2 **ครุภัณฑ์เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกได้แก่** โต๊ะ เก้าอี้ โซฟา เคาน์เตอร์ ตู้เก็บสัมภาระ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ตไร้สาย กระจกานอิเล็กทรอนิกส์เครื่องพิมพ์สามมิติ เครื่องตัดเลเซอร์ อุปกรณ์เทคโนโลยีอื่นที่ควรมีประกอบในห้องปฏิบัติการต่าง ๆ

2.3 **ผู้ให้บริการ** ได้แก่ บรรณารักษ์ นักเอกสารสนเทศ นักวิชาการ อาสาสมัครทั่วไปและผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

2.4 **ผู้ใช้บริการ** ผู้ใช้บริการพื้นที่การทำงานร่วมกันของห้องสมุดประชาชนส่วนใหญ่ ได้แก่ นักเรียน นักธุรกิจ นักลงทุน ผู้ประกอบอาชีพอิสระและประชาชนทั่วไป ผู้ใช้บริการห้องสมุดเฉพาะส่วนใหญ่จะเป็นบุคลากรขององค์กรนั้นๆ ขณะที่ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาผู้ใช้บริการส่วนใหญ่คือนักศึกษา คณาจารย์ บุคลากรในสถาบัน แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันห้องสมุดเฉพาะและห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาหลายแห่งก็เปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกเข้าไปใช้พื้นที่เพื่อการทำงานร่วมกันได้เช่นหอสมุดปวย อิงภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (รังสิต) ได้เปิดพื้นที่นี้ให้แก่บุคคลภายนอกจำนวนมากได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมหลากหลาย เช่น การจัดประชุมสัมมนาในประเด็นที่กำลังเป็นที่สนใจ ธุรกิจ Startup ห้องสมุดสตางค์ มงคลสุข คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล บุคคลภายนอกสามารถเข้าไปใช้ได้ แต่มีค่าธรรมเนียมการใช้ห้องเล็กน้อย

2.5 **การจัดบริการ** ผู้ใช้สามารถใช้บริการพื้นที่นี้ควบคู่ไปกับการใช้บริการของห้องสมุด ได้แก่ ทรัพยากรสารสนเทศที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ฐานข้อมูลออนไลน์ บริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า บริการให้คำปรึกษาชี้แนะแหล่งสารสนเทศ บริการแนะนำการวิจัย บริการคัดเลือกสารสนเทศ บริการร้านเครื่องดื่มอาหารว่าง เป็นต้น

2.6 กฎระเบียบในการใช้บริการพื้นที่กรณีเป็นห้องมักให้ทำการจองล่วงหน้าและมีกำหนดช่วงเวลาในการใช้ บริเวณพื้นที่เปิดมักใช้ได้ตามสะดวก ใช้เสียงได้ตามสมควรโดยไม่รบกวนผู้ใช้ข้างเคียง ใช้เสียงได้ภายในห้องเท่านั้น หรือใช้เสียงได้ในพื้นที่โดยรอบนอกห้องสมุด ไม่มีค่าธรรมเนียมการใช้พื้นที่หรือมีก็เพียงเล็กน้อย ยกเว้นพื้นที่การทำงานร่วมกันของภาคเอกชนก็จะมีค่าธรรมเนียมแตกต่างกันไป

จะเห็นว่าพื้นที่การทำงานร่วมกันของห้องสมุดประกอบด้วยประเด็นที่สำคัญดังกล่าวข้างต้น โดยภาพรวมพื้นที่กายภาพการทำงานร่วมกันของห้องสมุดในประเทศไทยมิได้แตกต่างกับพื้นที่กายภาพการทำงานร่วมกันของห้องสมุดในต่างประเทศมากนัก ซึ่งสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่จะขาดเสียมิได้ในบริเวณพื้นที่นี้คืออินเทอร์เน็ตเพื่อการติดต่อสื่อสารผ่านโลกออนไลน์ เว็บไซต์ และ Application ต่างๆ เช่น Facebook, LINE application, Instagram, Twitter, YouTube, LinkedIn, Google+, Pinterest, Flickr เป็นต้น ซึ่งเครือข่ายสังคมเหล่านี้มีผู้นิยมใช้มากทั่วโลก จากสถิติของ Statista (2018) รายงานตัวเลขจำนวนผู้ใช้เครือข่ายสังคมตั้งแต่ปี 2010 ถึง 2021 พบว่า เมื่อปี ค.ศ.2010 มีผู้ใช้เครือข่ายสังคมทั่วโลก 970 ล้านคน และมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี โดยในปี ค.ศ.2018 มีผู้ใช้เครือข่ายสังคมทั่วโลกประมาณ 2,620 ล้านคน และในปี ค.ศ.2021 คาดว่าจะมีผู้ใช้เครือข่ายสังคมทั่วโลกประมาณ 3,020 ล้านคน โดยสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นประเทศที่มีจำนวนผู้ใช้เครือข่ายสังคมมากที่สุด รองลงมาคือสาธารณรัฐอินเดีย และสหรัฐอเมริกา ส่วนประเทศไทยเมื่อปี ค.ศ.2017 มีผู้ใช้เครือข่ายสังคม 34.64 ล้านคน และคาดว่าในปี ค.ศ.2022 จะมีผู้ใช้เครือข่ายทางสังคมประมาณ 38.44 ล้านคน

ดังนั้นถึงเวลาแล้วที่บรรณารักษ์และผู้ที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุดต้องปรับตัวอย่างเร่งด่วนในการบริหารจัดการพื้นที่กายภาพการทำงานร่วมกันมีเทคโนโลยีเครือข่าย อุปกรณ์อำนวยความสะดวกที่สัมพันธ์กับความต้องการและพฤติกรรมของผู้ใช้ในศตวรรษที่ 21 ที่มีรูปแบบในการดำเนินชีวิตเกี่ยวข้องกับสารสนเทศและกิจกรรมหลากหลายมากขึ้น ทั้งนี้การออกแบบพื้นที่การทำงานร่วมกันของห้องสมุดต้องมีการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้การใช้พื้นที่นี้ตอบโจทย์ความต้องการของผู้ใช้ให้มากที่สุด และต้องเป็นความร่วมมือในการระดมความคิดเห็นเพื่อการออกแบบระหว่างผู้ใช้ร่วมกับบรรณารักษ์ นักเอกสารสนเทศ นักคอมพิวเตอร์ สถาปนิก วิศวกร มัณฑนากร ตลอดจนนักวิชาการในสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความยืดหยุ่นในการใช้พื้นที่ การออกแบบที่ดึงดูดโน้มน้าวให้ผู้ใช้เกิดการเรียนรู้อย่างไร้ขีดจำกัด มีจินตนาการสร้างสรรค์ ทำงานร่วมกันได้ สำหรับผู้ใช้ในวิชาชีพที่หลากหลายอย่างสนุกสนานสะดวกสบาย ในบรรยากาศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม อีกทั้งมีการนำทรัพยากรสารสนเทศและบริการต่างๆ ของห้องสมุดมาใช้อย่างคุ้มค่ามากขึ้น ซึ่งการใช้พื้นที่นี้กล่าวได้ว่าเป็นสถานที่ปลอดภัย ไม่มีค่าธรรมเนียม หรือมีค่าธรรมเนียมก็เพียงเล็กน้อย ถ้าเทียบกับการใช้พื้นที่การทำงานร่วมกันที่ภาคเอกชนจัดทำขึ้นในเชิงธุรกิจ

References

- Section of Corporate Communication. (2017). *TCS–Thammasat Creative Space*. Retrieved from <https://www.prachachat.net/csr-hr/news-78749> [In Thai]
- Teerapan Leelavansuk. (2018). learning center, *Library, Museum and Co-working Space of Bank of Thailand*. Retrieved from <https://readthecloud.co/replace-6/> [In Thai]
- Paporn Ruenwihar. (2015). *Learning and Living Space COLA KKU to Co-working Space*. Retrieved from <https://www.kku.ac.th/news/v.php?q=0010065&l=th> [In Thai]
- Thailand Creative & Design Center. (2012). *TCDC COMMONS IDEO Q*. Retrieved from <http://www.tcdc.or.th/exhibition/26208/?lang=th> [In Thai]
- Thailand Knowledge Park. (2014). *Library Services*. Retrieved from https://www.tkpark.or.th/tha/page/library_services [In Thai]
- Bangkok Art and Culture Centre. (2017). *Art Library*. Retrieved from <http://www.bacc.or.th/content/39.html> [In Thai]
- Hua, Amanda Grace. (2014). *Destination Libraries: Exploring Libraries as a Community Learning Space*. Retrieved from <http://destinationlibrariesblogspot.com/2014/11/coworking-spaces.html>
- Kendall, Philip. (2013). *An Office for Everyone: 8 Share Spaces in Tokyo for Creatives and Freelancers*. Retrieved from <https://soraneews24.com/2013/08/02/the-new-face-of-work-9-share-spaces-in-tokyo-for-freelancers-and-creatives/>
- Lussier, Kathy Schwartz. (2017). *Your Library is the Perfect CoworkingSpace*. Retrieved from <https://workfrom.co/magazine/story/library-perfect-coworking-space>
- McEneaney, Ciaran. (2017). *10 Quiet Places to Study or Co-Work in Taipei*. Retrieved from <https://theculturetrip.com/asia/taiwan/articles/10-quiet-places-to-study-or-co-work-in-taipei/>
- Opar, Barbara. (2017). *Evolution not Revolution: Evolving Trends in Art and Design Libraries*. In *The Handbook of Art and Design Librarianship*. (15-24). London: Facet Publishing.
- Phoenix Public Library. (2017). *hive @ central*. Retrieved from <http://www.phoenixpubliclibrary.org/hive/Pages/About-hive.aspx>
- Richland Library. (2017). *Reserve a Coworking Desk (Co)Work Freely*. Retrieved from <http://www.richlandlibrary.com/coworking?ref=workfrom>
- RocketSpace. (2017). *12 Best Free Coworking Spaces in London*. Retrieved from <https://www.rocketpace.com/tech-startups/12-best-free-coworking-spaces-in-london>
- Scottsdale Public Library. (2017). *Eureka Loft Scottsdale*. Retrieved from <http://www.scottsdalelibrary.org/eurekaloft/?ref=workfrom>

- Statista. (2018). *Number of Global Social Network Users 2010-2021*. Retrieved from <https://www.statista.com/statistics/278414/number-of-worldwide-social-network-users/>
- Wason Liwlompaisan. (2016). *Singapore Co Working Space* Retrieved from <https://brandinside.asia/singapore-co-working-space/> [In Thai]
- Yufan Lu. (2017). *7 Quiet Places to Study or Co-Work in Beijing*. Retrieved from <https://theculturetrip.com/asia/china/articles/7-quiet-places-to-study-or-co-work-in-beijing/>

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขอขอบคุณศูนย์การเรียนรู้ ธนาคารแห่งประเทศไทย คุณสมภพ แสนสมบูรณ์สุข คุณพิทวัส ดาราทิพย์ บรรณารักษ์ห้องสมุดสตางค์ มงคลสุข คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดลคุณศิริพร คำยาต บรรณารักษ์สำนักงานวิทยทรัพยากร และคุณสุพรรณิ ยงกิจเจริญลาภ บรรณารักษ์ห้องสมุดคณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นางสาวมนิษา ยวงคำ นักศึกษาด้านวารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่อนุเคราะห์ภาพประกอบ ส่วนภาพประกอบพื้นที่การทำงานร่วมกันของห้องสมุดในต่างประเทศส่วนใหญ่ผู้เขียนมิได้นำมาเผยแพร่ด้วยข้อจำกัดด้านลิขสิทธิ์ ยกเว้นหอสมุดแห่งชาติอังกฤษที่ผู้เขียนบันทึกภาพด้วยตนเอง

**การแบ่งปันทรัพยากรห้องสมุดมหาวิทยาลัยสู่ห้องสมุดโรงเรียน:
ห้องสมุดองค์กรักษ์และห้องสมุดโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา จังหวัดนครนายก**

สุจิตรา รัตนสิน¹

บทคัดย่อ

ห้องสมุดองค์กรักษ์จัดโครงการแบ่งปันทรัพยากรห้องสมุดมหาวิทยาลัยสู่ห้องสมุดโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ในเขตพื้นที่จังหวัดนครนายก เพื่อเป็นการแบ่งปันทรัพยากรห้องสมุดให้แก่ครูและนักเรียน โครงการนี้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 รูปแบบกิจกรรมที่จัดมุ่งเน้นการนำหนังสือไปให้บริการยืมแก่ครูและนักเรียนในโรงเรียนที่ร่วมโครงการ โดยมีระยะเวลาการยืม 30 วัน โครงการได้พัฒนารูปแบบกิจกรรมใหม่ๆ อย่างต่อเนื่องทุกปี ดังเช่นกิจกรรม หนังสือมีชีวิต หนังสือพิมพ์กำแพง และอ่านเพื่อแม่ เป็นต้น ทำให้มีกิจกรรมที่หลากหลาย น่าสนใจ และจูงใจเข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น ทั้งนี้ รูปแบบกิจกรรม ที่จัด มีความเหมาะสมและตรงกับความต้องการของผู้เข้าร่วมกิจกรรมมากที่สุด เนื่องจากได้มาจากผลการประชุมและวิเคราะห์ร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครู นักเรียน และห้องสมุดองค์กรักษ์

คำสำคัญ: การแบ่งปันทรัพยากรห้องสมุด ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดองค์กรักษ์

¹ ห้องสมุดองค์กรักษ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ E-mail: sujitra@g.swu.ac.th

The University Library Resource Sharing to the School Library:
Ongkharak Library and Secondary School Library, Nakhon Nayok Province

Sujittra Rattanasin¹

Abstract

Ongkharak Library organizes the library resource sharing project for the secondary school library in the area of Nakhon Nayok Province. This project has started in 2013 by sharing the library resources to teachers and students. It focuses on book lending to teachers and students for a 30-day borrowing period. The principals, teachers, students and Ongkharak library staffs have the coordinate meetings in developing new activities, such as; Human Book, Wall Newspapers, and Read for Mom. These activities have been appropriate and met the needs of the most participants.

Keywords: Library Resource Sharing, School Library, Ongkharak Library

¹ Ongkharak Library, Srinakharinwirot University, E-mail: sujittra@swu.ac.th

บทนำ

ปัจจุบันสังคมไทยจัดเป็นสังคมแบบพลวัต คือเป็นสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ส่งผลให้วิถีชีวิตของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน ความอบอุ่น ความมีน้ำใจ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เริ่มลดน้อยลง ในขณะที่การรับวัฒนธรรมและค่านิยมตะวันตก รวมถึงความเจริญทางด้านเทคโนโลยีกลับเพิ่มสูงขึ้น จึงทำให้เกิดปัญหามากมายในสังคม เพราะผู้คนต่างคิดว่าค่านิยมเหล่านี้จะนำไปสู่ความทันสมัย ความเจริญรุ่งเรือง และความร่ำรวย ทั้งที่ความเป็นจริงแล้ว สิ่งเหล่านี้กลับทำให้คนในสังคมเห็นแก่ตัวมากขึ้น จนลืมไปว่า แท้จริงแล้วสังคมไทยเป็นสังคมเกื้อกูล คนในสังคมมีการแบ่งปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ดังนั้น สังคมไทยในปัจจุบันจึงต้องการคนที่มีความน้ำใจและยินดีช่วยเหลือสังคม เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน และส่งเสริมสังคมให้น่าอยู่ เพื่อให้ลูกหลาน ในอนาคตได้เห็นแบบอย่างที่ดี การแบ่งปันจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างสรรค์สิ่งดี ๆ ให้กับสังคม การแบ่งปันคือศรัทธาของความคิด ที่ทุกคนสามารถทำได้ ทุกที่ ทุกเวลา การแบ่งปันไม่ใช่เฉพาะเพียงเงินหรือสิ่งของเท่านั้น แต่เรายังสามารถแบ่งปันความรู้และความสุขได้อีกด้วย เพียงเรามองไปที่คนรอบข้างหรือสังคมรอบตัวว่าเขาต้องการสิ่งใด แล้วเราสามารถตอบสนองอะไรได้บ้าง และการแบ่งปันที่ดีย่อมไม่ควรคาดหวังให้ได้รับสิ่งตอบแทน การแบ่งปันไม่จำเป็นต้องแบ่งปันข้าวของเงินทอง แต่อาจเริ่มต้นจากน้ำใจ เล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ได้ หากการแบ่งปันนั้นคือการแบ่งปันความรู้ให้กับผู้อื่น ก็ยังเป็นสิ่งที่ดีและมีคุณค่า ที่ทุกคนสามารถทำได้ เพราะความรู้นั้นย่อมงอกงามและทวีคูณไม่สิ้นสุด ยิ่งให้กับเด็ก ๆ แล้ว ยิ่งเป็นการแบ่งปันที่ยิ่งใหญ่ ที่ช่วยให้เด็กได้ต่อยอดทางปัญญาเพื่อความงอกงามเจริญรุ่งเรือง และยังเป็นการพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรือง ดังคำกล่าวที่ว่า การแบ่งปันความรู้คือ พลังอันยิ่งใหญ่ (Maykin Likitboonyalit, 2017)

ปี 2556 ห้องสมุดองค์กรฯ เริ่มจัดกิจกรรมการแบ่งปันทรัพยากรห้องสมุดมหาวิทยาลัยสู่ห้องสมุดโรงเรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมภายใต้โครงการนำร่องการแบ่งปันทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดองค์กรฯ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนครนายก เนื่องจากห้องสมุดองค์กรฯ ได้รับการอุดหนุนงบประมาณการจัดซื้อทรัพยากรสารสนเทศที่ช่วยสนับสนุนการเรียนการสอน การวิจัย และส่งเสริมความรู้ด้านต่าง ๆ ให้กับนิสิต อาจารย์ และประชาคมของมหาวิทยาลัยเป็นประจำทุกปี ห้องสมุดจึงมีพันธกิจที่สำคัญในการจัดซื้อหนังสือดี มีประโยชน์ มีเนื้อหาที่น่าสนใจ เพื่อนำมาให้บริการ รวมถึงการรับบริจาคหนังสือจากบุคคลหรือหน่วยงานต่าง ๆ ทำให้ห้องสมุดมีทรัพยากรหลากหลายสาขาวิชา ที่สามารถให้บริการได้ทั้งประชาคมภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย และจากการศึกษางานวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับสภาพและปัญหาของห้องสมุดโรงเรียน มักจะพบปัญหาหลักเรื่องเงินอุดหนุนในการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศที่ดีและเหมาะสมกับเยาวชนมีไม่เพียงพอ รวมทั้งปัญหาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยด้านการอ่านหนังสือของเด็ก เช่น เด็กไม่เห็นความสำคัญของการอ่าน การขาดความพร้อมในการอ่าน สภาพเศรษฐกิจไม่เอื้ออำนวย และปัญหาความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ที่ทำให้รูปแบบของสื่ออิเล็กทรอนิกส์มีจำนวนมากกว่าสื่อสิ่งพิมพ์ ถ้าไม่ได้รับการส่งเสริมหรือควบคุมอย่างเหมาะสมอาจจะทำลายนิสัยรักการอ่านของเด็กให้ลดน้อยลงได้ นิสัยรักการอ่าน ไม่สามารถเกิดขึ้นเองได้โดยธรรมชาติ จำเป็นต้องสร้างขึ้นมา การปลูกฝังนิสัยรักการอ่านต้องเริ่มต้นตั้งแต่อายุน้อย โดยเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ และ

ความพร้อมในการอ่านให้แก่เด็กด้วยการให้ความรัก ความอบอุ่นอย่างเพียงพอ (Sirat Jerngklinchan, 1993) ดังนั้น ห้องสมุดองค์กรจึงเห็นว่า การส่งเสริมการอ่านด้วยการนำทรัพยากรของห้องสมุดมหาวิทยาลัยไปสู่ห้องสมุดโรงเรียน จะช่วยพัฒนาให้เด็กมีนิสัยรักอ่านเพิ่มขึ้น เพราะมีโอกาสได้เห็นหนังสือที่น่าสนใจหลากหลาย และเป็นการใช้ประโยชน์ร่วมกันของทรัพยากรสารสนเทศระหว่างห้องสมุดมหาวิทยาลัยกับห้องสมุดโรงเรียน ทำให้ทรัพยากรสารสนเทศที่จัดหามาเกิดประโยชน์คุ้มค่า จึงได้ริเริ่มโครงการนำร่องแบ่งปันทรัพยากรห้องสมุดมหาวิทยาลัย สู่อห้องสมุดโรงเรียนจังหวัดนครนายก โดยในช่วงปีแรก (ปี 2556) เป็นโครงการนำร่องแบ่งปันทรัพยากรให้กับโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาเขตพื้นที่การศึกษามัธยมเขต 7 จังหวัดนครนายก จำนวน 9 โรงเรียน ได้แก่ 1) โรงเรียนเขาเพิ่มนารีผลวิทยา 2) โรงเรียนนครนายกวิทยาคม 3) โรงเรียนนวมราชานุสรณ์ 4) โรงเรียนปิยชาติพัฒนา 5) โรงเรียนภัทรวิทยาจารย์ 6) โรงเรียนองค์กรรักษ์ 7) โรงเรียนอุบลรัตนราชกัญญาราชวิทยาลัย 8) โรงเรียนบ้านนา “นายกพิทยากร” และ 9) โรงเรียนปากพลีวิทยาการ

โดยเริ่มด้วยจัดประชุมร่วมกันระหว่างผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้ดูแลห้องสมุด ทั้ง 9 แห่ง กับบุคลากรของห้องสมุดองค์กร เพื่อหาแนวทางและความพร้อมในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากผู้บริหารโรงเรียนและผู้ประสานงานของโรงเรียน ห้องสมุดองค์กร จึงเริ่มต้นโครงการด้วยการนำหนังสือหลากหลายวิชา ที่มีเนื้อหาทางด้านความรู้ทั่วไป เพื่อนำไปให้บริการ ยังห้องสมุดโรงเรียนตามข้อตกลง ดังนี้ โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ ครั้งละ 100 เล่ม โรงเรียนขนาดใหญ่ ครั้งละ 80 เล่ม โรงเรียนขนาดกลาง ครั้งละ 60 เล่ม และโรงเรียนขนาดเล็ก ครั้งละ 40 เล่ม ทั้งยังให้บุคลากรห้องสมุดและอาจารย์จากภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ เป็นวิทยากรแนะนำวิธีการสืบค้นทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดองค์กร ผ่านระบบสืบค้นทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด (OPAC) เพื่อให้ครูและนักเรียนสามารถสืบค้นและคัดเลือกทรัพยากรสารสนเทศได้ตรงกับความต้องการ รวมทั้งสอนการคัดเลือกสารสนเทศจากอินเทอร์เน็ต เพื่อให้ครูและนักเรียนสามารถคัดเลือกสารสนเทศที่น่าเชื่อถือมาใช้ประกอบการเรียนการสอนได้

เมื่อสิ้นสุดโครงการจึงประเมินผลและสรุปผลการดำเนินงาน พบว่า มีการนำทรัพยากรสารสนเทศให้บริการแก่โรงเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมด 1,636 เล่ม มีการยืม 820 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 50.12 ซึ่งถือว่ายังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของการใช้ทรัพยากรสารสนเทศที่ห้องสมุดได้ตั้งเป้าหมายไว้ ส่วนการประเมินผลด้วยแบบสอบถามทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ (1) ภาพรวมของโครงการ (2) การดำเนินการ การประสานงาน และการอำนวยความสะดวก และ (3) ทรัพยากรสารสนเทศที่ให้บริการและประโยชน์ของโครงการ พบว่า ผลสรุปความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ โรงเรียนที่มีความถี่การใช้หนังสือมากที่สุด คือ โรงเรียนปิยชาติพัฒนา สำหรับข้อเสนอแนะได้แก่ ห้องสมุดควรส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ให้มากขึ้น เช่น การรณรงค์เรื่องการอ่านหนังสือของนักเรียน การจัดโครงการอบรมยุวบรรณารักษ์ และแนะนำการสืบค้นข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศ

ต่อมาในปีงบประมาณ 2557 ห้องสมุดองค์กรได้ปรับเปลี่ยนกิจกรรม โดยให้บุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วมคัดเลือกหนังสือตามความต้องการ และมีการสำรวจหมวดหมู่หรือสาขาวิชาของทรัพยากรสารสนเทศที่แต่ละโรงเรียนต้องการ เพื่อให้ห้องสมุดองค์กรสามารถคัดสรรหนังสือได้ตรงกับความต้องการก่อนนำหนังสือออกให้บริการ โดยกำหนดจำนวนหนังสือที่นำไปจัดกิจกรรมตามขนาดของโรงเรียน

เช่นเดียวกับปี 2556 ทั้งนี้ ในปี 2557 โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการลดลงเหลือ 7 โรงเรียน ซึ่งโรงเรียนภัทรวิทยาคาร และโรงเรียนปากปลิววิทยาคาร ขอยุติการเข้าร่วมโครงการเนื่องจากขาดบุคลากรผู้รับผิดชอบโครงการโดยตรง

เมื่อสิ้นสุดโครงการในปี 2557 จึงประเมินผลและสรุปผลการดำเนินงาน พบว่า มีการนำทรัพยากรสารสนเทศให้บริการแก่โรงเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม จำนวนทั้งสิ้น 2,143 เล่ม และมีการยืมเป็นจำนวน 3,448 ครั้ง เนื่องจาก หนังสือบางเล่มมีผู้สนใจมาก ทำให้มีการยืมซ้ำมากกว่า 1 ครั้ง ทั้งนี้ โรงเรียนที่มีความถี่การใช้หนังสือมากที่สุด 3 อันดับ ได้แก่ โรงเรียนบ้านนา “นายกพิทยากร” โรงเรียนเขาเพิ่มนารีผลวิทยา และโรงเรียนปิยชาติพัฒนา การดำเนินกิจกรรมในปี 2557 นี้สามารถแก้ปัญหาที่พบจากโครงการนำร่องเมื่อปี 2556 คือ

1. มีสถิติการใช้งานหนังสือเพิ่มขึ้น เนื่องจากในปี 2556 ห้องสมุดองค์กรฯได้นำหนังสือไปให้ห้องสมุดของโรงเรียนดำเนินกิจกรรมเอง ครูบรรณารักษ์ของแต่ละโรงเรียนเป็นผู้ดูแลการยืม-คืนของนักเรียน ทำให้ประสบปัญหาหนังสือหาย ครูบรรณารักษ์ผู้ดูแลไม่สามารถดำเนินกิจกรรมได้ครบถ้วน แต่ในปี 2557 นี้ ห้องสมุดองค์กรฯได้เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่โรงเรียนจัดขึ้น โดยนำบุคลากรของห้องสมุดเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม และจัดหาหนังสือไปให้บริการตามหมวดหมู่หรือรายชื่อหนังสือที่ครูและนักเรียนต้องการ โดยจัดเป็นซุ้มแสดงหนังสือทั้งหมดที่นำไปให้บริการ เพื่อให้ครูและนักเรียนสามารถเลือกอ่านและยืมได้ทันที ทำให้มีสถิติการยืมหนังสือมากขึ้นจากปีแรกเริ่มโครงการ

2. ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมการอ่านมากขึ้น จากสถิติผู้เข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้นเมื่อเสร็จสิ้นโครงการ มีการประชุมร่วมกันระหว่างผู้บริหารโรงเรียน ครูและบรรณารักษ์ กับกรรมการโครงการ ซึ่งเป็นบุคลากรของห้องสมุดองค์กรฯ ได้รับข้อเสนอแนะจากที่ประชุมว่า ต้องการให้ดำเนินโครงการต่อเนื่องในปีถัดไป พร้อมทั้งมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาและอุปสรรค รวมถึงปรับปรุงกระบวนการ วิธีการทำงานให้เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับทั้ง 2 ฝ่าย จึงปรากฏผลเป็นรูปแบบที่เหมาะสมของโครงการแบ่งปันทรัพยากรสารสนเทศสำหรับกิจกรรมที่จะจัดขึ้นในปีที่ 3

ในปีงบประมาณ 2558 ห้องสมุดองค์กรฯได้เพิ่มกิจกรรมแนะนำการสืบค้นทรัพยากรสารสนเทศผ่านระบบสืบค้นทรัพยากรสารสนเทศ SWU discovery ซึ่งเป็นเครื่องมือสืบค้นที่สามารถสืบค้นได้ทั้งทรัพยากรสารสนเทศฉบับพิมพ์ที่มีให้บริการในห้องสมุดและทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งระบบการสืบค้นนี้เป็นระบบที่มีประสิทธิภาพและใช้งานได้สะดวก รวดเร็ว สามารถจัดเก็บรายการสืบค้นของบรรณานุกรมหนังสือที่ต้องการไว้ใน e-Shelf ของระบบ และส่งรายการที่ต้องการมาทางอีเมลของห้องสมุดองค์กรฯ เพื่อขอยืมหนังสือที่ตนต้องการ รูปแบบการให้บริการจึงปรับเปลี่ยนเป็นแบบการให้บริการหนังสือตามคำขอใช้รายบุคคล ซึ่งทั้งครูและนักเรียนสามารถคัดเลือกหนังสือที่ตรงกับความต้องการจากฐานข้อมูลของห้องสมุดได้ แทนที่จะเป็นการเลือกส่งไปให้โดยบุคลากรของห้องสมุดองค์กรฯ ส่วนกิจกรรมส่งเสริมการอ่านจะเน้นไปที่เนื้อหาเกี่ยวกับการนำมาใช้งานได้จริงในชีวิตประจำวัน เช่น การอบรมการเสริมปกและซ่อมหนังสือ และการประดิษฐ์สิ่งของจากวัสดุเหลือใช้ เป็นต้น

นอกจากนี้ เพื่อให้กิจกรรมส่งเสริมการอ่านน่าสนใจมากขึ้น และเป็นทางเลือกในการขยายโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศที่หลากหลาย โดยไม่จำกัดอยู่เฉพาะการอ่านหนังสือที่เป็นเล่ม ห้องสมุดองค์กรฯได้

นำกิจกรรมสาธิตรูปแบบใหม่ คือ *กิจกรรมห้องสมุดมนุษย์ (Human Library)* ซึ่งเป็นการให้บริการหนังสือมีชีวิตหรือหนังสือมนุษย์ (Human books) ได้แก่ การให้บุคคลผู้มีความรอบรู้ในเรื่องต่าง ๆ ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ แนวคิด และประสบการณ์ของตนเอง เพื่อบริการแก่ผู้อ่านที่สนใจ ตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดไว้ โดยมีกระบวนการในการดำเนินงาน การพัฒนาคลังหนังสือมีชีวิต และการให้บริการ เหมือนห้องสมุดในรูปแบบปกติ โดยกิจกรรมห้องสมุดมนุษย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กเข้ามาอ่านหนังสือผ่านตัวบุคคล ที่มีความสามารถพิเศษ ประสบการณ์ และการทำงานต่าง ๆ ถ่ายทอดด้วยการเล่าเรื่องแทนตัวหนังสือ โดยห้องสมุดได้คัดสรรมาแล้วว่า บุคคลนั้นเหมาะสมกับการเป็นหนังสือมนุษย์ที่ดี ที่นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ และทำให้เกิดความเข้าใจในชีวิตและสังคมมากขึ้น โดยให้นักเรียนยืมหนังสือมนุษย์ที่มีให้บริการ แล้วนั่งคุยและศึกษาเรื่องราวชีวิตจริงของคน ๆ นั้น สำหรับการทำกิจกรรมห้องสมุดมนุษย์ (Human Library) นั้นมีองค์ประกอบหลักในการดำเนินการ ดังนี้

1. ผู้จัด (Organizer) หมายถึง บุคคลผู้ทำหน้าที่เขียนโครงการหรือพัฒนาห้องสมุดมนุษย์และดำเนินงานตามโครงการดังกล่าว และต้องประสานงานกับผู้เกี่ยวข้องในข้อต่อไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผู้ที่รับบทบาทนี้มักจะเป็นบรรณารักษ์ โดยมีหน้าที่เตรียมหนังสือมีชีวิต แฟ้มลงทะเบียนหนังสือมีชีวิต ข้อมูล การยืมคืน และสรุปผลพร้อมแนวทางการปรับปรุง

2. ผู้ทำหน้าที่เป็นหนังสือมนุษย์ (Human books) หมายถึง บุคคลผู้ทำหน้าที่เป็นหนังสือมีชีวิตเพื่อถ่ายทอดหรือบอกเล่าเรื่องราวหรือความรู้ที่ตนชำนาญและเชี่ยวชาญ ซึ่งควรมีเนื้อหาหลากหลายสาขาวิชาเพื่อความน่าสนใจ

3. ผู้อ่าน (Readers) หมายถึง กลุ่มเป้าหมายหรือบุคคลผู้ยืมหนังสือมนุษย์มาอ่านด้วยความสนใจและตั้งใจจริง ซึ่งส่วนหนึ่งควรมีการเชิญชวนหรือจัดตั้งไว้แล้ว เพื่อให้กิจกรรมห้องสมุดมนุษย์แต่ละครั้งมีความเคลื่อนไหว มีสีสัน และไม่ล้ามเหลว เนื่องจากยังถือเป็นของใหม่สำหรับสังคมไทย

4. เวลาและสถานที่จัด (Location) หมายถึง สถานที่ที่เหมาะสมกับการจัดกิจกรรม อาจเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งในห้องสมุด หรือในอาคารอื่นที่เหมาะสมต่อการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง ช่วงเวลาที่เหมาะสมในการจัดปกติจะนิยมจัดช่วงละ 2-4 ชั่วโมง (คงศักดิ์ สังฆมานนท์, 2554)

เมื่อสิ้นสุดโครงการในปี 2558 มีการประเมินผลและสรุปผลการดำเนินงาน พบว่า ความพึงพอใจของครูและนักเรียนจากโรงเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 5 โรงเรียน มีความพึงพอใจระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 84.84 โดยในปีนี้โรงเรียนอุบลรัตน์ราชภัฏญาฯ ของดการเข้าร่วมกิจกรรมเนื่องจากประสบเหตุการณ์วาทภัย ทำให้ขาดความพร้อมในการจัดกิจกรรม ส่วนปัญหาและความต้องการของโรงเรียน ที่นำเสนอเพื่อปรับปรุงการดำเนินโครงการในปีถัดไป สามารถจำแนกเป็นรายชื่อได้ ดังนี้

1. การเพิ่มรูปแบบการสืบค้นทรัพยากรสารสนเทศผ่าน SWU discovery โดยวิธีการ add to e-Shelf และการส่งอีเมลล์เพื่อขอยืมหนังสือให้กับครู นักเรียนในโรงเรียน

2. สถิติการยืมหนังสือยังไม่สูงมาก อาจมีแนวทางการเพิ่มความสนใจในการใช้หนังสือ โดยให้ครูและนักเรียนเป็นผู้กำหนดหัวเรื่องของหนังสือที่ต้องการ และสร้างแรงจูงใจให้เด็กอ่านหนังสือด้วยการให้คะแนนพิเศษ หรือมอบใบประกาศนียบัตรหรือรางวัล ให้แก่นักเรียนที่ยืมหนังสือไปอ่านและเขียนเล่าเรื่องที่อ่าน

3. กิจกรรมห้องสมุดมนุษย์ (Human Library) ควรจำกัดจำนวนผู้เข้าฟังไม่ให้มีจำนวนมากเกินไป เพื่อให้ผู้ฟังสามารถมีส่วนร่วมได้อย่างทั่วถึง และจัดห้องเข้าฟังโดยแบ่งเป็นกลุ่ม ส่วนกิจกรรมหนังสือมีชีวิต

ทางด้านงานประดิษฐ์ เช่น การประดิษฐ์ของใช้จากกระดาษเหลือใช้ การพับริบบิ้น ยังขอให้เป็นกิจกรรมที่ทำต่อเนื่อง เพราะนักเรียนมีความสนใจมาก ทั้งยังสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วย

4. เพิ่มหนังสือมีชีวิต โดยเป็นปราชญ์ชาวบ้าน หรือครูจากโรงเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม อย่างน้อยโรงเรียนละ 1 คน โดยบรรณารักษ์หรือผู้ประสานงานของโรงเรียนเป็นผู้คัดเลือก

5. ปัญหาที่ยังพบในการยืมหนังสือของนักเรียน คือ การส่งคืนล่าช้า ไม่คืนหนังสือ หรือไม่สามารถตามหาผู้ยืมหนังสือได้ ยังไม่มีแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ชัดเจน นอกจากนี้ให้โรงเรียนและครูบรรณารักษ์เป็นผู้รับผิดชอบไปก่อน

6. ครูและผู้บริหารโรงเรียนในบางโรงเรียน ยังให้ความสำคัญต่อกิจกรรมส่งเสริมการอ่านไม่เพียงพอ

ในปีงบประมาณ 2559 ห้องสมุดองค์กรศึกษารวบรวมความต้องการของโรงเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมการแบ่งปันทรัพยากรห้องสมุดมหาวิทยาลัยสู่ห้องสมุดโรงเรียนมาตลอดระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา ซึ่งผู้บริหารโรงเรียน และครูบรรณารักษ์ผู้รับผิดชอบโครงการ ได้แสดงเจตนารมณ์ในที่ประชุมรายงานผลการดำเนินโครงการ ว่าต้องการให้ห้องสมุดองค์กรศึกษาดำเนินโครงการต่อไป ด้วยเหตุผลสำคัญคือ โครงการแบ่งปันทรัพยากรจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยสู่ห้องสมุดโรงเรียน เป็นการตอบสนองต่อปัญหาการขาดแคลนงบประมาณจัดหาหนังสือให้เพียงพอและทั่วถึง อีกทั้งบุคลากรในโรงเรียนล้วนเห็นความสำคัญต่อโครงการและต้องการใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกับห้องสมุดองค์กรศึกษา รวมถึงมีความเห็นว่า กิจกรรมในโครงการนี้มีประโยชน์ต่อนักเรียนและช่วยกระตุ้นนิสัยรักการอ่าน ซึ่งเห็นได้จากการที่นักเรียนอ่านหนังสือเพิ่มขึ้น และมีครูผู้สอนเป็นผู้แนะนำและส่งเสริมการอ่านให้แก่นักเรียน ด้วยการเลือกสรรทรัพยากรห้องสมุดที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน และเพิ่มพูนทักษะในการใช้ชีวิตที่จำเป็นต่อการเตรียมการจัดการความรู้ในศตวรรษที่ 21 นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมห้องสมุดมนุษย์ ที่มีการเลือกสรรผู้ทำหน้าที่เป็นหนังสือมนุษย์จากปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งทางโรงเรียนเป็นผู้คัดเลือกมาให้บริการแก่นักเรียน ทำให้กิจกรรมครั้งนี้มีความโดดเด่นมากขึ้น และมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกินจากเป้าหมายที่กำหนดไว้

เมื่อสิ้นสุดโครงการในปี 2559 มีการประเมินผลและสรุปผลการดำเนินงาน พบว่า โครงการแบ่งปันทรัพยากรห้องสมุดมหาวิทยาลัยสู่ห้องสมุดโรงเรียนจังหวัดนครนายก จำนวน 7 โรงเรียน มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมด 5,760 คน สามารถสรุปผลแยกตามกิจกรรม ได้ดังนี้

1. กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เป็นการนำหนังสือของห้องสมุดองค์กรศึกษา ที่ผ่านการคัดเลือกร่วมกันระหว่างบุคลากรห้องสมุด และผู้ประสานงานของโรงเรียน ให้บริการแก่นักเรียนในโรงเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม ในกิจกรรมนี้มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม 1,093 คน แบ่งเป็นนักเรียน 1,023 คน ครูและบุคลากร 64 คน ปราชญ์ชาวบ้าน 6 คน เมื่อแยกตามโรงเรียนที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมส่งเสริมการอ่านโดยรวมมากที่สุดคือ โรงเรียนเขาเพิ่มนารีผล รองลงมาคือ โรงเรียนองครักษ์ และโรงเรียนบ้านนา “นายกพิทยากร” ตามลำดับ ส่วนโรงเรียนที่พึงพอใจต่อกิจกรรมน้อยที่สุดคือ โรงเรียนอุบลรัตน์ราชกัญญา

2. กิจกรรมสาธิตห้องสมุดมนุษย์ (Human Library) ซึ่งเป็นการอ่านจากแนวคิดของคนแทนหนังสือเสมือนหนังสือที่มีปฏิสัมพันธ์โต้ตอบได้ มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 4,667 คน ซึ่งสามารถประเมินผลแยกตามชื่อเรื่องของหนังสือมนุษย์ ดังต่อไปนี้

2.1 “เพาะกล่อม เพาะกาย เพาะสุขภาพและความแข็งแรง” วิทยากร (Human book) คือว่าที่ร้อยตรี อ.ดร. ประสิทธิ์ ปิปทุม อาจารย์ภาควิชาวิทยาศาสตร์การกีฬา คณะพลศึกษา จัดให้บริการ โรงเรียน 3 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนองครักษ์ โรงเรียนบ้านนา “นายกพิทยากร” และโรงเรียนนวมราชานุสรณ์ มีผู้เข้าร่วม

กิจกรรม จำนวน 562 คน โดยผู้เข้าร่วมจากโรงเรียนบ้านนา “นายกพิทยากร” เห็นว่าได้รับประโยชน์จากกิจกรรมนี้มากที่สุด รองลงมาคือ โรงเรียนองครักษ์ และโรงเรียนนวมราชานุสรณ์

2.2 “ขยะเป็นเงิน : ประดิษฐ์กรรมจากขยะ” วิทยากร (Human book) คือ นางสาวยุพิน ฤทธิช่วยรอด ผู้ปฏิบัติงานห้องสมุด ห้องสมุดองครักษ์ จัดให้บริการแก่โรงเรียน 6 แห่ง มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 691 คน โดยผู้เข้าร่วมจากโรงเรียนอุบลรัตน์ฯ เห็นว่าได้รับประโยชน์จากกิจกรรมนี้มากที่สุด รองลงมาคือ โรงเรียนเขาเพิ่มนารีผล

2.3 “ริบปิ่นสวย กระดาษสี เป็นของขวัญสุดประทับใจ” วิทยากร (Human book) คือ นางสาวอนงค์ คัดชอบ ผู้ปฏิบัติงานบริหาร ห้องสมุดองครักษ์ จัดให้บริการแก่โรงเรียน 6 แห่ง มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 656 คน โดยผู้เข้าร่วมจากโรงเรียนเขาเพิ่มนารีผล เห็นว่าได้รับประโยชน์จากกิจกรรมนี้มากที่สุด รองลงมาคือ โรงเรียนบ้านนา “นายกพิทยากร”

2.4 “เส้นทางสู่ดวงดาว เราจะเรียนคณะอะไรดี” วิทยากร (Human book) คือ นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวน 5 คน ได้แก่ นายณัชพล วงศ์หิรัญสมบัติ คณะสหเวชศาสตร์, นายภูเกณท์ สุขอากาศ คณะพลศึกษา, นายดริณภพ ยิ้มแย้ม, นายณัฐพล นามจิรโชติ ภาควิชาวิศวกรรมชีวการแพทย์ และนายธีรเจต คุณมี ภาควิชาวิศวกรรมโยธา คณะวิศวกรรมศาสตร์ จัดให้บริการครบทั้ง 6 โรงเรียน มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 836 คน โดยผู้เข้าร่วมจากโรงเรียนเขาเพิ่มนารีผล เห็นว่าได้รับประโยชน์จากกิจกรรมนี้มากที่สุด รองลงมาคือ โรงเรียนบ้านนา “นายกพิทยากร”

2.5 “พลังธรรมชาติจากสมูทตี้” วิทยากร (Human book) คือ นางสาววรรณิศา แซ่เตียว ผู้ปฏิบัติงานบริหาร ห้องสมุดองครักษ์ จัดให้บริการแก่โรงเรียน จำนวน 2 แห่ง คือ โรงเรียนองครักษ์ และโรงเรียนบ้านนา “นายกพิทยากร” มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม 498 คน โดยผู้เข้าร่วมจากโรงเรียนองครักษ์ เห็นว่าได้รับประโยชน์จากกิจกรรมนี้มากที่สุด รองลงมาคือ โรงเรียนบ้านนา “นายกพิทยากร”

2.6 “ความลับของกรู๊ปเลือด” วิทยากร (Human book) คือ นางสาวศุภลักษณ์ ผลแก้ว บรรณารักษ์ ห้องสมุดองครักษ์ จัดให้บริการแก่โรงเรียน จำนวน 2 แห่ง คือ โรงเรียนองครักษ์ และโรงเรียนบ้านนา “นายกพิทยากร” มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม 458 คน โดยผู้เข้าร่วมจากโรงเรียนองครักษ์ เห็นว่าได้รับประโยชน์จากกิจกรรมนี้มากที่สุด รองลงมาคือ โรงเรียนบ้านนา “นายกพิทยากร”

2.7 “รอบรู้ รอบครัว รอบตัวสมุนไพรร” วิทยากร (Human book) คือ นายเจียม จันทร์แบน ผู้ปฏิบัติงานบริหาร ห้องสมุดองครักษ์ จัดให้บริการแก่โรงเรียน จำนวน 1 แห่ง คือ โรงเรียนบ้านนา “นายกพิทยากร” มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม 380 คน ผู้เข้าร่วมเห็นว่าเป็นประโยชน์จากกิจกรรมนี้อยู่ในระดับมาก

2.8 “เมื่อยเนื้อ เมื่อยตัว บำบัดได้อย่างไร หลังใช้ Smart Device” วิทยากร (Human book) คือ อาจารย์ดร. ภัทริยา อินทร์โพล่ คณะกายภาพบำบัด จัดให้บริการแก่โรงเรียน จำนวน 2 แห่ง คือ โรงเรียนปิยชาติพัฒนา และโรงเรียนเขาเพิ่มนารีผล มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม 107 คน โดยผู้เข้าร่วมจากโรงเรียนเขาเพิ่มนารีผล เห็นว่าได้รับประโยชน์จากกิจกรรมนี้มากที่สุด รองลงมาคือ โรงเรียนปิยชาติพัฒนา

2.9 “ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับปราชญ์ชาวบ้าน” ได้รับความร่วมมือจากวิทยากร (Human book) ในท้องถิ่นของแต่ละโรงเรียน จำนวน 6 เรื่อง ดังนี้

2.9.1 “งานฝีมือในการทำเครื่องประดับจากเชือกเทียน” วิทยากร (Human book) คือ นางสุกานดา โชคดอนอมจิตต์

2.9.2 “การขับร้อง ขับกล่อม เพลงพื้นบ้าน” วิทยากร (Human book) คือ นายสมศักดิ์ ชำนาญกิจ

2.9.3 “งานฝีมือในการประดิษฐ์ดอกไม้ด้วยเทียนหอม” วิทยากร (Human book) คือ นายชัชชัย จำเริญศักดิ์ศรี

2.9.4 “การเล่านิทานชวนข้ามัน” วิทยากร (Human book) คือ นางวิไล วงษ์บุญธรรม

2.9.5 “งานฝีมือในการทำถักหมวกจากพลาสติกเทียม” วิทยากร (Human book) คือ พระครูโสภณชัยวงศ์

2.9.6 “การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์อาชีพครู” วิทยากร (Human book) คือ นางสาวศุทธิณี คงสมจิตร

จากผลการประเมินกิจกรรมหนังสือมนุษย์ (Human book) เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับประชาชน ชาวบ้านที่จัดให้บริการทั้ง 6 โรงเรียน มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งสิ้น 479 คน โดยผู้เข้าร่วมจากโรงเรียนเขาเพิ่ม นารีผล เห็นว่าได้รับประโยชน์จากกิจกรรมนี้มากที่สุด รองลงมาคือ โรงเรียนนงคราญ

เมื่อพิจารณาผลการดำเนินโครงการ จึงสามารถสรุปผลกระทบของชุมชนภายหลังจากการดำเนินการ โครงการบริการวิชาการแก่ชุมชน จำแนกออกเป็นด้านต่าง ๆ ได้ ดังนี้

1. ด้านสังคม โครงการแบ่งปันทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดนงคราญ มีส่วนในการพัฒนา และส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้ ความสามารถ นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จากผลการ ประเมินพบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการจากทั้ง 6 โรงเรียน มีความพึงพอใจต่อการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน อยู่ในระดับมาก และเห็นว่าเป็นประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรสารสนเทศจากกิจกรรมในระดับมากที่สุด ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

1.1 การศึกษา ช่วยให้นักเรียนได้แนวทางการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น สามารถวางแผนการ เรียนเพื่อเลือกคณะที่ตนเองสนใจได้ตรงกับความสามารถและผลการเรียน โดยกิจกรรมนี้ได้รับความสนใจจาก ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมากที่สุด จำนวน 836 คน

1.2 การส่งเสริมภูมิปัญญาชาวบ้าน ในส่วนของกิจกรรมห้องสมุดมนุษย์ นับเป็นการอนุรักษ์ และถ่ายทอดเรื่องราว เพื่อช่วยเหลือสังคมไม่ให้ล้มเหลือน่าในท้องถิ่นของตนนั้นยังมีของดีที่ควรอนุรักษ์ไว้

1.3 การเรียนรู้นอกห้องเรียน ช่วยให้นักเรียนมีโลกทัศน์ที่กว้างขึ้น มีความสามารถในการ คัดเลือกสารสนเทศที่เป็นประโยชน์และตรงกับความต้องการได้ดียิ่งขึ้น

1.4 การส่งเสริมการอ่าน ช่วยให้เด็กรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ลดการใช้อินเทอร์เน็ต และเล่นเกมส์ เช่น โรงเรียนนงคราญ ได้ส่งเสริมการอ่านให้นักเรียนด้วยกิจกรรมทำบันทึกการอ่านร้อยเรียง เป็นหนังสือเล่มจากบันทึกการอ่าน จำนวน 1,245 เล่ม

1.5 การคัดเลือกสารสนเทศ ช่วยให้ได้รู้จักคิดวิเคราะห์ แยกแยะสารสนเทศที่ดีหรือไม่ดีได้ ทำให้เกิดวิจรณ์ญาณในการพิจารณาเลือกสารสนเทศต่อไปในอนาคต

2. ด้านสิ่งแวดล้อม ในส่วนของกิจกรรมห้องสมุดมนุษย์ เรื่อง ขยะเป็นเงิน : ประดิษฐ์กรรมาจกขยะ และเรื่อง ระเบิดนสวย กระจาดสี เป็นของขวัญสุดประทับใจ ช่วยส่งเสริมการทำผลิตภัณฑ์จากขยะของเหลือใช้ สามารถลดปริมาณขยะที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน เป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และช่วยลดปัญหาโลกร้อน นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมอาชีพเพิ่มรายได้ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ใน

ชีวิตประจำวัน เช่น การพับเหรียญไปรยทานในงานบุญ การทำผลิตภัณฑ์จากกระดาษเหลือใช้สำหรับใส่อุปกรณ์การเรียน สิ่งของเครื่องใช้เล็ก ๆ และอุปกรณ์ตกแต่งบ้าน เป็นต้น

นอกจากการสรุปผลการดำเนินงาน ในแง่ผลกระทบของชุมชนที่ได้รับจากการดำเนินโครงการแล้ว ห้องสมุดองค์กรก็ได้จัดประชุมร่วมกับผู้บริหารโรงเรียน และบุคลากรผู้รับผิดชอบโครงการ พร้อมทั้งมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อสรุปและรายงานผลการดำเนินโครงการ ดังนี้

1. กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน มีจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมบรรลุตามตัวชี้วัด ซึ่งมีผู้เข้าร่วมทั้งหมด 5,760 คน คิดเป็น ร้อยละ 100 แบ่งตามกิจกรรม คือ กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน มีผู้เข้าร่วมจำนวน 1,093 คนและผู้เข้าร่วมจากโรงเรียนเขาเพิ่มนารีผล มีความพึงพอใจต่อกิจกรรมส่งเสริมการอ่านโดยรวมมากที่สุด ส่วนกิจกรรมสาธิตห้องสมุดมนุษย์ (Human Library) มีผู้เข้าร่วมจำนวน 4,667 คน และผู้เข้าร่วมจากโรงเรียนเขาเพิ่มนารีผล เห็นว่าได้รับประโยชน์จากกิจกรรมสาธิตห้องสมุดมนุษย์มากที่สุด

2. ผู้เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจต่อการจัดโครงการ โดยรวมร้อยละ 91.27 ซึ่งไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้ ร้อยละ 95

3. ผู้เข้าร่วมโครงการได้รับประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรสารสนเทศ ร้อยละ 88.7 ซึ่งบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

นอกจากนี้ โครงการแบ่งปันทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดองค์กร ยังมีการบูรณาการร่วมกับการเรียนการสอนกับภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซึ่งนิสิตของภาควิชาฯ ได้เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการอ่านกับห้องสมุด ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้นิสิตมีบทบาทในการรับใช้สังคม โดยใช้สารสนเทศส่งเสริมการอ่านให้นักเรียนตามนโยบายสารสนเทศและเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ รวมทั้งบูรณาการกับอาจารย์ และนิสิต จากคณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะพลศึกษา และคณะกายภาพบำบัด เพื่อให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่ภายในตัวบุคคลถ่ายทอดไปสู่ผู้เรียนและครูในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ

ในส่วนของประเด็นปัญหาที่พบจากการดำเนินโครงการ ได้แก่

1. ปัญหาหนังสือหาย ไม่สามารถทวงคืนจากนักเรียนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักเรียนที่ลาออกจากโรงเรียนกลางคัน และไม่สามารถติดต่อได้ ส่งผลให้โรงเรียนต้องแบกรับภาระหนังสือหาย จึงมีแนวทางแก้ไขร่วมกันเพื่อให้โรงเรียนแบกรับภาระนี้น้อยที่สุด และสามารถซื้อหนังสือมาทดแทนให้กับห้องสมุดองค์กรได้

2. ปัญหาครูมีภาระงานสอนมากขึ้น เช่น ครูจากโรงเรียนเขาเพิ่มนารีผล และโรงเรียนอุบลรัตน์ฯ มีภาระการสอนและภาระงานอื่น ๆ ของโรงเรียนเพิ่มขึ้นมากจากปีก่อนหน้า ทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมโครงการในปีต่อไปได้อีก

ในปีงบประมาณ 2560 เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์และลดทอนอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากปีก่อนหน้า ห้องสมุดจึงปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดกิจกรรมในโครงการแบ่งปันทรัพยากรสารสนเทศ โดยคัดเลือกโรงเรียน จำนวน 2 โรงเรียน เพื่อเป็นโรงเรียนต้นแบบสำหรับการจัดกิจกรรมอย่างเต็มรูปแบบ โดยให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการให้มีรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมต่อไป ประกอบด้วยโรงเรียนองค์กร และโรงเรียนบ้านนา “นายกพิทยากร” โดยกิจกรรมที่จะดำเนินการในปี 2560 นี้ ได้แก่ 1) ห้องสมุดมนุษย์ 2) การส่งเสริมการอ่านด้วยคาราวานหนังสือ 3) หนังสือพิมพ์กำแพง เพื่อฝึกฝนให้นักเรียนทำหนังสือพิมพ์โรงเรียน 4) สมุดทำมือเพื่อส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และรู้จักการประดิษฐ์จากสิ่งของเหลือใช้ 5) แหล่งเรียนรู้สัญจร “ชมวิถีเศรษฐกิจพอเพียง”

รูปแบบการดำเนินกิจกรรม

1. กิจกรรมห้องสมุดมนุษย์ (Human Library) โดยการแจ้งชื่อเรื่องและเนื้อหาของหนังสือมนุษย์ และให้นักเรียนที่สนใจลงชื่อเข้าฟัง โดยจำกัดจำนวนขนาดกลุ่มผู้ฟังขนาดประมาณ 10-15 คน ต่อหนังสือมนุษย์ 1 เรื่อง เพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างหนังสือและผู้อ่านอย่างทั่วถึง จึงขอความร่วมมือจากโรงเรียนจัดมุมหรือห้องที่เป็นสัดส่วนเฉพาะสำหรับหนังสือแต่ละเรื่อง ในที่นี้จะประกอบด้วยหนังสือมนุษย์ 2 ประเภท ได้แก่

1.1 หนังสือมนุษย์ที่บอกเล่าประสบการณ์ตรงที่เกิดขึ้นจริง โดยมุ่งเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ผู้ทำหน้าที่เป็นหนังสือมนุษย์ ได้แก่ นิสิต อาจารย์ จากคณะต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ มาเล่าเรื่องประสบการณ์ให้นักเรียนฟัง เพื่อเป็นแรงบันดาลใจในการศึกษาต่อ

1.2 หนังสือมนุษย์ที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านมาจากการคัดเลือกโดยบรรณารักษ์หรือผู้ประสานงานของโรงเรียนและเสนอชื่อให้กับห้องสมุดองค์กรฯ เพื่อเชิญมาให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ

2. กิจกรรมส่งเสริมการการอ่านด้วยคาราวานหนังสือ โดยห้องสมุดองค์กรฯคัดเลือกหนังสือที่พิจารณาแล้วว่าน่าสนใจ และมีเนื้อหาหลากหลายสาขาวิชา หรือคัดเลือกตามรายการที่ครูและนักเรียนต้องการ โรงเรียนละจำนวน 500 เล่ม นำไปให้โรงเรียนเลือกอ่านและยืมตามที่ตนเองสนใจ โดยสามารถยืมหนังสือได้เป็นเวลา 30 วัน ทั้งนี้ครูบรรณารักษ์แต่ละโรงเรียนจะเป็นผู้จัดระบบการให้ยืมและการแจ้งเตือนส่งคืน พร้อมทั้งให้คะแนนเพื่อเป็นตัวเสริมแรงกระตุ้นให้นักเรียนสนใจ และใช้เวลากับการอ่านหนังสือมากขึ้น

3. กิจกรรมหนังสือพิมพ์กำแพง เป็นการนำเสนอข้อมูล ข่าวสาร ที่เกิดขึ้นในโรงเรียน ชุมชน และสังคมที่มีผลกระทบต่อนักเรียนและสังคมแวดล้อม เพื่อสร้างความเข้าใจ ความเท่าทัน และการเรียนรู้ เพื่อฝึกให้นักเรียนรู้จักการทำงานเป็นทีม และการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมนอกห้องเรียน รูปแบบของกิจกรรม คือเชิญวิทยากรมาให้ความรู้เรื่องการทำหนังสือพิมพ์ และฝึกให้นักเรียนทำหนังสือพิมพ์ของโรงเรียน โดยคัดเลือกผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 40 คน เพื่อหาข้อมูลข่าวสารมาจัดทำหนังสือพิมพ์โรงเรียน

4. กิจกรรม How to สนุกกับสมุดทำมือ ส่งเสริมให้เด็กนักเรียนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และรู้จักการประดิษฐ์สิ่งของของเหลือใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด รูปแบบของกิจกรรม คือ นักเรียนที่สนใจสมัครเข้าร่วมกิจกรรม และมีบุคลากรห้องสมุดองค์กรฯ เป็นวิทยากรให้ความรู้การทำสมุดบันทึก เพื่อให้นักเรียนให้เรียนรู้และเน้นการใช้ประโยชน์ได้จริง

5. กิจกรรม ตามรอยพ่ออย่างพอเพียงที่ป่าชะ เป็นกิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียนได้ศึกษาแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดจิตสำนึกรักบ้านเกิดของตนเอง ผ่านปราชญ์ชาวบ้านและสถานที่จริง รูปแบบกิจกรรม คือ นักเรียนที่สนใจสมัครเข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 50 คน เพื่อไปศึกษาแหล่งเรียนรู้สัญจรในเขตป่าชะ ได้แก่ เรียนรู้การใช้ชีวิตแบบพอเพียงของชุมชนบ้านทุ่งกระโปรง ตำบลนาโรงช้างหลวง และชมศิลปวัฒนธรรมของวัดศรีกะอาง ซึ่งอยู่ในเขต อ.บ้านนา จังหวัดนครนายก

กล่าวโดยสรุป ห้องสมุดองค์กรฯได้ดำเนินกิจกรรมบริการวิชาการสู่ชุมชนผ่านโครงการแบ่งปันทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุดองค์กรฯสู่โรงเรียน มาแล้วเป็นเวลา 4 ปี ในแต่ละปีมีรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลายเพิ่มขึ้นทุกปี เพื่อเป็นแรงผลักดันให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสนใจการอ่านมากขึ้น งานวิจัยหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่าเด็กไทยยุคสมัยใหม่สนใจอ่านหนังสือน้อยลง ซึ่งเกิดจากปัญหาหลายอย่าง อีกทั้งปัจจุบันนี้โลกสังคมออนไลน์แพร่กระจายอย่างรวดเร็ว การค้นหาข้อมูลที่ง่ายและสะดวก ทำให้ข้อมูลที่ไปสู่เด็กนั้น มีทั้งดีและไม่ดี การคัดเลือกสารสนเทศจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อเด็ก ดังนั้น ครู และบรรณารักษ์ของห้องสมุดจึงจำเป็นต้องเพิ่มบทบาทของตัวเองให้มากขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาค่าการอ่านของเด็กไทย การสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมส่งเสริม

การอ่าน เป็นการจุดประกายเล็ก ๆ ที่จะกลายเป็นพลังอันยิ่งใหญ่ ให้เด็กสามารถอ่านหนังสือได้คล่องขึ้น กิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่ดี จึงควรมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปเรื่อย ๆ เพื่อช่วยกระตุ้นให้เด็กสนใจการอ่าน การดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในรูปแบบเดียวไม่ช่วยให้เด็กอยากอ่านหนังสือเพิ่มขึ้น แต่การเพิ่มความสนใจการอ่านรูปแบบใหม่ ที่แต่งแต้มสีสันจากตัวบุคคล ผ่านหนังสือมนุษย์ จึงเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งที่คงรักษาความใกล้ชิดกับผู้อ่าน ช่วยให้กิจกรรมส่งเสริมการอ่านได้รับความนิยม ซึ่งเป็นเรื่องแปลกใหม่สำหรับเด็ก ๆ ที่เขาสามารถพูดคุย ซักถามได้ ทำให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น

References

- Maykin Likitboonyalit. (2017). Sharing Knowledge Is Power. Retrieved Feb 25, 2017, from <http://www.libraryhub.in.th/2010/12/06/sharing-knowledge-is-power/> [In Thai]
- Srirat Jerngklinchan. (1993). Kan An Lae Kan Sang Nisai RakKan An. Bangkok: Thai Watana Panich. [In Thai]

การแบ่งปันทรัพยากรห้องสมุดมหาวิทยาลัยสู่ห้องสมุดโรงเรียน:
ห้องสมุดองค์กรักษ์และห้องสมุดโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา จังหวัดนครนายก

สุจิตรา รัตนสิน¹

บทคัดย่อ

ห้องสมุดองค์กรักษ์จัดโครงการแบ่งปันทรัพยากรห้องสมุดมหาวิทยาลัยสู่ห้องสมุดโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ในเขตพื้นที่จังหวัดนครนายก เพื่อเป็นการแบ่งปันทรัพยากรห้องสมุดให้แก่ครูและนักเรียน โครงการนี้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 รูปแบบกิจกรรมที่จัดมุ่งเน้นการนำหนังสือไปให้บริการยืมแก่ครูและนักเรียนในโรงเรียนที่ร่วมโครงการ โดยมีระยะเวลาการยืม 30 วัน โครงการได้พัฒนารูปแบบกิจกรรมใหม่ๆ อย่างต่อเนื่องทุกปี ดังเช่นกิจกรรม หนังสือมีชีวิต หนังสือพิมพ์กำแพง และอ่านเพื่อแม่ เป็นต้น ทำให้มีกิจกรรมที่หลากหลาย น่าสนใจ และจูงใจเข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น ทั้งนี้ รูปแบบกิจกรรม ที่จัด มีความเหมาะสมและตรงกับความต้องการของผู้เข้าร่วมกิจกรรมมากที่สุด เนื่องจากได้มาจากผลการประชุมและวิเคราะห์ร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครู นักเรียน และห้องสมุดองค์กรักษ์

คำสำคัญ: การแบ่งปันทรัพยากรห้องสมุด ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดองค์กรักษ์

¹ ห้องสมุดองค์กรักษ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ E-mail: sujitra@g.swu.ac.th

**The University Library Resource Sharing to the School Library:
Ongkharak Library and Secondary School Library, Nakhon Nayok Province**

Sujittra Rattanasin¹

Abstract

Ongkharak Library organizes the library resource sharing project for the secondary school library in the area of Nakhon Nayok Province. This project has started in 2013 by sharing the library resources to teachers and students. It focuses on book lending to teachers and students for a 30-day borrowing period. The principals, teachers, students and Ongkharak library staffs have the coordinate meetings in developing new activities, such as; Human Book, Wall Newspapers, and Read for Mom. These activities have been appropriate and met the needs of the most participants.

Keywords: Library Resource Sharing, School Library, Ongkharak Library

¹ Ongkharak Library, Srinakharinwirot University, E-mail: sujittra@swu.ac.th

บทนำ

ปัจจุบันสังคมไทยจัดเป็นสังคมแบบพลวัต คือเป็นสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ส่งผลให้วิถีชีวิตของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน ความอบอุ่น ความมีน้ำใจ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เริ่มลดน้อยลง ในขณะที่การรับวัฒนธรรมและค่านิยมตะวันตก รวมถึงความเจริญทางด้านเทคโนโลยีกลับเพิ่มสูงขึ้น จึงทำให้เกิดปัญหามากมายในสังคม เพราะผู้คนต่างคิดว่าค่านิยมเหล่านี้จะนำไปสู่ความทันสมัย ความเจริญรุ่งเรือง และความร่ำรวย ทั้งที่ความเป็นจริงแล้ว สิ่งเหล่านี้กลับทำให้คนในสังคมเห็นแก่ตัวมากขึ้น จนลืมนึกไปว่า แท้จริงแล้วสังคมไทยเป็นสังคมเกื้อกูล คนในสังคมมีการแบ่งปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ดังนั้น สังคมไทยในปัจจุบันจึงต้องการคนที่มีความน้ำใจและยินดีช่วยเหลือสังคม เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน และส่งเสริมสังคมให้น่าอยู่ เพื่อให้ลูกหลาน ในอนาคตได้เห็นแบบอย่างที่ดี การแบ่งปันจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างสรรค์สิ่งดี ๆ ให้กับสังคม การแบ่งปันคือศรัทธาของความคิด ที่ทุกคนสามารถทำได้ ทุกที่ ทุกเวลา การแบ่งปันไม่ใช่เฉพาะเพียงเงินหรือสิ่งของเท่านั้น แต่เรายังสามารถแบ่งปันความรู้และความสุขได้อีกด้วย เพียงเรามองไปที่คนรอบข้างหรือสังคมรอบตัวว่าเขาต้องการสิ่งใด แล้วเราสามารถตอบสนองอะไรได้บ้าง และการแบ่งปันที่ดีย่อมไม่ควรคาดหวังให้ได้รับสิ่งตอบแทน การแบ่งปันไม่จำเป็นต้องแบ่งปันข้าวของเงินทอง แต่อาจเริ่มต้นจากน้ำใจ เล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ได้ หากการแบ่งปันนั้นคือการแบ่งปันความรู้ให้กับผู้อื่น ก็ยังเป็นสิ่งที่ดีและมีคุณค่า ที่ทุกคนสามารถทำได้ เพราะความรู้นั้นย่อมงอกงามและทวีคูณไม่สิ้นสุด ยิ่งให้กับเด็ก ๆ แล้ว ยิ่งเป็นการแบ่งปันที่ยิ่งใหญ่ ที่ช่วยให้เด็กได้ต่อยอดทางปัญญาเพื่อความงอกงามเจริญรุ่งเรือง และยังเป็นการพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรือง ดังคำกล่าวที่ว่า การแบ่งปันความรู้คือ พลังอันยิ่งใหญ่ (Maykin Likitboonyalit, 2017)

ปี 2556 ห้องสมุดองค์กรฯ เริ่มจัดกิจกรรมการแบ่งปันทรัพยากรห้องสมุดมหาวิทยาลัยสู่ห้องสมุดโรงเรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมภายใต้โครงการนำร่องการแบ่งปันทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดองค์กรฯ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนครนายก เนื่องจากห้องสมุดองค์กรฯ ได้รับการอุดหนุนงบประมาณการจัดซื้อทรัพยากรสารสนเทศที่ช่วยสนับสนุนการเรียนการสอน การวิจัย และส่งเสริมความรู้ด้านต่าง ๆ ให้กับนิสิต อาจารย์ และประชาคมของมหาวิทยาลัยเป็นประจำทุกปี ห้องสมุดจึงมีพันธกิจที่สำคัญในการจัดซื้อหนังสือดี มีประโยชน์ มีเนื้อหาที่น่าสนใจ เพื่อนำมาให้บริการ รวมถึงการรับบริจาคหนังสือจากบุคคลหรือหน่วยงานต่าง ๆ ทำให้ห้องสมุดมีทรัพยากรหลากหลายสาขาวิชา ที่สามารถให้บริการได้ทั้งประชาคมภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย และจากการศึกษางานวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับสภาพและปัญหาของห้องสมุดโรงเรียน มักจะพบปัญหาหลักเรื่องเงินอุดหนุนในการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศที่ดีและเหมาะสมกับเยาวชนมีไม่เพียงพอ รวมทั้งปัญหาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยด้านการอ่านหนังสือของเด็ก เช่น เด็กไม่เห็นความสำคัญของการอ่าน การขาดความพร้อมในการอ่าน สภาพเศรษฐกิจไม่เอื้ออำนวย และปัญหาความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ที่ทำให้รูปแบบของสื่ออิเล็กทรอนิกส์มีจำนวนมากกว่าสื่อสิ่งพิมพ์ ถ้าไม่ได้รับการส่งเสริมหรือควบคุมอย่างเหมาะสมอาจจะทำลายนิสัยรักการอ่านของเด็กให้ลดน้อยลงได้ นิสัยรักการอ่าน ไม่สามารถเกิดขึ้นเองได้โดยธรรมชาติ จำเป็นต้องสร้างขึ้นมา การปลูกฝังนิสัยรักการอ่านต้องเริ่มต้นตั้งแต่อายุน้อย โดยเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ และ

ความพร้อมในการอ่านให้แก่เด็กด้วยการให้ความรัก ความอบอุ่นอย่างเพียงพอ (Sirat Jerngklinchan, 1993) ดังนั้น ห้องสมุดองค์กรจึงเห็นว่า การส่งเสริมการอ่านด้วยการนำทรัพยากรของห้องสมุดมหาวิทยาลัยไปสู่ห้องสมุดโรงเรียน จะช่วยพัฒนาให้เด็กมีนิสัยรักอ่านเพิ่มขึ้น เพราะมีโอกาสได้เห็นหนังสือที่น่าสนใจหลากหลาย และเป็นการใช้ประโยชน์ร่วมกันของทรัพยากรสารสนเทศระหว่างห้องสมุดมหาวิทยาลัยกับห้องสมุดโรงเรียน ทำให้ทรัพยากรสารสนเทศที่จัดหามาเกิดประโยชน์คุ้มค่า จึงได้ริเริ่มโครงการนำร่องแบ่งปันทรัพยากรห้องสมุดมหาวิทยาลัย สู่อห้องสมุดโรงเรียนจังหวัดนครนายก โดยในช่วงปีแรก (ปี 2556) เป็นโครงการนำร่องแบ่งปันทรัพยากรให้กับโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาเขตพื้นที่การศึกษามัธยมเขต 7 จังหวัดนครนายก จำนวน 9 โรงเรียน ได้แก่ 1) โรงเรียนเขาเพิ่มนารีผลวิทยา 2) โรงเรียนนครนายกวิทยาคม 3) โรงเรียนนวมราชานุสรณ์ 4) โรงเรียนปิยชาติพัฒนา 5) โรงเรียนภัทรวิทยาคาร 6) โรงเรียนองค์กร 7) โรงเรียนอุบลรัตนราชกัญญาราชวิทยาลัย 8) โรงเรียนบ้านนา “นายกพิทยากร” และ 9) โรงเรียนปากพลีวิทยาการ

โดยเริ่มด้วยจัดประชุมร่วมกันระหว่างผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้ดูแลห้องสมุด ทั้ง 9 แห่ง กับบุคลากรของห้องสมุดองค์กร เพื่อหาแนวทางและความพร้อมในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากผู้บริหารโรงเรียนและผู้ประสานงานของโรงเรียน ห้องสมุดองค์กร จึงเริ่มต้นโครงการด้วยการนำหนังสือหลากหลายวิชา ที่มีเนื้อหาทางด้านความรู้ทั่วไป เพื่อนำไปให้บริการ ยังห้องสมุดโรงเรียนตามข้อตกลง ดังนี้ โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ ครั้งละ 100 เล่ม โรงเรียนขนาดใหญ่ ครั้งละ 80 เล่ม โรงเรียนขนาดกลาง ครั้งละ 60 เล่ม และโรงเรียนขนาดเล็ก ครั้งละ 40 เล่ม ทั้งยังให้บุคลากรห้องสมุดและอาจารย์จากภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ เป็นวิทยากรแนะนำวิธีการสืบค้นทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดองค์กร ผ่านระบบสืบค้นทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด (OPAC) เพื่อให้ครูและนักเรียนสามารถสืบค้นและคัดเลือกทรัพยากรสารสนเทศได้ตรงกับความต้องการ รวมทั้งสอนการคัดเลือกสารสนเทศจากอินเทอร์เน็ต เพื่อให้ครูและนักเรียนสามารถคัดเลือกสารสนเทศที่น่าเชื่อถือมาใช้ประกอบการเรียนการสอนได้

เมื่อสิ้นสุดโครงการจึงประเมินผลและสรุปผลการดำเนินงาน พบว่า มีการนำทรัพยากรสารสนเทศให้บริการแก่โรงเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมด 1,636 เล่ม มีการยืม 820 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 50.12 ซึ่งถือว่ายังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของการใช้ทรัพยากรสารสนเทศที่ห้องสมุดได้ตั้งเป้าหมายไว้ ส่วนการประเมินผลด้วยแบบสอบถามทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ (1) ภาพรวมของโครงการ (2) การดำเนินการ การประสานงาน และการอำนวยความสะดวก และ (3) ทรัพยากรสารสนเทศที่ให้บริการและประโยชน์ของโครงการ พบว่า ผลสรุปความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ โรงเรียนที่มีความถี่การใช้หนังสือมากที่สุด คือ โรงเรียนปิยชาติพัฒนา สำหรับข้อเสนอแนะได้แก่ ห้องสมุดควรส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ให้มากขึ้น เช่น การรณรงค์เรื่องการอ่านหนังสือของนักเรียน การจัดโครงการอบรมยุวบรรณารักษ์ และแนะนำการสืบค้นข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศ

ต่อมาในปีงบประมาณ 2557 ห้องสมุดองค์กรได้ปรับเปลี่ยนกิจกรรม โดยให้บุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วมคัดเลือกหนังสือตามความต้องการ และมีการสำรวจหมวดหมู่หรือสาขาวิชาของทรัพยากรสารสนเทศที่แต่ละโรงเรียนต้องการ เพื่อให้ห้องสมุดองค์กรสามารถคัดสรรหนังสือได้ตรงกับความต้องการก่อนนำหนังสือออกให้บริการ โดยกำหนดจำนวนหนังสือที่นำไปจัดกิจกรรมตามขนาดของโรงเรียน

เช่นเดียวกับปี 2556 ทั้งนี้ ในปี 2557 โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการลดลงเหลือ 7 โรงเรียน ซึ่งโรงเรียนภัทรวิทยาคาร และโรงเรียนปากปลิววิทยาคาร ขอยุติการเข้าร่วมโครงการเนื่องจากขาดบุคลากรผู้รับผิดชอบโครงการโดยตรง

เมื่อสิ้นสุดโครงการในปี 2557 จึงประเมินผลและสรุปผลการดำเนินงาน พบว่า มีการนำทรัพยากรสารสนเทศให้บริการแก่โรงเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม จำนวนทั้งสิ้น 2,143 เล่ม และมีการยืมเป็นจำนวน 3,448 ครั้ง เนื่องจาก หนังสือบางเล่มมีผู้สนใจมาก ทำให้มีการยืมซ้ำมากกว่า 1 ครั้ง ทั้งนี้ โรงเรียนที่มีความถี่การใช้หนังสือมากที่สุด 3 อันดับ ได้แก่ โรงเรียนบ้านนา “นายกพิทยากร” โรงเรียนเขาเพิ่มนารีผลวิทยา และโรงเรียนปิยชาติพัฒนา การดำเนินกิจกรรมในปี 2557 นี้สามารถแก้ปัญหาที่พบจากโครงการนำร่องเมื่อปี 2556 คือ

1. มีสถิติการใช้งานหนังสือเพิ่มขึ้น เนื่องจากในปี 2556 ห้องสมุดองค์กรฯได้นำหนังสือไปให้ห้องสมุดของโรงเรียนดำเนินกิจกรรมเอง ครูบรรณารักษ์ของแต่ละโรงเรียนเป็นผู้ดูแลการยืม-คืนของนักเรียน ทำให้ประสบปัญหาหนังสือหาย ครูบรรณารักษ์ผู้ดูแลไม่สามารถดำเนินกิจกรรมได้ครบถ้วน แต่ในปี 2557 นี้ ห้องสมุดองค์กรฯได้เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่โรงเรียนจัดขึ้น โดยนำบุคลากรของห้องสมุดเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม และจัดหาหนังสือไปให้บริการตามหมวดหมู่หรือรายชื่อหนังสือที่ครูและนักเรียนต้องการ โดยจัดเป็นซุ้มแสดงหนังสือทั้งหมดที่นำไปให้บริการ เพื่อให้ครูและนักเรียนสามารถเลือกอ่านและยืมได้ทันที ทำให้มีสถิติการยืมหนังสือมากขึ้นจากปีแรกเริ่มโครงการ

2. ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมการอ่านมากขึ้น จากสถิติผู้เข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้นเมื่อเสร็จสิ้นโครงการ มีการประชุมร่วมกันระหว่างผู้บริหารโรงเรียน ครูและบรรณารักษ์ กับกรรมการโครงการ ซึ่งเป็นบุคลากรของห้องสมุดองค์กรฯ ได้รับข้อเสนอแนะจากที่ประชุมว่า ต้องการให้ดำเนินโครงการต่อเนื่องในปีถัดไป พร้อมทั้งมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาและอุปสรรค รวมถึงปรับปรุงกระบวนการ วิธีการทำงานให้เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับทั้ง 2 ฝ่าย จึงปรากฏผลเป็นรูปแบบที่เหมาะสมของโครงการแบ่งปันทรัพยากรสารสนเทศสำหรับกิจกรรมที่จะจัดขึ้นในปีที่ 3

ในปีงบประมาณ 2558 ห้องสมุดองค์กรฯได้เพิ่มกิจกรรมแนะนำการสืบค้นทรัพยากรสารสนเทศผ่านระบบสืบค้นทรัพยากรสารสนเทศ SWU discovery ซึ่งเป็นเครื่องมือสืบค้นที่สามารถสืบค้นได้ทั้งทรัพยากรสารสนเทศฉบับพิมพ์ที่มีให้บริการในห้องสมุดและทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งระบบการสืบค้นนี้เป็นระบบที่มีประสิทธิภาพและใช้งานได้สะดวก รวดเร็ว สามารถจัดเก็บรายการสืบค้นของบรรณานุกรมหนังสือที่ต้องการไว้ใน e-Shelf ของระบบ และส่งรายการที่ต้องการมาทางอีเมลของห้องสมุดองค์กรฯ เพื่อขอยืมหนังสือที่ตนต้องการ รูปแบบการให้บริการจึงปรับเปลี่ยนเป็นแบบการให้บริการหนังสือตามคำขอใช้รายบุคคล ซึ่งทั้งครูและนักเรียนสามารถคัดเลือกหนังสือที่ตรงกับความต้องการจากฐานข้อมูลของห้องสมุดได้ แทนที่จะเป็นการเลือกส่งไปให้โดยบุคลากรของห้องสมุดองค์กรฯ ส่วนกิจกรรมส่งเสริมการอ่านจะเน้นไปที่เนื้อหาเกี่ยวกับการนำมาใช้งานได้จริงในชีวิตประจำวัน เช่น การอบรมการเสริมปกและซ่อมหนังสือ และการประดิษฐ์สิ่งของจากวัสดุเหลือใช้ เป็นต้น

นอกจากนี้ เพื่อให้กิจกรรมส่งเสริมการอ่านน่าสนใจมากขึ้น และเป็นทางเลือกในการขยายโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศที่หลากหลาย โดยไม่จำกัดอยู่เฉพาะการอ่านหนังสือที่เป็นเล่ม ห้องสมุดองค์กรฯได้

นำกิจกรรมสาธิตรูปแบบใหม่ คือ *กิจกรรมห้องสมุดมนุษย์ (Human Library)* ซึ่งเป็นการให้บริการหนังสือมีชีวิตหรือหนังสือมนุษย์ (Human books) ได้แก่ การให้บุคคลผู้มีความรอบรู้ในเรื่องต่าง ๆ ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ แนวคิด และประสบการณ์ของตนเอง เพื่อบริการแก่ผู้อ่านที่สนใจ ตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดไว้ โดยมีกระบวนการในการดำเนินงาน การพัฒนาคลังหนังสือมีชีวิต และการให้บริการ เหมือนห้องสมุดในรูปแบบปกติ โดยกิจกรรมห้องสมุดมนุษย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กเข้ามาอ่านหนังสือผ่านตัวบุคคล ที่มีความสามารถพิเศษ ประสบการณ์ และการทำงานต่าง ๆ ถ่ายทอดด้วยการเล่าเรื่องแทนตัวหนังสือ โดยห้องสมุดได้คัดสรรมาแล้วว่า บุคคลนั้นเหมาะสมกับการเป็นหนังสือมนุษย์ที่ดี ที่นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ และทำให้เกิดความเข้าใจในชีวิตและสังคมมากขึ้น โดยให้นักเรียนยืมหนังสือมนุษย์ที่มีให้บริการ แล้วนั่งคุยและศึกษาเรื่องราวชีวิตจริงของคน ๆ นั้น สำหรับการทำกิจกรรมห้องสมุดมนุษย์ (Human Library) นั้นมีองค์ประกอบหลักในการดำเนินการ ดังนี้

1. ผู้จัด (Organizer) หมายถึง บุคคลผู้ทำหน้าที่เขียนโครงการหรือพัฒนาห้องสมุดมนุษย์และดำเนินงานตามโครงการดังกล่าว และต้องประสานงานกับผู้เกี่ยวข้องในข้อต่อไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผู้ที่รับบทบาทนี้มักจะเป็นบรรณารักษ์ โดยมีหน้าที่เตรียมหนังสือมีชีวิต แฟ้มลงทะเบียนหนังสือมีชีวิต ข้อมูล การยืม-คืน และสรุปผลพร้อมแนวทางการปรับปรุง

2. ผู้ทำหน้าที่เป็นหนังสือมนุษย์ (Human books) หมายถึง บุคคลผู้ทำหน้าที่เป็นหนังสือมีชีวิตเพื่อถ่ายทอดหรือบอกเล่าเรื่องราวหรือความรู้ที่ตนชำนาญและเชี่ยวชาญ ซึ่งควรมีเนื้อหาหลากหลายสาขาวิชาเพื่อความน่าสนใจ

3. ผู้อ่าน (Readers) หมายถึง กลุ่มเป้าหมายหรือบุคคลที่ยืมหนังสือมนุษย์มาอ่านด้วยความสนใจและตั้งใจจริง ซึ่งส่วนหนึ่งควรมีการเชิญชวนหรือจัดตั้งไว้แล้ว เพื่อให้กิจกรรมห้องสมุดมนุษย์แต่ละครั้งมีความเคลื่อนไหว มีสีสัน และไม่ล้ามเหลว เนื่องจากยังถือเป็นของใหม่สำหรับสังคมไทย

4. เวลาและสถานที่จัด (Location) หมายถึง สถานที่ที่เหมาะสมกับการจัดกิจกรรม อาจเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งในห้องสมุด หรือในอาคารอื่นที่เหมาะสมต่อการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง ช่วงเวลาที่เหมาะสมในการจัดปกติจะนิยมจัดช่วงละ 2-4 ชั่วโมง (คงศักดิ์ สังฆมานนท์, 2554)

เมื่อสิ้นสุดโครงการในปี 2558 มีการประเมินผลและสรุปผลการดำเนินงาน พบว่า ความพึงพอใจของครูและนักเรียนจากโรงเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 5 โรงเรียน มีความพึงพอใจระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 84.84 โดยในปีนี้โรงเรียนอุบลรัตน์ราชกัญญาฯ ของดการเข้าร่วมกิจกรรมเนื่องจากประสบเหตุการณ์วาทภัย ทำให้ขาดความพร้อมในการจัดกิจกรรม ส่วนปัญหาและความต้องการของโรงเรียน ที่นำเสนอเพื่อปรับปรุงการดำเนินโครงการในปีถัดไป สามารถจำแนกเป็นรายชื่อได้ ดังนี้

1. การเพิ่มรูปแบบการสืบค้นทรัพยากรสารสนเทศผ่าน SWU discovery โดยวิธีการ add to e-Shelf และการส่งอีเมลเพื่อขอยืมหนังสือให้กับครู นักเรียนในโรงเรียน

2. สถิติการยืมหนังสือยังไม่สูงมาก อาจมีแนวทางการเพิ่มความสนใจในการใช้หนังสือ โดยให้ครูและนักเรียนเป็นผู้กำหนดหัวเรื่องของหนังสือที่ต้องการ และสร้างแรงจูงใจให้เด็กอ่านหนังสือด้วยการให้คะแนนพิเศษ หรือมอบใบประกาศนียบัตรหรือรางวัล ให้แก่นักเรียนที่ยืมหนังสือไปอ่านและเขียนเล่าเรื่องที่อ่าน

3. กิจกรรมห้องสมุดมนุษย์ (Human Library) ควรจำกัดจำนวนผู้เข้าฟังไม่ให้มีจำนวนมากเกินไป เพื่อให้ผู้ฟังสามารถมีส่วนร่วมได้อย่างทั่วถึง และจัดห้องเข้าฟังโดยแบ่งเป็นกลุ่ม ส่วนกิจกรรมหนังสือมีชีวิต

ทางด้านงานประดิษฐ์ เช่น การประดิษฐ์ของใช้จากกระดาษเหลือใช้ การพับริบบิ้น ยังขอให้เป็นกิจกรรมที่ทำต่อเนื่อง เพราะนักเรียนมีความสนใจมาก ทั้งยังสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วย

4. เพิ่มหนังสือมีชีวิต โดยเป็นประชาชนชาวบ้าน หรือครูจากโรงเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม อย่างน้อยโรงเรียนละ 1 คน โดยบรรณารักษ์หรือผู้ประสานงานของโรงเรียนเป็นผู้คัดเลือก

5. ปัญหาที่ยังพบในการยืมหนังสือของนักเรียน คือ การส่งคืนล่าช้า ไม่คืนหนังสือ หรือไม่สามารถตามหาผู้ยืมหนังสือได้ ยังไม่มีแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ชัดเจน นอกจากนี้ให้โรงเรียนและครูบรรณารักษ์เป็นผู้รับผิดชอบไปก่อน

6. ครูและผู้บริหารโรงเรียนในบางโรงเรียน ยังให้ความสำคัญต่อกิจกรรมส่งเสริมการอ่านไม่เพียงพอ

ในปีงบประมาณ 2559 ห้องสมุดองค์กรศึกษารวบรวมความต้องการของโรงเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมการแบ่งปันทรัพยากรห้องสมุดมหาวิทยาลัยสู่ห้องสมุดโรงเรียนมาตลอดระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา ซึ่งผู้บริหารโรงเรียน และครูบรรณารักษ์ผู้รับผิดชอบโครงการ ได้แสดงเจตนารมณ์ในที่ประชุมรายงานผลการดำเนินโครงการ ว่าต้องการให้ห้องสมุดองค์กรศึกษาดำเนินโครงการต่อไป ด้วยเหตุผลสำคัญคือ โครงการแบ่งปันทรัพยากรจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยสู่ห้องสมุดโรงเรียน เป็นการตอบสนองต่อปัญหาการขาดแคลนงบประมาณจัดหาหนังสือให้เพียงพอและทั่วถึง อีกทั้งบุคลากรในโรงเรียนล้วนเห็นความสำคัญต่อโครงการและต้องการใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกับห้องสมุดองค์กรศึกษา รวมถึงมีความเห็นว่า กิจกรรมในโครงการนี้มีประโยชน์ต่อนักเรียนและช่วยกระตุ้นนิสัยรักการอ่าน ซึ่งเห็นได้จากการที่นักเรียนอ่านหนังสือเพิ่มขึ้น และมีครูผู้สอนเป็นผู้แนะนำและส่งเสริมการอ่านให้แก่ นักเรียน ด้วยการเลือกสรรทรัพยากรห้องสมุดที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน และเพิ่มพูนทักษะในการใช้ชีวิตที่จำเป็นต่อการเตรียมการจัดการความรู้ในศตวรรษที่ 21 นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมห้องสมุดมนุษย์ ที่มีการเลือกสรรผู้ทำหน้าที่เป็นหนังสือมนุษย์จากประชาชนชาวบ้าน ซึ่งทางโรงเรียนเป็นผู้คัดเลือกมาให้บริการแก่นักเรียน ทำให้กิจกรรมครั้งนี้มีความโดดเด่นมากขึ้น และมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกินจากเป้าหมายที่กำหนดไว้

เมื่อสิ้นสุดโครงการในปี 2559 มีการประเมินผลและสรุปผลการดำเนินงาน พบว่า โครงการแบ่งปันทรัพยากรห้องสมุดมหาวิทยาลัยสู่ห้องสมุดโรงเรียนจังหวัดนครนายก จำนวน 7 โรงเรียน มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมด 5,760 คน สามารถสรุปผลแยกตามกิจกรรม ได้ดังนี้

1. กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เป็นการนำหนังสือของห้องสมุดองค์กรศึกษา ที่ผ่านการคัดเลือกร่วมกันระหว่างบุคลากรห้องสมุด และผู้ประสานงานของโรงเรียน ให้บริการแก่นักเรียนในโรงเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม ในกิจกรรมนี้มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม 1,093 คน แบ่งเป็นนักเรียน 1,023 คน ครูและบุคลากร 64 คน ประชาชนชาวบ้าน 6 คน เมื่อแยกตามโรงเรียนที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมส่งเสริมการอ่านโดยรวมมากที่สุดคือ โรงเรียนเขาเพิ่มนารีผล รองลงมาคือ โรงเรียนองครักษ์ และโรงเรียนบ้านนา “นายกพิทยากร” ตามลำดับ ส่วนโรงเรียนที่พึงพอใจต่อกิจกรรมน้อยที่สุดคือ โรงเรียนอุบลรัตน์ราชกัญญา

2. กิจกรรมสาธิตห้องสมุดมนุษย์ (Human Library) ซึ่งเป็นการอ่านจากแนวคิดของคนแทนหนังสือเสมือนหนังสือที่มีปฏิสัมพันธ์โต้ตอบได้ มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 4,667 คน ซึ่งสามารถประเมินผลแยกตามชื่อเรื่องของหนังสือมนุษย์ ดังต่อไปนี้

2.1 “เพาะกล่อม เพาะกาย เพาะสุขภาพและความแข็งแรง” วิทยากร (Human book) คือว่าที่ร้อยตรี อ.ดร. ประสิทธิ์ ปิปทุม อาจารย์ภาควิชาวิทยาศาสตร์การกีฬา คณะพลศึกษา จัดให้บริการ โรงเรียน 3 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนองครักษ์ โรงเรียนบ้านนา “นายกพิทยากร” และโรงเรียนนวมราชานุสรณ์ มีผู้เข้าร่วม

กิจกรรม จำนวน 562 คน โดยผู้เข้าร่วมจากโรงเรียนบ้านนา “นายกพิทยากร” เห็นว่าได้รับประโยชน์จากกิจกรรมนี้มากที่สุด รองลงมาคือ โรงเรียนองครักษ์ และโรงเรียนนวมราชานุสรณ์

2.2 “ขยะเป็นเงิน : ประดิษฐ์กรรมจากขยะ” วิทยากร (Human book) คือ นางสาวยุพิน ฤทธิช่วยรอด ผู้ปฏิบัติงานห้องสมุด ห้องสมุดองครักษ์ จัดให้บริการแก่โรงเรียน 6 แห่ง มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 691 คน โดยผู้เข้าร่วมจากโรงเรียนอุบลรัตน์ฯ เห็นว่าได้รับประโยชน์จากกิจกรรมนี้มากที่สุด รองลงมาคือ โรงเรียนเขาเพิ่มนารีผล

2.3 “ริบปิ่นสวย กระดาษสี เป็นของขวัญสุดประทับใจ” วิทยากร (Human book) คือ นางสาวอนงค์ คัดชอบ ผู้ปฏิบัติงานบริหาร ห้องสมุดองครักษ์ จัดให้บริการแก่โรงเรียน 6 แห่ง มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 656 คน โดยผู้เข้าร่วมจากโรงเรียนเขาเพิ่มนารีผล เห็นว่าได้รับประโยชน์จากกิจกรรมนี้มากที่สุด รองลงมาคือ โรงเรียนบ้านนา “นายกพิทยากร”

2.4 “เส้นทางสู่ดวงดาว เราจะเรียนคณะอะไรดี” วิทยากร (Human book) คือ นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวน 5 คน ได้แก่ นายณัชพล วงศ์หิรัญสมบัติ คณะสหเวชศาสตร์, นายภูเกณฑ์ สุขอากาศ คณะพลศึกษา, นายดริณภพ ยิ้มแย้ม, นายณัฐพล นามจิระโชติ ภาควิชาวิศวกรรมชีวการแพทย์ และนายธีรเจต คุณมี ภาควิชาวิศวกรรมโยธา คณะวิศวกรรมศาสตร์ จัดให้บริการครบทั้ง 6 โรงเรียน มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 836 คน โดยผู้เข้าร่วมจากโรงเรียนเขาเพิ่มนารีผล เห็นว่าได้รับประโยชน์จากกิจกรรมนี้มากที่สุด รองลงมาคือ โรงเรียนบ้านนา “นายกพิทยากร”

2.5 “พลังธรรมชาติจากสมูทตี้” วิทยากร (Human book) คือ นางสาววรรณิศา แซ่เตียว ผู้ปฏิบัติงานบริหาร ห้องสมุดองครักษ์ จัดให้บริการแก่โรงเรียน จำนวน 2 แห่ง คือ โรงเรียนองครักษ์ และโรงเรียนบ้านนา “นายกพิทยากร” มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม 498 คน โดยผู้เข้าร่วมจากโรงเรียนองครักษ์ เห็นว่าได้รับประโยชน์จากกิจกรรมนี้มากที่สุด รองลงมาคือ โรงเรียนบ้านนา “นายกพิทยากร”

2.6 “ความลับของกรู๊ปเลือด” วิทยากร (Human book) คือ นางสาวศุภลักษณ์ ผลแก้ว บรรณารักษ์ ห้องสมุดองครักษ์ จัดให้บริการแก่โรงเรียน จำนวน 2 แห่ง คือ โรงเรียนองครักษ์ และโรงเรียนบ้านนา “นายกพิทยากร” มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม 458 คน โดยผู้เข้าร่วมจากโรงเรียนองครักษ์ เห็นว่าได้รับประโยชน์จากกิจกรรมนี้มากที่สุด รองลงมาคือ โรงเรียนบ้านนา “นายกพิทยากร”

2.7 “รอบรู้ รอบครัว รอบตัวสมุนไพรร” วิทยากร (Human book) คือ นายเจียม จันทร์แบน ผู้ปฏิบัติงานบริหาร ห้องสมุดองครักษ์ จัดให้บริการแก่โรงเรียน จำนวน 1 แห่ง คือ โรงเรียนบ้านนา “นายกพิทยากร” มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม 380 คน ผู้เข้าร่วมเห็นว่าเป็นประโยชน์จากกิจกรรมนี้อยู่ในระดับมาก

2.8 “เมื่อยเนื้อ เมื่อยตัว บำบัดได้อย่างไร หลังใช้ Smart Device” วิทยากร (Human book) คือ อาจารย์ดร. ภัทธยา อินทร์โพล์ คณะกายภาพบำบัด จัดให้บริการแก่โรงเรียน จำนวน 2 แห่ง คือ โรงเรียนปิยชาติพัฒนา และโรงเรียนเขาเพิ่มนารีผล มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม 107 คน โดยผู้เข้าร่วมจากโรงเรียนเขาเพิ่มนารีผล เห็นว่าได้รับประโยชน์จากกิจกรรมนี้มากที่สุด รองลงมาคือ โรงเรียนปิยชาติพัฒนา

2.9 “ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับปราชญ์ชาวบ้าน” ได้รับความร่วมมือจากวิทยากร (Human book) ในท้องถิ่นของแต่ละโรงเรียน จำนวน 6 เรื่อง ดังนี้

2.9.1 “งานฝีมือในการทำเครื่องประดับจากเชือกเทียน” วิทยากร (Human book) คือ นางสุกานดา โชคดอนอมจิตต์

2.9.2 “การขับร้อง ขับกล่อม เพลงพื้นบ้าน” วิทยากร (Human book) คือ นายสมศักดิ์ ชำนาญกิจ

2.9.3 “งานฝีมือในการประดิษฐ์ดอกไม้ด้วยเทียนหอม” วิทยากร (Human book) คือ นายชัชชัย จำเริญศักดิ์ศรี

2.9.4 “การเล่านิทานชวนซ้ำซ้อน” วิทยากร (Human book) คือ นางวิไล วงษ์บุญธรรม

2.9.5 “งานฝีมือในการทำถักหมวกจากพลาสติกเทียม” วิทยากร (Human book) คือ พระครูโสภณชัยวงศ์

2.9.6 “การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์อาชีพครู” วิทยากร (Human book) คือ นางสาวศุทธิณี คงสมจิตร

จากผลการประเมินกิจกรรมหนังสือมนุษย์ (Human book) เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับประชาชน ชาวบ้านที่จัดให้บริการทั้ง 6 โรงเรียน มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งสิ้น 479 คน โดยผู้เข้าร่วมจากโรงเรียนเขาเพิ่ม นารีผล เห็นว่าได้รับประโยชน์จากกิจกรรมนี้มากที่สุด รองลงมาคือ โรงเรียนนงคราญ

เมื่อพิจารณาผลการดำเนินโครงการ จึงสามารถสรุปผลกระทบของชุมชนภายหลังจากการดำเนินการ โครงการบริการวิชาการแก่ชุมชน จำแนกออกเป็นด้านต่าง ๆ ได้ ดังนี้

1. ด้านสังคม โครงการแบ่งปันทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดนงคราญ มีส่วนในการพัฒนา และส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้ ความสามารถ นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จากผลการ ประเมินพบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการจากทั้ง 6 โรงเรียน มีความพึงพอใจต่อการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน อยู่ในระดับมาก และเห็นว่าเป็นประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรสารสนเทศจากกิจกรรมในระดับมากที่สุด ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

1.1 การศึกษา ช่วยให้นักเรียนได้แนวทางการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น สามารถวางแผนการ เรียนเพื่อเลือกคณะที่ตนเองสนใจได้ตรงกับความสามารถและผลการเรียน โดยกิจกรรมนี้ได้รับความสนใจจาก ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมากที่สุด จำนวน 836 คน

1.2 การส่งเสริมภูมิปัญญาชาวบ้าน ในส่วนของกิจกรรมห้องสมุดมนุษย์ นับเป็นการอนุรักษ์ และถ่ายทอดเรื่องราว เพื่อช่วยเหลือสังคมไม่ให้ล้มเหลือน่าในท้องถิ่นของตนนั้นยังมีของดีที่ควรอนุรักษ์ไว้

1.3 การเรียนรู้นอกห้องเรียน ช่วยให้นักเรียนมีโลกทัศน์ที่กว้างขึ้น มีความสามารถในการ คัดเลือกสารสนเทศที่เป็นประโยชน์และตรงกับความต้องการได้ดียิ่งขึ้น

1.4 การส่งเสริมการอ่าน ช่วยให้เด็กรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ลดการใช้อินเทอร์เน็ต และเล่นเกมส์ เช่น โรงเรียนนงคราญ ได้ส่งเสริมการอ่านให้นักเรียนด้วยกิจกรรมทำบันทึกการอ่านร้อยเรียง เป็นหนังสือเล่มจากบันทึกการอ่าน จำนวน 1,245 เล่ม

1.5 การคัดเลือกสารสนเทศ ช่วยให้ได้รู้จักคิดวิเคราะห์ แยกแยะสารสนเทศที่ดีหรือไม่ดีได้ ทำให้เกิดวิจรณ์ญาณในการพิจารณาเลือกสารสนเทศต่อไปในอนาคต

2. ด้านสิ่งแวดล้อม ในส่วนของกิจกรรมห้องสมุดมนุษย์ เรื่อง ขยะเป็นเงิน : ประดิษฐ์กรรมาจกขยะ และเรื่อง ระเบิดนสวย กระจาดสี เป็นของขวัญสุดประทับใจ ช่วยส่งเสริมการทำผลิตภัณฑ์จากขยะของเหลือใช้ สามารถลดปริมาณขยะที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน เป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และช่วยลดปัญหาโลกร้อน นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมอาชีพเพิ่มรายได้ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ใน

ชีวิตประจำวัน เช่น การพับเหรียญไปรยทานในงานบุญ การทำผลิตภัณฑ์จากกระดาษเหลือใช้สำหรับใส่อุปกรณ์การเรียน สิ่งของเครื่องใช้เล็ก ๆ และอุปกรณ์ตกแต่งบ้าน เป็นต้น

นอกจากการสรุปผลการดำเนินงาน ในแง่ผลกระทบของชุมชนที่ได้รับจากการดำเนินโครงการแล้ว ห้องสมุดองค์กรก็ได้จัดประชุมร่วมกับผู้บริหารโรงเรียน และบุคลากรผู้รับผิดชอบโครงการ พร้อมทั้งมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อสรุปและรายงานผลการดำเนินโครงการ ดังนี้

1. กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน มีจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมบรรลุตามตัวชี้วัด ซึ่งมีผู้เข้าร่วมทั้งหมด 5,760 คน คิดเป็น ร้อยละ 100 แบ่งตามกิจกรรม คือ กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน มีผู้เข้าร่วมจำนวน 1,093 คนและผู้เข้าร่วมจากโรงเรียนเขาเพิ่มนารีผล มีความพึงพอใจต่อกิจกรรมส่งเสริมการอ่านโดยรวมมากที่สุด ส่วนกิจกรรมสาธิตห้องสมุดมนุษย์ (Human Library) มีผู้เข้าร่วมจำนวน 4,667 คน และผู้เข้าร่วมจากโรงเรียนเขาเพิ่มนารีผล เห็นว่าได้รับประโยชน์จากกิจกรรมสาธิตห้องสมุดมนุษย์มากที่สุด

2. ผู้เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจต่อการจัดโครงการ โดยรวมร้อยละ 91.27 ซึ่งไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้ ร้อยละ 95

3. ผู้เข้าร่วมโครงการได้รับประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรสารสนเทศ ร้อยละ 88.7 ซึ่งบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

นอกจากนี้ โครงการแบ่งปันทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดองค์กร ยังมีการบูรณาการร่วมกับการเรียนการสอนกับภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซึ่งนิสิตของภาควิชาฯ ได้เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการอ่านกับห้องสมุด ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้นิสิตมีบทบาทในการรับใช้สังคม โดยใช้สารสนเทศส่งเสริมการอ่านให้นักเรียนตามนโยบายสารสนเทศและเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ รวมทั้งบูรณาการกับอาจารย์ และนิสิต จากคณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะพลศึกษา และคณะกายภาพบำบัด เพื่อให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่ภายในตัวบุคคลถ่ายทอดไปสู่ผู้เรียนและครูในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ

ในส่วนของประเด็นปัญหาที่พบจากการดำเนินโครงการ ได้แก่

1. ปัญหาหนังสือหาย ไม่สามารถทวงคืนจากนักเรียนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักเรียนที่ลาออกจากโรงเรียนกลางคัน และไม่สามารถติดต่อได้ ส่งผลให้โรงเรียนต้องแบกรับภาระหนังสือหาย จึงมีแนวทางแก้ไขร่วมกันเพื่อให้โรงเรียนแบกรับภาระนี้น้อยที่สุด และสามารถซื้อหนังสือมาทดแทนให้กับห้องสมุดองค์กรได้

2. ปัญหาครูมีภาระงานสอนมากขึ้น เช่น ครูจากโรงเรียนเขาเพิ่มนารีผล และโรงเรียนอุบลรัตน์ฯ มีภาระการสอนและภาระงานอื่น ๆ ของโรงเรียนเพิ่มขึ้นมากจากปีก่อนหน้า ทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมโครงการในปีต่อไปได้อีก

ในปีงบประมาณ 2560 เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์และลดทอนอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากปีก่อนหน้า ห้องสมุดจึงปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดกิจกรรมในโครงการแบ่งปันทรัพยากรสารสนเทศ โดยคัดเลือกโรงเรียน จำนวน 2 โรงเรียน เพื่อเป็นโรงเรียนต้นแบบสำหรับการจัดกิจกรรมอย่างเต็มรูปแบบ โดยให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการให้มีรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมต่อไป ประกอบด้วยโรงเรียนองค์กร และโรงเรียนบ้านนา “นายกพิทยากร” โดยกิจกรรมที่จะดำเนินการในปี 2560 นี้ ได้แก่ 1) ห้องสมุดมนุษย์ 2) การส่งเสริมการอ่านด้วยคาราวานหนังสือ 3) หนังสือพิมพ์กำแพง เพื่อฝึกฝนให้นักเรียนทำหนังสือพิมพ์โรงเรียน 4) สมุดทำมือเพื่อส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และรู้จักการประดิษฐ์จากสิ่งของเหลือใช้ 5) แหล่งเรียนรู้สัญจร “ชมวิถีเศรษฐกิจพอเพียง”

รูปแบบการดำเนินกิจกรรม

1. กิจกรรมห้องสมุดมนุษย์ (Human Library) โดยการแจ้งชื่อเรื่องและเนื้อหาของหนังสือมนุษย์ และให้นักเรียนที่สนใจลงชื่อเข้าฟัง โดยจำกัดจำนวนขนาดกลุ่มผู้ฟังขนาดประมาณ 10-15 คน ต่อหนังสือมนุษย์ 1 เรื่อง เพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างหนังสือและผู้อ่านอย่างทั่วถึง จึงขอความร่วมมือจากโรงเรียนจัดมุมหรือห้องที่เป็นสัดส่วนเฉพาะสำหรับหนังสือแต่ละเรื่อง ในที่นี้จะประกอบด้วยหนังสือมนุษย์ 2 ประเภท ได้แก่

1.1 หนังสือมนุษย์ที่บอกเล่าประสบการณ์ตรงที่เกิดขึ้นจริง โดยมุ่งเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ผู้ทำหน้าที่เป็นหนังสือมนุษย์ ได้แก่ นิสิต อาจารย์ จากคณะต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ มาเล่าเรื่องประสบการณ์ให้นักเรียนฟัง เพื่อเป็นแรงบันดาลใจในการศึกษาต่อ

1.2 หนังสือมนุษย์ที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านมาจากการคัดเลือกโดยบรรณารักษ์หรือผู้ประสานงานของโรงเรียนและเสนอชื่อให้กับห้องสมุดองค์กรฯ เพื่อเชิญมาให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ

2. กิจกรรมส่งเสริมการอ่านด้วยคาราวานหนังสือ โดยห้องสมุดองค์กรฯคัดเลือกหนังสือที่พิจารณาแล้วว่าน่าสนใจ และมีเนื้อหาหลากหลายสาขาวิชา หรือคัดเลือกตามรายการที่ครูและนักเรียนต้องการ โรงเรียนละจำนวน 500 เล่ม นำไปให้โรงเรียนเลือกอ่านและยืมตามที่ตนเองสนใจ โดยสามารถยืมหนังสือได้เป็นเวลา 30 วัน ทั้งนี้บรรณารักษ์แต่ละโรงเรียนจะเป็นผู้จัดระบบการให้ยืมและการแจ้งเตือนส่งคืน พร้อมทั้งให้คำแนะนำเพื่อเป็นตัวเสริมแรงกระตุ้นให้นักเรียนสนใจ และใช้เวลากับการอ่านหนังสือมากขึ้น

3. กิจกรรมหนังสือพิมพ์กำแพง เป็นการนำเสนอข้อมูล ข่าวสาร ที่เกิดขึ้นในโรงเรียน ชุมชน และสังคมที่มีผลกระทบต่อนักเรียนและสังคมแวดล้อม เพื่อสร้างความเข้าใจ ความเท่าทัน และการเรียนรู้ เพื่อฝึกให้นักเรียนรู้จักการทำงานเป็นทีม และการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมนอกห้องเรียน รูปแบบของกิจกรรม คือเชิญวิทยากรมาให้ความรู้เรื่องการทำหนังสือพิมพ์ และฝึกให้นักเรียนทำหนังสือพิมพ์ของโรงเรียน โดยคัดเลือกผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 40 คน เพื่อหาข้อมูลข่าวสารมาจัดทำหนังสือพิมพ์โรงเรียน

4. กิจกรรม How to สนุกกับสมุดทำมือ ส่งเสริมให้เด็กนักเรียนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และรู้จักการประดิษฐ์สิ่งของของเหลือใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด รูปแบบของกิจกรรม คือ นักเรียนที่สนใจสมัครเข้าร่วมกิจกรรม และมีบุคลากรห้องสมุดองค์กรฯ เป็นวิทยากรให้ความรู้การทำสมุดบันทึก เพื่อให้นักเรียนให้เรียนรู้และเน้นการใช้ประโยชน์ได้จริง

5. กิจกรรม ตามรอยพ่ออย่างพอเพียงที่ป่าชะ เป็นกิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียนได้ศึกษาแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดจิตสำนึกรักบ้านเกิดของตนเอง ผ่านปราชญ์ชาวบ้านและสถานที่จริง รูปแบบกิจกรรม คือ นักเรียนที่สนใจสมัครเข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 50 คน เพื่อไปศึกษาแหล่งเรียนรู้สัญจรในเขตป่าชะ ได้แก่ เรียนรู้การใช้ชีวิตแบบพอเพียงของชุมชนบ้านทุ่งกระโปรง ตำบลนาโรงช้างหลวง และชมศิลปวัฒนธรรมของวัดศรีกะอาง ซึ่งอยู่ในเขต อ.บ้านนา จังหวัดนครนายก

กล่าวโดยสรุป ห้องสมุดองค์กรฯได้ดำเนินกิจกรรมบริการวิชาการสู่ชุมชนผ่านโครงการแบ่งปันทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุดองค์กรฯสู่โรงเรียน มาแล้วเป็นเวลา 4 ปี ในแต่ละปีมีรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลายเพิ่มขึ้นทุกปี เพื่อเป็นแรงผลักดันให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสนใจการอ่านมากขึ้น งานวิจัยหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่าเด็กไทยยุคสมัยใหม่สนใจอ่านหนังสือน้อยลง ซึ่งเกิดจากปัญหาหลายอย่าง อีกทั้งปัจจุบันนี้โลกสังคมออนไลน์แพร่กระจายอย่างรวดเร็ว การค้นหาข้อมูลที่ง่ายและสะดวก ทำให้ข้อมูลที่ไปสู่เด็กนั้น มีทั้งดีและไม่ดี การคัดเลือกสารสนเทศจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อเด็ก ดังนั้น ครู และบรรณารักษ์ของห้องสมุดจึงจำเป็นต้องเพิ่มบทบาทของตัวเองให้มากขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาค้นหาการอ่านของเด็กไทย การสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมส่งเสริม

การอ่าน เป็นการจุดประกายเล็ก ๆ ที่จะกลายเป็นพลังอันยิ่งใหญ่ ให้เด็กสามารถอ่านหนังสือได้คล่องขึ้น กิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่ดี จึงควรมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปเรื่อย ๆ เพื่อช่วยกระตุ้นให้เด็กสนใจการอ่าน การดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในรูปแบบเดียวไม่ช่วยให้เด็กอยากอ่านหนังสือเพิ่มขึ้น แต่การเพิ่มความสนใจการอ่านรูปแบบใหม่ ที่แต่งแต้มสีสันจากตัวบุคคล ผ่านหนังสือมนุษย์ จึงเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งที่คงรักษาความใกล้ชิดกับผู้อ่าน ช่วยให้กิจกรรมส่งเสริมการอ่านได้รับความนิยม ซึ่งเป็นเรื่องแปลกใหม่สำหรับเด็ก ๆ ที่เขาสามารถพูดคุย ซักถามได้ ทำให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น

References

- Maykin Likitboonyalit. (2017). Sharing Knowledge Is Power. Retrieved Feb 25, 2017, from <http://www.libraryhub.in.th/2010/12/06/sharing-knowledge-is-power/> [In Thai]
- Srirat Jerngklinchan. (1993). Kan An Lae Kan Sang Nisai RakKan An. Bangkok: Thai Watana Panich. [In Thai]

พิพิธภัณฑ: แหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

ปรีดี ปลื้มสำราญกิจ¹

ฟ้า วิไลข้า²

บทคัดย่อ

พิพิธภัณฑเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่าและสร้างสรรค์สังคมแห่งการเรียนรู้ ช่วยกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ ทั้งการรู้จักตนเองและการรู้จักผู้อื่น ฝึกให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 พิพิธภัณฑในศตวรรษที่ 21 จะเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้ข้อมูลวิชาการ เชื่อมโยงวิชาการเข้ากับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของสังคม และยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวของประชาชนทุกคน ดังนั้นพิพิธภัณฑในประเทศไทยควรพัฒนาในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ สถานที่การจัดแสดงและการส่งเสริมกิจกรรม การบริหารจัดการพื้นที่ ความร่วมมือการประชาสัมพันธ์ และบุคลากร บทความนี้นำเสนอความหมาย ความสำคัญ ประเภทของพิพิธภัณฑ และพิพิธภัณฑในฐานะแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

คำสำคัญ : พิพิธภัณฑ, ศตวรรษที่ 21, ผู้เรียน

¹ สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ E-mail: preedee@nsru.ac.th

² สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ E-mail: beyondtomorrow57@gmail.com

Museum: Learning Resources for Developing Learners in 21st Century

Preedee Pluemsamrunjit¹

Fa Wilaikum²

Abstract

Museums are valuable learning source and a part of creating learning society. Museums can be used to stimulate learning and help learners learn about themselves and the others. In addition, museums can be a part that support learners to build their thinking skill, the essential skill for learners who will be living in the 21st century. Museums in 21st century will be lifelong learning centers that provide academic data or knowledge and connect them as element that can make or support better quality of life of people in society. Moreover, museums can be the place for recreational and tourism locations for everyone. To be the 21st lifelong learning center and place for recreational and tourism locations for everyone, museums in Thailand should develop itself in many aspects such as 1) Place 2) Museum Presentation and Support Museum Presentation 3) Area usage management 4) Cooperation and collaborations with other museums 5) Public relations and 6) Personnel. This article provides meaning, importance of, type of, and a viewpoint about museums as learning source that can be used to develop learners who will be living in 21st century.

Keywords: Museum, 21st Century, Learners

¹ Department of Library and Information Science, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University, E-mail: preedee@nsru.ac.th

² Department of Library and Information Science, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University, E-mail: beyondtomorrow57@gmail.com

บทนำ

พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งเรียนรู้ต่อเนื่องอีกรูปแบบหนึ่ง ที่ช่วยส่งเสริมให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตดังที่ Kojaranont (2005: 14) ได้กล่าวไว้ว่า “พิพิธภัณฑ์เป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญทางการศึกษาไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าโรงเรียน เนื่องจากเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สามารถรองรับกลุ่มเป้าหมายได้ทุกระดับ ประชาชนทุกวัยสามารถเข้ามาใช้บริการทางความรู้ได้ทุกสาขา” ดังนั้นพิพิธภัณฑ์จึงเป็นหน่วยงานหนึ่งที่สามารถตอบสนองความต้องการด้านการศึกษาได้เป็นอย่างดี ช่วยกระตุ้นให้ประชาชนเกิดแรงจูงใจในการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง เกิดจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ และการพัฒนาทักษะต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติต่อไป นอกจากนี้พิพิธภัณฑ์ยังมีบทบาทที่สำคัญกับความเป็นอยู่ของประชาชนในด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยทำหน้าที่สงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติให้แก่ชุมชน เป็นแหล่งให้ข้อมูลทั้งวิชาการและวัฒนธรรม อีกทั้งยังเป็นหน่วยงานสำคัญในการเสริมสร้างความมั่นคงพัฒนาจิตใจของคนในประเทศให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นชาติไทย สะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมถึงสารสนเทศทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชาติไทย ในด้านเศรษฐกิจ และมีบทบาทในการสนับสนุน อุตสาหกรรมด้านการท่องเที่ยวของประเทศได้เป็นอย่างดี ทำให้เกิดการใช้จ่ายใช้สอย และการจ้างแรงงานในชุมชนอีกด้วย (Office of National Museum, 2005: 4)

ความหมาย

พิพิธภัณฑ์ (Museum) เป็นสถาบันเพื่อการเรียนรู้ตามอรรถาธิบาย จัดตั้งขึ้นโดยไม่หวังผลกำไร ทำหน้าที่รวบรวม สงวนรักษา ศึกษาวิจัย และจัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เป็นต้น ซึ่งเป็นหลักฐานทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมของมนุษย์มีภารกิจในการสนับสนุนและส่งเสริมการอนุรักษ์ ค้นคว้า การศึกษาวิจัย และให้บริการประชาชนเข้าชมเพื่อการศึกษา การเรียนรู้ และความเพลิดเพลินจากสิ่งของซึ่งสงวนรักษาและจัดแสดง ดังนั้นความหมายของพิพิธภัณฑ์จึงรวมไปถึงสวนสัตว์ สวนพฤกษศาสตร์ วนอุทยาน อุทยานประวัติศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์ สถานที่แสดงพันธุ์สัตว์น้ำ และสถานที่ซึ่งเป็นเขตสงวนอื่น ๆ รวมทั้งโบราณสถานและแหล่งอนุสรณ์สถานต่าง ๆ การจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์มีทั้งแบบถาวรและชั่วคราว เพื่อการหมุนเวียนงานแสดงได้อย่างหลากหลาย โดยมีผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ เรียกว่า “ภัณฑารักษ์ (Curator)” (Chumpengpan, 1987: 2; Vongmonta, 2005: 35; ICOM, 2007; Saelao, 2011: 17) พิพิธภัณฑ์มีบทบาทเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนทุกคน พร้อมกับเป็นสถาบันที่เชื่อมโยงวิชาการเข้ากับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของสังคมนอกจากนี้ยังเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ เป็นแหล่งท่องเที่ยวแก่ประชาชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ความสำคัญ

พิพิธภัณฑ์มีหน้าที่หลักคือการดำเนินงานด้านการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวต่าง ๆ จากหลักฐานที่เป็นวัตถุ และเก็บรวบรวมอนุรักษ์สารสนเทศทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชาติ การศึกษา วิจัย และการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการด้านการสงวนรักษา การนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ (Koompoka, 2015: 2752) พิพิธภัณฑ์แต่ละประเภทเปิด

โอกาสให้ประชาชนทุกคนได้รับประโยชน์จากการเข้าชมและการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ โดยได้รับข้อมูลที่วิเคราะห์แล้วและได้รับความรู้ที่ลึกซึ้งจากคลังสะสมและวิทยาการของพิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์มีความสำคัญมากมาย ได้แก่ การเป็นแหล่งการเรียนรู้ทั้งในระบบและตลอดชีวิตที่สำคัญให้กับผู้เรียนชุมชน และผู้สนใจ การเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและให้ความรู้สำหรับทุกคน การเป็นสถานที่ให้การศึกษาตามอัธยาศัย และตามความสนใจ โดยบุคคลจะได้รับประโยชน์โดยตรง และการเป็นสถานที่สร้างความรู้สึที่ดีและมีคุณค่าในการเชื่อมต่ออดีตกับปัจจุบัน ตลอดจนแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มพฤติกรรมต่าง ๆ ในอนาคต (Suwansatit, 2007: 28-29) สำหรับประเทศไทยมีพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติซึ่งเป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติแห่งแรกของประเทศไทยมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเป็นแหล่งรวบรวมและเผยแพร่ความรู้ วัตถุ และหลักฐานประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาติไทย รวมถึงประวัติศาสตร์ศิลปะโบราณคดีในประเทศไทย งานประณีตศิลป์และชาติพันธุ์วิทยา อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและการพัฒนาคนไทยทุกด้าน เพราะการศึกษาไม่ได้จำกัดเพียงแคในห้องเรียนเท่านั้น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติของไทยจึงมีความสำคัญต่อการเป็นสถานที่ส่งเสริมทักษะการค้นคว้าและสร้างนิสัยใฝ่เรียนรู้ สร้างความประทับใจในความเป็นชาติ ช่วยให้คนไทยตระหนักถึงคุณค่าและมีทัศนคติที่ดีต่อประเทศชาติด้วย

ประเภทของพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์แบ่งตามความเป็นเจ้าของได้ 3 ประเภท ดังนี้ (Sattayawut, 2550)

1. พิพิธภัณฑ์หรือศูนย์แสดงศิลปะของรัฐและดำเนินการโดยรัฐ

สิ่งของที่จัดแสดง เช่น ศิลปะ โบราณวัตถุ เป็นต้น จะอยู่ในความดูแลของกรมศิลปากร หากเป็นพิพิธภัณฑ์เกี่ยวกับการเกษตรก็จะอยู่ในความดูแลของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์แสดงศิลปะของรัฐและดำเนินการโดยรัฐในประเทศไทย เช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนครกรุงเทพฯ พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย จังหวัดนครปฐม อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร เป็นต้น

ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์แสดงศิลปะของรัฐและดำเนินการโดยรัฐในต่างประเทศ เช่น พิพิธภัณฑ์ลูฟวร์(The Grand Louvre) กรุงปารีส ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจีน (National Museum of China) กรุงปักกิ่ง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน เป็นต้น

2. พิพิธภัณฑ์หรือศูนย์แสดงศิลปะขององค์กรอิสระ

องค์กรอิสระ เช่น มูลนิธิ สมาคม เป็นต้น การบริหารงานพิพิธภัณฑ์กลุ่มนี้อาจดำเนินการเองหรืออาจให้ออกชนดำเนินการแทน การจัดแสดงงานต่าง ๆ จะมีรูปแบบที่น่าสนใจและบูรณาการความรู้ทางการตลาดเพื่อการจัดแสดงและการบริหารงาน

ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์แสดงศิลปะขององค์กรอิสระในประเทศไทย เช่น อุทยานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชบรมราชชนนี หอศิลป์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์แสดงศิลปะขององค์กรอิสระในต่างประเทศ เช่น พิพิธภัณฑ์ยานบินและอวกาศแห่งชาติ (National Air and Space Museum - NASM) สถาบันสมิธโซเนียน กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

3. พิพิธภัณฑ์หรือศูนย์แสดงศิลปะของเอกชน

หน่วยงานเอกชนอาจจัดตั้งเป็นองค์กรหรือบุคคลเพื่อแสดงงานศิลปะให้ผู้อื่นได้รับชม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักถึงคุณค่าของศิลปะแขนงต่าง ๆ และอาจใช้กลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อการประชาสัมพันธ์ให้ผู้สนใจได้รับรู้และเดินทางมาเยี่ยมชมงาน

ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์แสดงศิลปะของเอกชนในประเทศไทย เช่น สยามโอเชียนเวิลด์ พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งมาดามทุสโซ พิพิธภัณฑ์เปลือกหอย กรุงเทพฯ พิพิธภัณฑ์ช้างเอราวัณ จังหวัดสมุทรปราการ พิพิธภัณฑ์ศิลปะนกฮูก เจษฎาเทคนิคมิวเซียมจังหวัดนครปฐม พิพิธภัณฑ์ริบลิส์ เชื้อหรือไม่ จังหวัดชลบุรี พิพิธภัณฑ์ของจิ๋วสัญจร เป็นต้น

ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์แสดงศิลปะของเอกชนในต่างประเทศ เช่น พิพิธภัณฑ์การกลั่นสาเก (Hakutsuru Fine Art Museum) เมืองโกเบ ประเทศญี่ปุ่น พิพิธภัณฑ์การขนส่งโลก (Transport World) ประเทศนิวซีแลนด์ Victoria and Albert Museum เมืองลอนดอน สหราชอาณาจักร เป็นต้น

พิพิธภัณฑ์ในฐานะแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่าและสร้างสรรค์สังคมแห่งการเรียนรู้ ช่วยกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ ทั้งการรู้จักตนเองและการรู้จักผู้อื่น ฝึกให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 อีกทั้งยังเป็นแหล่งเชื่อมโยงทางกาลเวลา สร้างความรู้และความเข้าใจในการพัฒนาผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ช่วยให้ผู้เรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้คนและสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติในท้องถิ่นตนเอง สร้างความตระหนักถึงจริยธรรมและศีลธรรม วัฒนธรรมการดำรงชีวิตโดยการใช้ทรัพยากรร่วมกันและการแลกเปลี่ยนกัน รวมถึงรับรู้ความเป็นมาของตนเอง การสำนึกในความเป็นชนชาติ ก่อให้เกิดความรักและการสืบต่อมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นสิ่งที่พิพิธภัณฑ์ไทยยังขาดอยู่มาก พิพิธภัณฑ์ในศตวรรษที่ 21 จึงต้องจัดแสดงโดยสะท้อนสาระความรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ แสวงหาความรู้ได้อย่างเพลิดเพลินและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยการตั้งคำถามและการค้นหาคำตอบ ไม่ใช่เพียงการจัดเก็บ การจัดแสดงวัตถุการตกแต่งให้สวยงาม หรือการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อการนำเสนอหรือการสืบค้นสารสนเทศเท่านั้น แต่จะต้องเป็นการนำระบบดิจิทัลมาใช้ในการสะสมความรู้ภายในพิพิธภัณฑ์และการจัดเก็บเรื่องราวให้เป็นระเบียบเกิดการส่งต่อความรู้ไปยังรุ่นถัดไปได้อย่างต่อเนื่อง การดูแลหรือการอนุรักษ์วัตถุภายในพิพิธภัณฑ์ก็เป็นความรู้เฉพาะด้าน อย่างไรก็ตามพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยปัจจุบันยังมีห้องปฏิบัติการด้านการอนุรักษ์หรือห้องเก็บวัตถุที่มีมาตรฐานสากลจำนวนน้อย (Thailand Museums in New Century, 2002:6-7; Validom,2008: 81-82; Mukdawijitra, 2015: 11) ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยที่มีห้องปฏิบัติการด้านการอนุรักษ์ ห้องคลังเก็บวัตถุที่มี

มาตรฐานสากล และมีการนำระบบสืบค้นทรัพยากรสารสนเทศด้วยคอมพิวเตอร์มาใช้ คือ พิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถกรุงเทพฯ

แนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ในศตวรรษที่ 21

พิพิธภัณฑ์ในศตวรรษที่ 21 จะเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้ข้อมูลวิชาการ เชื่อมโยงวิชาการ เข้ากับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของสังคม และยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวของประชาชนทุกคน ดังนั้นพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยควรพัฒนาในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ สถานที่การจัดแสดงและการส่งเสริมกิจกรรม การบริหารจัดการพื้นที่ ความร่วมมือการประชาสัมพันธ์ และบุคลากร แนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ในศตวรรษที่ 21 มีรายละเอียดดังนี้ (Sungsri, 2005: 107; Eamthanakul, 2006; Sattayawut, 2007; Imsombat, 2007: 31-32; Charu, 2008: 72-84; Wongjirakit, 2012: 67-74)

1. สถานที่

สถานที่เป็นสิ่งสำคัญประการแรกที่ควรคำนึงถึงในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ เนื่องจากวัตถุประสงค์หลักของประชาชนในการเดินทางมาพิพิธภัณฑ์คือการท่องเที่ยว การพักผ่อน และทัศนศึกษา ดังนั้นพิพิธภัณฑ์ในศตวรรษที่ 21 ควรมีสถานที่ภายนอกตัวอาคารที่กว้างขวางสะดวกสบาย การจัดสร้างหรือการก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ควรสะท้อนสิ่งที่จัดแสดงอยู่ภายใน บริเวณสถานที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์ควรอยู่ใจกลางเมืองเพื่อความสะดวกต่อการเยี่ยมชม หรือสามารถเข้าถึงได้ง่าย การคมนาคมสะดวก สามารถเดินทางได้หลายวิธี เช่น เดินเท้า รถประจำทาง รถสาธารณะ รถส่วนตัว เป็นต้น พิพิธภัณฑ์อาจตั้งอยู่ในสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมของคนในท้องถิ่น หรืออยู่ในทิศทางเดียวกับสถานศึกษาและห้องสมุด

ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์ที่จัดสร้างโดยคำนึงถึงด้านสถานที่จัดสร้าง

ภาพที่ 1-3 อาคารพิพิธภัณฑ์สะท้อนสิ่งที่จัดแสดงอยู่ภายใน สถานที่อยู่ใจกลางเมือง พิพิธภัณฑ์เขนก สวนนกชยันนาท จังหวัดชยันนาท สยามโอเชียนเวิลด์ศูนย์การค้าสยามพารากอน กรุงเทพฯ

ภาพที่ 4 สถานที่อยู่ภายในสถานศึกษาและห้องสมุด
ห้องพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี
สำนักบรรณสารสนเทศ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชจังหวัดนนทบุรี

อีกทั้งควรมีการจัดสภาพแวดล้อมของพิพิธภัณฑ์ให้มีบรรยากาศสดชื่น มีที่จอดรถให้บริการอย่างเพียงพอ ร่มรื่นสะดวกสบาย ความสะดวกต่อการเดินทางสภาพถนนเมื่อเดินทางมายังพิพิธภัณฑ์ไม่ควรมีหลุมบ่อบริเวณถนนหรือมีถนนแคบจนเกินไปและป้ายบอกทางมายังพิพิธภัณฑ์ควรมีความเหมาะสมสามารถมองเห็นได้เด่นชัด หรืออาจมีป้ายบอกทางที่เชื่อมโยงระหว่างพิพิธภัณฑ์กับสถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง ภายในอาคารพิพิธภัณฑ์ควรมีแสงสว่างเพียงพอเพื่อความปลอดภัยในการเยี่ยมชม พื้นทางเดินต้องเรียบเพื่อการป้องกันไม่ให้ผู้เข้าชมสะดุดล้ม จำนวนประตูควรคำนึงถึงความสะดวกของผู้เข้าชมอาคารโดยรอบพิพิธภัณฑ์ควรอยู่ในระนาบเดียวกัน การตกแต่งอาจใช้วัสดุหรือเทคโนโลยีและควรสื่อถึงการใช้งานภายในเพื่อให้ผู้เข้าชมเข้าใจและเชื่อมโยงเนื้อหาการจัดแสดง นอกจากนี้ทุกจังหวัดของประเทศไทยควรจัดสร้างพิพิธภัณฑ์และหอศิลปะ อีกทั้งควรรวบรวมพิพิธภัณฑ์ขนาดเล็กไว้ด้วยกันเพื่อความสะดวกต่อการเยี่ยมชม

สำหรับประเด็นด้านสถานที่นี้ จากประสบการณ์การทัศนศึกษาพิพิธภัณฑ์ ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่าพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งอาจไม่สามารถจัดสภาพแวดล้อมของพิพิธภัณฑ์ให้มีสถานที่จอดรถอย่างเพียงพอ เพราะด้วยข้อจำกัดของพื้นที่ ดังนั้นการใช้บริการรถสาธารณะหรือขนส่งมวลชนน่าจะเป็นทางเลือกที่ดีกว่าสำหรับการเดินทางไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์

ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์ที่จัดสร้างโดยคำนึงถึงด้านสภาพแวดล้อมของสถานที่

ภาพที่ 5-6 สภาพแวดล้อมของพิพิธภัณฑ์ที่มีบรรยากาศสดชื่นร่มรื่นการใช้แสงสว่างเพียงพอ อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธรพิพิธภัณฑ์ธนาคารเพื่อการเกษตรและจังหวัดเพชรบุรี สหกรณ์การเกษตร กรุงเทพฯ

2. การจัดแสดงและการส่งเสริมกิจกรรม

เนื้อหาที่จัดแสดงเป็นหัวใจของพิพิธภัณฑ์ (Valipodom, 2008: 84; Gaweewong, 2015: 99) การจัดแสดงและการส่งเสริมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาภายในพิพิธภัณฑ์จึงเป็นสิ่งสำคัญที่พิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งต้องให้ความสำคัญ การจัดแสดงแบ่งออกเป็น 4 ประการ ได้แก่ เนื้อหา การนำเสนอ การใช้ภาษา และพื้นที่จัดแสดง

2.1 เนื้อหาการจัดแสดงต้องให้ความสำคัญกับเนื้อหาและองค์ความรู้ของการจัดแสดงมากที่สุด เนื้อหาอาจเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ เช่น วิถีชีวิต ประเพณี ภูมิปัญญาสถานที่สำคัญ เป็นต้น การเรียงลำดับความสำคัญของเนื้อหาตามประเภทสิ่งของที่จัดแสดง อาทิ ภูมิปัญญาท้องถิ่น นิทรรศการภายในพิพิธภัณฑ์ควรน่าสนใจและน่าติดตาม นอกจากนี้ยังควรจัดหาสิ่งของหรืองานศิลปะประเภทต่าง ๆ ของแต่ละจังหวัดและแต่ละประเทศมาจัดแสดงด้วย

ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์ที่สะท้อนองค์ความรู้

ภาพที่ 7-8 พิพิธภัณฑ์จินเสน เน้นองค์ความรู้และสะท้อนความเป็นมาของชุมชนจินเสนได้อย่างชัดเจน โดยไม่ใช่เทคโนโลยีทันสมัยและไม่มีรายได้จากการเข้าชม แต่ทำให้ชุมชนรู้จักส่งผลให้ผู้อื่นรู้จักตามมา นอกจากนี้ยังมียุวมัคคุเทศก์ซึ่งเป็นเยาวชนในชุมชนมาทำหน้าที่นำชมพิพิธภัณฑ์ด้วย

พิพิธภัณฑ์จินเสน อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์

ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงสิ่งของจากต่างประเทศ

ภาพที่ 9-10 ฮุกเจ็ตเซียน เทพเจ้าแห่งความโชคดีของญี่ปุ่น

รถจี๊ปนีย์ (Jeepney) รถขนส่งมวลชนของฟิลิปปินส์

พิพิธภัณฑ์ศิลปะนากฮูก จังหวัดนครปฐม เจษฎาเทคนิคมิวเซียม จังหวัดนครปฐม

2.2 การนำเสนอ ภายในพิพิธภัณฑ์ควรนำเทคโนโลยีการบรรยายข้อมูลอัตโนมัติมาติดตั้งเพื่อความสะดวกในการเข้าชมและการนำเสนอ เช่น การนำสื่อประสมมาใช้ในการอธิบายเรื่องราว การนำเทคโนโลยีบลูทูท(Bluetooth)มาใช้ในการนำเสนอชิ้นงานภายในพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น ส่งผลให้ภาพลักษณ์ของพิพิธภัณฑ์เปลี่ยนแปลง ผู้ชมเข้าใจสื่อนิทรรศการต่าง ๆ ทั้งนิทรรศการชั่วคราวและนิทรรศการถาวรได้ง่ายขึ้น อีกทั้งเทคโนโลยีที่นำมาใช้นี้ยังส่งผลให้ภาพลักษณ์และวิธีการนำเสนอความรู้ของพิพิธภัณฑ์มีพัฒนาการดีขึ้นเรื่อย ๆ ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของSudweha (2005: abstract) ที่พบว่า ระบบเทคโนโลยีบลูทูทที่นำมาใช้กับพิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์มีความสามารถใช้งานได้และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับงานแสดงข้อมูลงานพิพิธภัณฑ์ได้เป็นอย่างดี เช่นเดียวกับการศึกษาของของChitphilai (2008:

abstract) พบว่า ผู้ใช้ที่ใช้งานสื่อประสมของพิพิธภัณฑ์กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่มีความพึงพอใจโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และLin and Gregor (2006) พบว่าการนำเทคโนโลยีสื่อประสมเข้ามาเป็นส่วนประกอบในเว็บไซต์สามารถดึงดูดความสนใจของผู้ใช้และทำให้การเรียนรู้เป็นไปโดยง่าย รวมถึงการศึกษาของChatuporn (2014) การทดลองใช้โปรแกรมประยุกต์บนสื่อสังคมออนไลน์กับผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ พบว่า ได้เพิ่มประสบการณ์ให้กับผู้เยี่ยมชมหลังการใช้งานอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด นอกจากนี้ยังมีการนำคิวอาร์โค้ด (QR Code) มาใช้พัฒนาการจัดแสดงและระบบนำชมภายในพิพิธภัณฑ์แห่งชาติและอุทยานประวัติศาสตร์ ซึ่งจะแสดงสารสนเทศและภาพของโบราณวัตถุศิลปวัตถุ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้าชมทำให้ผู้เข้าชมได้รับความรู้และข้อมูลอย่างรวดเร็ว โดยสามารถใช้งานผ่านแอปพลิเคชันบนสมาร์ตโฟนและอุปกรณ์ต่าง ๆ (Thansettakij, 2017)

ตัวอย่างการนำเทคโนโลยีมาใช้ภายในพิพิธภัณฑ์

ภาพที่ 11-12 ระบบจอสัมผัส (Touch Screen) ภายในปากของหุ่น การใช้คิวอาร์โค้ดพร้อมโมชันกราฟิกบนโต๊ะอาหาร แสดงการเคลื่อนไหวของเส้นเสียงแสดงส่วนประกอบและที่มาของอาหารไทย พิพิธภัณฑ์ศิริราชพิมุขสถาน กรุงเทพฯมิวเซียมสยาม กรุงเทพฯ

2.3 การใช้ภาษาควรใช้ขนาดอักษรเหมาะสมและเลือกใช้รูปแบบอักษรที่อ่านได้ง่าย การใช้ภาษาบนป้ายประกอบนิทรรศการมีหลายชนิดเพื่อตอบสนองความสนใจในรายละเอียดของผู้เข้าชม เช่น ป้ายใหญ่เป็นข้อความสั้น ป้ายประจำวัตถุเป็นข้อความบรรยายเฉพาะวัตถุ เป็นต้น (Jongkol, 1989: 196) นอกจากนี้ยังควรคำนึงถึงการใช้ภาษาหลากหลาย เช่น ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน เป็นต้น เพื่อความเท่าเทียมในการรับรู้สารสนเทศภายในพิพิธภัณฑ์ของผู้เข้าชมหลากหลายเชื้อชาติ โดยเลือกใช้คำศัพท์ทั่วไปที่สามารถเข้าใจได้ทุกระดับการศึกษา

ตัวอย่างการใช้ภาษาสำหรับการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์

ภาพที่ 13 การใช้ภาษาหลากหลาย (ไทย จีน และอังกฤษ) การใช้ภาษาเขียนด้วยลายมือ อ่านง่าย ชัดเจน ศูนย์วัฒนธรรมไทย-จีน พิพิธภัณฑ์ล้านของเล่น เกริกยู่นพันธ์ จังหวัดอุดรธานีจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.4 พื้นที่จัดแสดงพื้นที่ภายในพิพิธภัณฑ์อาจมีหลายลักษณะตามความต้องการใช้ ได้แก่ พื้นที่จัดแสดง พื้นที่ต้อนรับสำหรับประชาชน (บริการขายตั๋วและรับฝากของ ห้องน้ำ ร้านกาแฟ ร้านขายของที่ระลึก) พื้นที่เพื่อการศึกษา (ห้องบรรยาย ห้องฉายวิดิทัศน์ ห้องสมุด) พื้นที่สนับสนุน (คลังเก็บวัตถุ ห้องเก็บอุปกรณ์การจัดแสดง ห้องเครื่องงานระบบไฟฟ้า-อากาศ) และส่วนปฏิบัติการเจ้าหน้าที่ แต่พื้นที่จัดแสดงหรือพื้นที่จัดนิทรรศการภายในพิพิธภัณฑ์เป็นส่วนสำคัญในการเผยแพร่ข้อมูลความรู้ (Arthachinda, 2016: 57-61) พื้นที่จัดแสดงควรกำหนดให้ชัดเจนเพื่อความน่าสนใจเช่น พื้นที่การแสดงศิลปวัตถุ พื้นที่การแสดงการละเล่นพื้นบ้าน เป็นต้น ทั้งนี้ควรพิจารณาพื้นที่การจัดแสดงแต่ละส่วนให้เหมาะสมเพื่อความไม่แออัดของผู้เข้าชมในการเข้ารับชมแต่ละส่วน กำหนดเส้นทางการจัดแสดงให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันเพื่อการป้องกันความสับสนของผู้เข้าชม

ผู้เขียนมีประสบการณ์ไปทัศนศึกษาพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยหลายแห่ง แต่ละแห่งนั้นมีการออกแบบพื้นที่จัดแสดงที่เข้าใจง่าย สามารถติดตามเรื่องราวได้อย่างไม่สับสน ตัวอย่างพื้นที่จัดแสดงที่น่าสนใจคือมิวเซียมสยาม เพราะผู้เข้าชมจำเป็นต้องเดินขึ้นบันไดไปชั้นที่ 3 ก่อนเพื่อรับชมนิทรรศการในส่วนแรก จากนั้นจึงเดินต่อลงมาชั้นที่ 2 และชั้นที่ 1 ตามลำดับ การจัดลำดับพื้นที่จัดแสดงลักษณะนี้จะทำให้ผู้เข้าชมทุกคนมีโอกาสรับชมและได้รับความรู้ครบถ้วน

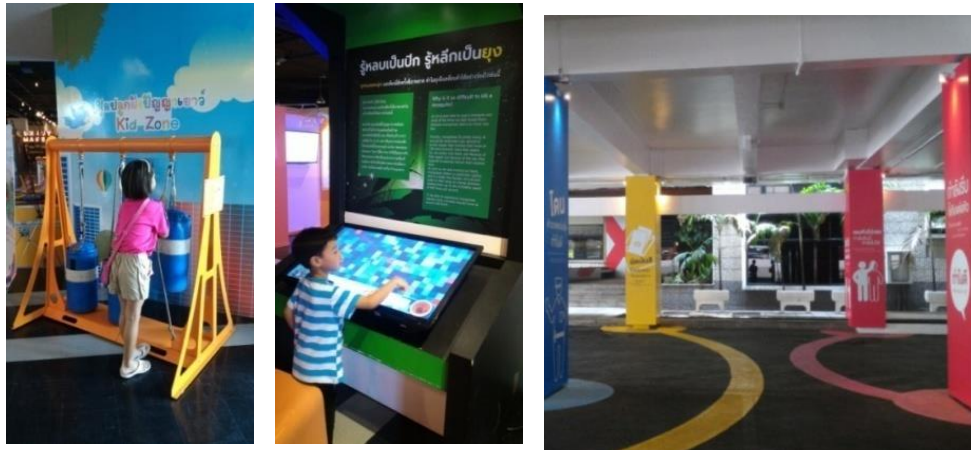
ตัวอย่างการใช้พื้นที่สำหรับการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์

ภาพที่ 14-17 พื้นที่จัดแสดงแบ่งเป็นส่วนต่าง ๆ ภายในศูนย์วัฒนธรรมอาเซียน
หอศิลปวัฒนธรรมราชดำเนิน กรุงเทพฯ

นอกจากนี้พื้นที่จัดแสดงควรคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของผู้เข้าชมด้วย เช่น การสัมผัส การทดลอง การตอบคำถาม เป็นต้น เพราะกิจกรรมประกอบจะช่วยให้กระตุ้นความสนใจของผู้เข้าชมและเข้าใจเนื้อหาที่จัดแสดงได้ดีกว่าการนำเสนอด้วยภาพถ่ายหรือข้อความเพียงอย่างเดียว

ตัวอย่างการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของผู้เข้าชมในพื้นที่จัดแสดง

ภาพที่ 18-20 การทดลองวิทยาศาสตร์ลานสนุกคิด
จัตุรัสวิทยาศาสตร์ องค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติและหอจดหมายเหตุการป้องกัน
วิทยาศาสตร์แห่งชาติและปราสาทการทูลจรีตแห่งชาติ
จัตุรัสจามจุรี (จามจุรีสแควร์) กรุงเทพฯ สำนักงาน ป.ป.ช. กรุงเทพฯ

ภาพที่ 21-22 เกมหัวของใครทางของใครเกมค้นพบโบราณสถานที่สำคัญ
อาคารแสดงพันธุ์สัตว์น้ำบึงบอระเพ็ด พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสัตวศาสตร์พระราชวังจันทน์
จังหวัดนครสวรรค์จังหวัดพิษณุโลก

การจัดกิจกรรมควรส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของพิพิธภัณฑสถานในประเทศไทย การจัดแสดงที่มีกิจกรรมและการจัดนิทรรศการควรมีความต่อเนื่องเพราะมีส่วนสำคัญให้ผู้เข้าชมติดตามและกลับมาเยี่ยมชมอีกครั้งเด็กและเยาวชนก็สามารถศึกษาหาความรู้นอกห้องเรียนได้ด้วย ทั้งนี้กิจกรรมที่จัดขึ้นควรมีความหลากหลายใช้จุดเด่นของพิพิธภัณฑสถานเอกลักษณ์ของท้องถิ่น และมีความแปลกใหม่ โดยอาจให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมและพัฒนา

เหตุผลหนึ่งของการจัดกิจกรรมให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วม เนื่องจากวัยเด็กเป็นวัยที่อยากรู้อยากลอง อยากรับประสบการณ์ใหม่ มีความใฝ่รู้และพร้อมที่จะสนุกกับการเรียนรู้ หากการจัดกิจกรรมภายในพิพิธภัณฑสถานมีเกมหรือเปิดโอกาสให้เด็กได้มีส่วนร่วมกับเพื่อน ๆ หรือกับครอบครัว ย่อมจะส่งเสริมพัฒนาการตามวัยและยังสร้างความอบอุ่นในครอบครัวได้อีกด้วย

ตัวอย่างกิจกรรมภายในพิพิธภัณฑสถานที่มีความแปลกใหม่

ภาพที่ 23 กิจกรรมค้างคืนสำหรับเด็กและผู้ใหญ่ที่ American Museum of Natural History
ที่มา : <http://www.amnh.org/plan-your-visit/amnh-sleepovers/sleepovers-for-grown-ups>

ทั้งนี้การจัดแสดงและการส่งเสริมกิจกรรมควรคำนึงถึงข้อมูลที่สำคัญที่สำรวจมาจากความสนใจของกลุ่มผู้เข้าชมด้วย เช่น ภูมิหลังของผู้เข้าชม ทิศทางการเข้าชม ปฏิภานของเข้าชม ปัญหาในการเข้าชม เป็นต้น เพื่อความเหมาะสมกับผู้เข้าชมทุกกลุ่ม เพราะผู้เข้าชมคือปัจจัยสำคัญที่พิพิธภัณฑ์ต้องคำนึงถึงในการจัดแสดง (Phahoolo, 2015: 112, 132) ความหลากหลายและการแลกเปลี่ยนความสนใจของผู้เข้าชมจึงเป็นสิ่งสำคัญ อีกทั้งความต้องการสร้างการเรียนรู้ของภัณฑารักษ์ก็มีส่วนสำคัญเช่นเดียวกัน (Suphavanij, 2015 : 126, 128)

3. การบริหารจัดการพื้นที่

การบริหารจัดการพื้นที่ภายในพิพิธภัณฑ์เป็นสิ่งสำคัญที่ควรคำนึงถึง ตัวอย่างการบริหารจัดการพื้นที่ อาทิการใช้สื่อเพื่อการแนะนำสถานที่สำหรับอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ แผ่นผัง เอกสารวีซีดี/ดีวีดี เป็นต้น ควรมีบริการอย่างเพียงพอการกำหนดเวลาเปิด-ปิดของพิพิธภัณฑ์ให้เหมาะสม การขยายเวลาเปิดให้บริการให้มากขึ้น หรือการขยายเวลาให้บริการเป็นทุกวัน การมีรถรับ-ส่งถึงพิพิธภัณฑ์หรือการมีรถนำชมภายในพิพิธภัณฑ์ที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่การทำเส้นทางท่องเที่ยวโดยมีรถรางนำเที่ยวรอบเมืองนั่งชมฟรี การจัดบริการทัศนศึกษาแก่สถานศึกษาทั้งโรงเรียนและมหาวิทยาลัย การติดตั้งป้ายสัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น ป้ายเตือน (ป้ายห้ามสูบบุหรี่ ป้ายห้ามถ่ายรูป) ป้ายทางเข้า-ออก ร้านค้า ห้องน้ำ ที่จอดรถ เป็นต้น ควรติดตั้งให้ชัดเจน มีขนาดเหมาะสม และควรมีภาษาต่างประเทศกำกับคู่กับภาษาไทย หรืออาจติดตั้งแผ่นผังพิพิธภัณฑ์บริเวณลานจอดรถเพื่อการอำนวยความสะดวกต่อการเลือกชมมากขึ้น

ภาพที่ 24 แผ่นผังร้านจำหน่ายเครื่องดื่มพระราชมณเฑียรสถานจักรี
จังหวัดนครปฐมหอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร กรุงเทพฯ

การปรับปรุงและการพัฒนาสภาพพื้นที่โดยรอบ เช่น ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ห้องน้ำ เป็นต้นห้องน้ำภายในพิพิธภัณฑ์ควรอยู่ในสภาพดี มีให้บริการเพียงพอ และควรให้เจ้าหน้าที่ทำความสะอาดบ่อยครั้งในช่วงที่มีผู้เข้าชมจำนวนมาก ร้านอาหารและร้านค้าต่าง ๆ ที่ให้บริการควรมีการกำหนด

มาตรฐานราคา คำนึงถึงความสะอาด รสชาติ และมีจำนวนร้านค้าเพียงพอร้านขายของที่ระลึกควรเป็น ภายใต้การดูแลของพิพิธภัณฑ์ จำหน่ายสินค้าที่มีคุณภาพ สวยงาม หลากหลาย มีเอกลักษณ์ เหมาะสมกับ ราคาการจัดบริการเครื่องดื่มในบริเวณที่จัดแสดงงานเพื่อการพักผ่อนของผู้เข้าชม การจัดเตรียมที่นั่ง พักผ่อนให้แก่ผู้เข้าชมและนักท่องเที่ยวภายในพิพิธภัณฑ์ตามจุดแสดงต่าง ๆ อย่างเพียงพอเนื่องจากการ เข้าชมพิพิธภัณฑ์อาจใช้เวลานาน

ภาพที่ 25-26 บริเวณจำหน่ายสินค้าที่ระลึกภายในพิพิธภัณฑ์
พิพิธภัณฑ์เปลือกหอย กรุงเทพฯ

4. ความร่วมมือ

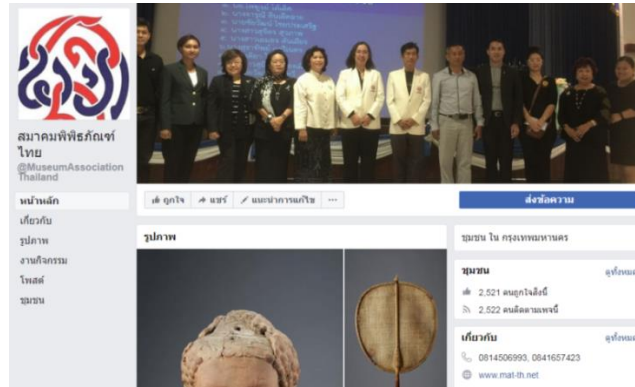
พิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยจำเป็นต้องมีความร่วมมือกับสังคมอย่างใกล้ชิด ต้องกระทำอย่าง สม่ำเสมอมีการติดตามประเมินสถานการณ์ รวมถึงการประสานงานกับสถานศึกษาและชุมชนเพื่อแสวงหา แนวทางและรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพที่สุดสำหรับประชาชนทุกวัย เช่น การขอความร่วมมือกับผู้สอนให้เตรียมการสอนบทเรียนเชื่อมโยงกับพิพิธภัณฑ์ การขอรับบริจาคสิ่งของจากชุมชนเพื่อ จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ การจัดกลุ่มให้ชุมชนและนักวิชาการได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้และความคิด เป็น ต้น เพราะจะช่วยลดภาระด้านทรัพยากร แต่เน้นการจัดนิทรรศการการแสดง การให้ข้อมูลแก่ผู้เข้าชมใน วงกว้างอย่างมีคุณภาพและทั่วถึงนอกจากนี้ยังอาจเป็นความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐกับหน่วยงาน เอกชน หน่วยงานในประเทศกับต่างประเทศ

ตัวอย่างความร่วมมือเช่นโครงการเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ยูเนสโก เป็นโครงการนำร่องการ จัดการศิลปวัตถุภายในวัดของจังหวัดลำปางร่วมกับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่และมหาวิทยาลัยดีกิน ออสเตรเลีย เพื่อสนับสนุนให้ผู้ชำนาญการด้านพิพิธภัณฑ์ประจำศูนย์มรดกวัฒนธรรมแห่งเอเชียแปซิฟิก ณ มหาวิทยาลัยดีกิน ประเทศออสเตรเลีย ได้พัฒนาความสัมพันธ์กับวัดต่างๆในจังหวัดลำปางซึ่งมีมรดกทาง วัฒนธรรมที่สำคัญ ผ่านทางกิจกรรมการฝึกอบรม ในกิจกรรมนี้ยังมุ่งเน้นการเพิ่มศักยภาพของชุมชนใน การจัดการศิลปวัตถุในครอบครองอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีพระภิกษุสงฆ์ที่เป็นตัวแทนของชุมชนเข้าร่วม การฝึกอบรมเพื่อเข้าใจวิธีการการอนุรักษ์และการจัดการศิลปวัตถุ การรักษาความปลอดภัย ตลอดจนการ

จัดแสดงต่อสาธารณชน (Faculty of FineartsChiangmai University, 2009) โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาไทย(ICONSIAM Heritage Museum) เป็นความร่วมมือระหว่างกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ร่วมกับบริษัท ไอคอนสยาม จำกัด เพื่อส่งเสริมเผยแพร่คุณค่าศิลปะและวัฒนธรรมไทย และพัฒนาให้มีการจัดแสดงมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ เป็นพิพิธภัณฑสถานระดับโลกแห่งแรกของประเทศไทย พื้นที่แลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและสถานที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยจะเปิดให้บริการภายในปี พ.ศ. 2561 (ICONSIAM 2016)พิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ถือได้ว่าเป็นพิพิธภัณฑสถานระดับโลกในศูนย์การค้าแห่งแรกของประเทศไทย

นอกจากนี้ยังอาจส่งเสริมความร่วมมือกันระหว่างพิพิธภัณฑสถานโดยการก่อตั้งเป็นสมาคม ชมรมพิพิธภัณฑสถาน ชมรมภัณฑารักษ์ ชมรมนักวิชาการและนักการศึกษาในพิพิธภัณฑสถาน หรือกลุ่มเพื่อนพิพิธภัณฑสถาน โดยควรจัดให้มีการประชุมพบปะหารือกันเป็นประจำ เช่น สมาคมพิพิธภัณฑสถานไทย (<https://th-th.facebook.com/MuseumAssociationThailand>)มูลนิธิเพื่อพิพิธภัณฑสถานไทย (<http://www.happyfamilyday.com/page.php?content=CT-003>)ชมรมเรารักพิพิธภัณฑสถานเจ้าสามพระยา (<https://th-th.facebook.com/we.love.chosampraya.museum/>)ชมรมของจังหวัดแห่งประเทศไทย เป็นต้น การจัดทำหนังสือเกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถานให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่าย เพื่อพัฒนาวงการพิพิธภัณฑสถานให้กว้างขวางมีคุณภาพมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการยกระดับวิชาชีพการทำงานสาขาพิพิธภัณฑสถานซึ่งเป็นงานเฉพาะด้านที่ต้องใช้ความรู้ความสามารถพิเศษ รวมถึงการส่งเสริมมาตรฐานการทำงานวิชาชีพสู่มาตรฐานระดับสากล เช่น หนังสือ “พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ” โดยจิรา จงกล “พิพิธภัณฑสถานภาคสนาม ประสบการณ์จากคนลงมือทำ” โดย ศิริพร ศรีสินธุ์ไร “คนทำพิพิธภัณฑสถาน” โดยชีวิสิทธิ์ บุญยเกียรติ “เทศกาลพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น 2551” โดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร “การทำความสะดวกวัตถุพิพิธภัณฑสถาน” โดยจิราภรณ์ อรัณยะนาค “ปฏิบัติการพิพิธภัณฑสถาน: บทเรียนจากคนอื่น” โดยสุดแดน วิสุทธิลักษณ์ นอกจากนี้ควรเชื่อมโยงการจัดแหล่งการเรียนรู้หรือพิพิธภัณฑสถานให้สอดคล้องกับการเรียนการสอนของผู้เรียนและการศึกษาตลอดชีวิตของประชาชนโดยมีส่วนร่วมด้วย (Suwansatit, 2007: 30-31) และอาจขอความร่วมมือกับรัฐบาลให้ยกระดับเรื่องพิพิธภัณฑสถานเป็นวาระแห่งชาติหรือยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความชัดเจนในการกำหนดนโยบายและการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม

ตัวอย่างความร่วมมือระหว่างพิพิธภัณฑ์

ภาพที่ 27 สมาคมพิพิธภัณฑ์ไทย (สพภท.)

สมาคมวิชาชีพที่เกิดจากการรวมกลุ่มขององค์กรพิพิธภัณฑ์ที่ดำเนินการในประเทศไทย ทั้งภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ องค์กรศาสนา ภาคเอกชน และส่วนบุคคล
ที่มา: <https://th-th.facebook.com/MuseumAssociationThailand/>

ภาพที่ 28 Muse Plus

บัตรเข้าชมมิวเซียมสยาม รวมถึงสมาชิกในครอบครัว (ครั้งละไม่เกิน 4 ท่าน)
และยังใช้เป็นส่วนลดสำหรับการเข้าชมพิพิธภัณฑ์อีก 20 แห่ง

ภาพที่ 29 Muse Pass พาสपोर्टสำหรับเข้าชมพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในโครงการจำนวน 20 แห่ง โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

พิพิธภัณฑ์และห้องสมุดในสังกัดเดียวกันอาจร่วมมือกันในด้านต่าง ๆ ได้ด้วย เช่น การกำหนดนโยบายความร่วมมือ การบริการสารสนเทศแก่ผู้ใช้บริการ การจัดหาทรัพยากรสารสนเทศ การบริการจัดการบุคลากร การจัดทำงบประมาณ เป็นต้น เพื่อการเพิ่มช่องทางการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศแก่ผู้ใช้บริการ การตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการ และเพื่อการปรับปรุงการบริการที่มีในปัจจุบันให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (Boonnoon, 2010) นอกจากนี้การค้นคว้าวิจัยเป็นอีกทางหนึ่งที่จะช่วยให้พิพิธภัณฑ์ไทยในศตวรรษที่ 21 สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะผู้ที่มีความรู้และความสามารถในการให้คำแนะนำการจัดทำพิพิธภัณฑ์ที่ดีที่สุดคือผู้เข้าชม (Chiachanphong, 2000: 96) การทำวิจัยผู้เข้าชมจึงเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ในปัจจุบัน (Wisudthiluck, 2016: 37) ดังเช่นงานวิจัยของ Vimonsuntirungsri,&Choemprayong (2016: 12, 23) ที่ศึกษาพฤติกรรมผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ด้วยเทคนิคเสียงจากภาพ พบว่า ผู้เข้าชมเลือกชมนิทรรศการตามความดึงดูดของนิทรรศการมากที่สุด เนื่องจากเนื้อหาที่น่าสนใจ ให้ความรู้ และมีความน่าเชื่อถือ โดยเนื้อหาของนิทรรศการมีรายละเอียดตามต้องการและเรียงลำดับชัดเจน อีกทั้งยังนำเสนอด้วยรูปแบบต่าง ๆ หลากหลายทำให้น่าสนใจมากขึ้น อย่างไรก็ตามอาจมีวัตถุจัดแสดงและเครื่องมือต่าง ๆ ขาดหายทำให้ผู้เข้าชมไม่สามารถเข้าถึงเนื้อหาได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ จากผลการศึกษานี้พิพิธภัณฑ์สามารถนำผลการวิจัยไปพัฒนาองค์ประกอบต่าง ๆ ของพิพิธภัณฑ์ได้

5. การประชาสัมพันธ์

การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ในการท่องเที่ยวประเทศไทยมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยพัฒนาพิพิธภัณฑ์ในศตวรรษที่ 21 การแสดงสารสนเทศของพิพิธภัณฑ์ทั้งหมดของประเทศไทยที่พิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ การจัดสร้างพิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ ของไทยโดยการย่อส่วนไว้ในต่างประเทศเพื่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว การลงโฆษณาพิพิธภัณฑ์ในโทรทัศน์ให้มากขึ้นเพื่อการประชาสัมพันธ์ให้ผู้สนใจได้ไปเที่ยวชม อย่างไรก็ตามการประชาสัมพันธ์โดยใช้โทรทัศน์อาจมีค่าใช้จ่ายสูง แต่สามารถส่งข่าวสารเข้าถึงประชาชนได้มากกว่า ในขณะที่การประชาสัมพันธ์โดยใช้วิทยุ อาทิ วิทยุชุมชน มีค่าใช้จ่ายน้อยกว่าโทรทัศน์ แต่เหมาะสำหรับการประชาสัมพันธ์ในระยะสั้น ถ้าเป็นกิจกรรมที่จัดแสดงในระยะเวลา 2-3 วัน การประชาสัมพันธ์โดยใช้วิทยุจะประสบความสำเร็จได้ดีกว่า เพราะทำให้ผู้เข้าชมกระตือรือร้น และยังสามารถเข้าถึงประชาชนที่มีเชื้อชาติ วัฒนธรรม ระดับทางสังคมและระดับทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันได้ด้วย (Boonyakiet, 2010: 229-230) การโฆษณาประชาสัมพันธ์ในสื่อต่าง ๆ ได้แก่ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ และการติดป้ายตามสถานที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ในแง่ของคุณค่างานศิลปะเพื่อความน่าสนใจการชักชวนโดยการบอกเล่าจากคนในพื้นที่ อาทิ เพื่อนญาติพี่น้อง ก็มีส่วนช่วยให้ประชาชนให้เดินทางมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์มากยิ่งขึ้น ดังเช่นพิพิธภัณฑ์ชั้นนำของเอเชียที่มีการใช้สื่อภาพ จุลสาร แผ่นพับ วารสาร และหนังสือพิมพ์ในการประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์ เช่น พิพิธภัณฑ์ซัมซุง เมืองซูวอน ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้) พิพิธภัณฑ์ศาสนาโลก กรุงเทพฯ ประเทศสาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์และนวัตกรรมแห่งชาติ กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น พิพิธภัณฑ์อารยธรรมเอเชีย ประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์ เป็นต้น (Sumettikoon,&Chaiya2016: 64)

ตัวอย่างวารสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับงานพิพิธภัณฑ์ของประเทศไทย เช่น วารสารเมืองโบราณ วารสารเพลิน'พิพิธภัณฑ์ วารสารพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์&ธรรมชาติ จดหมายข่าวหอภาพยนตร์ baccazine เป็นต้น

ตัวอย่างวารสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับงานพิพิธภัณฑ์ของต่างประเทศ เช่น Museum Journal, Metropolitan Museum Journal, The Journal of Conservation and Museum Studies, The International Journal of the Inclusive Museum เป็นต้น

การประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึงทางเว็บไซต์โดยการสร้างโฮมเพจของพิพิธภัณฑ์ก็เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่พิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่ใช้เผยแพร่สารสนเทศของพิพิธภัณฑ์ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมในการสร้างเว็บไซต์ เพื่อให้เว็บไซต์ที่สร้างขึ้นตอบสนองกับความต้องการของผู้ใช้ได้มากที่สุด มีการประเมินคุณภาพของเว็บไซต์พิพิธภัณฑ์จากผู้เชี่ยวชาญและมีประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้ที่มีต่อเว็บไซต์ของพิพิธภัณฑ์ด้วย(Wilakum, 2013: 42) เพราะผู้ใช้ส่วนใหญ่มีแนวโน้มใช้เว็บไซต์พิพิธภัณฑ์ก่อนการเข้าเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ และใช้เว็บไซต์พิพิธภัณฑ์ก่อนการเข้าเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ที่ไม่คุ้นเคย(Marty, 2007)

นอกจากนี้การประชาสัมพันธ์ผ่านทางเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Network) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเฟซบุ๊ก (Facebook) ก็มีความสำคัญต่อการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ เปิดโอกาสให้ผู้เข้าชมสามารถแสดงความคิดเห็น โหวตเรื่องราวที่ชื่นชอบ รวมถึงการติดต่อสอบถามความรู้กับภัณฑารักษ์ และยังเป็นช่องทางแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์กับผู้เข้าชมคนอื่นด้วย อีกทั้งการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ของพิพิธภัณฑ์เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุดจำเป็นต้องมีการนำเสนอสารสนเทศ โปรแกรมเสริม หรือระบบที่ช่วยเป็นสื่อกลางระหว่างผู้เข้าชมในเครือข่ายสังคมออนไลน์ได้เป็นอย่างดี (Simon, 2007) เพื่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้เข้าชม ทั้งนี้หน่วยงานอาจจัดทำทั้งเฟซบุ๊กและเว็บไซต์ควบคู่กันไปปัจจุบันมีการประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์ผ่านทางรายการโทรทัศน์ออนไลน์ในยูทูป (Youtube) ด้วย

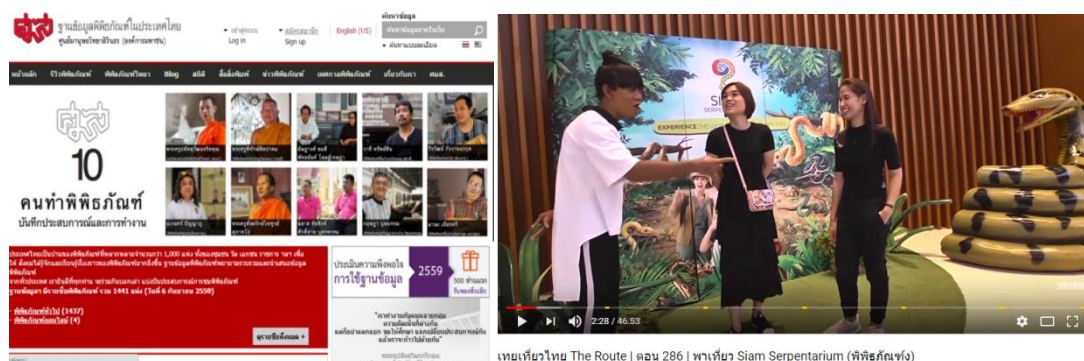
ตัวอย่างการโฆษณาประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์ผ่านทางเว็บไซต์และเครือข่ายสังคมออนไลน์

ภาพที่ 30-31 เว็บไซต์ Museum Thailand เฟซบุ๊ก หอวัฒนธรรมจังหวัดนครสวรรค์

ที่มา: <http://www.museumthailand.com/Home>

ที่มา: <https://www.facebook.com/culnsru/>

ภาพที่ 32-33 ฐานข้อมูลพิพิธภัณฑสถานในประเทศไทย รายการโทรทัศน์ประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑสถาน
ศุนย์มานุษยวิทยาสรีรธร(องค์การมหาชน) นำเสนอผ่านทางเครือข่ายสังคมออนไลน์ (ยูทูป)

ที่มา: <http://www.sac.or.th/databases/>

ที่มา: <https://www.youtube.com/watch?v=ocXwVlv-NZ4>
museumdatabase/index.php

การประชาสัมพันธ์โดยใช้แผ่นพับเป็นการประชาสัมพันธ์ที่ทำให้รู้จักพิพิธภัณฑสถานได้ง่ายที่สุด ดังนั้นการออกแบบแผ่นพับควรออกแบบตามเป้าหมายที่ชัดเจนและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนโดยภัณฑารักษ์และนักการตลาดควรร่วมมือกัน นอกจากนี้การใช้จุลสารโดยระบุเนื้อหาที่มีการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑสถาน แทรกบทความที่อ่านง่ายและเกร็ดความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถานทำให้เยาวชนสนใจและชักชวนผู้ปกครองให้มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานได้ด้วย อีกทั้งการติดป้ายประชาสัมพันธ์บนรถโดยสารประจำทางก็ช่วยประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้เห็นภาพกิจกรรมที่น่าสนใจและดึงดูดใจได้ทันที รวมถึงการใช้สถานที่โดยรอบพิพิธภัณฑสถานจัดแสดงเนื้อหาเกี่ยวกับนิทรรศการที่จัดแสดงก็ช่วยให้ประชาชนได้รับรู้และกระตุ้นให้ประชาชนสนใจได้เป็นอย่างดีรวมถึงการประชาสัมพันธ์ในหนังสือพิมพ์และนิตยสาร เช่น การเขียนบทความสำหรับตีพิมพ์ เป็นต้น การพิมพ์โปสเตอร์แจกจ่ายทั้งภายในและภายนอกพิพิธภัณฑสถาน โดยอาจส่งไปยังอีเมลของผู้เข้าชม การจัดกิจกรรมและการจัดประชุม อย่างไรก็ตามการประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑสถานจำเป็นต้องเลือกวิธีที่เหมาะสมกับความจำเป็นพิพิธภัณฑสถาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคำนึงถึงเนื้อหาที่ต้องการถ่ายทอด และควรเลือกวิธีการประชาสัมพันธ์ที่ได้ผลตอบแทนสูงสุดซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ (Boonyakiet, 2010: 221-230) อีกทั้งควรพิจารณางบประมาณสำหรับการจัดแสดงซึ่งผู้บริหารจะมีหน้าที่จัดสรรงบประมาณอย่างรอบคอบ สิ่งสำคัญคือแหล่งที่มาของเงินจะต้องตรวจสอบได้ เนื่องจากพิพิธภัณฑสถานแต่ละแห่งมีที่มาของรายได้ต่างกัน เช่น เงินสนับสนุนจากรัฐ การเก็บค่าเข้าชม การขายของที่ระลึก การบริจาค การจำหน่ายอาหาร เป็นต้น (Koompoka, 2015: 22-23)

6. บุคลากร

บุคลากรเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ในศตวรรษที่ 21 หน่วยงานที่สังกัดควรพิจารณาเรื่องการจัดสรรงบประมาณประจำปีสำหรับการฝึกอบรมแก่บุคลากรภายในพิพิธภัณฑ์ โดยเฉพาะภัณฑารักษ์และพนักงานที่ดูแลพิพิธภัณฑ์ รวมไปถึงการออกแบบเครื่องแต่งกายของบุคลากรให้สอดคล้องกับงานพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดง การแต่งกายระหว่างบุคลากรภายในพิพิธภัณฑ์กับนักท่องเที่ยวควรแตกต่างกัน เจ้าหน้าที่นำชมหรือเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ควรแต่งเครื่องแบบให้มีเอกลักษณ์และชัดเจน นอกเหนือจากการติดป้ายที่หน้าอกจำนวนบุคลากรภายในพิพิธภัณฑ์ควรเพียงพอการให้บริการของเจ้าหน้าที่ควรสร้างความประทับใจแก่ผู้เข้าชม ทั้งบุคลิกภาพ การพูดด้วยน้ำเสียงไพเราะ การบรรยายตามจุดต่าง ๆ ควรพูดให้ชัดและชัดเจน รวมถึงเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยควรอยู่ประจำตามในบริเวณที่มองเห็นได้ชัดเจน

การให้ความรู้แก่บุคลากรด้านการบริหารธุรกิจเพื่อการเสริมสร้างศักยภาพการบริหารพิพิธภัณฑ์ อีกทั้งบุคลากรควรศึกษาประวัติและสารสนเทศต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งของหรือศิลปะที่จัดแสดง เพื่อการปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ทั้งการแนะนำสารสนเทศพื้นฐานและการนำชมพิพิธภัณฑ์การจัดอบรมนักเรียนและประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียงเป็นอาสาสมัครดูแลพิพิธภัณฑ์หรือผู้บรรยายก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยสร้างบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถและความภาคภูมิใจเกิดความสำนึกในวัฒนธรรมของตนเองส่งผลให้เกิดบุคลากรที่เป็นกำลังสำคัญในการอนุรักษ์และช่วยกันดูแลพิพิธภัณฑ์ให้คงอยู่ต่อไป

บุคลากรที่มีหน้าที่โดยตรงในพิพิธภัณฑ์คือภัณฑารักษ์ซึ่งควรมีความรู้ในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งในสาขาวิชาของพิพิธภัณฑ์สถาน และมีความรู้ทางวิชาการพิพิธภัณฑ์(Museology) รวมถึงมีประสบการณ์และความชำนาญเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ เพื่อให้เข้าใจการบริหารพิพิธภัณฑ์ การดูแล สงวนรักษา การจัดแสดงการบริการและการค้นคว้าวิจัย ภัณฑารักษ์ควรเป็นบุคคลที่มีวิสัยทัศน์และติดตามความต้องการของสังคม สามารถนำเสนอเนื้อหาวิชาการให้ผู้เข้าชมทุกคนเข้าใจ มีความคิดสร้างสรรค์และมีมนุษยสัมพันธ์สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี (Jongkol, 1989: 93; Yamee, 2013: 14) ภัณฑารักษ์สามารถรับราชการในกรมศิลปากร ค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับโบราณคดี เลื่อนตำแหน่งงานให้สูงขึ้นในพิพิธภัณฑ์ได้ เช่น เป็นอาจารย์สอนโบราณคดี ประวัติศาสตร์หรือพิพิธภัณฑ์ศึกษา ทำงานบริษัทเอกชน มีโอกาสพัฒนาตนเองโดยการเดินทางไปศึกษาดูงานพิพิธภัณฑ์ชั้นนำในต่างประเทศ หรือเข้ารับศึกษาต่อระดับปริญญาโทและปริญญาตรีบัณฑิตทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ หลักสูตรที่ให้ความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย เช่น คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร สาขาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม สาขาจารึกภาษาตะวันออกสาขาจารึกภาษาไทย สาขาโบราณคดี เป็นต้น รวมถึงกิจกรรมทางวิชาการที่น่าสนใจ ที่จัดขึ้นโดยมิวเซียมสยาม พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ (Museum Siam: Discovery Museum) เช่น โครงการอบรมวิชาการและทักษะปฏิบัติการด้านพิพิธภัณฑ์ (Museum Academy) โดยจัดทำเป็นหลักสูตรระยะสั้น งานประชุมวิชาการด้านพิพิธภัณฑ์ Museum Forum 2017 : Museum Education NOW! Agenda, Practice, Conflict and Solution เป็นต้น หลักสูตรที่ให้ความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ในต่างประเทศ อาทิ หลักสูตร M.A. in Curatorial Practice ของ Bath Spa University

ครอบคลุมเรื่องของการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ นิทรรศการและห้องแสดงศิลปะทั้งหมด นอกจากนี้ยังมีสถาบันที่ให้ความรู้ทางด้านพิพิธภัณฑ์โดยตรง เช่น Oregon State University ประเทศสหรัฐอเมริกา The University of British Columbia ประเทศแคนาดา เป็นต้น หลักสูตรระยะสั้นและระยะยาวของ Victoria Albert Museum ที่ให้ความรู้ทางศิลปะภายในพิพิธภัณฑ์แต่ละยุคสมัย หลักสูตรเกี่ยวกับการจัดหมวดหมู่และการดูแลวัตถุภายในพิพิธภัณฑ์ของBritish Museum

สรุป

พิพิธภัณฑ์ในศตวรรษที่ 21 ต้องสร้างความเข้าใจความตระหนัก และต้องบูรณาการการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์กับหลักสูตรการเรียนการสอนของผู้เรียน สถาบันการศึกษาอาจปรับหลักสูตรโดยกำหนดให้พิพิธภัณฑ์เป็นพื้นที่การเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเชื่อมโยงกับการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ เช่น การนำสิ่งของที่จัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์เป็นสื่อการเรียนการสอน การเป็นพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญ การเป็นศูนย์กลางของขนบธรรมเนียมประเพณีในชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม การเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าและการวิจัย เป็นต้นพิพิธภัณฑ์ในศตวรรษนี้จึงต้องมุ่งหาเอกลักษณ์และกระบวนการสร้างความสนใจและการดึงดูดใจให้ผู้เข้าชมเดินทางมายังพิพิธภัณฑ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้เวลาอยู่กับความรู้ที่จัดแสดงอยู่ภายในพิพิธภัณฑ์ให้มากกว่าเดิม การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างพิพิธภัณฑ์กับผู้เข้าชม การสร้างความรู้สึกร่วมให้ผู้เข้าชมเกิดความรู้สึกต่าง ๆ ทั้งความประทับใจ การมีส่วนร่วม และความเป็นเจ้าของ (Mukdawijitra, 2015: 12-15) รวมถึงความสนุกสนานและการให้ความสำคัญของผู้เข้าชมที่มีความต้องการแตกต่างกัน เพื่อส่งเสริมให้พิพิธภัณฑ์เกิดปฏิสัมพันธ์กันระหว่างคนมากกว่าการใช้เทคโนโลยี (Grek, 2008: 13) จากประสบการณ์ที่ผู้เขียนเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย พบว่า การเข้าชมพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยจะมาจากการจัดโครงการทัศนศึกษาหรือโครงการบริการวิชาการจากหน่วยงานการศึกษา หรืออาจมีพ่อแม่ผู้ปกครองตั้งใจพาเด็กและเยาวชนไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์โดยตรง หากเปรียบเทียบระหว่างการเลือกไปศูนย์การค้ากับการเลือกไปพิพิธภัณฑ์ เยาวชนและผู้เรียนส่วนใหญ่ยังคงเลือกไปศูนย์การค้ามากกว่า ดังนั้นสิ่งสำคัญในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์คือการประชาสัมพันธ์ การค้นคว้าวิจัย และความร่วมมือจากทุกฝ่าย จึงจะทำให้พิพิธภัณฑ์ในศตวรรษที่ 21 สามารถสร้างกระแสค่านิยมแห่งความชื่นชมวัฒนธรรมความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และองค์ความรู้โดยบูรณาการบทเรียนเข้ากับพิพิธภัณฑ์ ตลอดจนพัฒนาผู้เรียนให้มีความตระหนักรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่จัดแสดง ความเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน การปรับตัวกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ก่อเกิดเป็นพฤติกรรมรักการเรียนรู้ รักการอ่าน รักการสืบค้น และรักการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

References

- Arthachinda, C. (2016). A Beginning of Renovating Old Building to Museums. In Museum Refocused. (p.49-70). Bangkok: National Discovery Museum Institute. [In Thai]
- Boonnoon, C. (2010). Cooperation of Libraries and Museums of the Same Affiliation. Master Thesis. Bangkok: Chulalongkorn University. [In Thai]
- Boonyakiet, C. (2010). National Museum of Singapore. Bangkok: Princess MahaChakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organization). [In Thai]
- Charu,T. (2008). Tourist’s Opinions towards Geo Tourism Management of Sirindhorn Museum, Amphoe Sahatsakhan Changwat Kalasin. Master Thesis. Khon Khan: Khon Khan University. [In Thai]
- Chatuporn, U.(2014).The Research to Relevant Factors for the Expanding an Experience of Museum Visitors from an Applications with Social Media. Master Thesis. Bangkok: Bangkok University. [In Thai]
- Chiachanphong, P. (2000). The Trend of Local Museums in Thailand. In Academic Seminar Documents in the Topic “Local Museums in Thailand.” (p.91-102). 2nd ed.Bangkok: Princess MahaChakriSirindhorn AnthropologyCentre Silpakorn University. [In Thai]
- Chitphilai, S. (2008). The Developing of Multimedia in Thai So Mesuem, Kusuman District, SakonNakhon Province. Master Thesis. Mahasarakham: Mahasarakham University. [In Thai]
- Chumpengpan, P. (1987). Museology. PhraNakhon Si Ayutthaya Province: Chao Sam Phraya National Museum. [In Thai]
- Eamthanakul,S. (2006). Guidelines for Facility Management of Local Museum in Bangkok: The Case of Sampantawong District. Master Thesis. Bangkok: ThammasatUniversity. [In Thai]
- Gaweewong, G. (2015).The Curator of Small Parts of History: The Jim Thompson Art Center. InMuseum Refocused. (p.85-100). Bangkok: National Discovery Museum Institute. [In Thai]
- Grek, Sotiria. (2008). In and Against the Museum: The Contested Spaces of Museum Education for Adults. Retrieved April 19, 2017, from URL: http://www.research.ed.ac.uk/portal/files/14608855/In_and_against_the_museum.pdf
- ICONSIAM. (2016). ICONSIAM Heritage Museum. Retrieved April 4, 2018, from URL: <http://www.iconsiam.com/en/iconsiam/pressroom/140> [In Thai]
- ICOM. (2007). Museum Definition-ICOM. Retrieved June 11, 2016, from URL: <http://icom.museum/who-we-are/the-vision/museum-definition.html>.

- Imsoombat, A. (2007). A Proposed Model of Folklore Virtual Museum in the North-Eastern Region of Thailand. Master Thesis. Bangkok: Chulalongkorn University. [In Thai]
- Faculty of Finearts, Chiangmai University. (2009). UNESCO Museum to Museum Partnership Project: Lampang Temples Pilot Training in Collections Management. Retrieved April 1, 2018, from URL:
<http://www.finearts.cmu.ac.th/blog/2010/06/21/กิจกรรมความร่วมมือระหว่าง-3/>
[In Thai]
- Jongkol, J. (1989). Museology. 2nd ed. Bangkok: The Fine Arts Department.
- Kojaranont, R. (2005). Strategic Planning to Develop Bangkok National Museum. Bangkok: Office of National Museum Fine Art Department Ministry of Culture. [In Thai]
- Koompoka, S. (2015). Thai National Flag Museum Management. Silpakorn University Journal of Social Sciences, Humanities, and Arts 8 (2), 2750-2765. [In Thai]
- Lin, Aleck, & Gregor, Shirley. (2006). Designing Websites for Learning and Enjoyment: A Study of Museum Experiences. Retrieved July 20, 2011, from URL:
<http://www.irrodl.org/index.php/irrodl/article/view/364>
- Marty, Paul F. (2007). Museum Website and Museum Visitors: Before and After the Museum Visit. Retrieved February 2, 2011, from URL:
http://marty.ci.fsu.edu/preprints/marty_mmc_2007.pdf
- Mukdawijitra, K. K. (2015). Museum Refocused: Viewpoint from Museums' Staff. In Museum Refocused. (p. 9-18). Bangkok: National Discovery Museum Institute. [In Thai]
- Office of National Museum. (2005). Museum Management in Business Aspect. Bangkok: The Fine Arts Department Ministry of Culture. [In Thai]
- Phahoolo, S. (2015). The Way of Curator. In Museum Refocused. (p.103-117). Bangkok: National Discovery Museum Institute. [In Thai]
- Suphavanij, P. (2015). The Onion (Main Audience) of Art Gallery: Bangkok Art and Culture Centre. In Museum Refocused. (p.119-136). Bangkok: National Discovery Museum Institute. [In Thai]
- Sumettikoon, P., & Chaiya, S. (2016). Technology and Learning Media in Leading Museums in Asia. TLA Bulletin, 60 (1), 57-80. [In Thai]
- Sattayawut, R. (2007). The Guideline to Develop Museums in Thailand. Master of Term Paper. Bangkok: Suan Dusit Rajabhat University. [In Thai]

- Saelao,P. (2011). The Use of Learning Resources by the Fourth Level Students of The Schools under Phitsanulok Educational Service Area Office 1. Master Thesis. Nonthaburi: SukhothaiThammathirat Open University. [In Thai]
- Suwansatit, S. (2007). Museum as a Lifelong Learning Centers. Institute of Culture and Arts Journal Srinakharinwirot University,8 (16),26-31. [In Thai]
- Simon, N. (2007). Discourse in the Blogosphere: What Museums Can Learn from Web 2.0. Museum and Social Issues, 2 (2), 257-274.
- Sudweha, U. (2005). Museum Information Presentation Using a Wireless System. Master Project. Bangkok: King Mongkut's University of Technology North Bangkok. [In Thai]
- Sungsri, S.et al. (2005). The Organizing of Learning in Lifelong Learning Resource Center : Museums : Research Report:Museum. Bangkok: Office of the Education Council. [In Thai]
- Thailand Museums in New Century. (2002). Bangkok: Princess MahaChakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organization). [In Thai]
- Thansettakij. (2017). Development of QR-AR Code System for Using as National Museum Guide. Retrieved March15, 2018, from URL: <http://www.thansettakij.com/content/167710> [In Thai]
- Validom, S. (2008).Museums and Local History: The Process of Collaborative Learning. Bangkok: Lek-Prapai Viriyahpant Foundation. [In Thai]
- Vimonsuntirungsri, T.,& Choemprayong,S. (2016). What the Audiences See: Behavior of Museum Visitors through Photovoice Technique. Journal of Information Science, 34 (2), 1-25. [In Thai]
- Vongmonta, A. (2005). Learning Resources for Education.Rusmilae Journal, 26 (3), 32-42. [In Thai]
- Wilaikum,F. (2013). The Development of a Web Site for Phitsanulok Museum with Participatory Approaches. Master Thesis. Bangkok: Srinakharinwirot University. [In Thai]
- Wisudthiluck, S.,ed. (2016). MuseumPractice: Lessons from Others. 2nd ed. Bangkok: National Discovery Museum Institute. [In Thai]
- Wongjirakit, T.(2012). The Promotion of Tourism Attractions in the Museum: CaseStudy of KhonKaen Hong Moon Mang.The Independent Study of Master Degree. Khon Khan: Khon Khan University. [In Thai]
- Yamee, C. (2013). Museum Management:Research Center and Dinosaur Museum. KhonKaen: Department of Mineral Resources. [In Thai]

พิพิธภัณฑ: แหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

ปรีดี ปลื้มสำราญกิจ¹

ฟ้า วิไลข้า²

บทคัดย่อ

พิพิธภัณฑเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่าและสร้างสรรค์สังคมแห่งการเรียนรู้ ช่วยกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ ทั้งการรู้จักตนเองและการรู้จักผู้อื่น ฝึกให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 พิพิธภัณฑในศตวรรษที่ 21 จะเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้ข้อมูลวิชาการ เชื่อมโยงวิชาการเข้ากับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของสังคม และยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวของประชาชนทุกคน ดังนั้นพิพิธภัณฑในประเทศไทยควรพัฒนาในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ สถานที่การจัดแสดงและการส่งเสริมกิจกรรม การบริหารจัดการพื้นที่ ความร่วมมือการประชาสัมพันธ์ และบุคลากร บทความนี้นำเสนอความหมาย ความสำคัญ ประเภทของพิพิธภัณฑ และพิพิธภัณฑในฐานะแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

คำสำคัญ : พิพิธภัณฑ, ศตวรรษที่ 21, ผู้เรียน

¹ สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครสวรรค์ E-mail: preedee@nsru.ac.th

² สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครสวรรค์ E-mail: beyondtomorrow57@gmail.com

Museum: Learning Resources for Developing Learners in 21st Century

Preedee Pluemsamrunjit¹

Fa Wilaikum²

Abstract

Museums are valuable learning source and a part of creating learning society. Museums can be used to stimulate learning and help learners learn about themselves and the others. In addition, museums can be a part that support learners to build their thinking skill, the essential skill for learners who will be living in the 21st century. Museums in 21st century will be lifelong learning centers that provide academic data or knowledge and connect them as element that can make or support better quality of life of people in society. Moreover, museums can be the place for recreational and tourism locations for everyone. To be the 21st lifelong learning center and place for recreational and tourism locations for everyone, museums in Thailand should develop itself in many aspects such as 1) Place 2) Museum Presentation and Support Museum Presentation 3) Area usage management 4) Cooperation and collaborations with other museums 5) Public relations and 6) Personnel. This article provides meaning, importance of, type of, and a viewpoint about museums as learning source that can be used to develop learners who will be living in 21st century.

Keywords: Museum, 21st Century, Learners

¹ Department of Library and Information Science, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University, E-mail: preedee@nsru.ac.th

² Department of Library and Information Science, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University, E-mail: beyondtomorrow57@gmail.com

บทนำ

พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งเรียนรู้ต่อเนื่องอีกรูปแบบหนึ่ง ที่ช่วยส่งเสริมให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตดังที่ Kojaranont (2005: 14) ได้กล่าวไว้ว่า “พิพิธภัณฑ์เป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญทางการศึกษาไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าโรงเรียน เนื่องจากเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สามารถรองรับกลุ่มเป้าหมายได้ทุกระดับ ประชาชนทุกวัยสามารถเข้ามาใช้บริการทางความรู้ได้ทุกสาขา” ดังนั้นพิพิธภัณฑ์จึงเป็นหน่วยงานหนึ่งที่สามารถตอบสนองความต้องการด้านการศึกษาได้เป็นอย่างดี ช่วยกระตุ้นให้ประชาชนเกิดแรงจูงใจในการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง เกิดจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ และการพัฒนาทักษะต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติต่อไป นอกจากนี้พิพิธภัณฑ์ยังมีบทบาทที่สำคัญกับความเป็นอยู่ของประชาชนในด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยทำหน้าที่สงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติให้แก่ชุมชน เป็นแหล่งให้ข้อมูลทั้งวิชาการและวัฒนธรรม อีกทั้งยังเป็นหน่วยงานสำคัญในการเสริมสร้างความมั่นคงพัฒนาจิตใจของคนในประเทศให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นชาติไทย สะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมถึงสารสนเทศทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชาติไทย ในด้านเศรษฐกิจ และมีบทบาทในการสนับสนุน อุตสาหกรรมด้านการท่องเที่ยวของประเทศได้เป็นอย่างดี ทำให้เกิดการใช้จ่ายใช้สอย และการจ้างแรงงานในชุมชนอีกด้วย (Office of National Museum, 2005: 4)

ความหมาย

พิพิธภัณฑ์ (Museum) เป็นสถาบันเพื่อการเรียนรู้ตามอรรถาธิบาย จัดตั้งขึ้นโดยไม่หวังผลกำไร ทำหน้าที่รวบรวม สงวนรักษา ศึกษาวิจัย และจัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เป็นต้น ซึ่งเป็นหลักฐานทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมของมนุษย์มีภารกิจในการสนับสนุนและส่งเสริมการอนุรักษ์ ค้นคว้า การศึกษาวิจัย และให้บริการประชาชนเข้าชมเพื่อการศึกษา การเรียนรู้ และความเพลิดเพลินจากสิ่งของซึ่งสงวนรักษาและจัดแสดง ดังนั้นความหมายของพิพิธภัณฑ์จึงรวมไปถึงสวนสัตว์ สวนพฤกษศาสตร์ วนอุทยาน อุทยานประวัติศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์ สถานที่แสดงพันธุ์สัตว์น้ำ และสถานที่ซึ่งเป็นเขตสงวนอื่น ๆ รวมทั้งโบราณสถานและแหล่งอนุสรณ์สถานต่าง ๆ การจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์มีทั้งแบบถาวรและชั่วคราว เพื่อการหมุนเวียนงานแสดงได้อย่างหลากหลาย โดยมีผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ เรียกว่า “ภัณฑารักษ์ (Curator)” (Chumpengpan, 1987: 2; Vongmonta, 2005: 35; ICOM, 2007; Saelao, 2011: 17) พิพิธภัณฑ์มีบทบาทเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนทุกคน พร้อมกับเป็นสถาบันที่เชื่อมโยงวิชาการเข้ากับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของสังคมนอกจากนี้ยังเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ เป็นแหล่งท่องเที่ยวแก่ประชาชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ความสำคัญ

พิพิธภัณฑ์มีหน้าที่หลักคือการดำเนินงานด้านการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวต่าง ๆ จากหลักฐานที่เป็นวัตถุ และเก็บรวบรวมอนุรักษ์สารสนเทศทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชาติ การศึกษา วิจัย และการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการด้านการสงวนรักษา การนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ (Koompoka, 2015: 2752) พิพิธภัณฑ์แต่ละประเภทเปิด

โอกาสให้ประชาชนทุกคนได้รับประโยชน์จากการเข้าชมและการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ โดยได้รับข้อมูลที่วิเคราะห์แล้วและได้รับความรู้ที่ลึกซึ้งจากคลังสะสมและวิทยาการของพิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์มีความสำคัญมากมาย ได้แก่ การเป็นแหล่งการเรียนรู้ทั้งในระบบและตลอดชีวิตที่สำคัญให้กับผู้เรียนชุมชน และผู้สนใจ การเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและให้ความรู้สำหรับทุกคน การเป็นสถานที่ให้การศึกษาตามอัธยาศัย และตามความสนใจ โดยบุคคลจะได้รับประโยชน์โดยตรง และการเป็นสถานที่สร้างความรู้สึที่ดีและมีคุณค่าในการเชื่อมต่ออดีตกับปัจจุบัน ตลอดจนแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มพฤติกรรมต่าง ๆ ในอนาคต (Suwansatit, 2007: 28-29) สำหรับประเทศไทยมีพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติซึ่งเป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติแห่งแรกของประเทศไทยมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเป็นแหล่งรวบรวมและเผยแพร่ความรู้ วัตถุ และหลักฐานประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาติไทย รวมถึงประวัติศาสตร์ศิลปะโบราณคดีในประเทศไทย งานประณีตศิลป์และชาติพันธุ์วิทยา อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและการพัฒนาคนไทยทุกด้าน เพราะการศึกษาไม่ได้จำกัดเพียงแคในห้องเรียนเท่านั้น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติของไทยจึงมีความสำคัญต่อการเป็นสถานที่ส่งเสริมทักษะการค้นคว้าและสร้างนิสัยใฝ่เรียนรู้ สร้างความประทับใจในความเป็นชาติ ช่วยให้คนไทยตระหนักถึงคุณค่าและมีทัศนคติที่ดีต่อประเทศชาติด้วย

ประเภทของพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์แบ่งตามความเป็นเจ้าของได้ 3 ประเภท ดังนี้ (Sattayawut, 2550)

1. พิพิธภัณฑ์หรือศูนย์แสดงศิลปะของรัฐและดำเนินการโดยรัฐ

สิ่งของที่จัดแสดง เช่น ศิลปะ โบราณวัตถุ เป็นต้น จะอยู่ในความดูแลของกรมศิลปากร หากเป็นพิพิธภัณฑ์เกี่ยวกับการเกษตรก็จะอยู่ในความดูแลของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์แสดงศิลปะของรัฐและดำเนินการโดยรัฐในประเทศไทย เช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนครกรุงเทพฯ พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย จังหวัดนครปฐม อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร เป็นต้น

ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์แสดงศิลปะของรัฐและดำเนินการโดยรัฐในต่างประเทศ เช่น พิพิธภัณฑ์ลูฟวร์(The Grand Louvre) กรุงปารีส ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจีน (National Museum of China) กรุงปักกิ่ง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน เป็นต้น

2. พิพิธภัณฑ์หรือศูนย์แสดงศิลปะขององค์กรอิสระ

องค์กรอิสระ เช่น มูลนิธิ สมาคม เป็นต้น การบริหารงานพิพิธภัณฑ์กลุ่มนี้อาจดำเนินการเองหรืออาจให้ออกชนดำเนินการแทน การจัดแสดงงานต่าง ๆ จะมีรูปแบบที่น่าสนใจและบูรณาการความรู้ทางการตลาดเพื่อการจัดแสดงและการบริหารงาน

ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์แสดงศิลปะขององค์กรอิสระในประเทศไทย เช่น อุทยานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชบรมราชชนนี หอศิลป์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์แสดงศิลปะขององค์กรอิสระในต่างประเทศ เช่น พิพิธภัณฑ์ยานบินและอวกาศแห่งชาติ (National Air and Space Museum - NASM) สถาบันสมิธโซเนียน กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

3. พิพิธภัณฑ์หรือศูนย์แสดงศิลปะของเอกชน

หน่วยงานเอกชนอาจจัดตั้งเป็นองค์กรหรือบุคคลเพื่อแสดงงานศิลปะให้ผู้อื่นได้รับชม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักถึงคุณค่าของศิลปะแขนงต่าง ๆ และอาจใช้กลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อการประชาสัมพันธ์ให้ผู้สนใจได้รับรู้และเดินทางมาเยี่ยมชมงาน

ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์แสดงศิลปะของเอกชนในประเทศไทย เช่น สยามโอเชียนเวิลด์ พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งมาดามทุสโซ พิพิธภัณฑ์เปลือกหอย กรุงเทพฯ พิพิธภัณฑ์ช้างเอราวัณ จังหวัดสมุทรปราการ พิพิธภัณฑ์ศิลปะนกฮูก เจษฎาเทคนิคมิวเซียมจังหวัดนครปฐม พิพิธภัณฑ์ริบลิส์ เชื้อหรือไม่ จังหวัดชลบุรี พิพิธภัณฑ์ของจิ๋วสัญจร เป็นต้น

ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์แสดงศิลปะของเอกชนในต่างประเทศ เช่น พิพิธภัณฑ์การกลั่นสาเก (Hakutsuru Fine Art Museum) เมืองโกเบ ประเทศญี่ปุ่น พิพิธภัณฑ์การขนส่งโลก (Transport World) ประเทศนิวซีแลนด์ Victoria and Albert Museum เมืองลอนดอน สหราชอาณาจักร เป็นต้น

พิพิธภัณฑ์ในฐานะแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่าและสร้างสรรค์สังคมแห่งการเรียนรู้ ช่วยกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ ทั้งการรู้จักตนเองและการรู้จักผู้อื่น ฝึกให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 อีกทั้งเป็นแหล่งเชื่อมโยงทางกาลเวลา สร้างความรู้และความเข้าใจในการพัฒนาผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ช่วยให้ผู้เรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้คนและสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติในท้องถิ่นตนเอง สร้างความตระหนักถึงจริยธรรมและศีลธรรม วัฒนธรรมการดำรงชีวิตโดยการใช้ทรัพยากรร่วมกันและการแลกเปลี่ยนกัน รวมถึงรับรู้ความเป็นมาของตนเอง การสำนึกในความเป็นชนชาติ ก่อให้เกิดความรักและการสืบต่อมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นสิ่งที่พิพิธภัณฑ์ไทยยังขาดอยู่มาก พิพิธภัณฑ์ในศตวรรษที่ 21 จึงต้องจัดแสดงโดยสะท้อนสาระความรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ แสวงหาความรู้ได้อย่างเพลิดเพลินและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยการตั้งคำถามและการค้นหาคำตอบ ไม่ใช่เพียงการจัดเก็บ การจัดแสดงวัตถุการตกแต่งให้สวยงาม หรือการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อการนำเสนอหรือการสืบค้นสารสนเทศเท่านั้น แต่จะต้องเป็นการนำระบบดิจิทัลมาใช้ในการสะสมความรู้ภายในพิพิธภัณฑ์และการจัดเก็บเรื่องราวให้เป็นระเบียบเกิดการส่งต่อความรู้ไปยังรุ่นถัดไปได้อย่างต่อเนื่อง การดูแลหรือการอนุรักษ์วัตถุภายในพิพิธภัณฑ์ก็เป็นความรู้เฉพาะด้าน อย่างไรก็ตามพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยปัจจุบันยังมีห้องปฏิบัติการด้านการอนุรักษ์หรือห้องเก็บวัตถุที่มีมาตรฐานสากลจำนวนน้อย (Thailand Museums in New Century, 2002:6-7; Validom, 2008: 81-82; Mukdawijitra, 2015: 11) ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยที่มีห้องปฏิบัติการด้านการอนุรักษ์ ห้องคลังเก็บวัตถุที่มี

มาตรฐานสากล และมีการนำระบบสืบค้นทรัพยากรสารสนเทศด้วยคอมพิวเตอร์มาใช้ คือ พิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถกรุงเทพฯ

แนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ในศตวรรษที่ 21

พิพิธภัณฑ์ในศตวรรษที่ 21 จะเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้ข้อมูลวิชาการ เชื่อมโยงวิชาการ เข้ากับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของสังคม และยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวของประชาชนทุกคน ดังนั้นพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยควรพัฒนาด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ สถานที่การจัดแสดงและการส่งเสริมกิจกรรม การบริหารจัดการพื้นที่ ความร่วมมือการประชาสัมพันธ์ และบุคลากร แนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ในศตวรรษที่ 21 มีรายละเอียดดังนี้ (Sungsri, 2005: 107; Eamthanakul, 2006; Sattayawut, 2007; Imsombat, 2007: 31-32; Charu, 2008: 72-84; Wongjirakit, 2012: 67-74)

1. สถานที่

สถานที่เป็นสิ่งสำคัญประการแรกที่ควรคำนึงถึงในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ เนื่องจากวัตถุประสงค์หลักของประชาชนในการเดินทางมาพิพิธภัณฑ์คือการท่องเที่ยว การพักผ่อน และทัศนศึกษา ดังนั้นพิพิธภัณฑ์ในศตวรรษที่ 21 ควรมีสถานที่ภายนอกตัวอาคารที่กว้างขวางสะดวกสบาย การจัดสร้างหรือการก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ควรสะท้อนสิ่งที่จัดแสดงอยู่ภายใน บริเวณสถานที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์ควรอยู่ใจกลางเมืองเพื่อความสะดวกต่อการเยี่ยมชม หรือสามารถเข้าถึงได้ง่าย การคมนาคมสะดวก สามารถเดินทางได้หลายวิธี เช่น เดินเท้า รถประจำทาง รถสาธารณะ รถส่วนตัว เป็นต้น พิพิธภัณฑ์อาจตั้งอยู่ในสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมของคนในท้องถิ่น หรืออยู่ในทิศทางเดียวกับสถานศึกษาและห้องสมุด

ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์ที่จัดสร้างโดยคำนึงถึงด้านสถานที่จัดสร้าง

ภาพที่ 1-3 อาคารพิพิธภัณฑ์สะท้อนสิ่งที่จัดแสดงอยู่ภายใน สถานที่อยู่ใจกลางเมือง พิพิธภัณฑ์เขื่อนก สวนนกชัยนาท จังหวัดชัยนาท สยามโอเชียนเวิลด์ศูนย์การค้าสยามพารากอน กรุงเทพฯ

ภาพที่ 4 สถานที่อยู่ภายในสถานศึกษาและห้องสมุด
ห้องพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี
สำนักบรรณสารสนเทศ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชจังหวัดนนทบุรี

อีกทั้งควรมีการจัดสภาพแวดล้อมของพิพิธภัณฑ์ให้มีบรรยากาศสดชื่น มีที่จอดรถให้บริการอย่างเพียงพอ ร่มรื่นสะดวกสบาย ความสะดวกต่อการเดินทางสภาพถนนเมื่อเดินทางมายังพิพิธภัณฑ์ไม่ควรมีหลุมบ่อบริเวณถนนหรือมีถนนแคบจนเกินไปและป้ายบอกทางมายังพิพิธภัณฑ์ควรมีความเหมาะสมสามารถมองเห็นได้เด่นชัด หรืออาจมีป้ายบอกทางที่เชื่อมโยงระหว่างพิพิธภัณฑ์กับสถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง ภายในอาคารพิพิธภัณฑ์ควรมีแสงสว่างเพียงพอเพื่อความปลอดภัยในการเยี่ยมชม พื้นทางเดินต้องเรียบเพื่อการป้องกันไม่ให้ผู้เข้าชมสะดุดล้ม จำนวนประตูควรคำนึงถึงความสะดวกของผู้เข้าชมอาคารโดยรอบพิพิธภัณฑ์ควรอยู่ในระนาบเดียวกัน การตกแต่งอาจใช้วัสดุหรือเทคโนโลยีและควรสื่อถึงการใช้งานภายในเพื่อให้ผู้เข้าชมเข้าใจและเชื่อมโยงเนื้อหาการจัดแสดง นอกจากนี้ทุกจังหวัดของประเทศไทยควรจัดสร้างพิพิธภัณฑ์และหอศิลปะ อีกทั้งควรรวบรวมพิพิธภัณฑ์ขนาดเล็กไว้ด้วยกันเพื่อความสะดวกต่อการเยี่ยมชม

สำหรับประเด็นด้านสถานที่นี้ จากประสบการณ์การทัศนศึกษาพิพิธภัณฑ์ ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่าพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งอาจไม่สามารถจัดสภาพแวดล้อมของพิพิธภัณฑ์ให้มีสถานที่จอดรถอย่างเพียงพอ เพราะด้วยข้อจำกัดของพื้นที่ ดังนั้นการใช้บริการรถสาธารณะหรือขนส่งมวลชนน่าจะเป็นทางเลือกที่ดีกว่าสำหรับการเดินทางไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์

ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์ที่จัดสร้างโดยคำนึงถึงด้านสภาพแวดล้อมของสถานที่

ภาพที่ 5-6 สภาพแวดล้อมของพิพิธภัณฑ์ที่มีบรรยากาศสดชื่นร่มรื่นการใช้แสงสว่างเพียงพอ อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธรพิพิธภัณฑ์ธนาคารเพื่อการเกษตรและจังหวัดเพชรบุรี สหกรณ์การเกษตร กรุงเทพฯ

2. การจัดแสดงและการส่งเสริมกิจกรรม

เนื้อหาที่จัดแสดงเป็นหัวใจของพิพิธภัณฑ์ (Valipodom, 2008: 84; Gaweewong, 2015: 99) การจัดแสดงและการส่งเสริมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาภายในพิพิธภัณฑ์จึงเป็นสิ่งสำคัญที่พิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งต้องให้ความสำคัญ การจัดแสดงแบ่งออกเป็น 4 ประการ ได้แก่ เนื้อหา การนำเสนอ การใช้ภาษา และพื้นที่จัดแสดง

2.1 เนื้อหาการจัดแสดงต้องให้ความสำคัญกับเนื้อหาและองค์ความรู้ของการจัดแสดงมากที่สุด เนื้อหาอาจเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ เช่น วิถีชีวิต ประเพณี ภูมิปัญญาสถานที่สำคัญ เป็นต้น การเรียงลำดับความสำคัญของเนื้อหาตามประเภทสิ่งของที่จัดแสดง อาทิ ภูมิปัญญาท้องถิ่น นิทรรศการภายในพิพิธภัณฑ์ควรน่าสนใจและน่าติดตาม นอกจากนี้ยังควรจัดหาสิ่งของหรืองานศิลปะประเภทต่าง ๆ ของแต่ละจังหวัดและแต่ละประเทศมาจัดแสดงด้วย

ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์ที่สะท้อนองค์ความรู้

ภาพที่ 7-8 พิพิธภัณฑ์จินเสน เน้นองค์ความรู้และสะท้อนความเป็นมาของชุมชนจินเสนได้อย่างชัดเจน โดยไม่ใช่เทคโนโลยีทันสมัยและไม่มีรายได้จากการเข้าชม แต่ทำให้ชุมชนรู้จักส่งผลให้ผู้อื่นรู้จักตามมา นอกจากนี้ยังมียุวมัคคุเทศก์ซึ่งเป็นเยาวชนในชุมชนมาทำหน้าที่นำชมพิพิธภัณฑ์ด้วย

พิพิธภัณฑ์จินเสน อำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์

ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงสิ่งของจากต่างประเทศ

ภาพที่ 9-10 ฮุกเจ็ดเซียน เทพเจ้าแห่งความโชคดีของญี่ปุ่น

รถจี๊ปนีย์ (Jeepney) รถขนส่งมวลชนของฟิลิปปินส์

พิพิธภัณฑ์ศิลปะนกฮูก จังหวัดนครปฐม เจษฎาเทคนิคมิวเซียม จังหวัดนครปฐม

2.2 การนำเสนอ ภายในพิพิธภัณฑ์ควรนำเทคโนโลยีการบรรยายข้อมูลอัตโนมัติมาติดตั้งเพื่อความสะดวกในการรับชมและการนำเสนอ เช่น การนำสื่อประสมมาใช้ในการอธิบายเรื่องราว การนำเทคโนโลยีบลูทูท (Bluetooth) มาใช้ในการนำเสนอชิ้นงานภายในพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น ส่งผลให้ภาพลักษณ์ของพิพิธภัณฑ์เปลี่ยนแปลง ผู้ชมเข้าใจสื่อนิทรรศการต่าง ๆ ทั้งนิทรรศการชั่วคราวและนิทรรศการถาวรได้ง่ายขึ้น อีกทั้งเทคโนโลยีที่นำมาใช้นี้ยังส่งผลให้ภาพลักษณ์และวิธีการนำเสนอความรู้ของพิพิธภัณฑ์มีพัฒนาการดีขึ้นเรื่อย ๆ ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ Sudweha (2005: abstract) ที่พบว่า ระบบเทคโนโลยีบลูทูทที่นำมาใช้กับพิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์มีความสามารถใช้งานได้และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับงานแสดงข้อมูลงานพิพิธภัณฑ์ได้เป็นอย่างดี เช่นเดียวกับการศึกษาของ Chitphilai (2008:

abstract) พบว่า ผู้ใช้ที่ใช้งานสื่อประสมของพิพิธภัณฑ์กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่มีความพึงพอใจโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และ Lin and Gregor (2006) พบว่าการนำเทคโนโลยีสื่อประสมเข้ามาเป็นส่วนประกอบในเว็บไซต์สามารถดึงดูดความสนใจของผู้ใช้และทำให้การเรียนรู้เป็นไปโดยง่าย รวมถึงการศึกษาของ Chatuporn (2014) การทดลองใช้โปรแกรมประยุกต์บนสื่อสังคมออนไลน์กับผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ พบว่า ได้เพิ่มประสบการณ์ให้กับผู้เยี่ยมชมหลังการใช้งานอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด นอกจากนี้ยังมีการนำคิวอาร์โค้ด (QR Code) มาใช้พัฒนาการจัดแสดงและระบบนำชมภายในพิพิธภัณฑ์แห่งชาติและอุทยานประวัติศาสตร์ ซึ่งจะแสดงสารสนเทศและภาพของโบราณวัตถุศิลปวัตถุ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้าชมทำให้ผู้เข้าชมได้รับความรู้และข้อมูลอย่างรวดเร็ว โดยสามารถใช้งานผ่านแอปพลิเคชันบนสมาร์ตโฟนและอุปกรณ์ต่าง ๆ (Thansettakij, 2017)

ตัวอย่างการนำเทคโนโลยีมาใช้ภายในพิพิธภัณฑ์

ภาพที่ 11-12 ระบบจอสัมผัส (Touch Screen) ภายในปากของหุ่น การใช้คิวอาร์โค้ดพร้อมโมชันกราฟิกบนโต๊ะอาหาร แสดงการเคลื่อนไหวของเส้นเสียงแสดงส่วนประกอบและที่มาของอาหารไทย พิพิธภัณฑ์ศิริราชพิมุขสถาน กรุงเทพฯมิวเซียมสยาม กรุงเทพฯ

2.3 การใช้ภาษาควรใช้ขนาดอักษรเหมาะสมและเลือกใช้รูปแบบอักษรที่อ่านได้ง่าย การใช้ภาษาบนป้ายประกอบนิทรรศการมีหลายชนิดเพื่อตอบสนองความสนใจในรายละเอียดของผู้เข้าชม เช่น ป้ายใหญ่เป็นข้อความสั้น ป้ายประจำวัตถุเป็นข้อความบรรยายเฉพาะวัตถุ เป็นต้น (Jongkol, 1989: 196) นอกจากนี้ยังควรคำนึงถึงการใช้ภาษาหลากหลาย เช่น ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน เป็นต้น เพื่อความเท่าเทียมในการรับรู้สารสนเทศภายในพิพิธภัณฑ์ของผู้เข้าชมหลากหลายเชื้อชาติ โดยเลือกใช้คำศัพท์ทั่วไปที่สามารถเข้าใจได้ทุกระดับการศึกษา

ตัวอย่างการใช้ภาษาสำหรับการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์

ภาพที่ 13 การใช้ภาษาหลากหลาย (ไทย จีน และอังกฤษ) การใช้ภาษาเขียนด้วยลายมือ อ่านง่าย ชัดเจน ศูนย์วัฒนธรรมไทย-จีน พิพิธภัณฑ์ล้านของเล่น เกริกยู่นพันธ์ จังหวัดอุดรธานีจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.4 พื้นที่จัดแสดงพื้นที่ภายในพิพิธภัณฑ์อาจมีหลายลักษณะตามความต้องการใช้ ได้แก่ พื้นที่จัดแสดง พื้นที่ต้อนรับสำหรับประชาชน (บริการขายตั๋วและรับฝากของ ห้องน้ำ ร้านกาแฟ ร้านขายของที่ระลึก) พื้นที่เพื่อการศึกษา (ห้องบรรยาย ห้องฉายวีดิทัศน์ ห้องสมุด) พื้นที่สนับสนุน (คลังเก็บวัตถุ ห้องเก็บอุปกรณ์การจัดแสดง ห้องเครื่องงานระบบไฟฟ้า-อากาศ) และส่วนปฏิบัติการเจ้าหน้าที่ แต่พื้นที่จัดแสดงหรือพื้นที่จัดนิทรรศการภายในพิพิธภัณฑ์เป็นส่วนสำคัญในการเผยแพร่ข้อมูลความรู้ (Arthachinda, 2016: 57-61) พื้นที่จัดแสดงควรกำหนดให้ชัดเจนเพื่อความน่าสนใจเช่น พื้นที่การแสดงศิลปวัตถุ พื้นที่การแสดงการละเล่นพื้นบ้าน เป็นต้น ทั้งนี้ควรพิจารณาพื้นที่การจัดแสดงแต่ละส่วนให้เหมาะสมเพื่อความไม่แออัดของผู้เข้าชมในการเข้ารับชมแต่ละส่วน กำหนดเส้นทางการจัดแสดงให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันเพื่อการป้องกันความสับสนของผู้เข้าชม

ผู้เขียนมีประสบการณ์ไปทัศนศึกษาพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยหลายแห่ง แต่ละแห่งนั้นมีการออกแบบพื้นที่จัดแสดงที่เข้าใจง่าย สามารถติดตามเรื่องราวได้อย่างไม่สับสน ตัวอย่างพื้นที่จัดแสดงที่น่าสนใจคือมิวเซียมสยาม เพราะผู้เข้าชมจำเป็นต้องเดินขึ้นบันไดไปชั้นที่ 3 ก่อนเพื่อรับชมนิทรรศการในส่วนแรก จากนั้นจึงเดินต่อลงมาชั้นที่ 2 และชั้นที่ 1 ตามลำดับ การจัดลำดับพื้นที่จัดแสดงลักษณะนี้จะทำให้ผู้เข้าชมทุกคนมีโอกาสรับชมและได้รับความรู้ครบถ้วน

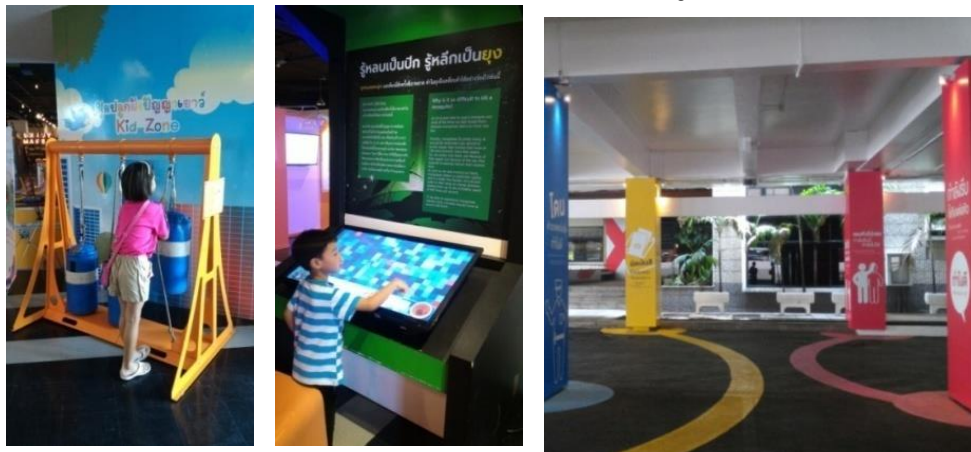
ตัวอย่างการใช้พื้นที่สำหรับการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์

ภาพที่ 14-17 พื้นที่จัดแสดงแบ่งเป็นส่วนต่าง ๆ ภายในศูนย์วัฒนธรรมอาเซียน
หอศิลปวัฒนธรรมราชดำเนิน กรุงเทพฯ

นอกจากนี้พื้นที่จัดแสดงควรคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของผู้เข้าชมด้วย เช่น การสัมผัส การทดลอง การตอบคำถาม เป็นต้น เพราะกิจกรรมประกอบจะช่วยกระตุ้นความสนใจของผู้เข้าชมและเข้าใจเนื้อหาที่จัดแสดงได้ดีกว่าการนำเสนอด้วยภาพถ่ายหรือข้อความเพียงอย่างเดียว

ตัวอย่างการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของผู้เข้าชมในพื้นที่จัดแสดง

ภาพที่ 18-20 การทดลองวิทยาศาสตร์ลานสนุกคิด
จัตุรัสวิทยาศาสตร์ องค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติและหอจดหมายเหตุการป้องกัน
วิทยาศาสตร์แห่งชาติและปราสาทการทูลจรีตแห่งชาติ
จัตุรัสจามจุรี (จามจุรีสแควร์) กรุงเทพฯ สำนักงาน ป.ป.ช. กรุงเทพฯ

ภาพที่ 21-22 เกมหัวของใครทางของใครเกมค้นพบโบราณสถานที่สำคัญ
อาคารแสดงพันธุ์สัตว์น้ำบึงบอระเพ็ด พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสัตหีบ
จังหวัดนครสวรรค์จังหวัดพิษณุโลก

การจัดกิจกรรมควรส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของพิพิธภัณฑสถานในประเทศไทย การจัดแสดงที่มีกิจกรรมและการจัดนิทรรศการควรมีความต่อเนื่องเพราะมีส่วนสำคัญให้ผู้เข้าชมติดตามและกลับมาเยี่ยมชมอีกครั้งเด็กและเยาวชนก็สามารถศึกษาหาความรู้นอกห้องเรียนได้ด้วย ทั้งนี้กิจกรรมที่จัดขึ้นควรมีความหลากหลายใช้จุดเด่นของพิพิธภัณฑสถานเอกลักษณ์ของท้องถิ่น และมีความแปลกใหม่ โดยอาจให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมและพัฒนา

เหตุผลหนึ่งของการจัดกิจกรรมให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วม เนื่องจากวัยเด็กเป็นวัยที่อยากรู้อยากลอง อยากรับประสบการณ์ใหม่ มีความใฝ่รู้และพร้อมที่จะสนุกกับการเรียนรู้ หากการจัดกิจกรรมภายในพิพิธภัณฑสถานมีเกมหรือเปิดโอกาสให้เด็กได้มีส่วนร่วมกับเพื่อน ๆ หรือกับครอบครัว ย่อมจะส่งเสริมพัฒนาการตามวัยและยังสร้างความอบอุ่นในครอบครัวได้อีกด้วย

ตัวอย่างกิจกรรมภายในพิพิธภัณฑสถานที่มีความแปลกใหม่

ภาพที่ 23 กิจกรรมค้างคืนสำหรับเด็กและผู้ใหญ่ที่ American Museum of Natural History
ที่มา : <http://www.amnh.org/plan-your-visit/amnh-sleepovers/sleepovers-for-grown-ups>

ทั้งนี้การจัดแสดงและการส่งเสริมกิจกรรมควรคำนึงถึงข้อมูลที่สำคัญที่สำรวจมาจากความสนใจของกลุ่มผู้เข้าชมด้วย เช่น ภูมิหลังของผู้เข้าชม ทิศทางการเข้าชม ปฏิภานของเข้าชม ปัญหาในการเข้าชม เป็นต้น เพื่อความเหมาะสมกับผู้เข้าชมทุกกลุ่ม เพราะผู้เข้าชมคือปัจจัยสำคัญที่พิพิธภัณฑ์ต้องคำนึงถึงในการจัดแสดง (Phahoolo, 2015: 112, 132) ความหลากหลายและการแลกเปลี่ยนความสนใจของผู้เข้าชมจึงเป็นสิ่งสำคัญ อีกทั้งความต้องการสร้างการเรียนรู้ของภัณฑารักษ์ก็มีส่วนสำคัญเช่นเดียวกัน (Suphavanij, 2015 : 126, 128)

3. การบริหารจัดการพื้นที่

การบริหารจัดการพื้นที่ภายในพิพิธภัณฑ์เป็นสิ่งสำคัญที่ควรคำนึงถึง ตัวอย่างการบริหารจัดการพื้นที่ อาทิการใช้สื่อเพื่อการแนะนำสถานที่สำหรับอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ แผ่นผัง เอกสารวีซีดี/ดีวีดี เป็นต้น ควรมีบริการอย่างเพียงพอการกำหนดเวลาเปิด-ปิดของพิพิธภัณฑ์ให้เหมาะสม การขยายเวลาเปิดให้บริการให้มากขึ้น หรือการขยายเวลาให้บริการเป็นทุกวัน การมีรถรับ-ส่งถึงพิพิธภัณฑ์หรือการมีรถนำชมภายในพิพิธภัณฑ์ที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่การทำเส้นทางท่องเที่ยวโดยมีรถรางนำเที่ยวรอบเมืองนั่งชมฟรี การจัดบริการทัศนศึกษาแก่สถานศึกษาทั้งโรงเรียนและมหาวิทยาลัย การติดตั้งป้ายสัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น ป้ายเตือน (ป้ายห้ามสูบบุหรี่ ป้ายห้ามถ่ายรูป) ป้ายทางเข้า-ออก ร้านค้า ห้องน้ำ ที่จอดรถ เป็นต้น ควรติดตั้งให้ชัดเจน มีขนาดเหมาะสม และควรมีภาษาต่างประเทศกำกับคู่กับภาษาไทย หรืออาจติดตั้งแผ่นผังพิพิธภัณฑ์บริเวณลานจอดรถเพื่อการอำนวยความสะดวกต่อการเลือกชมมากขึ้น

ภาพที่ 24 แผ่นผังร้านจำหน่ายเครื่องดื่มพระราชวังสนามจันทร์
จังหวัดนครปฐมหอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร กรุงเทพฯ

การปรับปรุงและการพัฒนาสภาพพื้นที่โดยรอบ เช่น ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ห้องน้ำ เป็นต้นห้องน้ำภายในพิพิธภัณฑ์ควรอยู่ในสภาพดี มีให้บริการเพียงพอ และควรให้เจ้าหน้าที่ทำความสะอาดบ่อยครั้งในช่วงที่มีผู้เข้าชมจำนวนมาก ร้านอาหารและร้านค้าต่าง ๆ ที่ให้บริการควรมีการกำหนด

มาตรฐานราคา คำนึงถึงความสะอาด รสชาติ และมีจำนวนร้านค้าเพียงพอร้านขายของที่ระลึกควรเป็น ภายใต้การดูแลของพิพิธภัณฑ์ จำหน่ายสินค้าที่มีคุณภาพ สวยงาม หลากหลาย มีเอกลักษณ์ เหมาะสมกับ ราคาการจัดบริการเครื่องดื่มในบริเวณที่จัดแสดงงานเพื่อการพักผ่อนของผู้เข้าชม การจัดเตรียมที่นั่ง พักผ่อนให้แก่ผู้เข้าชมและนักท่องเที่ยวภายในพิพิธภัณฑ์ตามจุดแสดงต่าง ๆ อย่างเพียงพอเนื่องจากการ เข้าชมพิพิธภัณฑ์อาจใช้เวลานาน

ภาพที่ 25-26 บริเวณจำหน่ายสินค้าที่ระลึกภายในพิพิธภัณฑ์
พิพิธภัณฑ์เปลือกหอย กรุงเทพฯ

4. ความร่วมมือ

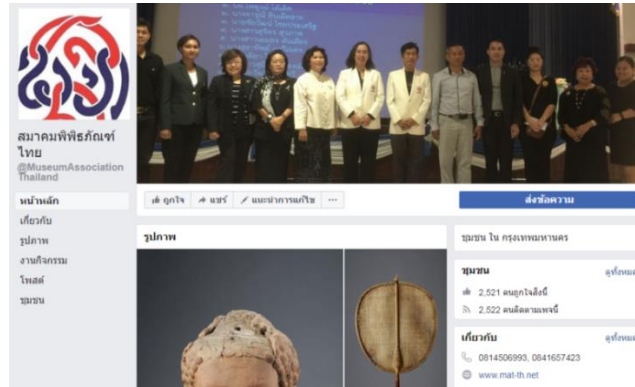
พิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยจำเป็นต้องมีความร่วมมือกับสังคมอย่างใกล้ชิด ต้องกระทำอย่าง สม่ำเสมอมีการติดตามประเมินสถานการณ์ รวมถึงการประสานงานกับสถานศึกษาและชุมชนเพื่อแสวงหา แนวทางและรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพที่สุดสำหรับประชาชนทุกวัย เช่น การขอความร่วมมือกับผู้สอนให้เตรียมการสอนบทเรียนเชื่อมโยงกับพิพิธภัณฑ์ การขอรับบริจาคสิ่งของจากชุมชนเพื่อ จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ การจัดกลุ่มให้ชุมชนและนักวิชาการได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้และความคิด เป็น ต้น เพราะจะช่วยลดภาระด้านทรัพยากร แต่เน้นการจัดนิทรรศการการแสดง การให้ข้อมูลแก่ผู้เข้าชมใน วงกว้างอย่างมีคุณภาพและทั่วถึงนอกจากนี้ยังอาจเป็นความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐกับหน่วยงาน เอกชน หน่วยงานในประเทศกับต่างประเทศ

ตัวอย่างความร่วมมือเช่นโครงการเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ยูเนสโก เป็นโครงการนำร่องการ จัดการศิลปวัตถุภายในวัดของจังหวัดลำปางร่วมกับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่และมหาวิทยาลัยดีกิน ออสเตรเลีย เพื่อสนับสนุนให้ผู้ชำนาญการด้านพิพิธภัณฑ์ประจำศูนย์มรดกวัฒนธรรมแห่งเอเชียแปซิฟิก ณ มหาวิทยาลัยดีกิน ประเทศออสเตรเลีย ได้พัฒนาความสัมพันธ์กับวัดต่างๆในจังหวัดลำปางซึ่งมีมรดกทาง วัฒนธรรมที่สำคัญ ผ่านทางกิจกรรมการฝึกอบรม ในกิจกรรมนี้ยังมุ่งเน้นการเพิ่มศักยภาพของชุมชนใน การจัดการศิลปวัตถุในครอบครองอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีพระภิกษุสงฆ์ที่เป็นตัวแทนของชุมชนเข้าร่วม การฝึกอบรมเพื่อเข้าใจวิธีการการอนุรักษ์และการจัดการศิลปวัตถุ การรักษาความปลอดภัย ตลอดจนการ

จัดแสดงต่อสาธารณชน (Faculty of FineartsChiangmai University, 2009) โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาไทย(ICONSIAM Heritage Museum) เป็นความร่วมมือระหว่างกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ร่วมกับบริษัท ไอคอนสยาม จำกัด เพื่อส่งเสริมเผยแพร่คุณค่าศิลปะและวัฒนธรรมไทย และพัฒนาให้มีการจัดแสดงมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ เป็นพิพิธภัณฑสถานระดับโลกแห่งแรกของประเทศไทย พื้นที่แลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและสถานที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยจะเปิดให้บริการภายในปี พ.ศ. 2561 (ICONSIAM 2016)พิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ถือได้ว่าเป็นพิพิธภัณฑสถานระดับโลกในศูนย์การค้าแห่งแรกของประเทศไทย

นอกจากนี้ยังอาจส่งเสริมความร่วมมือกันระหว่างพิพิธภัณฑสถานโดยการก่อตั้งเป็นสมาคม ชมรมพิพิธภัณฑสถาน ชมรมภัณฑารักษ์ ชมรมนักวิชาการและนักการศึกษาในพิพิธภัณฑสถาน หรือกลุ่มเพื่อนพิพิธภัณฑสถาน โดยควรจัดให้มีการประชุมพบปะหารือกันเป็นประจำ เช่น สมาคมพิพิธภัณฑสถานไทย (<https://th-th.facebook.com/MuseumAssociationThailand>)มูลนิธิเพื่อพิพิธภัณฑสถานไทย (<http://www.happyfamilyday.com/page.php?content=CT-003>)ชมรมเรารักพิพิธภัณฑสถานเจ้าสามพระยา (<https://th-th.facebook.com/we.love.chosampraya.museum/>)ชมรมของจังหวัดแห่งประเทศไทย เป็นต้น การจัดทำหนังสือเกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถานให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่าย เพื่อพัฒนาวงการพิพิธภัณฑสถานให้กว้างขวางมีคุณภาพมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการยกระดับวิชาชีพการทำงานสาขาพิพิธภัณฑสถานซึ่งเป็นงานเฉพาะด้านที่ต้องใช้ความรู้ความสามารถพิเศษ รวมถึงการส่งเสริมมาตรฐานการทำงานวิชาชีพสู่มาตรฐานระดับสากล เช่น หนังสือ “พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ” โดยจิรา จงกล “พิพิธภัณฑสถานภาคสนาม ประสบการณ์จากคนลงมือทำ” โดย ศิริพร ศรีสินธุ์ไร “คนทำพิพิธภัณฑสถาน” โดยชีวิสิทธิ์ บุญยเกียรติ “เทศกาลพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น 2551” โดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร “การทำความสะดวกวัตถุพิพิธภัณฑสถาน” โดยจิราภรณ์ อรัณยะนาค “ปฏิบัติการพิพิธภัณฑสถาน: บทเรียนจากคนอื่น” โดยสุดแดน วิสุทธิลักษณ์ นอกจากนี้ควรเชื่อมโยงการจัดแหล่งการเรียนรู้หรือพิพิธภัณฑสถานให้สอดคล้องกับการเรียนการสอนของผู้เรียนและการศึกษาตลอดชีวิตของประชาชนโดยมีส่วนร่วมด้วย (Suwansatit, 2007: 30-31) และอาจขอความร่วมมือกับรัฐบาลให้ยกระดับเรื่องพิพิธภัณฑสถานเป็นวาระแห่งชาติหรือยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความชัดเจนในการกำหนดนโยบายและการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม

ตัวอย่างความร่วมมือระหว่างพิพิธภัณฑ์

ภาพที่ 27 สมาคมพิพิธภัณฑ์ไทย (สพภท.)

สมาคมวิชาชีพที่เกิดจากการรวมกลุ่มขององค์กรพิพิธภัณฑ์ที่ดำเนินการในประเทศไทย
ทั้งภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ องค์กรศาสนา ภาคเอกชน และส่วนบุคคล
ที่มา: <https://th-th.facebook.com/MuseumAssociationThailand/>

ภาพที่ 28 Muse Plus

บัตรเข้าชมมิวเซียมสยาม รวมถึงสมาชิกในครอบครัว (ครั้งละไม่เกิน 4 ท่าน)
และยังใช้เป็นส่วนลดสำหรับการเข้าชมพิพิธภัณฑ์อีก 20 แห่ง

ภาพที่ 29 Muse Pass พาสพอร์ตสำหรับเข้าชมพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในโครงการจำนวน 20 แห่ง
โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

พิพิธภัณฑ์และห้องสมุดในสังกัดเดียวกันอาจร่วมมือกันในด้านต่าง ๆ ได้ด้วย เช่น การกำหนดนโยบายความร่วมมือ การบริการสารสนเทศแก่ผู้ใช้บริการ การจัดหาทรัพยากรสารสนเทศ การบริการจัดการบุคลากร การจัดทำงบประมาณ เป็นต้น เพื่อการเพิ่มช่องทางการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศแก่ผู้ใช้บริการ การตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการ และเพื่อการปรับปรุงการบริการที่มีในปัจจุบันให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (Boonnoon, 2010) นอกจากนี้การค้นคว้าวิจัยเป็นอีกทางหนึ่งที่จะช่วยให้พิพิธภัณฑ์ไทยในศตวรรษที่ 21 สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะผู้ที่มีความรู้และความสามารถในการให้คำแนะนำการจัดทำพิพิธภัณฑ์ที่ดีที่สุดคือผู้เข้าชม (Chiachanphong, 2000: 96) การทำวิจัยผู้เข้าชมจึงเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ในปัจจุบัน (Wisudthiluck, 2016: 37) ดังเช่นงานวิจัยของ Vimonsuntirungsri,&Choemprayong (2016: 12, 23) ที่ศึกษาพฤติกรรมผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ด้วยเทคนิคเสียงจากภาพ พบว่า ผู้เข้าชมเลือกชมนิทรรศการตามความดึงดูดของนิทรรศการมากที่สุด เนื่องจากเนื้อหาที่น่าสนใจ ให้ความรู้ และมีความน่าเชื่อถือ โดยเนื้อหาของนิทรรศการมีรายละเอียดตามต้องการและเรียงลำดับชัดเจน อีกทั้งยังนำเสนอด้วยรูปแบบต่าง ๆ หลากหลายทำให้น่าสนใจมากขึ้น อย่างไรก็ตามอาจมีวัตถุจัดแสดงและเครื่องมือต่าง ๆ ขำรุดเสียหายทำให้ผู้เข้าชมไม่สามารถเข้าถึงเนื้อหาได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ จากผลการศึกษานี้พิพิธภัณฑ์สามารถนำผลการวิจัยไปพัฒนาองค์ประกอบต่าง ๆ ของพิพิธภัณฑ์ได้

5. การประชาสัมพันธ์

การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ในการท่องเที่ยวประเทศไทยมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยพัฒนาพิพิธภัณฑ์ในศตวรรษที่ 21 การแสดงสารสนเทศของพิพิธภัณฑ์ทั้งหมดของประเทศไทยที่พิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ การจัดสร้างพิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ ของไทยโดยการย่อส่วนไว้ในต่างประเทศเพื่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว การลงโฆษณาพิพิธภัณฑ์ในโทรทัศน์ให้มากขึ้นเพื่อการประชาสัมพันธ์ให้ผู้สนใจได้ไปเที่ยวชม อย่างไรก็ตามการประชาสัมพันธ์โดยใช้โทรทัศน์อาจมีค่าใช้จ่ายสูง แต่สามารถส่งข่าวสารเข้าถึงประชาชนได้มากกว่า ในขณะที่การประชาสัมพันธ์โดยใช้วิทยุ อาทิ วิทยุชุมชน มีค่าใช้จ่ายน้อยกว่าโทรทัศน์ แต่เหมาะสำหรับการประชาสัมพันธ์ในระยะสั้น ถ้าเป็นกิจกรรมที่จัดแสดงในระยะเวลา 2-3 วัน การประชาสัมพันธ์โดยใช้วิทยุจะประสบความสำเร็จได้ดีกว่า เพราะทำให้ผู้เข้าชมกระตือรือร้น และยังสามารถเข้าถึงประชาชนที่มีเชื้อชาติ วัฒนธรรม ระดับทางสังคมและระดับทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันได้ด้วย (Boonyakiet, 2010: 229-230) การโฆษณาประชาสัมพันธ์ในสื่อต่าง ๆ ได้แก่ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ และการติดป้ายตามสถานที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ในแง่ของคุณค่างานศิลปะเพื่อความน่าสนใจการชักชวนโดยการบอกเล่าจากคนในพื้นที่ อาทิ เพื่อน ญาติพี่น้อง ก็มีส่วนช่วยให้ประชาชนให้เดินทางมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์มากยิ่งขึ้น ดังเช่นพิพิธภัณฑ์ชั้นนำของเอเชียที่มีการใช้สื่อภาพ จุลสาร แผ่นพับ วารสาร และหนังสือพิมพ์ในการประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์ เช่น พิพิธภัณฑ์ซัมซุง เมืองซูวอน ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้) พิพิธภัณฑ์ศาสนาโลก กรุงเทพฯ ประเทศสาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์และนวัตกรรมแห่งชาติ กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น พิพิธภัณฑ์อารยธรรมเอเชีย ประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์ เป็นต้น (Sumettikoon,&Chaiya2016: 64)

ตัวอย่างวารสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับงานพิพิธภัณฑ์ของประเทศไทย เช่น วารสารเมืองโบราณ วารสารเพลิน'พิพิธภัณฑ์ วารสารพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์&ธรรมชาติ จดหมายข่าวหอภาพยนตร์ baccazine เป็นต้น

ตัวอย่างวารสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับงานพิพิธภัณฑ์ของต่างประเทศ เช่น Museum Journal, Metropolitan Museum Journal, The Journal of Conservation and Museum Studies, The International Journal of the Inclusive Museum เป็นต้น

การประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึงทางเว็บไซต์โดยการสร้างโฮมเพจของพิพิธภัณฑ์ก็เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่พิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่ใช้เผยแพร่สารสนเทศของพิพิธภัณฑ์ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมในการสร้างเว็บไซต์ เพื่อให้เว็บไซต์ที่สร้างขึ้นตอบสนองกับความต้องการของผู้ใช้ได้มากที่สุด มีการประเมินคุณภาพของเว็บไซต์พิพิธภัณฑ์จากผู้เชี่ยวชาญและมีประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้ที่มีต่อเว็บไซต์ของพิพิธภัณฑ์ด้วย(Wilakum, 2013: 42) เพราะผู้ใช้ส่วนใหญ่มีแนวโน้มใช้เว็บไซต์พิพิธภัณฑ์ก่อนการเข้าเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ และใช้เว็บไซต์พิพิธภัณฑ์ก่อนการเข้าเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ที่ไม่คุ้นเคย(Marty, 2007)

นอกจากนี้การประชาสัมพันธ์ผ่านทางเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Network) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเฟซบุ๊ก (Facebook) ก็มีความสำคัญต่อการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ เปิดโอกาสให้ผู้เข้าชมสามารถแสดงความคิดเห็น โหวตเรื่องราวที่ชื่นชอบ รวมถึงการติดต่อสอบถามความรู้กับภัณฑารักษ์ และยังเป็นช่องทางแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์กับผู้เข้าชมคนอื่นด้วย อีกทั้งการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ของพิพิธภัณฑ์เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุดจำเป็นต้องมีการนำเสนอสารสนเทศ โปรแกรมเสริม หรือระบบที่ช่วยเป็นสื่อกลางระหว่างผู้เข้าชมในเครือข่ายสังคมออนไลน์ได้เป็นอย่างดี (Simon, 2007) เพื่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้เข้าชม ทั้งนี้หน่วยงานอาจจัดทำทั้งเฟซบุ๊กและเว็บไซต์ควบคู่กันไปปัจจุบันมีการประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์ผ่านทางรายการโทรทัศน์ออนไลน์ในยูทูบ (Youtube) ด้วย

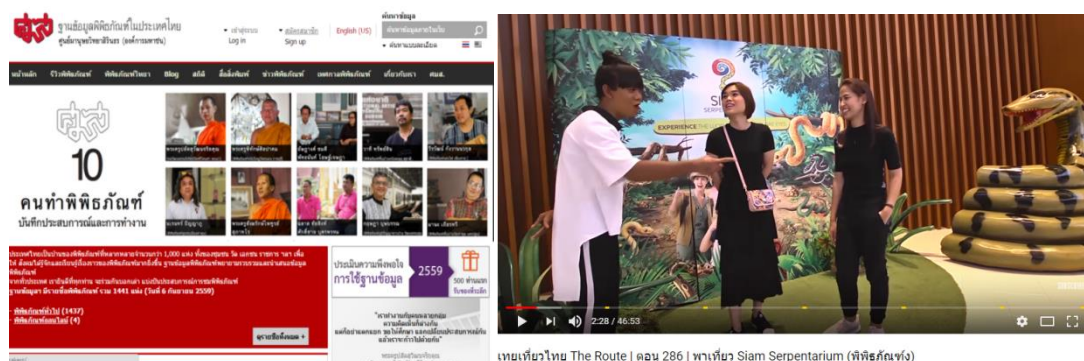
ตัวอย่างการโฆษณาประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์ผ่านทางเว็บไซต์และเครือข่ายสังคมออนไลน์

ภาพที่ 30-31 เว็บไซต์ Museum Thailand เฟซบุ๊ก หอวัฒนธรรมจังหวัดนครสวรรค์

ที่มา: <http://www.museumthailand.com/Home>

ที่มา: <https://www.facebook.com/culnsru/>

ภาพที่ 32-33 ฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย รายการโทรทัศน์ประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน) นำเสนอผ่านทางเครือข่ายสังคมออนไลน์ (ยูทูป)

ที่มา: <http://www.sac.or.th/databases/>

ที่มา: <https://www.youtube.com/watch?v=ocXwVlv-NZ4>
museumdatabase/index.php

การประชาสัมพันธ์โดยใช้แผ่นพับเป็นการประชาสัมพันธ์ที่ทำให้รู้จักพิพิธภัณฑ์ได้ง่ายที่สุด ดังนั้นการออกแบบแผ่นพับควรออกแบบตามเป้าหมายที่ชัดเจนและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนโดยภัณฑารักษ์และนักการตลาดควรร่วมมือกัน นอกจากนี้การใช้จุลสารโดยระบุเนื้อหาที่มีการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ แทรกบทความที่อ่านง่ายและเกร็ดความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ที่ทำให้เยาวชนสนใจและชักชวนผู้ปกครองให้มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ได้ด้วย อีกทั้งการติดป้ายประชาสัมพันธ์บนรถโดยสารประจำทางก็ช่วยประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้เห็นภาพกิจกรรมที่น่าสนใจและดึงดูดใจได้ทันที รวมถึงการใช้สถานที่โดยรอบพิพิธภัณฑ์จัดแสดงเนื้อหาเกี่ยวกับนิทรรศการที่จัดแสดงก็ช่วยให้ประชาชนได้รับรู้และกระตุ้นให้ประชาชนสนใจได้เป็นอย่างดีรวมถึงการประชาสัมพันธ์ในหนังสือพิมพ์และนิตยสาร เช่น การเขียนบทความสำหรับตีพิมพ์ เป็นต้น การพิมพ์โปสเตอร์แจกจ่ายทั้งภายในและภายนอกพิพิธภัณฑ์ โดยอาจส่งไปยังอีเมลของผู้เข้าชม การจัดกิจกรรมและการจัดประชุม อย่างไรก็ตามการประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์จำเป็นต้องเลือกวิธีที่เหมาะสมกับความจำเป็นพิพิธภัณฑ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคำนึงถึงเนื้อหาที่ต้องการถ่ายทอด และควรเลือกวิธีการประชาสัมพันธ์ที่ได้ผลตอบรับสูงที่สุดซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ (Boonyakiet, 2010: 221-230) อีกทั้งควรพิจารณางบประมาณสำหรับการจัดแสดงซึ่งผู้บริหารจะมีหน้าที่จัดสรรงบประมาณอย่างรอบคอบ สิ่งสำคัญคือแหล่งที่มาของเงินจะต้องตรวจสอบได้ เนื่องจากพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งมีที่มาของรายได้ต่างกัน เช่น เงินสนับสนุนจากรัฐ การเก็บค่าเข้าชม การขายของที่ระลึก การบริจาค การจำหน่ายอาหาร เป็นต้น (Koompoka, 2015: 22-23)

6. บุคลากร

บุคลากรเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ในศตวรรษที่ 21 หน่วยงานที่สังกัดควรพิจารณาเรื่องการจัดสรรงบประมาณประจำปีสำหรับการฝึกอบรมแก่บุคลากรภายในพิพิธภัณฑ์ โดยเฉพาะภัณฑารักษ์และพนักงานที่ดูแลพิพิธภัณฑ์ รวมไปถึงการออกแบบเครื่องแต่งกายของบุคลากรให้สอดคล้องกับงานพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดง การแต่งกายระหว่างบุคลากรภายในพิพิธภัณฑ์กับนักท่องเที่ยวควรแตกต่างกัน เจ้าหน้าที่นำชมหรือเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ควรแต่งเครื่องแบบให้มีเอกลักษณ์และชัดเจน นอกเหนือจากการติดป้ายที่หน้าอกจำนวนบุคลากรภายในพิพิธภัณฑ์ควรเพียงพอการให้บริการของเจ้าหน้าที่ควรสร้างความประทับใจแก่ผู้เข้าชม ทั้งบุคลิกภาพ การพูดด้วยน้ำเสียงไพเราะ การบรรยายตามจุดต่าง ๆ ควรพูดให้ชัดและชัดเจน รวมถึงเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยควรอยู่ประจำตามในบริเวณที่มองเห็นได้ชัดเจน

การให้ความรู้แก่บุคลากรด้านการบริหารธุรกิจเพื่อการเสริมสร้างศักยภาพการบริหารพิพิธภัณฑ์ อีกทั้งบุคลากรควรศึกษาประวัติและสารสนเทศต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งของหรือศิลปะที่จัดแสดง เพื่อการปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ทั้งการแนะนำสารสนเทศพื้นฐานและการนำชมพิพิธภัณฑ์การจัดอบรมนักเรียนและประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียงเป็นอาสาสมัครดูแลพิพิธภัณฑ์หรือผู้บรรยายก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยสร้างบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถและความภาคภูมิใจเกิดความสำนึกในวัฒนธรรมของตนเองส่งผลให้เกิดบุคลากรที่เป็นกำลังสำคัญในการอนุรักษ์และช่วยกันดูแลพิพิธภัณฑ์ให้คงอยู่ต่อไป

บุคลากรที่มีหน้าที่โดยตรงในพิพิธภัณฑ์คือภัณฑารักษ์ซึ่งควรมีความรู้ในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งในสาขาวิชาของพิพิธภัณฑ์สถาน และมีความรู้ทางวิชาการพิพิธภัณฑ์(Museology) รวมถึงมีประสบการณ์และความชำนาญเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ เพื่อให้เข้าใจการบริหารพิพิธภัณฑ์ การดูแล สงวนรักษา การจัดแสดงการบริการและการค้นคว้าวิจัย ภัณฑารักษ์ควรเป็นบุคคลที่มีวิสัยทัศน์และติดตามความต้องการของสังคม สามารถนำเสนอเนื้อหาวิชาการให้ผู้เข้าชมทุกคนเข้าใจ มีความคิดสร้างสรรค์และมีมนุษยสัมพันธ์สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี (Jongkol, 1989: 93; Yamee, 2013: 14) ภัณฑารักษ์สามารถรับราชการในกรมศิลปากร ค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับโบราณคดี เลื่อนตำแหน่งงานให้สูงขึ้นในพิพิธภัณฑ์ได้ เช่น เป็นอาจารย์สอนโบราณคดี ประวัติศาสตร์หรือพิพิธภัณฑ์ศึกษา ทำงานบริษัทเอกชน มีโอกาสพัฒนาตนเองโดยการเดินทางไปศึกษาดูงานพิพิธภัณฑ์ชั้นนำในต่างประเทศ หรือเข้ารับศึกษาต่อระดับปริญญาโทและปริญญาตรีบัณฑิตทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ หลักสูตรที่ให้ความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย เช่น คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร สาขาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม สาขาจารึกภาษาตะวันออกสาขาจารึกภาษาไทย สาขาโบราณคดี เป็นต้น รวมถึงกิจกรรมทางวิชาการที่น่าสนใจ ที่จัดขึ้นโดยมิวเซียมสยาม พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ (Museum Siam: Discovery Museum) เช่น โครงการอบรมวิชาการและทักษะปฏิบัติการด้านพิพิธภัณฑ์ (Museum Academy) โดยจัดทำเป็นหลักสูตรระยะสั้น งานประชุมวิชาการด้านพิพิธภัณฑ์ Museum Forum 2017 : Museum Education NOW! Agenda, Practice, Conflict and Solution เป็นต้น หลักสูตรที่ให้ความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ในต่างประเทศ อาทิ หลักสูตร M.A. in Curatorial Practice ของ Bath Spa University

ครอบคลุมเรื่องของการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ นิทรรศการและห้องแสดงศิลปะทั้งหมด นอกจากนี้ยังมีสถาบันที่ให้ความรู้ทางด้านพิพิธภัณฑ์โดยตรง เช่น Oregon State University ประเทศสหรัฐอเมริกา The University of British Columbia ประเทศแคนาดา เป็นต้น หลักสูตรระยะสั้นและระยะยาวของ Victoria Albert Museum ที่ให้ความรู้ทางศิลปะภายในพิพิธภัณฑ์แต่ละยุคสมัย หลักสูตรเกี่ยวกับการจัดหมวดหมู่และการดูแลวัตถุภายในพิพิธภัณฑ์ของBritish Museum

สรุป

พิพิธภัณฑ์ในศตวรรษที่ 21 ต้องสร้างความเข้าใจความตระหนัก และต้องบูรณาการการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์กับหลักสูตรการเรียนการสอนของผู้เรียน สถาบันการศึกษาอาจปรับหลักสูตรโดยกำหนดให้พิพิธภัณฑ์เป็นพื้นที่การเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเชื่อมโยงกับการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ เช่น การนำสิ่งของที่จัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์เป็นสื่อการเรียนการสอน การเป็นพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญ การเป็นศูนย์กลางของขนบธรรมเนียมประเพณีในชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม การเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าและการวิจัย เป็นต้นพิพิธภัณฑ์ในศตวรรษนี้จึงต้องมุ่งหาเอกลักษณ์และกระบวนการสร้างความสนใจและการดึงดูดใจให้ผู้เข้าชมเดินทางมายังพิพิธภัณฑ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้เวลาอยู่กับความรู้ที่จัดแสดงอยู่ภายในพิพิธภัณฑ์ให้มากกว่าเดิม การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างพิพิธภัณฑ์กับผู้เข้าชม การสร้างความรู้สึกร่วมให้ผู้เข้าชมเกิดความรู้สึกต่าง ๆ ทั้งความประทับใจ การมีส่วนร่วม และความเป็นเจ้าของ (Mukdawijitra, 2015: 12-15) รวมถึงความสนุกสนานและการให้ความสำคัญของผู้เข้าชมที่มีความต้องการแตกต่างกัน เพื่อส่งเสริมให้พิพิธภัณฑ์เกิดปฏิสัมพันธ์กันระหว่างคนมากกว่าการใช้เทคโนโลยี (Grek, 2008: 13) จากประสบการณ์ที่ผู้เขียนเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย พบว่า การเข้าชมพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยจะมาจากการจัดโครงการทัศนศึกษาหรือโครงการบริการวิชาการจากหน่วยงานการศึกษา หรืออาจมีพ่อแม่ผู้ปกครองตั้งใจพาเด็กและเยาวชนไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์โดยตรง หากเปรียบเทียบระหว่างการเลือกไปศูนย์การค้ากับการเลือกไปพิพิธภัณฑ์ เยาวชนและผู้เรียนส่วนใหญ่ยังคงเลือกไปศูนย์การค้ามากกว่า ดังนั้นสิ่งสำคัญในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์คือการประชาสัมพันธ์ การค้นคว้าวิจัย และความร่วมมือจากทุกฝ่าย จึงจะทำให้พิพิธภัณฑ์ในศตวรรษที่ 21 สามารถสร้างกระแสค่านิยมแห่งความชื่นชมวัฒนธรรมความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และองค์ความรู้โดยบูรณาการบทเรียนเข้ากับพิพิธภัณฑ์ ตลอดจนพัฒนาผู้เรียนให้มีความตระหนักรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่จัดแสดง ความเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน การปรับตัวกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ก่อเกิดเป็นพฤติกรรมรักการเรียนรู้ รักการอ่าน รักการสืบค้น และรักการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

References

- Arthachinda, C. (2016). A Beginning of Renovating Old Building to Museums. In Museum Refocused. (p.49-70). Bangkok: National Discovery Museum Institute. [In Thai]
- Boonnoon, C. (2010). Cooperation of Libraries and Museums of the Same Affiliation. Master Thesis. Bangkok: Chulalongkorn University. [In Thai]
- Boonyakiet, C. (2010). National Museum of Singapore. Bangkok: Princess MahaChakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organization). [In Thai]
- Charu,T. (2008). Tourist’s Opinions towards Geo Tourism Management of Sirindhorn Museum, Amphoe Sahatsakhan Changwat Kalasin. Master Thesis. Khon Khan: Khon Khan University. [In Thai]
- Chatuporn, U.(2014).The Research to Relevant Factors for the Expanding an Experience of Museum Visitors from an Applications with Social Media. Master Thesis. Bangkok: Bangkok University. [In Thai]
- Chiachanphong, P. (2000). The Trend of Local Museums in Thailand. In Academic Seminar Documents in the Topic “Local Museums in Thailand.” (p.91-102). 2nd ed.Bangkok: Princess MahaChakriSirindhorn AnthropologyCentre Silpakorn University. [In Thai]
- Chitphilai, S. (2008). The Developing of Multimedia in Thai So Mesuem, Kusuman District, SakonNakhon Province. Master Thesis. Mahasarakham: Mahasarakham University. [In Thai]
- Chumpengpan, P. (1987). Museology. PhraNakhon Si Ayutthaya Province: Chao Sam Phraya National Museum. [In Thai]
- Eamthanakul,S. (2006). Guidelines for Facility Management of Local Museum in Bangkok: The Case of Sampantawong District. Master Thesis. Bangkok: ThammasatUniversity. [In Thai]
- Gaweewong, G. (2015).The Curator of Small Parts of History: The Jim Thompson Art Center. InMuseum Refocused. (p.85-100). Bangkok: National Discovery Museum Institute. [In Thai]
- Grek, Sotiria. (2008). In and Against the Museum: The Contested Spaces of Museum Education for Adults. Retrieved April 19, 2017, from URL: http://www.research.ed.ac.uk/portal/files/14608855/In_and_against_the_museum.pdf
- ICONSIAM. (2016). ICONSIAM Heritage Museum. Retrieved April 4, 2018, from URL: <http://www.iconsiam.com/en/iconsiam/pressroom/140> [In Thai]
- ICOM. (2007). Museum Definition-ICOM. Retrieved June 11, 2016, from URL: <http://icom.museum/who-we-are/the-vision/museum-definition.html>.

- Imsoombat, A. (2007). A Proposed Model of Folklore Virtual Museum in the North-Eastern Region of Thailand. Master Thesis. Bangkok: Chulalongkorn University. [In Thai]
- Faculty of Finearts, Chiangmai University. (2009). UNESCO Museum to Museum Partnership Project: Lampang Temples Pilot Training in Collections Management. Retrieved April 1, 2018, from URL:
<http://www.finearts.cmu.ac.th/blog/2010/06/21/กิจกรรมความร่วมมือระหว่าง-3/>
[In Thai]
- Jongkol, J. (1989). Museology. 2nd ed. Bangkok: The Fine Arts Department.
- Kojaranont, R. (2005). Strategic Planning to Develop Bangkok National Museum. Bangkok: Office of National Museum Fine Art Department Ministry of Culture. [In Thai]
- Koompoka, S. (2015). Thai National Flag Museum Management. Silpakorn University Journal of Social Sciences, Humanities, and Arts 8 (2), 2750-2765. [In Thai]
- Lin, Aleck, & Gregor, Shirley. (2006). Designing Websites for Learning and Enjoyment: A Study of Museum Experiences. Retrieved July 20, 2011, from URL:
<http://www.irrodl.org/index.php/irrodl/article/view/364>
- Marty, Paul F. (2007). Museum Website and Museum Visitors: Before and After the Museum Visit. Retrieved February 2, 2011, from URL:
http://marty.ci.fsu.edu/preprints/marty_mmc_2007.pdf
- Mukdawijitra, K. K. (2015). Museum Refocused: Viewpoint from Museums' Staff. In Museum Refocused. (p. 9-18). Bangkok: National Discovery Museum Institute. [In Thai]
- Office of National Museum. (2005). Museum Management in Business Aspect. Bangkok: The Fine Arts Department Ministry of Culture. [In Thai]
- Phahoolo, S. (2015). The Way of Curator. In Museum Refocused. (p.103-117). Bangkok: National Discovery Museum Institute. [In Thai]
- Suphavanij, P. (2015). The Onion (Main Audience) of Art Gallery: Bangkok Art and Culture Centre. In Museum Refocused. (p.119-136). Bangkok: National Discovery Museum Institute. [In Thai]
- Sumettikoon, P., & Chaiya, S. (2016). Technology and Learning Media in Leading Museums in Asia. TLA Bulletin, 60 (1), 57-80. [In Thai]
- Sattayawut, R. (2007). The Guideline to Develop Museums in Thailand. Master of Term Paper. Bangkok: Suan Dusit Rajabhat University. [In Thai]

- Saelao,P. (2011). The Use of Learning Resources by the Fourth Level Students of The Schools under Phitsanulok Educational Service Area Office 1. Master Thesis. Nonthaburi: SukhothaiThammathirat Open University. [In Thai]
- Suwansatit, S. (2007). Museum as a Lifelong Learning Centers. Institute of Culture and Arts Journal Srinakharinwirot University,8 (16),26-31. [In Thai]
- Simon, N. (2007). Discourse in the Blogosphere: What Museums Can Learn from Web 2.0. Museum and Social Issues, 2 (2), 257-274.
- Sudweha, U. (2005). Museum Information Presentation Using a Wireless System. Master Project. Bangkok: King Mongkut's University of Technology North Bangkok. [In Thai]
- Sungsri, S.et al. (2005). The Organizing of Learning in Lifelong Learning Resource Center : Museums : Research Report:Museum. Bangkok: Office of the Education Council. [In Thai]
- Thailand Museums in New Century. (2002). Bangkok: Princess MahaChakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organization). [In Thai]
- Thansettakij. (2017). Development of QR-AR Code System for Using as National Museum Guide. Retrieved March15, 2018, from URL: <http://www.thansettakij.com/content/167710> [In Thai]
- Validom, S. (2008).Museums and Local History: The Process of Collaborative Learning. Bangkok: Lek-Prapai Viriyahpant Foundation. [In Thai]
- Vimonsuntirungsri, T.,& Choemprayong,S. (2016). What the Audiences See: Behavior of Museum Visitors through Photovoice Technique. Journal of Information Science, 34 (2), 1-25. [In Thai]
- Vongmonta, A. (2005). Learning Resources for Education.Rusmilae Journal, 26 (3), 32-42. [In Thai]
- Wilaikum,F. (2013). The Development of a Web Site for Phitsanulok Museum with Participatory Approaches. Master Thesis. Bangkok: Srinakharinwirot University. [In Thai]
- Wisudthiluck, S.,ed. (2016). MuseumPractice: Lessons from Others. 2nd ed. Bangkok: National Discovery Museum Institute. [In Thai]
- Wongjirakit, T.(2012). The Promotion of Tourism Attractions in the Museum: CaseStudy of KhonKaen Hong Moon Mang.The Independent Study of Master Degree. Khon Khan: Khon Khan University. [In Thai]
- Yamee, C. (2013). Museum Management:Research Center and Dinosaur Museum. KhonKaen: Department of Mineral Resources. [In Thai]

พิพิธภัณฑ: แหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

ปรีดี ปลื้มสำราญกิจ¹

ฟ้า วิไลข้า²

บทคัดย่อ

พิพิธภัณฑเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่าและสร้างสรรค์สังคมแห่งการเรียนรู้ ช่วยกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ ทั้งการรู้จักตนเองและการรู้จักผู้อื่น ฝึกให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 พิพิธภัณฑในศตวรรษที่ 21 จะเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้ข้อมูลวิชาการ เชื่อมโยงวิชาการเข้ากับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของสังคม และยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวของประชาชนทุกคน ดังนั้นพิพิธภัณฑในประเทศไทยควรพัฒนาในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ สถานที่การจัดแสดงและการส่งเสริมกิจกรรม การบริหารจัดการพื้นที่ ความร่วมมือการประชาสัมพันธ์ และบุคลากร บทความนี้นำเสนอความหมาย ความสำคัญ ประเภทของพิพิธภัณฑ และพิพิธภัณฑในฐานะแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

คำสำคัญ : พิพิธภัณฑ, ศตวรรษที่ 21, ผู้เรียน

¹ สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ E-mail: preedee@nsru.ac.th

² สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ E-mail: beyondtomorrow57@gmail.com

Museum: Learning Resources for Developing Learners in 21st Century

Preedee Pluemsamrungsit¹

Fa Wilaikum²

Abstract

Museums are valuable learning source and a part of creating learning society. Museums can be used to stimulate learning and help learners learn about themselves and the others. In addition, museums can be a part that support learners to build their thinking skill, the essential skill for learners who will be living in the 21st century. Museums in 21st century will be lifelong learning centers that provide academic data or knowledge and connect them as element that can make or support better quality of life of people in society. Moreover, museums can be the place for recreational and tourism locations for everyone. To be the 21st lifelong learning center and place for recreational and tourism locations for everyone, museums in Thailand should develop itself in many aspects such as 1) Place 2) Museum Presentation and Support Museum Presentation 3) Area usage management 4) Cooperation and collaborations with other museums 5) Public relations and 6) Personnel. This article provides meaning, importance of, type of, and a viewpoint about museums as learning source that can be used to develop learners who will be living in 21st century.

Keywords: Museum, 21st Century, Learners

¹ Department of Library and Information Science, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University, E-mail: preedee@nsru.ac.th

² Department of Library and Information Science, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University, E-mail: beyondtomorrow57@gmail.com

บทนำ

พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งเรียนรู้ต่อเนื่องอีกรูปแบบหนึ่ง ที่ช่วยส่งเสริมให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตดังที่ Kojaranont (2005: 14) ได้กล่าวไว้ว่า “พิพิธภัณฑ์เป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญทางการศึกษาไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าโรงเรียน เนื่องจากเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สามารถรองรับกลุ่มเป้าหมายได้ทุกระดับ ประชาชนทุกวัยสามารถเข้ามาใช้บริการทางความรู้ได้ทุกสาขา” ดังนั้นพิพิธภัณฑ์จึงเป็นหน่วยงานหนึ่งที่สามารถตอบสนองความต้องการด้านการศึกษาได้เป็นอย่างดี ช่วยกระตุ้นให้ประชาชนเกิดแรงจูงใจในการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง เกิดจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ และการพัฒนาทักษะต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติต่อไป นอกจากนี้พิพิธภัณฑ์ยังมีบทบาทที่สำคัญกับความเป็นอยู่ของประชาชนในด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยทำหน้าที่สงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติให้แก่ชุมชน เป็นแหล่งให้ข้อมูลทั้งวิชาการและวัฒนธรรม อีกทั้งยังเป็นหน่วยงานสำคัญในการเสริมสร้างความมั่นคงพัฒนาจิตใจของคนในประเทศให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นชาติไทย สะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมถึงสารสนเทศทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชาติไทย ในด้านเศรษฐกิจ และมีบทบาทในการสนับสนุน อุตสาหกรรมด้านการท่องเที่ยวของประเทศได้เป็นอย่างดี ทำให้เกิดการใช้จ่ายใช้สอย และการจ้างแรงงานในชุมชนอีกด้วย (Office of National Museum, 2005: 4)

ความหมาย

พิพิธภัณฑ์ (Museum) เป็นสถาบันเพื่อการเรียนรู้ตามอรรถาธิบาย จัดตั้งขึ้นโดยไม่หวังผลกำไร ทำหน้าที่รวบรวม สงวนรักษา ศึกษาวิจัย และจัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เป็นต้น ซึ่งเป็นหลักฐานทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมของมนุษย์มีภารกิจในการสนับสนุนและส่งเสริมการอนุรักษ์ ค้นคว้า การศึกษาวิจัย และให้บริการประชาชนเข้าชมเพื่อการศึกษา การเรียนรู้ และความเพลิดเพลินจากสิ่งของซึ่งสงวนรักษาและจัดแสดง ดังนั้นความหมายของพิพิธภัณฑ์จึงรวมไปถึงสวนสัตว์ สวนพฤกษศาสตร์ วนอุทยาน อุทยานประวัติศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์ สถานที่แสดงพันธุ์สัตว์น้ำ และสถานที่ซึ่งเป็นเขตสงวนอื่น ๆ รวมทั้งโบราณสถานและแหล่งอนุสรณ์สถานต่าง ๆ การจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์มีทั้งแบบถาวรและชั่วคราว เพื่อการหมุนเวียนงานแสดงได้อย่างหลากหลาย โดยมีผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ เรียกว่า “ภัณฑารักษ์ (Curator)” (Chumpengpan, 1987: 2; Vongmonta, 2005: 35; ICOM, 2007; Saelao, 2011: 17) พิพิธภัณฑ์มีบทบาทเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนทุกคน พร้อมกับเป็นสถาบันที่เชื่อมโยงวิชาการเข้ากับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของสังคมนอกจากนี้ยังเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ เป็นแหล่งท่องเที่ยวแก่ประชาชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ความสำคัญ

พิพิธภัณฑ์มีหน้าที่หลักคือการดำเนินงานด้านการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวต่าง ๆ จากหลักฐานที่เป็นวัตถุ และเก็บรวบรวมอนุรักษ์สารสนเทศทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชาติ การศึกษา วิจัย และการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการด้านการสงวนรักษา การนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ (Koompoka, 2015: 2752) พิพิธภัณฑ์แต่ละประเภทเปิด

โอกาสให้ประชาชนทุกคนได้รับประโยชน์จากการเข้าชมและการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ โดยได้รับข้อมูลที่วิเคราะห์แล้วและได้รับความรู้ที่ลึกซึ้งจากคลังสะสมและวิทยาการของพิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์มีความสำคัญมากมาย ได้แก่ การเป็นแหล่งการเรียนรู้ทั้งในระบบและตลอดชีวิตที่สำคัญให้กับผู้เรียนชุมชน และผู้สนใจ การเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและให้ความรู้สำหรับทุกคน การเป็นสถานที่ให้การศึกษาตามอัธยาศัย และตามความสนใจ โดยบุคคลจะได้รับประโยชน์โดยตรง และการเป็นสถานที่สร้างความรู้สึที่ดีและมีคุณค่าในการเชื่อมต่ออดีตกับปัจจุบัน ตลอดจนแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มพฤติกรรมต่าง ๆ ในอนาคต (Suwansatit, 2007: 28-29) สำหรับประเทศไทยมีพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติซึ่งเป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติแห่งแรกของประเทศไทยมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเป็นแหล่งรวบรวมและเผยแพร่ความรู้ วัตถุ และหลักฐานประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาติไทย รวมถึงประวัติศาสตร์ศิลปะโบราณคดีในประเทศไทย งานประณีตศิลป์และชาติพันธุ์วิทยา อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและการพัฒนาคนไทยทุกด้าน เพราะการศึกษาไม่ได้จำกัดเพียงแคในห้องเรียนเท่านั้น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติของไทยจึงมีความสำคัญต่อการเป็นสถานที่ส่งเสริมทักษะการค้นคว้าและสร้างนิสัยใฝ่เรียนรู้ สร้างความประทับใจในความเป็นชาติ ช่วยให้คนไทยตระหนักถึงคุณค่าและมีทัศนคติที่ดีต่อประเทศชาติด้วย

ประเภทของพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์แบ่งตามความเป็นเจ้าของได้ 3 ประเภท ดังนี้ (Sattayawut, 2550)

1. พิพิธภัณฑ์หรือศูนย์แสดงศิลปะของรัฐและดำเนินการโดยรัฐ

สิ่งของที่จัดแสดง เช่น ศิลปะ โบราณวัตถุ เป็นต้น จะอยู่ในความดูแลของกรมศิลปากร หากเป็นพิพิธภัณฑ์เกี่ยวกับการเกษตรก็จะอยู่ในความดูแลของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์แสดงศิลปะของรัฐและดำเนินการโดยรัฐในประเทศไทย เช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนครกรุงเทพฯ พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย จังหวัดนครปฐม อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร เป็นต้น

ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์แสดงศิลปะของรัฐและดำเนินการโดยรัฐในต่างประเทศ เช่น พิพิธภัณฑ์ลูฟวร์(The Grand Louvre) กรุงปารีส ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจีน (National Museum of China) กรุงปักกิ่ง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน เป็นต้น

2. พิพิธภัณฑ์หรือศูนย์แสดงศิลปะขององค์กรอิสระ

องค์กรอิสระ เช่น มูลนิธิ สมาคม เป็นต้น การบริหารงานพิพิธภัณฑ์กลุ่มนี้อาจดำเนินการเองหรืออาจให้ออกชนดำเนินการแทน การจัดแสดงงานต่าง ๆ จะมีรูปแบบที่น่าสนใจและบูรณาการความรู้ทางการตลาดเพื่อการจัดแสดงและการบริหารงาน

ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์แสดงศิลปะขององค์กรอิสระในประเทศไทย เช่น อุทยานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชบรมราชชนนี หอศิลป์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์แสดงศิลปะขององค์กรอิสระในต่างประเทศ เช่น พิพิธภัณฑ์ยานบินและอวกาศแห่งชาติ (National Air and Space Museum - NASM) สถาบันสมิธโซเนียน กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

3. พิพิธภัณฑ์หรือศูนย์แสดงศิลปะของเอกชน

หน่วยงานเอกชนอาจจัดตั้งเป็นองค์กรหรือบุคคลเพื่อแสดงงานศิลปะให้ผู้อื่นได้รับชม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักถึงคุณค่าของศิลปะแขนงต่าง ๆ และอาจใช้กลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อการประชาสัมพันธ์ให้ผู้สนใจได้รับรู้และเดินทางมาเยี่ยมชมงาน

ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์แสดงศิลปะของเอกชนในประเทศไทย เช่น สยามโอเชียนเวิร์ล พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งมาดามทุสโซ พิพิธภัณฑ์เปลือกหอย กรุงเทพฯ พิพิธภัณฑ์ช่างเอราวิณ จังหวัดสมุทรปราการ พิพิธภัณฑ์ศิลปะนกฮูก เจษฎาเทคนิคมิวเซียมจังหวัดนครปฐม พิพิธภัณฑ์ริบลิส์ เชื้อหรือไม่ จังหวัดชลบุรี พิพิธภัณฑ์ของจิ๋วสัญจร เป็นต้น

ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์แสดงศิลปะของเอกชนในต่างประเทศ เช่น พิพิธภัณฑ์การกลั่นสาเก (Hakutsuru Fine Art Museum) เมืองโกเบ ประเทศญี่ปุ่น พิพิธภัณฑ์การขนส่งโลก (Transport World) ประเทศนิวซีแลนด์ Victoria and Albert Museum เมืองลอนดอน สหราชอาณาจักร เป็นต้น

พิพิธภัณฑ์ในฐานะแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่าและสร้างสรรค์สังคมแห่งการเรียนรู้ ช่วยกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ ทั้งการรู้จักตนเองและการรู้จักผู้อื่น ฝึกให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 อีกทั้งเป็นแหล่งเชื่อมโยงทางกาลเวลา สร้างความรู้และความเข้าใจในการพัฒนาผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ช่วยให้ผู้เรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้คนและสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติในท้องถิ่นตนเอง สร้างความตระหนักถึงจริยธรรมและศีลธรรม วัฒนธรรมการดำรงชีวิตโดยการใช้ทรัพยากรร่วมกันและการแลกเปลี่ยนกัน รวมถึงรับรู้ความเป็นมาของตนเอง การสำนึกในความเป็นชนชาติ ก่อให้เกิดความรักและการสืบต่อมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นสิ่งที่พิพิธภัณฑ์ไทยยังขาดอยู่มาก พิพิธภัณฑ์ในศตวรรษที่ 21 จึงต้องจัดแสดงโดยสะท้อนสาระความรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ แสวงหาความรู้ได้อย่างเพลิดเพลินและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยการตั้งคำถามและการค้นหาคำตอบ ไม่ใช่เพียงการจัดเก็บ การจัดแสดงวัตถุการตกแต่งให้สวยงาม หรือการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อการนำเสนอหรือการสืบค้นสารสนเทศเท่านั้น แต่จะต้องเป็นการนำระบบดิจิทัลมาใช้ในการสะสมความรู้ภายในพิพิธภัณฑ์และการจัดเก็บเรื่องราวให้เป็นระเบียบเกิดการส่งต่อความรู้ไปยังรุ่นถัดไปได้อย่างต่อเนื่อง การดูแลหรือการอนุรักษ์วัตถุภายในพิพิธภัณฑ์ก็เป็นความรู้เฉพาะด้าน อย่างไรก็ตามพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยปัจจุบันยังมีห้องปฏิบัติการด้านการอนุรักษ์หรือห้องเก็บวัตถุที่มีมาตรฐานสากลจำนวนน้อย (Thailand Museums in New Century, 2002:6-7; Validom,2008: 81-82; Mukdawijitra, 2015: 11) ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยที่มีห้องปฏิบัติการด้านการอนุรักษ์ ห้องคลังเก็บวัตถุที่มี

มาตรฐานสากล และมีการนำระบบสืบค้นทรัพยากรสารสนเทศด้วยคอมพิวเตอร์มาใช้ คือ พิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถกรุงเทพฯ

แนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ในศตวรรษที่ 21

พิพิธภัณฑ์ในศตวรรษที่ 21 จะเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้ข้อมูลวิชาการ เชื่อมโยงวิชาการ เข้ากับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของสังคม และยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวของประชาชนทุกคน ดังนั้นพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยควรพัฒนาในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ สถานที่การจัดแสดงและการส่งเสริมกิจกรรม การบริหารจัดการพื้นที่ ความร่วมมือการประชาสัมพันธ์ และบุคลากร แนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ในศตวรรษที่ 21 มีรายละเอียดดังนี้ (Sungsri, 2005: 107; Eamthanakul, 2006; Sattayawut, 2007; Imsombat, 2007: 31-32; Charu, 2008: 72-84; Wongjirakit, 2012: 67-74)

1. สถานที่

สถานที่เป็นสิ่งสำคัญประการแรกที่ควรคำนึงถึงในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ เนื่องจากวัตถุประสงค์หลักของประชาชนในการเดินทางมาพิพิธภัณฑ์คือการท่องเที่ยว การพักผ่อน และทัศนศึกษา ดังนั้นพิพิธภัณฑ์ในศตวรรษที่ 21 ควรมีสถานที่ภายนอกตัวอาคารที่กว้างขวางสะดวกสบาย การจัดสร้างหรือการก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ควรสะท้อนสิ่งที่จัดแสดงอยู่ภายใน บริเวณสถานที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์ควรอยู่ใจกลางเมืองเพื่อความสะดวกต่อการเยี่ยมชม หรือสามารถเข้าถึงได้ง่าย การคมนาคมสะดวก สามารถเดินทางได้หลายวิธี เช่น เดินเท้า รถประจำทาง รถสาธารณะ รถส่วนตัว เป็นต้น พิพิธภัณฑ์อาจตั้งอยู่ในสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมของคนในท้องถิ่น หรืออยู่ในทิศทางเดียวกับสถานศึกษาและห้องสมุด

ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์ที่จัดสร้างโดยคำนึงถึงด้านสถานที่จัดสร้าง

ภาพที่ 1-3 อาคารพิพิธภัณฑ์สะท้อนสิ่งที่จัดแสดงอยู่ภายใน สถานที่อยู่ใจกลางเมือง พิพิธภัณฑ์เขนก สวนนกชยันนาท จังหวัดชยันนาท สยามโอเชียนเวิลด์ศูนย์การค้าสยามพารากอน กรุงเทพฯ

ภาพที่ 4 สถานที่อยู่ภายในสถานศึกษาและห้องสมุด
ห้องพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี
สำนักบรรณสารสนเทศ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชจังหวัดนนทบุรี

อีกทั้งควรมีการจัดสภาพแวดล้อมของพิพิธภัณฑ์ให้มีบรรยากาศสดชื่น มีที่จอดรถให้บริการอย่างเพียงพอ ร่มรื่นสะดวกสบาย ความสะดวกต่อการเดินทางสภาพถนนเมื่อเดินทางมายังพิพิธภัณฑ์ไม่ควรมีหลุมบ่อบริเวณถนนหรือมีถนนแคบจนเกินไปและป้ายบอกทางมายังพิพิธภัณฑ์ควรมีความเหมาะสมสามารถมองเห็นได้เด่นชัด หรืออาจมีป้ายบอกทางที่เชื่อมโยงระหว่างพิพิธภัณฑ์กับสถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง ภายในอาคารพิพิธภัณฑ์ควรมีแสงสว่างเพียงพอเพื่อความปลอดภัยในการเยี่ยมชม พื้นทางเดินต้องเรียบเพื่อการป้องกันไม่ให้ผู้เข้าชมสะดุดล้ม จำนวนประตูควรคำนึงถึงความสะดวกของผู้เข้าชมอาคารโดยรอบพิพิธภัณฑ์ควรอยู่ในระนาบเดียวกัน การตกแต่งอาจใช้วัสดุหรือเทคโนโลยีและควรสื่อถึงการใช้งานภายในเพื่อให้ผู้เข้าชมเข้าใจและเชื่อมโยงเนื้อหาการจัดแสดง นอกจากนี้ทุกจังหวัดของประเทศไทยควรจัดสร้างพิพิธภัณฑ์และหอศิลปะ อีกทั้งควรรวบรวมพิพิธภัณฑ์ขนาดเล็กไว้ด้วยกันเพื่อความสะดวกต่อการเยี่ยมชม

สำหรับประเด็นด้านสถานที่นี้ จากประสบการณ์การทัศนศึกษาพิพิธภัณฑ์ ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่าพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งอาจไม่สามารถจัดสภาพแวดล้อมของพิพิธภัณฑ์ให้มีสถานที่จอดรถอย่างเพียงพอ เพราะด้วยข้อจำกัดของพื้นที่ ดังนั้นการใช้บริการรถสาธารณะหรือขนส่งมวลชนน่าจะเป็นทางเลือกที่ดีกว่าสำหรับการเดินทางไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์

ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์ที่จัดสร้างโดยคำนึงถึงด้านสภาพแวดล้อมของสถานที่

ภาพที่ 5-6 สภาพแวดล้อมของพิพิธภัณฑ์ที่มีบรรยากาศสดชื่นร่มรื่นการใช้แสงสว่างเพียงพอ อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธรพิพิธภัณฑ์ธนาคารเพื่อการเกษตรและจังหวัดเพชรบุรี สหกรณ์การเกษตร กรุงเทพฯ

2. การจัดแสดงและการส่งเสริมกิจกรรม

เนื้อหาที่จัดแสดงเป็นหัวใจของพิพิธภัณฑ์ (Valipodom, 2008: 84; Gaweewong, 2015: 99) การจัดแสดงและการส่งเสริมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาภายในพิพิธภัณฑ์จึงเป็นสิ่งสำคัญที่พิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งต้องให้ความสำคัญ การจัดแสดงแบ่งออกเป็น 4 ประการ ได้แก่ เนื้อหา การนำเสนอ การใช้ภาษา และพื้นที่จัดแสดง

2.1 เนื้อหาการจัดแสดงต้องให้ความสำคัญกับเนื้อหาและองค์ความรู้ของการจัดแสดงมากที่สุด เนื้อหาอาจเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ เช่น วิถีชีวิต ประเพณี ภูมิปัญญาสถานที่สำคัญ เป็นต้น การเรียงลำดับความสำคัญของเนื้อหาตามประเภทสิ่งของที่จัดแสดง อาทิ ภูมิปัญญาท้องถิ่น นิทรรศการภายในพิพิธภัณฑ์ควรน่าสนใจและน่าติดตาม นอกจากนี้ยังควรจัดหาสิ่งของหรืองานศิลปะประเภทต่าง ๆ ของแต่ละจังหวัดและแต่ละประเทศมาจัดแสดงด้วย

ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์ที่สะท้อนองค์ความรู้

ภาพที่ 7-8 พิพิธภัณฑ์จินเสน เน้นองค์ความรู้และสะท้อนความเป็นมาของชุมชนจินเสนได้อย่างชัดเจน โดยไม่ใช่เทคโนโลยีทันสมัยและไม่มีรายได้จากการเข้าชม แต่ทำให้ชุมชนรู้จักส่งผลให้ผู้อื่นรู้จักตามมา นอกจากนี้ยังมียุวมัคคุเทศก์ซึ่งเป็นเยาวชนในชุมชนมาทำหน้าที่นำชมพิพิธภัณฑ์ด้วย

พิพิธภัณฑ์จินเสน อำเภอตากลิ จังหวัดนครสวรรค์

ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงสิ่งของจากต่างประเทศ

ภาพที่ 9-10 ฮุกเจ็ดเซียน เทพเจ้าแห่งความโชคดีของญี่ปุ่น

รถจี๊ปนีย์ (Jeepney) รถขนส่งมวลชนของฟิลิปปินส์

พิพิธภัณฑ์ศิลปะนกฮูก จังหวัดนครปฐม เจษฎาเทคนิคมิวเซียม จังหวัดนครปฐม

2.2 การนำเสนอ ภายในพิพิธภัณฑ์ควรนำเทคโนโลยีการบรรยายข้อมูลอัตโนมัติมาติดตั้งเพื่อความสะดวกในการรับชมและการนำเสนอ เช่น การนำสื่อประสมมาใช้ในการอธิบายเรื่องราว การนำเทคโนโลยีบลูทูท (Bluetooth) มาใช้ในการนำเสนอชิ้นงานภายในพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น ส่งผลให้ภาพลักษณ์ของพิพิธภัณฑ์เปลี่ยนแปลง ผู้ชมเข้าใจสื่อนิทรรศการต่าง ๆ ทั้งนิทรรศการชั่วคราวและนิทรรศการถาวรได้ง่ายขึ้น อีกทั้งเทคโนโลยีที่นำมาใช้นี้ยังส่งผลให้ภาพลักษณ์และวิธีการนำเสนอความรู้ของพิพิธภัณฑ์มีพัฒนาการดีขึ้นเรื่อย ๆ ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ Sudweha (2005: abstract) ที่พบว่า ระบบเทคโนโลยีบลูทูทที่นำมาใช้กับพิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์มีความสามารถใช้งานได้และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับงานแสดงข้อมูลงานพิพิธภัณฑ์ได้เป็นอย่างดี เช่นเดียวกับการศึกษาของ Chitphilai (2008:

abstract) พบว่า ผู้ใช้ที่ใช้งานสื่อประสมของพิพิธภัณฑ์กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่มีความพึงพอใจโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และ Lin and Gregor (2006) พบว่าการนำเทคโนโลยีสื่อประสมเข้ามาเป็นส่วนประกอบในเว็บไซต์สามารถดึงดูดความสนใจของผู้ใช้และทำให้การเรียนรู้เป็นไปโดยง่าย รวมถึงการศึกษาของ Chatuporn (2014) การทดลองใช้โปรแกรมประยุกต์บนสื่อสังคมออนไลน์กับผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ พบว่า ได้เพิ่มประสบการณ์ให้กับผู้เยี่ยมชมหลังการใช้งานอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด นอกจากนี้ยังมีการนำคิวอาร์โค้ด (QR Code) มาใช้พัฒนาการจัดแสดงและระบบนำชมภายในพิพิธภัณฑ์แห่งชาติและอุทยานประวัติศาสตร์ ซึ่งจะแสดงสารสนเทศและภาพของโบราณวัตถุศิลปวัตถุ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้าชมทำให้ผู้เข้าชมได้รับความรู้และข้อมูลอย่างรวดเร็ว โดยสามารถใช้งานผ่านแอปพลิเคชันบนสมาร์ตโฟนและอุปกรณ์ต่าง ๆ (Thansettakij, 2017)

ตัวอย่างการนำเทคโนโลยีมาใช้ภายในพิพิธภัณฑ์

ภาพที่ 11-12 ระบบจอสัมผัส (Touch Screen) ภายในปากของหุ่น การใช้คิวอาร์โค้ดพร้อมโมชันกราฟิกบนโต๊ะอาหาร แสดงการเคลื่อนไหวของเส้นเสียงแสดงส่วนประกอบและที่มาของอาหารไทย พิพิธภัณฑ์ศิริราชพิมุขสถาน กรุงเทพฯมิวเซียมสยาม กรุงเทพฯ

2.3 การใช้ภาษาควรใช้ขนาดอักษรเหมาะสมและเลือกใช้รูปแบบอักษรที่อ่านได้ง่าย การใช้ภาษาบนป้ายประกอบนิทรรศการมีหลายชนิดเพื่อตอบสนองความสนใจในรายละเอียดของผู้เข้าชม เช่น ป้ายใหญ่เป็นข้อความสั้น ป้ายประจำวัตถุเป็นข้อความบรรยายเฉพาะวัตถุ เป็นต้น (Jongkol, 1989: 196) นอกจากนี้ยังควรคำนึงถึงการใช้ภาษาหลากหลาย เช่น ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน เป็นต้น เพื่อความเท่าเทียมในการรับรู้สารสนเทศภายในพิพิธภัณฑ์ของผู้เข้าชมหลากหลายเชื้อชาติ โดยเลือกใช้คำศัพท์ทั่วไปที่สามารถเข้าใจได้ทุกระดับการศึกษา

ตัวอย่างการใช้ภาษาสำหรับการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์

ภาพที่ 13 การใช้ภาษาหลากหลาย (ไทย จีน และอังกฤษ) การใช้ภาษาเขียนด้วยลายมือ อ่านง่าย ชัดเจน ศูนย์วัฒนธรรมไทย-จีน พิพิธภัณฑ์ล้านของเล่น เกริกยู่นพันธ์ จังหวัดอุดรธานีจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.4 พื้นที่จัดแสดงพื้นที่ภายในพิพิธภัณฑ์อาจมีหลายลักษณะตามความต้องการใช้ ได้แก่ พื้นที่จัดแสดง พื้นที่ต้อนรับสำหรับประชาชน (บริการขายตั๋วและรับฝากของ ห้องน้ำ ร้านกาแฟ ร้านขายของที่ระลึก) พื้นที่เพื่อการศึกษา (ห้องบรรยาย ห้องฉายวีดิทัศน์ ห้องสมุด) พื้นที่สนับสนุน (คลังเก็บวัตถุ ห้องเก็บอุปกรณ์การจัดแสดง ห้องเครื่องงานระบบไฟฟ้า-อากาศ) และส่วนปฏิบัติการเจ้าหน้าที่ แต่พื้นที่จัดแสดงหรือพื้นที่จัดนิทรรศการภายในพิพิธภัณฑ์เป็นส่วนสำคัญในการเผยแพร่ข้อมูลความรู้ (Arthachinda, 2016: 57-61) พื้นที่จัดแสดงควรกำหนดให้ชัดเจนเพื่อความน่าสนใจเช่น พื้นที่การแสดง ศิลปวัตถุ พื้นที่การแสดงการละเล่นพื้นบ้าน เป็นต้น ทั้งนี้ควรพิจารณาพื้นที่การจัดแสดงแต่ละส่วนให้เหมาะสมเพื่อความไม่แออัดของผู้เข้าชมในการเข้ารับชมแต่ละส่วน กำหนดเส้นทางการจัดแสดงให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันเพื่อการป้องกันความสับสนของผู้เข้าชม

ผู้เขียนมีประสบการณ์ไปทัศนศึกษาพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยหลายแห่ง แต่ละแห่งนั้นมีการออกแบบพื้นที่จัดแสดงที่เข้าใจง่าย สามารถติดตามเรื่องราวได้อย่างไม่สับสน ตัวอย่างพื้นที่จัดแสดงที่น่าสนใจคือมิวเซียมสยาม เพราะผู้เข้าชมจำเป็นต้องเดินขึ้นบันไดไปชั้นที่ 3 ก่อนเพื่อรับชมนิทรรศการในส่วนแรก จากนั้นจึงเดินต่อลงมาชั้นที่ 2 และชั้นที่ 1 ตามลำดับ การจัดลำดับพื้นที่จัดแสดงลักษณะนี้จะทำให้ผู้เข้าชมทุกคนมีโอกาสรับชมและได้รับความรู้ครบถ้วน

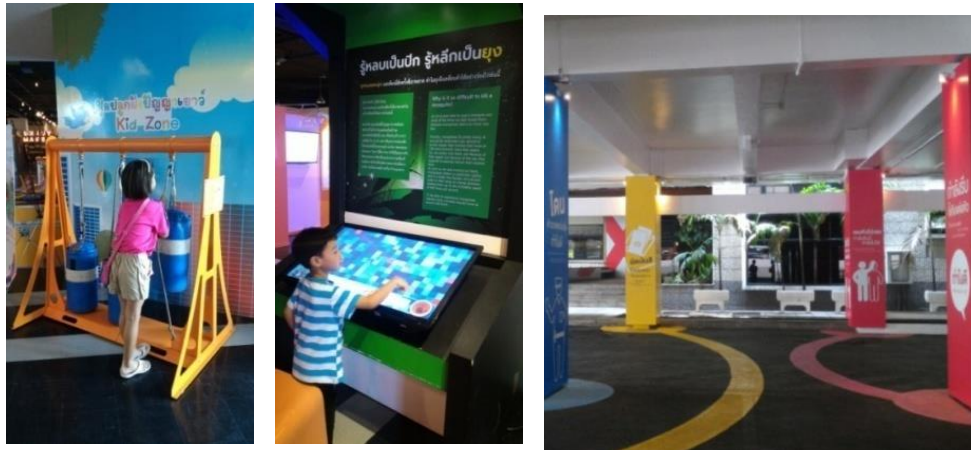
ตัวอย่างการใช้พื้นที่สำหรับการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์

ภาพที่ 14-17 พื้นที่จัดแสดงแบ่งเป็นส่วนต่าง ๆ ภายในศูนย์วัฒนธรรมอาเซียน
หอศิลปวัฒนธรรมราชดำเนิน กรุงเทพฯ

นอกจากนี้พื้นที่จัดแสดงควรคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของผู้เข้าชมด้วย เช่น การสัมผัส การทดลอง การตอบคำถาม เป็นต้น เพราะกิจกรรมประกอบจะช่วยกระตุ้นความสนใจของผู้เข้าชมและเข้าใจเนื้อหาที่จัดแสดงได้ดีกว่าการนำเสนอด้วยภาพถ่ายหรือข้อความเพียงอย่างเดียว

ตัวอย่างการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของผู้เข้าชมในพื้นที่จัดแสดง

ภาพที่ 18-20 การทดลองวิทยาศาสตร์ลานสนุกคิด
จัตุรัสวิทยาศาสตร์ องค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติและหอจดหมายเหตุการป้องกัน
วิทยาศาสตร์แห่งชาติและปราสาทการทูลจิตรแห่งชาติ
จัตุรัสจามจุรี (จามจุรีสแควร์) กรุงเทพฯ สำนักงาน ป.ป.ช. กรุงเทพฯ

ภาพที่ 21-22 เกมหัวของใครทางของใครเกมค้นพบโบราณสถานที่สำคัญ
อาคารแสดงพันธุ์สัตว์น้ำบึงบอระเพ็ด พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสัตวศาสตร์พระราชวังจันทน์
จังหวัดนครสวรรค์จังหวัดพิษณุโลก

การจัดกิจกรรมควรส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของพิพิธภัณฑสถานในประเทศไทย การจัดแสดงที่มีกิจกรรมและการจัดนิทรรศการควรมีความต่อเนื่องเพราะมีส่วนสำคัญให้ผู้เข้าชมติดตามและกลับมาเยี่ยมชมอีกครั้งเด็กและเยาวชนก็สามารถศึกษาหาความรู้นอกห้องเรียนได้ด้วย ทั้งนี้กิจกรรมที่จัดขึ้นควรมีความหลากหลายใช้จุดเด่นของพิพิธภัณฑสถานเอกลักษณ์ของท้องถิ่น และมีความแปลกใหม่ โดยอาจให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมและพัฒนา

เหตุผลหนึ่งของการจัดกิจกรรมให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วม เนื่องจากวัยเด็กเป็นวัยที่อยากรู้อยากลอง อยากรับประสบการณ์ใหม่ มีความใฝ่รู้และพร้อมที่จะสนุกกับการเรียนรู้ หากการจัดกิจกรรมภายในพิพิธภัณฑสถานมีเกมหรือเปิดโอกาสให้เด็กได้มีส่วนร่วมกับเพื่อน ๆ หรือกับครอบครัว ย่อมจะส่งเสริมพัฒนาการตามวัยและยังสร้างความอบอุ่นในครอบครัวได้อีกด้วย

ตัวอย่างกิจกรรมภายในพิพิธภัณฑสถานที่มีความแปลกใหม่

ภาพที่ 23 กิจกรรมค้างคืนสำหรับเด็กและผู้ใหญ่ที่ American Museum of Natural History
ที่มา : <http://www.amnh.org/plan-your-visit/amnh-sleepovers/sleepovers-for-grown-ups>

ทั้งนี้การจัดแสดงและการส่งเสริมกิจกรรมควรคำนึงถึงข้อมูลที่สำคัญที่สำรวจมาจากความสนใจของกลุ่มผู้เข้าชมด้วย เช่น ภูมิหลังของผู้เข้าชม ทิศทางการเข้าชม ปฏิกริยาของผู้เข้าชม ปัญหาในการเข้าชม เป็นต้น เพื่อความเหมาะสมกับผู้เข้าชมทุกกลุ่ม เพราะผู้เข้าชมคือปัจจัยสำคัญที่พิพิธภัณฑ์ต้องคำนึงถึงในการจัดแสดง (Phahoolo, 2015: 112, 132) ความหลากหลายและการแลกเปลี่ยนความสนใจของผู้เข้าชมจึงเป็นสิ่งสำคัญ อีกทั้งความต้องการสร้างการเรียนรู้ของภัณฑารักษ์ก็มีส่วนสำคัญเช่นเดียวกัน (Suphavanij, 2015 : 126, 128)

3. การบริหารจัดการพื้นที่

การบริหารจัดการพื้นที่ภายในพิพิธภัณฑ์เป็นสิ่งสำคัญที่ควรคำนึงถึง ตัวอย่างการบริหารจัดการพื้นที่ อาทิการใช้สื่อเพื่อการแนะนำสถานที่สำหรับอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ แผ่นผัง เอกสารวีซีดี/ดีวีดี เป็นต้น ควรมีบริการอย่างเพียงพอการกำหนดเวลาเปิด-ปิดของพิพิธภัณฑ์ให้เหมาะสม การขยายเวลาเปิดให้บริการให้มากขึ้น หรือการขยายเวลาให้บริการเป็นทุกวัน การมีรถรับ-ส่งถึงพิพิธภัณฑ์หรือการมีรถนำชมภายในพิพิธภัณฑ์ที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่การทำเส้นทางท่องเที่ยวโดยมีรถรางนำเที่ยวรอบเมืองนั่งชมฟรี การจัดบริการทัศนศึกษาแก่สถานศึกษาทั้งโรงเรียนและมหาวิทยาลัย การติดตั้งป้ายสัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น ป้ายเตือน (ป้ายห้ามสูบบุหรี่ ป้ายห้ามถ่ายรูป) ป้ายทางเข้า-ออก ร้านค้า ห้องน้ำ ที่จอดรถ เป็นต้น ควรติดตั้งให้ชัดเจน มีขนาดเหมาะสม และควรมีภาษาต่างประเทศกำกับคู่กับภาษาไทย หรืออาจติดตั้งแผ่นผังพิพิธภัณฑ์บริเวณลานจอดรถเพื่อการอำนวยความสะดวกต่อการเลือกชมมากขึ้น

ภาพที่ 24 แผ่นผังร้านจำหน่ายเครื่องดื่มพระราชวังสนามจันทร์
จังหวัดนครปฐมหอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร กรุงเทพฯ

การปรับปรุงและการพัฒนาสภาพพื้นที่โดยรอบ เช่น ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ห้องน้ำ เป็นต้นห้องน้ำภายในพิพิธภัณฑ์ควรอยู่ในสภาพดี มีให้บริการเพียงพอ และควรให้เจ้าหน้าที่ทำความสะอาดบ่อยครั้งในช่วงที่มีผู้เข้าชมจำนวนมาก ร้านอาหารและร้านค้าต่าง ๆ ที่ให้บริการควรมีการกำหนด

มาตรฐานราคา คำนึงถึงความสะอาด รสชาติ และมีจำนวนร้านค้าเพียงพอร้านขายของที่ระลึกควรเป็น ภายใต้การดูแลของพิพิธภัณฑ์ จำหน่ายสินค้าที่มีคุณภาพ สวยงาม หลากหลาย มีเอกลักษณ์ เหมาะสมกับ ราคาการจัดบริการเครื่องดื่มในบริเวณที่จัดแสดงงานเพื่อการพักผ่อนของผู้เข้าชม การจัดเตรียมที่นั่ง พักผ่อนให้แก่ผู้เข้าชมและนักท่องเที่ยวภายในพิพิธภัณฑ์ตามจุดแสดงต่าง ๆ อย่างเพียงพอเนื่องจากการ เข้าชมพิพิธภัณฑ์อาจใช้เวลานาน

ภาพที่ 25-26 บริเวณจำหน่ายสินค้าที่ระลึกภายในพิพิธภัณฑ์
พิพิธภัณฑ์เปลือกหอย กรุงเทพฯ

4. ความร่วมมือ

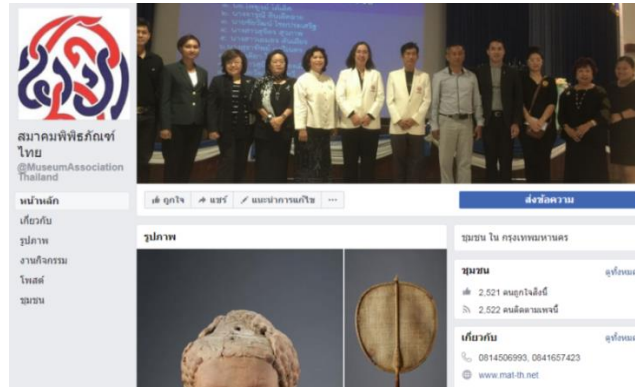
พิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยจำเป็นต้องมีความร่วมมือกับสังคมอย่างใกล้ชิด ต้องกระทำอย่าง สม่ำเสมอมีการติดตามประเมินสถานการณ์ รวมถึงการประสานงานกับสถานศึกษาและชุมชนเพื่อแสวงหา แนวทางและรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพที่สุดสำหรับประชาชนทุกวัย เช่น การขอความร่วมมือกับผู้สอนให้เตรียมการสอนบทเรียนเชื่อมโยงกับพิพิธภัณฑ์ การขอรับบริจาคสิ่งของจากชุมชนเพื่อ จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ การจัดกลุ่มให้ชุมชนและนักวิชาการได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้และความคิด เป็น ต้น เพราะจะช่วยลดภาระด้านทรัพยากร แต่เน้นการจัดนิทรรศการการแสดงผล การให้ข้อมูลแก่ผู้เข้าชมใน วงกว้างอย่างมีคุณภาพและทั่วถึงนอกจากนี้ยังอาจเป็นความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐกับหน่วยงาน เอกชน หน่วยงานในประเทศกับต่างประเทศ

ตัวอย่างความร่วมมือเช่นโครงการเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ยูเนสโก เป็นโครงการนำร่องการ จัดการศิลปวัตถุภายในวัดของจังหวัดลำปางร่วมกับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่และมหาวิทยาลัยดีกิน ออสเตรเลีย เพื่อสนับสนุนให้ผู้ชำนาญการด้านพิพิธภัณฑ์ประจำศูนย์มรดกวัฒนธรรมแห่งเอเชียแปซิฟิก ณ มหาวิทยาลัยดีกิน ประเทศออสเตรเลีย ได้พัฒนาความสัมพันธ์กับวัดต่างๆในจังหวัดลำปางซึ่งมีมรดกทาง วัฒนธรรมที่สำคัญ ผ่านทางกิจกรรมการฝึกอบรม ในกิจกรรมนี้ยังมุ่งเน้นการเพิ่มศักยภาพของชุมชนใน การจัดการศิลปวัตถุในครอบครองอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีพระภิกษุสงฆ์ที่เป็นตัวแทนของชุมชนเข้าร่วม การฝึกอบรมเพื่อเข้าใจวิธีการการอนุรักษ์และการจัดการศิลปวัตถุ การรักษาความปลอดภัย ตลอดจนการ

จัดแสดงต่อสาธารณชน (Faculty of FineartsChiangmai University, 2009) โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาไทย(ICONSIAM Heritage Museum) เป็นความร่วมมือระหว่างกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ร่วมกับบริษัท ไอคอนสยาม จำกัด เพื่อส่งเสริมเผยแพร่คุณค่าศิลปะและวัฒนธรรมไทย และพัฒนาให้มีการจัดแสดงมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ เป็นพิพิธภัณฑสถานระดับโลกแห่งแรกของประเทศไทย พื้นที่แลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและสถานที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยจะเปิดให้บริการภายในปี พ.ศ. 2561 (ICONSIAM 2016)พิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ถือได้ว่าเป็นพิพิธภัณฑสถานระดับโลกในศูนย์การค้าแห่งแรกของประเทศไทย

นอกจากนี้ยังอาจส่งเสริมความร่วมมือกันระหว่างพิพิธภัณฑสถานโดยการก่อตั้งเป็นสมาคม ชมรมพิพิธภัณฑสถาน ชมรมภัณฑารักษ์ ชมรมนักวิชาการและนักการศึกษาในพิพิธภัณฑสถาน หรือกลุ่มเพื่อนพิพิธภัณฑสถาน โดยควรจัดให้มีการประชุมพบปะหารือกันเป็นประจำ เช่น สมาคมพิพิธภัณฑสถานไทย (<https://th-th.facebook.com/MuseumAssociationThailand>)มูลนิธิเพื่อพิพิธภัณฑสถานไทย (<http://www.happyfamilyday.com/page.php?content=CT-003>)ชมรมเรารักพิพิธภัณฑสถานเจ้าสามพระยา (<https://th-th.facebook.com/we.love.chosampraya.museum/>)ชมรมของจังหวัดแห่งประเทศไทย เป็นต้น การจัดทำหนังสือเกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถานให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่าย เพื่อพัฒนาวงการพิพิธภัณฑสถานให้กว้างขวางมีคุณภาพมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการยกระดับวิชาชีพการทำงานสาขาพิพิธภัณฑสถานซึ่งเป็นงานเฉพาะด้านที่ต้องใช้ความรู้ความสามารถพิเศษ รวมถึงการส่งเสริมมาตรฐานการทำงานวิชาชีพสู่มาตรฐานระดับสากล เช่น หนังสือ “พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ” โดยจิรา จงกล “พิพิธภัณฑสถานภาคสนาม ประสบการณ์จากคนลงมือทำ” โดย ศิริพร ศรีสินธุ์ไร “คนทำพิพิธภัณฑสถาน” โดยชีวิสิทธิ์ บุญยเกียรติ “เทศกาลพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น 2551” โดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร “การทำความสะดวกวัตถุพิพิธภัณฑสถาน” โดยจิราภรณ์ อรัณยะนาค “ปฏิบัติการพิพิธภัณฑสถาน: บทเรียนจากคนอื่น” โดยสุดแดน วิสุทธิลักษณ์ นอกจากนี้ควรเชื่อมโยงการจัดแหล่งการเรียนรู้หรือพิพิธภัณฑสถานให้สอดคล้องกับการเรียนการสอนของผู้เรียนและการศึกษาตลอดชีวิตของประชาชนโดยมีส่วนร่วมด้วย (Suwansatit, 2007: 30-31) และอาจขอความร่วมมือกับรัฐบาลให้ยกระดับเรื่องพิพิธภัณฑสถานเป็นวาระแห่งชาติหรือยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความชัดเจนในการกำหนดนโยบายและการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม

ตัวอย่างความร่วมมือระหว่างพิพิธภัณฑ์

ภาพที่ 27 สมาคมพิพิธภัณฑ์ไทย (สพภท.)

สมาคมวิชาชีพที่เกิดจากการรวมกลุ่มขององค์กรพิพิธภัณฑ์ที่ดำเนินการในประเทศไทย
ทั้งภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ องค์กรศาสนา ภาคเอกชน และส่วนบุคคล
ที่มา: <https://th-th.facebook.com/MuseumAssociationThailand/>

ภาพที่ 28 Muse Plus

บัตรเข้าชมมิวเซียมสยาม รวมถึงสมาชิกในครอบครัว (ครั้งละไม่เกิน 4 ท่าน)
และยังใช้เป็นส่วนลดสำหรับการเข้าชมพิพิธภัณฑ์อีก 20 แห่ง

ภาพที่ 29 Muse Pass พาสพอร์ตสำหรับเข้าชมพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ในโครงการจำนวน 20 แห่ง
โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

พิพิธภัณฑ์และห้องสมุดในสังกัดเดียวกันอาจร่วมมือกันในด้านต่าง ๆ ได้ด้วย เช่น การกำหนดนโยบายความร่วมมือ การบริการสารสนเทศแก่ผู้ใช้บริการ การจัดหาทรัพยากรสารสนเทศ การบริการจัดการบุคลากร การจัดทำงบประมาณ เป็นต้น เพื่อการเพิ่มช่องทางการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศแก่ผู้ใช้บริการ การตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการ และเพื่อการปรับปรุงการบริการที่มีในปัจจุบันให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (Boonnoon, 2010) นอกจากนี้การค้นคว้าวิจัยเป็นอีกทางหนึ่งที่จะช่วยให้พิพิธภัณฑ์ไทยในศตวรรษที่ 21 สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะผู้ที่มีความรู้และความสามารถในการให้คำแนะนำการจัดทำพิพิธภัณฑ์ที่ดีที่สุดคือผู้เข้าชม (Chiachanphong, 2000: 96) การทำวิจัยผู้เข้าชมจึงเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ในปัจจุบัน (Wisudthiluck, 2016: 37) ดังเช่นงานวิจัยของ Vimonsuntirungsri,&Choemprayong (2016: 12, 23) ที่ศึกษาพฤติกรรมผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ด้วยเทคนิคเสียงจากภาพ พบว่า ผู้เข้าชมเลือกชมนิทรรศการตามความดึงดูดของนิทรรศการมากที่สุด เนื่องจากเนื้อหาที่น่าสนใจ ให้ความรู้ และมีความน่าเชื่อถือ โดยเนื้อหาของนิทรรศการมีรายละเอียดตามต้องการและเรียงลำดับชัดเจน อีกทั้งยังนำเสนอด้วยรูปแบบต่าง ๆ หลากหลายทำให้น่าสนใจมากขึ้น อย่างไรก็ตามอาจมีวัตถุจัดแสดงและเครื่องมือต่าง ๆ ขาดหายทำให้ผู้เข้าชมไม่สามารถเข้าถึงเนื้อหาได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ จากผลการศึกษานี้พิพิธภัณฑ์สามารถนำผลการวิจัยไปพัฒนาองค์ประกอบต่าง ๆ ของพิพิธภัณฑ์ได้

5. การประชาสัมพันธ์

การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ในการท่องเที่ยวประเทศไทยมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยพัฒนาพิพิธภัณฑ์ในศตวรรษที่ 21 การแสดงสารสนเทศของพิพิธภัณฑ์ทั้งหมดของประเทศไทยที่พิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ การจัดสร้างพิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ ของไทยโดยการย่อส่วนไว้ในต่างประเทศเพื่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว การลงโฆษณาพิพิธภัณฑ์ในโทรทัศน์ให้มากขึ้นเพื่อการประชาสัมพันธ์ให้ผู้สนใจได้ไปเที่ยวชม อย่างไรก็ตามการประชาสัมพันธ์โดยใช้โทรทัศน์อาจมีค่าใช้จ่ายสูง แต่สามารถส่งข่าวสารเข้าถึงประชาชนได้มากกว่า ในขณะที่การประชาสัมพันธ์โดยใช้วิทยุ อาทิ วิทยุชุมชน มีค่าใช้จ่ายน้อยกว่าโทรทัศน์ แต่เหมาะสำหรับการประชาสัมพันธ์ในระยะสั้น ถ้าเป็นกิจกรรมที่จัดแสดงในระยะเวลา 2-3 วัน การประชาสัมพันธ์โดยใช้วิทยุจะประสบความสำเร็จได้ดีกว่า เพราะทำให้ผู้เข้าชมกระตือรือร้น และยังสามารถเข้าถึงประชาชนที่มีเชื้อชาติ วัฒนธรรม ระดับทางสังคมและระดับทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันได้ด้วย (Boonyakiet, 2010: 229-230) การโฆษณาประชาสัมพันธ์ในสื่อต่าง ๆ ได้แก่ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ และการติดป้ายตามสถานที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ในแง่ของคุณค่างานศิลปะเพื่อความน่าสนใจการชักชวนโดยการบอกเล่าจากคนในพื้นที่ อาทิ เพื่อนญาติพี่น้อง ก็มีส่วนช่วยให้ประชาชนให้เดินทางมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์มากยิ่งขึ้น ดังเช่นพิพิธภัณฑ์ชั้นนำของเอเชียที่มีการใช้สื่อภาพ จุลสาร แผ่นพับ วารสาร และหนังสือพิมพ์ในการประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์ เช่น พิพิธภัณฑ์ซัมซุง เมืองซูวอน ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้) พิพิธภัณฑ์ศาสนาโลก กรุงเทพฯ ประเทศสาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์และนวัตกรรมแห่งชาติ กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น พิพิธภัณฑ์อารยธรรมเอเชีย ประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์ เป็นต้น (Sumettikoon,&Chaiya2016: 64)

ตัวอย่างวารสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับงานพิพิธภัณฑ์ของประเทศไทย เช่น วารสารเมืองโบราณ วารสารเพลิน'พิพิธภัณฑ์ วารสารพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์&ธรรมชาติ จดหมายข่าวหอภาพยนตร์ baccazine เป็นต้น

ตัวอย่างวารสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับงานพิพิธภัณฑ์ของต่างประเทศ เช่น Museum Journal, Metropolitan Museum Journal, The Journal of Conservation and Museum Studies, The International Journal of the Inclusive Museum เป็นต้น

การประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึงทางเว็บไซต์โดยการสร้างโฮมเพจของพิพิธภัณฑ์ก็เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่พิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่ใช้เผยแพร่สารสนเทศของพิพิธภัณฑ์ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมในการสร้างเว็บไซต์ เพื่อให้เว็บไซต์ที่สร้างขึ้นตอบสนองกับความต้องการของผู้ใช้ได้มากที่สุด มีการประเมินคุณภาพของเว็บไซต์พิพิธภัณฑ์จากผู้เชี่ยวชาญและมีประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้ที่มีต่อเว็บไซต์ของพิพิธภัณฑ์ด้วย(Wilakum, 2013: 42) เพราะผู้ใช้ส่วนใหญ่มีแนวโน้มใช้เว็บไซต์พิพิธภัณฑ์ก่อนการเข้าเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ และใช้เว็บไซต์พิพิธภัณฑ์ก่อนการเข้าเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ที่ไม่คุ้นเคย(Marty, 2007)

นอกจากนี้การประชาสัมพันธ์ผ่านทางเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Network) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเฟซบุ๊ก (Facebook) ก็มีความสำคัญต่อการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ เปิดโอกาสให้ผู้เข้าชมสามารถแสดงความคิดเห็น โหวตเรื่องราวที่ชื่นชอบ รวมถึงการติดต่อสอบถามความรู้กับภัณฑารักษ์ และยังเป็นช่องทางแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์กับผู้เข้าชมคนอื่นด้วย อีกทั้งการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ของพิพิธภัณฑ์เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุดจำเป็นต้องมีการนำเสนอสารสนเทศ โปรแกรมเสริม หรือระบบที่ช่วยเป็นสื่อกลางระหว่างผู้เข้าชมในเครือข่ายสังคมออนไลน์ได้เป็นอย่างดี (Simon, 2007) เพื่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้เข้าชม ทั้งนี้หน่วยงานอาจจัดทำทั้งเฟซบุ๊กและเว็บไซต์ควบคู่กันไปปัจจุบันมีการประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์ผ่านทางรายการโทรทัศน์ออนไลน์ในยูทูบ (Youtube) ด้วย

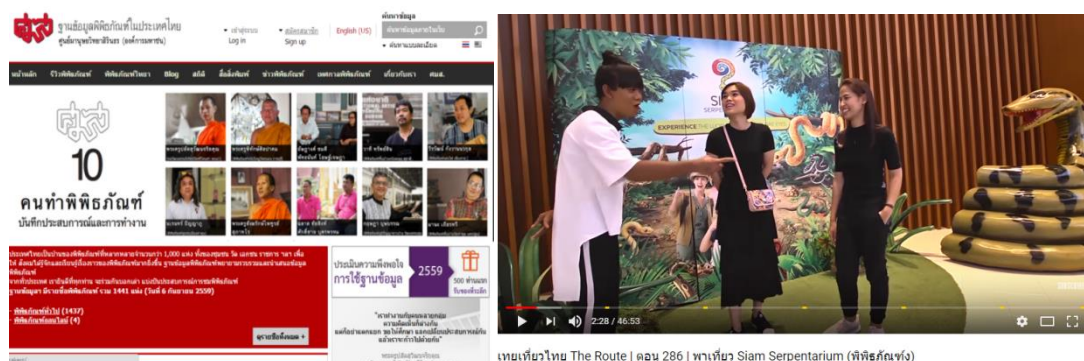
ตัวอย่างการโฆษณาประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์ผ่านทางเว็บไซต์และเครือข่ายสังคมออนไลน์

ภาพที่ 30-31 เว็บไซต์ Museum Thailand เฟซบุ๊ก หอวัฒนธรรมจังหวัดนครสวรรค์

ที่มา: <http://www.museumthailand.com/Home>

ที่มา: <https://www.facebook.com/culnsru/>

ภาพที่ 32-33 ฐานข้อมูลพิพิธภัณฑสถานในประเทศไทย รายการโทรทัศน์ประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑสถาน
ศุนย์มานุษยวิทยาสรีรธร(องค์การมหาชน) นำเสนอผ่านทางเครือข่ายสังคมออนไลน์ (ยูทูป)

ที่มา: <http://www.sac.or.th/databases/>

ที่มา: <https://www.youtube.com/watch?v=ocXwVlv-NZ4>
museumdatabase/index.php

การประชาสัมพันธ์โดยใช้แผ่นพับเป็นการประชาสัมพันธ์ที่ทำให้รู้จักพิพิธภัณฑสถานได้ง่ายที่สุด ดังนั้นการออกแบบแผ่นพับควรออกแบบตามเป้าหมายที่ชัดเจนและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนโดยภัณฑารักษ์และนักการตลาดควรร่วมมือกัน นอกจากนี้การใช้จุลสารโดยระบุเนื้อหาที่มีการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑสถาน แทรกบทความที่อ่านง่ายและเกร็ดความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถานทำให้เยาวชนสนใจและชักชวนผู้ปกครองให้มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานได้ด้วย อีกทั้งการติดป้ายประชาสัมพันธ์บนรถโดยสารประจำทางก็ช่วยประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้เห็นภาพกิจกรรมที่น่าสนใจและดึงดูดใจได้ทันที รวมถึงการใช้สถานที่โดยรอบพิพิธภัณฑสถานจัดแสดงเนื้อหาเกี่ยวกับนิทรรศการที่จัดแสดงก็ช่วยให้ประชาชนได้รับรู้และกระตุ้นให้ประชาชนสนใจได้เป็นอย่างดีรวมถึงการประชาสัมพันธ์ในหนังสือพิมพ์และนิตยสาร เช่น การเขียนบทความสำหรับตีพิมพ์ เป็นต้น การพิมพ์โปสเตอร์แจกจ่ายทั้งภายในและภายนอกพิพิธภัณฑสถาน โดยอาจส่งไปยังอีเมลของผู้เข้าชม การจัดกิจกรรมและการจัดประชุม อย่างไรก็ตามการประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑสถานจำเป็นต้องเลือกวิธีที่เหมาะสมกับความจำเป็นพิพิธภัณฑสถาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคำนึงถึงเนื้อหาที่ต้องการถ่ายทอด และควรเลือกวิธีการประชาสัมพันธ์ที่ได้ผลตอบแทนสูงสุดซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ (Boonyakiet, 2010: 221-230) อีกทั้งควรพิจารณางบประมาณสำหรับการจัดแสดงซึ่งผู้บริหารจะมีหน้าที่จัดสรรงบประมาณอย่างรอบคอบ สิ่งสำคัญคือแหล่งที่มาของเงินจะต้องตรวจสอบได้ เนื่องจากพิพิธภัณฑสถานแต่ละแห่งมีที่มาของรายได้ต่างกัน เช่น เงินสนับสนุนจากรัฐ การเก็บค่าเข้าชม การขายของที่ระลึก การบริจาค การจำหน่ายอาหาร เป็นต้น (Koompoka, 2015: 22-23)

6. บุคลากร

บุคลากรเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ในศตวรรษที่ 21 หน่วยงานที่สังกัดควรพิจารณาเรื่องการจัดสรรงบประมาณประจำปีสำหรับการฝึกอบรมแก่บุคลากรภายในพิพิธภัณฑ์ โดยเฉพาะภัณฑารักษ์และพนักงานที่ดูแลพิพิธภัณฑ์ รวมไปถึงการออกแบบเครื่องแต่งกายของบุคลากรให้สอดคล้องกับงานพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดง การแต่งกายระหว่างบุคลากรภายในพิพิธภัณฑ์กับนักท่องเที่ยวควรแตกต่างกัน เจ้าหน้าที่นำชมหรือเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ควรแต่งเครื่องแบบให้มีเอกลักษณ์และชัดเจน นอกเหนือจากการติดป้ายที่หน้าอกจำนวนบุคลากรภายในพิพิธภัณฑ์ควรเพียงพอการให้บริการของเจ้าหน้าที่ควรสร้างความประทับใจแก่ผู้เข้าชม ทั้งบุคลิกภาพ การพูดด้วยน้ำเสียงไพเราะ การบรรยายตามจุดต่าง ๆ ควรพูดให้ชัดและชัดเจน รวมถึงเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยควรอยู่ประจำตามในบริเวณที่มองเห็นได้ชัดเจน

การให้ความรู้แก่บุคลากรด้านการบริหารธุรกิจเพื่อการเสริมสร้างศักยภาพการบริหารพิพิธภัณฑ์ อีกทั้งบุคลากรควรศึกษาประวัติและสารสนเทศต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งของหรือศิลปะที่จัดแสดง เพื่อการปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ทั้งการแนะนำสารสนเทศพื้นฐานและการนำชมพิพิธภัณฑ์การจัดอบรมนักเรียนและประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียงเป็นอาสาสมัครดูแลพิพิธภัณฑ์หรือผู้บรรยายก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยสร้างบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถและความภาคภูมิใจเกิดความสำนึกในวัฒนธรรมของตนเองส่งผลให้เกิดบุคลากรที่เป็นกำลังสำคัญในการอนุรักษ์และช่วยกันดูแลพิพิธภัณฑ์ให้คงอยู่ต่อไป

บุคลากรที่มีหน้าที่โดยตรงในพิพิธภัณฑ์คือภัณฑารักษ์ซึ่งควรมีความรู้ในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งในสาขาวิชาของพิพิธภัณฑ์สถาน และมีความรู้ทางวิชาการพิพิธภัณฑ์(Museology) รวมถึงมีประสบการณ์และความชำนาญเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ เพื่อให้เข้าใจการบริหารพิพิธภัณฑ์ การดูแล สงวนรักษา การจัดแสดงการบริการและการค้นคว้าวิจัย ภัณฑารักษ์ควรเป็นบุคคลที่มีวิสัยทัศน์และติดตามความต้องการของสังคม สามารถนำเสนอเนื้อหาวิชาการให้ผู้เข้าชมทุกคนเข้าใจ มีความคิดสร้างสรรค์และมีมนุษยสัมพันธ์สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี (Jongkol, 1989: 93; Yamee, 2013: 14) ภัณฑารักษ์สามารถรับราชการในกรมศิลปากร ค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับโบราณคดี เลื่อนตำแหน่งงานให้สูงขึ้นในพิพิธภัณฑ์ได้ เช่น เป็นอาจารย์สอนโบราณคดี ประวัติศาสตร์หรือพิพิธภัณฑ์ศึกษา ทำงานบริษัทเอกชน มีโอกาสพัฒนาตนเองโดยการเดินทางไปศึกษาดูงานพิพิธภัณฑ์ชั้นนำในต่างประเทศ หรือเข้ารับศึกษาต่อระดับปริญญาโทและปริญญาตรีบัณฑิตทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ หลักสูตรที่ให้ความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย เช่น คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร สาขาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม สาขาจารึกภาษาตะวันออกสาขาจารึกภาษาไทย สาขาโบราณคดี เป็นต้น รวมถึงกิจกรรมทางวิชาการที่น่าสนใจ ที่จัดขึ้นโดยมิวเซียมสยาม พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ (Museum Siam: Discovery Museum) เช่น โครงการอบรมวิชาการและทักษะปฏิบัติการด้านพิพิธภัณฑ์ (Museum Academy) โดยจัดทำเป็นหลักสูตรระยะสั้น งานประชุมวิชาการด้านพิพิธภัณฑ์ Museum Forum 2017 : Museum Education NOW! Agenda, Practice, Conflict and Solution เป็นต้น หลักสูตรที่ให้ความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ในต่างประเทศ อาทิ หลักสูตร M.A. in Curatorial Practice ของ Bath Spa University

ครอบคลุมเรื่องของการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ นิทรรศการและห้องแสดงศิลปะทั้งหมด นอกจากนี้ยังมีสถาบันที่ให้ความรู้ทางด้านพิพิธภัณฑ์โดยตรง เช่น Oregon State University ประเทศสหรัฐอเมริกา The University of British Columbia ประเทศแคนาดา เป็นต้น หลักสูตรระยะสั้นและระยะยาวของ Victoria Albert Museum ที่ให้ความรู้ทางศิลปะภายในพิพิธภัณฑ์แต่ละยุคสมัย หลักสูตรเกี่ยวกับการจัดหมวดหมู่และการดูแลวัตถุภายในพิพิธภัณฑ์ของBritish Museum

สรุป

พิพิธภัณฑ์ในศตวรรษที่ 21 ต้องสร้างความเข้าใจความตระหนัก และต้องบูรณาการการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์กับหลักสูตรการเรียนการสอนของผู้เรียน สถาบันการศึกษาอาจปรับหลักสูตรโดยกำหนดให้พิพิธภัณฑ์เป็นพื้นที่การเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเชื่อมโยงกับการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ เช่น การนำสิ่งของที่จัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์เป็นสื่อการเรียนการสอน การเป็นพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญ การเป็นศูนย์กลางของขนบธรรมเนียมประเพณีในชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม การเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าและการวิจัย เป็นต้นพิพิธภัณฑ์ในศตวรรษนี้จึงต้องมุ่งหาเอกลักษณ์และกระบวนการสร้างความสนใจและการดึงดูดใจให้ผู้เข้าชมเดินทางมายังพิพิธภัณฑ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้เวลาอยู่กับความรู้ที่จัดแสดงอยู่ภายในพิพิธภัณฑ์ให้มากกว่าเดิม การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างพิพิธภัณฑ์กับผู้เข้าชม การสร้างความรู้สึกร่วมให้ผู้เข้าชมเกิดความรู้สึกต่าง ๆ ทั้งความประทับใจ การมีส่วนร่วม และความเป็นเจ้าของ (Mukdawijitra, 2015: 12-15) รวมถึงความสนุกสนานและการให้ความสำคัญของผู้เข้าชมที่มีความต้องการแตกต่างกัน เพื่อส่งเสริมให้พิพิธภัณฑ์เกิดปฏิสัมพันธ์กันระหว่างคนมากกว่าการใช้เทคโนโลยี (Grek, 2008: 13) จากประสบการณ์ที่ผู้เขียนเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย พบว่า การเข้าชมพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยจะมาจากการจัดโครงการทัศนศึกษาหรือโครงการบริการวิชาการจากหน่วยงานการศึกษา หรืออาจมีพ่อแม่ผู้ปกครองตั้งใจพาเด็กและเยาวชนไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์โดยตรง หากเปรียบเทียบระหว่างการเลือกไปศูนย์การค้ากับการเลือกไปพิพิธภัณฑ์ เยาวชนและผู้เรียนส่วนใหญ่ยังคงเลือกไปศูนย์การค้ามากกว่า ดังนั้นสิ่งสำคัญในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์คือการประชาสัมพันธ์ การค้นคว้าวิจัย และความร่วมมือจากทุกฝ่าย จึงจะทำให้พิพิธภัณฑ์ในศตวรรษที่ 21 สามารถสร้างกระแสค่านิยมแห่งความชื่นชมวัฒนธรรมความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และองค์ความรู้โดยบูรณาการบทเรียนเข้ากับพิพิธภัณฑ์ ตลอดจนพัฒนาผู้เรียนให้มีความตระหนักรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่จัดแสดง ความเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน การปรับตัวกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ก่อเกิดเป็นพฤติกรรมรักการเรียนรู้ รักการอ่าน รักการสืบค้น และรักการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

References

- Arthachinda, C. (2016). A Beginning of Renovating Old Building to Museums. In Museum Refocused. (p.49-70). Bangkok: National Discovery Museum Institute. [In Thai]
- Boonnoon, C. (2010). Cooperation of Libraries and Museums of the Same Affiliation. Master Thesis. Bangkok: Chulalongkorn University. [In Thai]
- Boonyakiet, C. (2010). National Museum of Singapore. Bangkok: Princess MahaChakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organization). [In Thai]
- Charu,T. (2008). Tourist's Opinions towards Geo Tourism Management of Sirindhorn Museum, Amphoe Sahatsakhan Changwat Kalasin. Master Thesis. Khon Khan: Khon Khan University. [In Thai]
- Chatuporn, U.(2014).The Research to Relevant Factors for the Expanding an Experience of Museum Visitors from an Applications with Social Media. Master Thesis. Bangkok: Bangkok University. [In Thai]
- Chiachanphong, P. (2000). The Trend of Local Museums in Thailand. In Academic Seminar Documents in the Topic "Local Museums in Thailand." (p.91-102). 2nd ed.Bangkok: Princess MahaChakriSirindhorn AnthropologyCentre Silpakorn University. [In Thai]
- Chitphilai, S. (2008). The Developing of Multimedia in Thai So Mesuem, Kusuman District, SakonNakhon Province. Master Thesis. Mahasarakham: Mahasarakham University. [In Thai]
- Chumpengpan, P. (1987). Museology. PhraNakhon Si Ayutthaya Province: Chao Sam Phraya National Museum. [In Thai]
- Eamthanakul,S. (2006). Guidelines for Facility Management of Local Museum in Bangkok: The Case of Sampantawong District. Master Thesis. Bangkok: ThammasatUniversity. [In Thai]
- Gaweewong, G. (2015).The Curator of Small Parts of History: The Jim Thompson Art Center. InMuseum Refocused. (p.85-100). Bangkok: National Discovery Museum Institute. [In Thai]
- Grek, Sotiria. (2008). In and Against the Museum: The Contested Spaces of Museum Education for Adults. Retrieved April 19, 2017, from URL: http://www.research.ed.ac.uk/portal/files/14608855/In_and_against_the_museum.pdf
- ICONSIAM. (2016). ICONSIAM Heritage Museum. Retrieved April 4, 2018, from URL: <http://www.iconsiam.com/en/iconsiam/pressroom/140> [In Thai]
- ICOM. (2007). Museum Definition-ICOM. Retrieved June 11, 2016, from URL: <http://icom.museum/who-we-are/the-vision/museum-definition.html>.

- Imsoombat, A. (2007). A Proposed Model of Folklore Virtual Museum in the North-Eastern Region of Thailand. Master Thesis. Bangkok: Chulalongkorn University. [In Thai]
- Faculty of Finearts, Chiangmai University. (2009). UNESCO Museum to Museum Partnership Project: Lampang Temples Pilot Training in Collections Management. Retrieved April 1, 2018, from URL:
<http://www.finearts.cmu.ac.th/blog/2010/06/21/กิจกรรมความร่วมมือระหว่าง-3/>
[In Thai]
- Jongkol, J. (1989). Museology. 2nd ed. Bangkok: The Fine Arts Department.
- Kojaranont, R. (2005). Strategic Planning to Develop Bangkok National Museum. Bangkok: Office of National Museum Fine Art Department Ministry of Culture. [In Thai]
- Koompoka, S. (2015). Thai National Flag Museum Management. Silpakorn University Journal of Social Sciences, Humanities, and Arts 8 (2), 2750-2765. [In Thai]
- Lin, Aleck, & Gregor, Shirley. (2006). Designing Websites for Learning and Enjoyment: A Study of Museum Experiences. Retrieved July 20, 2011, from URL:
<http://www.irrodl.org/index.php/irrodl/article/view/364>
- Marty, Paul F. (2007). Museum Website and Museum Visitors: Before and After the Museum Visit. Retrieved February 2, 2011, from URL:
http://marty.ci.fsu.edu/preprints/marty_mmc_2007.pdf
- Mukdawijitra, K. K. (2015). Museum Refocused: Viewpoint from Museums' Staff. In Museum Refocused. (p. 9-18). Bangkok: National Discovery Museum Institute. [In Thai]
- Office of National Museum. (2005). Museum Management in Business Aspect. Bangkok: The Fine Arts Department Ministry of Culture. [In Thai]
- Phahoolo, S. (2015). The Way of Curator. In Museum Refocused. (p.103-117). Bangkok: National Discovery Museum Institute. [In Thai]
- Suphavanij, P. (2015). The Onion (Main Audience) of Art Gallery: Bangkok Art and Culture Centre. In Museum Refocused. (p.119-136). Bangkok: National Discovery Museum Institute. [In Thai]
- Sumettikoon, P., & Chaiya, S. (2016). Technology and Learning Media in Leading Museums in Asia. TLA Bulletin, 60 (1), 57-80. [In Thai]
- Sattayawut, R. (2007). The Guideline to Develop Museums in Thailand. Master of Term Paper. Bangkok: Suan Dusit Rajabhat University. [In Thai]

- Saelao,P. (2011). The Use of Learning Resources by the Fourth Level Students of The Schools under Phitsanulok Educational Service Area Office 1. Master Thesis. Nonthaburi: SukhothaiThammathirat Open University. [In Thai]
- Suwansatit, S. (2007). Museum as a Lifelong Learning Centers. Institute of Culture and Arts Journal Srinakharinwirot University,8 (16),26-31. [In Thai]
- Simon, N. (2007). Discourse in the Blogosphere: What Museums Can Learn from Web 2.0. Museum and Social Issues, 2 (2), 257-274.
- Sudweha, U. (2005). Museum Information Presentation Using a Wireless System. Master Project. Bangkok: King Mongkut's University of Technology North Bangkok. [In Thai]
- Sungsri, S.et al. (2005). The Organizing of Learning in Lifelong Learning Resource Center : Museums : Research Report:Museum. Bangkok: Office of the Education Council. [In Thai]
- Thailand Museums in New Century. (2002). Bangkok: Princess MahaChakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organization). [In Thai]
- Thansettakij. (2017). Development of QR-AR Code System for Using as National Museum Guide. Retrieved March15, 2018, from URL: <http://www.thansettakij.com/content/167710> [In Thai]
- Validom, S. (2008).Museums and Local History: The Process of Collaborative Learning. Bangkok: Lek-Prapai Viriyahpant Foundation. [In Thai]
- Vimonsuntirungsri, T.,& Choemprayong,S. (2016). What the Audiences See: Behavior of Museum Visitors through Photovoice Technique. Journal of Information Science, 34 (2), 1-25. [In Thai]
- Vongmonta, A. (2005). Learning Resources for Education.Rusmilae Journal, 26 (3), 32-42. [In Thai]
- Wilaikum,F. (2013). The Development of a Web Site for Phitsanulok Museum with Participatory Approaches. Master Thesis. Bangkok: Srinakharinwirot University. [In Thai]
- Wisudthiluck, S.,ed. (2016). MuseumPractice: Lessons from Others. 2nd ed. Bangkok: National Discovery Museum Institute. [In Thai]
- Wongjirakit, T.(2012). The Promotion of Tourism Attractions in the Museum: CaseStudy of KhonKaen Hong Moon Mang.The Independent Study of Master Degree. Khon Khan: Khon Khan University. [In Thai]
- Yamee, C. (2013). Museum Management:Research Center and Dinosaur Museum. KhonKaen: Department of Mineral Resources. [In Thai]

วารสารวิชาการไทยกับการเข้าถึงแบบเสรี

ชาตรี วงษ์แก้ว¹

บทคัดย่อ

กรอบแนวคิดด้าน Open Access (OA) เป็นการเปิดให้ผู้ใช้เข้าถึงข้อมูลอย่างเสรี หรือเป็นการให้สิทธิ์กับสาธารณชนในการนำเนื้อหาที่เผยแพร่ไปใช้ประโยชน์ได้ โดยที่มาและหลักคิดด้านที่เกี่ยวข้องกับ OA เริ่มมีการดำเนินการเป็นรูปธรรมอยู่ในช่วงระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตที่สะดวกและรวดเร็วขึ้น พัฒนาการของวารสารวิชาการตามแนวทาง OA ทำให้มีการจัดรูปแบบและการแบ่งประเภทของการเข้าถึงแบบเสรีได้แก่ Gold OA หรือ Green OA การมีระบบเว็บไซต์วารสารอิเล็กทรอนิกส์หรือ E-journal รูปแบบโมเดลทางธุรกิจของสำนักพิมพ์ OA การจัดการด้านลิขสิทธิ์และสิทธิ์การอนุญาตผ่านสัญญาอนุญาต และการจัดทำแนวปฏิบัติเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือบนเว็บไซต์ของเว็บไซต์วารสาร เป็นต้น ดังนั้นนักวิชาการหรือผู้ใช้ทั่วไปควรทำความเข้าใจกับรูปแบบของวารสารวิชาการในปัจจุบัน และใช้ประโยชน์จากการเข้าถึงข้อมูลวารสารวิชาการตามสิทธิ์ที่พึงได้ สำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวารสารวิชาการไทยควรนำแนวปฏิบัติของ OA ในแต่ละองค์ประกอบไปปรับปรุงการทำงานให้สอดคล้องกับบริบทของวารสารเพื่อเป็นการช่วยยกระดับวารสารวิชาการไทยไปสู่การมีคุณภาพเทียบเท่ามาตรฐานสากล

คำสำคัญ: การเข้าถึงแบบเสรี วารสารวิชาการ วารสารอิเล็กทรอนิกส์

¹ แขวงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช Email: ochakaew@gmail.com

Thai Scholarly Journals and Open Access

Chatree Wongkaew

Abstarct

Conceptual framework of Open Access (OA) means free access to information or giving the right for open publication. OA concept has been applied in journals for more than twenty years because of the development of Internet technology. The development of OA affects the types of OA scholarly journals such as Gold OA and Green OA, the electronic Journal (E-journal) system, the business model of OA publishers, copyright management and right permission via permission contract, operation process for the reliability of journal websites, etc. Therefore, it is important for researcher or users to understand the scholarly journal types for the better practices in OA journals operation in order to enhance the Thai academic journals to meet the criteria of international standards

Keywords: open access, scholarly journal, electronic Journal

¹ Information Science Programs, School of Liberal Arts, Sukhothai Thammathirat Open University
Email: ochakaew@gmail.com

บทนำ

วารสารวิชาการมีความสำคัญมากขึ้นในปัจจุบัน เนื่องจากเป็นแหล่งตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานทางวิชาการของนักวิจัย นักวิจัยต้องคัดเลือกวารสารที่มีคุณภาพในสาขาของตน นำบทความส่งไปลงตีพิมพ์ หลังจากบทความได้รับการตีพิมพ์ บทความทั้งหมดของนักวิจัยจะถูกนับจำนวนเพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับจำนวนการถูกอ้างอิง (Citation Analysis) ก่อนจะได้เป็นค่าดัชนีชี้วัดในเชิงคุณภาพตามแต่ละวิธีการที่แตกต่างกัน เช่น ค่า h-Index¹ CiteScore² หรือ Impact Factor (IF)³ ค่าเหล่านี้ถูกนำมาประเมินผลความสามารถทางวิชาการของนักวิจัย ครอบครัวยุติวิชัย หน่วยงานวิจัยหรือมหาวิทยาลัย (“QS World University Rankings,” 2016; Times Higher Education (THE), 2017) และใช้ในการอันดับเปรียบเทียบคุณภาพของวารสารในแขนงวิชาเดียวกัน

ในประเทศไทยมีการผลิตวารสารวิชาการออกมาเป็นจำนวนมาก สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาแทบทุกแห่งมีการจัดทำวารสารวิชาการ และหลายแห่งจัดทำมากกว่าหนึ่งวารสารเพื่อใช้ประโยชน์ในการเผยแพร่ผลงานของอาจารย์ นักศึกษา หรือเป็นวารสารภายในเครือข่ายของสมาคมองค์กร ปัจจุบันมีจำนวนวารสารวิชาการไทยที่มีรายชื่ออยู่ในฐานข้อมูลดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index; TCI) ซึ่งเป็นฐานข้อมูลทางบรรณานุกรม จำนวน 768 รายการ (Thai Journal Citation Index Centre, 2018) และยังมีวารสารส่วนหนึ่งที่ยังไม่ได้อยู่ในบัญชีรายชื่อยังไม่สามารถตรวจนับได้อีกจำนวนมาก แต่จำนวนวารสารไทยที่เข้าไปอยู่ในฐานข้อมูลสากล SCOPUS และ Web of Science มีเพียง 32 รายการ (Scimago Lab, 2018) ถึงแม้จะมีวารสารของไทยเป็นจำนวนมากแต่การมีวารสารอยู่ในฐานข้อมูลสากลน้อยย่อมส่งผลกระทบต่อการจัดอันดับของมหาวิทยาลัย เนื่องจากจำนวนบทความที่ตีพิมพ์ไม่ได้ถูกนำไปใช้ในการคำนวณตัวชี้วัดเชิงคุณภาพในระดับนานาชาติ ดังนั้นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านวารสารวิชาการ ทั้งวารสารในรูปแบบดั้งเดิม และวารสารในรูปแบบเปิดการเข้าถึงแบบเสรี (Open Access) จะทำให้เข้าใจต่อบริบทของวารสารวิชาการไทยได้มากยิ่งขึ้น และนำไปสู่การยกระดับวารสารวิชาการไทยได้เป็นลำดับ

วารสารวิชาการอิเล็กทรอนิกส์ (E-Journal) และการเข้าถึงแบบเสรี (Open Access)

ในอดีตรูปแบบการตีพิมพ์วารสารจะเป็นการจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม แต่ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในวงการการสื่อสารทางวิชาการและการตีพิมพ์ผลงานทางวิชาการ (Laakso และคณะ, 2011) วารสาร E-journal ฉบับแรกเกิดขึ้นในปี 1991 ภายใต้ชื่อวารสาร The Public-Access Computer Systems Review; PACS Review โดยจัดทำเป็น Volume 2 No 1 (“Open Access Timeline,” 2018) หลังจากนั้นวารสารวิชาการไม่ถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขของการจัดพิมพ์เป็นรูปเล่มอีกต่อไปวารสารอิเล็กทรอนิกส์เข้ามาทดแทนการเผยแพร่เนื้อหาแบบดั้งเดิมเนื่องจากสามารถเข้าถึงผ่านทางเว็บไซต์

¹<https://en.wikipedia.org/wiki/H-index>

²<https://www.elsevier.com/editors-update/story/journal-metrics/citescore-a-new-metric-to-help-you-choose-the-right-journal>

³https://en.wikipedia.org/wiki/Impact_factor

สามารถใช้อุปกรณ์สื่อสารที่เชื่อมต่อระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเข้าไปยังเว็บไซต์วารสารได้ (NISO, 2013) จึงสะดวกและรวดเร็วต่อการสืบค้นหาข้อมูลบทความ และไม่ถูกจำกัดด้านการเข้าถึง แต่ในระยยะเวลานั้นผลการสำรวจพบว่าสำนักพิมพ์ส่วนใหญ่ก็ยังคงจัดทำวารสารในรูปแบบสิ่งพิมพ์ควบคู่กันไปกับวารสารอิเล็กทรอนิกส์ (Cochenour & Moothart, 2003) และไม่ได้เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี (Open Access)

การเป็น E-Journal และการเปิดให้ผู้อ่านเข้าถึงเนื้อหาอย่างเสรี เริ่มปรากฏแนวทางเด่นชัดขึ้นเมื่อมีการจัดประชุม "Free Online Scholarship" ในปี 2002 โดย Open Society Institute ณ เมืองบูดาเปสต์ ประเทศฮังการี ผลจากการประชุมครั้งนี้มีการเปิดตัวโครงการ Budapest Open Access Initiative (BOAI) และเป็นหนึ่งในจุดเริ่มต้นของการเคลื่อนไหวในแนวคิดด้านการเปิดให้สิทธิ์ในการเข้าถึงเนื้อหาอย่างเสรี และในปี 2003 มีการจัดการประชุม Bethesda Statement on Open Access Publishing และ Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities ประกาศเป็น "BBB Declarations" ในเรื่องหลักการของ "Open Access" ด้านคำนิยามและคำจำกัดความต่าง ๆ และการทำงานร่วมกับสำนักพิมพ์ ("Open Access Timeline," 2018)

อีกหนึ่งจุดหมายสำคัญของ OA คือการเกิดขึ้นของเว็บไซต์ Directory of Open Access Journals (DOAJ) ในปี 2003 โดย Lund University ประเทศสวีเดน DOAJ จัดทำระบบเว็บไซต์ฐานข้อมูลดัชนีบทความรวบรวมวารสารกลุ่ม OA เพื่อให้สามารถสืบค้นหาข้อมูลบทความและส่งลิงก์ไปดาวน์โหลดบทความฉบับเต็มได้ตามแนวทางของ OA รวมทั้งยังเปิดรับวารสารในภาษาอื่นที่ไม่ได้ใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสาร ปัจจุบันมีวารสาร OA อยู่ใน DOAJ จำนวนถึง 11,610 วารสาร จาก 127 ประเทศทั่วโลก 77 ภาษา มีจำนวนบทความทั้งหมด 3,122,845 เรื่อง และมีบทความของวารสารวิชาการไทยอยู่จำนวน 3,597 เรื่อง จากวารสารไทย 27 วารสาร (DOAJ, 2018a)

วารสารวิชาการแบบเปิดคืออะไร? What is Open Access Journal?

โดยทั่วไปการตีพิมพ์บทความในวารสารผู้พิมพ์ที่ส่งบทความไปตีพิมพ์ในวารสารจะไม่เสียค่าใช้จ่าย เนื่องจากวารสารโดยสำนักพิมพ์จะเป็นผู้รับผิดชอบงบประมาณทั้งหมดที่เกิดขึ้นในกระบวนการ Editorial Process และนำไปจัดทำเอกสารเพื่อจัดพิมพ์ (Article Processing or Article Production) สำนักพิมพ์จะมีรายได้จากการลงทุน โดยเรียกเก็บเงิน ค่าเข้าถึงบทความจากการบอกรับสมาชิกผ่านทางระบบฐานข้อมูลฉบับเต็ม (full text) เช่น SciencDirect⁴ ของสำนักพิมพ์ Elsevier หรือ SpringerLink⁵ ของสำนักพิมพ์ Springer รายได้ของสำนักพิมพ์ส่วนหนึ่งจึงมาจากค่าบอกรับสมาชิกเพื่อการเข้าถึงบทความ และเป็นแนวปฏิบัติของวารสารแบบดั้งเดิมและเป็นรูปแบบทางธุรกิจที่ทำรายได้ให้กับสำนักพิมพ์จากต่างประเทศเป็นจำนวนมาก ข้อมูลปี 2017 สำนักพิมพ์ Elsevier มีรายได้ทั้งหมดจากธุรกิจสิ่งพิมพ์และฐานข้อมูลวิชาการ จำนวน 9,893 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เป็นผลกำไร 2,604 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพิ่มขึ้น 6% จากผลประกอบการในปี 2016 ที่ผ่านมา (RELX Group,

⁴ <https://www.sciencedirect.com/>

⁵ <https://link.springer.com/>

2018) และสำนักพิมพ์ John Wiley & Sons มีผลกำไรทั้งหมด 1,719 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (John Wiley & Sons, Inc., 2018) เป็นต้น ดังนั้นอีกด้านหนึ่งก็เป็นภาระของสถาบันการศึกษาจากทั่วโลกที่ต้องใช้งบประมาณจำนวนมากจัดซื้อบทความเพื่อให้อาจารย์และนักศึกษาเข้าถึงเอกสารทางวิชาการเหล่านี้ได้

ผลการสำรวจข้อมูลบรรณารักษณ์ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย 87 แห่ง ส่วนใหญ่จัดทรวารสารอิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เงินรายได้ของมหาวิทยาลัย มีห้องสมุด 42 แห่ง (ร้อยละ 48.28) ใช้งบประมาณจำนวนน้อยกว่า 50,000 บาท จำนวน 15 แห่ง (ร้อยละ 17.24) ใช้งบประมาณ 1,000,001 – 5,000,000 บาท และมี 5 แห่ง (ร้อยละ 21.74) ใช้งบประมาณสูงถึง 10,000,001-20,000,000 บาท (Sriprai Chotjirawatthana, 2011) เพื่อจัดหาฐานข้อมูลวารสารทางวิชาการต่างประเทศ แต่อัตราการบอกรับในปัจจุบันคาดว่าจะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นจากเดิม ทั้งนี้ยังไม่รวมงบประมาณของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาที่สนับสนุนค่าบอกรับสมาชิกผ่านทางโครงการพัฒนาเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย (ThaiLIS) (เฉพาะสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ)

ข้อจำกัดที่เกิดจากการจัดเก็บค่า APC ทำให้ผู้ใช้โดยทั่วไปและสถาบันการศึกษาที่ขาดงบประมาณไม่สามารถเข้าถึงบทความได้หากไม่เสียค่าเข้าถึงเอกสาร (Paid Access, PA) ได้ดังกล่าว ซึ่งการจ่ายเงินถูกเปรียบได้กับ “กำแพงค่าใช้จ่าย” (paywall) อยู่ในรูปของค่าสมัครสมาชิก (subscription access) ค่าการอนุญาตให้เข้าถึง (licensed access) หรือ การจ่ายเพื่อดูเนื้อหา (pay-to-view access) ประเด็นการจ่ายเงินนี้เป็นหัวข้อในการรณรงค์ของกลุ่มผู้เสียภาษีในสหรัฐอเมริกา มีการจัดตั้งกลุ่ม The Alliance for Taxpayer Access เพื่อสนับสนุนรูปแบบวารสารแบบ OA และรณรงค์ต่อต้านการไม่ให้สิทธิการเข้าถึงผลงานวิจัยในวารสารวิชาการแบบปิด (Non OA) ของประชาชน โดยเฉพาะงานวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและการแพทย์ ด้วยเหตุผลว่าทุนวิจัยส่วนใหญ่มาจากภาษีอากร (“Access2Research,” 2018; “Taxpayer Access to Research,” 2007) อย่างไรก็ตามการรณรงค์นี้ยังคงไม่เสร็จสิ้น

วารสารแบบเปิดให้เข้าถึงแบบเสรี (Open Access Journal) จึงเข้ามาเป็นทางเลือกหนึ่งในประเด็นดังกล่าว กล่าวคือแนวทางการรับตีพิมพ์บทความของวารสารแบบเปิด นั้นจะแตกต่างออกไป โดยปรับเปลี่ยนให้ผู้อ่านไม่เสียค่าใช้จ่ายในการเข้าถึงบทความ แต่สำนักพิมพ์จะเรียกเก็บค่าใช้จ่ายจากผู้พิมพ์สำหรับการดำเนินการจัดทำเอกสารบทความทดแทน เรียกโดยทั่วไปว่าเป็นค่า Article Processing/ Production Charge⁶ (Singleton, 2013) ดังนั้นเมื่อผู้พิมพ์เป็นผู้จ่ายเงินจัดทำเอกสารจึงมีผลต่อความเป็นเจ้าของหรือลิขสิทธิ์ในเอกสารฉบับที่ใช้เผยแพร่และการอนุญาตให้ผู้อ่านได้ใช้ (Licenses and Rights) และมอบสิทธิ์นี้ให้วารสารนำไปตีพิมพ์เผยแพร่ เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าถึงบทความได้อย่างเสรีสำนักพิมพ์จึงยังคงมีรายได้เช่นเดิมแต่เปลี่ยนการ

⁶ค่า APC แตกต่างกันตามนโยบายของวารสารและสำนักพิมพ์ ตัวอย่าง วารสาร OA ภายใต้นักพิมพ์เอกชน Elsevier อยู่ระหว่าง 150-5,000 USD (<https://www.elsevier.com/about/our-business/policies/pricing>) หรือสำนักพิมพ์ในสังกัด Cambridge University โดยเฉลี่ยประมาณ 2,980 USD (<https://www.cambridge.org/core/services/open-access-policies/open-access-journals/gold-open-access-journals>) หรือสำนักพิมพ์องค์กรไม่หวังผลกำไร Public Library of Science; PLOS อยู่ระหว่าง 1,595-3,000 USD (<https://www.plos.org/publication-fees>)

เรียกเก็บเงินไปที่ผู้พิมพ์แทนและผู้พิมพ์สามารถนำไฟล์เอกสารฉบับตีพิมพ์ไป Self-Archives หรือ เผยแพร่ต่อไปในระบบคลังเอกสารดิจิทัลของสถาบัน (Institutional Repository; IR) ได้

สัญลักษณ์ของการเปิดให้เข้าถึงแบบเสรี (Open Access)

สัญลักษณ์ของการปิดการเข้าถึงแบบเสรี (Closed Access)

ภาพที่1 สัญลักษณ์ของ Open Access และ Closed Access

https://commons.wikimedia.org/wiki/Open_Access

มีสำนักพิมพ์ที่ใช้รูปแบบของโมเดลทางธุรกิจนี้ในการจัดทำวารสารวิชาการและเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับหลายแห่งปรับตัวให้วารสารบางฉบับเข้าสู่การเป็น OA ทั้งเต็มรูปแบบและบางส่วนของบทความตีพิมพ์ (Hybrid Open Access Journal) ตัวอย่าง สำนักพิมพ์ที่จัดทำโมเดลทางธุรกิจนี้เต็มรูปแบบ (Open access publishers) ได้แก่ BioMed Central (BMC) และ Public Library of Science (PLOS) มีการเรียกเก็บค่า APC มาตั้งแต่ปี 2002 (Delamothe & Smith, 2004) และปัจจุบันสำนักพิมพ์กลุ่มนี้รวมกลุ่มเป็นสมาคม Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA) มีจำนวนสมาชิกประกอบไปด้วยสำนักพิมพ์ขนาดใหญ่ กลาง เล็ก และสำนักพิมพ์ภายใต้มหาวิทยาลัยหรือสมาคมวิชาชีพ องค์กรไม่แสวงหาผลกำไร จำนวนกว่า 131 แห่ง จากทั่วโลก⁷ เพื่อกำหนดกรอบการทำงานของการตีพิมพ์งานวิชาการด้าน OA

รูปแบบของการเข้าถึงแบบเสรี (Open Access)

โดยทั่วไปแบ่งได้เป็น 2ประเภท ได้แก่

1.Green OA บทความในวารสารที่ตีพิมพ์ตามรูปแบบนี้ จะมีนโยบายเปิดให้เข้าถึงบทความได้โดยเสรี (free online access) แต่อยู่ภายใต้เงื่อนไข ได้แก่ อาจมีระยะเวลาของการให้เข้าถึงล่าช้าออกไปจากกำหนดออกปกตี ระหว่าง 6-24 เดือน (Embargo Period) หรืออยู่ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้น และอนุญาตให้สิทธิ์ผู้พิมพ์สามารถเผยแพร่และจัดเก็บเอกสาร (Self-archiving) ในระบบคลังข้อมูลคลังสารสนเทศดิจิทัลของสถาบันหรือบนเว็บไซต์ที่ไม่ใช่เชิงพาณิชย์ได้

2. Gold OA บทความถูกตีพิมพ์ในวารสารที่มีนโยบายเปิดให้เข้าถึงบทความได้โดยเสรี (free online access) ผู้พิมพ์สามารถเผยแพร่ไฟล์บทความฉบับตีพิมพ์โดยทุกแห่งอย่างไม่มีเงื่อนไข วารสาร "OA journal" มักปรากฏอยู่ในฐานข้อมูล Directory of Open Access Journals (DOAJ) (Piwowar et al., 2018)

⁷ <https://oaspa.org/>

ลิขสิทธิ์และสิทธิ์การอนุญาตให้ใช้ (Rights and Licenses) ภายใต้สัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์ 4.0 (Creative Commons: CC)

สัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์ (Creative Commons: CC) เป็นสัญญาอนุญาตทางลิขสิทธิ์ในการให้สิทธิ์บางส่วนหรือทั้งหมดกับสาธารณะนำไปใช้งานต่อได้ ใช้กับงานด้านการแบ่งปันทรัพยากรสารสนเทศออนไลน์ในสื่อสารสนเทศประเภทต่างๆ อาทิ ข้อความ ภาพ เสียง แต่สงวนสิทธิ์ให้เจ้าผลงานได้กำหนดว่าจะให้สิทธิ์ระดับใดบ้างรายการของสัญญาอนุญาตแบบครีเอทีฟคอมมอนส์ 4.0 แสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 รายการประเภทสัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์ 4.0

#	ข้อความแสดง (ไทย)	ข้อความแสดง (อังกฤษ)	สัญลักษณ์แสดงบนเว็บไซต์
1.	อ้างอิงแหล่งที่มา (CC-BY)	Attribution (CC BY)	
2.	อ้างอิงแหล่งที่มา ให้อนุญาตต่อไปแบบเดียวกัน (CC-BY-SA)	Attribution Share Alike (CC BY-SA)	
3.	อ้างอิงแหล่งที่มา ห้ามดัดแปลง (CC-BY-ND)	Attribution No Derivatives (CC BY-ND)	
4.	อ้างอิงแหล่งที่มา ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า (CC-BY-NC)	Attribution Non-Commercial (CC BY-NC)	
5.	อ้างอิงแหล่งที่มา ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า และให้อนุญาตต่อไปแบบเดียวกัน (CC-BY-NC-SA)	Attribution Non-Commercial Share Alike (CC BY-NC-SA)	
6.	อ้างอิงแหล่งที่มา ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า และห้ามดัดแปลง (CC-BY-NC-ND)	Attribution Non-Commercial No Derivatives (CC BY-NC-ND)	

การประกาศสัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์ Creative Commons license บนหน้าเว็บไซต์วารสารจึงเป็นการแจ้งให้ทราบว่าวารสารให้สิทธิ์ในระดับใดบ้างกับสาธารณะหรือผู้เข้าถึงเนื้อหาในรูปแบบเปิดการเข้าถึงแบบเสรี และไม่ให้สิทธิ์หรือสงวนสิทธิ์ใด ๆ ไว้บ้าง โดยการใช้สัญลักษณ์ร่วมกับข้อความการสัญญาอนุญาตตามรูปแบบดังแสดงในตารางที่ 1

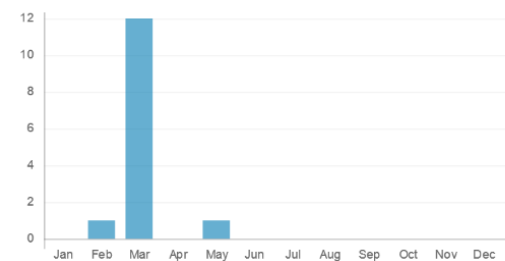
วารสารวิชาการประเภท OA จึงต้องแสดงให้เห็นให้ผู้เข้าใช้ทราบการเข้าถึงข้อมูลวารสารอย่างเสรี และมีการกำหนดค่าตามประเภทของวารสารที่แตกต่างกัน เช่น วารสารกลุ่ม Gold OA จะต้องประกาศสัญญาอนุญาต

ประเภท “อ้างอิงแหล่งที่มา (CC-BY)” หรือ “อ้างอิงแหล่งที่มา ให้อนุญาตต่อไปแบบเดียวกัน”(CC BY-SA) เพื่อเปิดสิทธิ์อนุญาตการนำบทความไปใช้ประโยชน์กับสาธารณะในทุกเงื่อนไข แต่สำหรับวารสารวิชาการประเภท Green Open Access จะประกาศสัญญาอนุญาตประเภท “อ้างอิงแหล่งที่มา ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า และห้ามดัดแปลง (CC-BY-NC-ND)” เพื่อสงวนสิทธิ์บางส่วนของวารสารซึ่งอาจถูก นำไปคัดลอก หรือถูกนำไปอ้างอิงโดยไม่แสดงแหล่งที่มา หรือนำไปใช้เพื่อการค้า โดยเฉพาะกรณีเกิดปัญหาประเด็นการละเมิดสิทธิ์ ข้อมูลหน้าเว็บไซต์จะเป็นหลักฐานทางกฎหมายยืนยันการประกาศลิขสิทธิ์ดังกล่าว

ปัจจุบันหน่วยงานประเทศไทยนำ สัญญาอนุญาตสัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์ แปลเป็นภาษาไทย และปรับให้สอดคล้องกับกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศไทยโดยสำนักงานกฎหมายธรรมนิติ และประกาศให้สาธารณะทราบตั้งแต่ปี 2007 (“Creative Commons Thailand,” 2007) ดังนั้นการประกาศเพื่อแจ้งให้ผู้เข้าใช้ระบบได้ทราบถึงสิทธิ์ที่สามารถกระทำได้อบบทความต่าง ๆ ในวารสารผ่านระบบออนไลน์จึงมีความจำเป็นที่วารสารไทยควรนำไปปฏิบัติ

include international rankings, international development goals, and the standardization of public service. Notwithstanding, the continuing processes and outcomes of public administrative reform in practice appear to be constrained by the legacies of the Thai state, which might reproduce some similar unintended consequences of the 1997 reform.

DOWNLOADS

Pacharoen, S. (2017). The Prospects and Limitations of Bureaucratic Reforms in Thailand since 2014. *Social Science Asia*, 3(4), 1-16. Retrieved from <http://socialscienceasia.nrct.go.th/index.php/SSAsia/article/view/2>

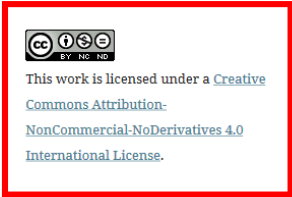
More Citation Formats

ISSUE

[Vol 3 No 4 \(2017\): October](#)

SECTION

Research Articles

ภาพที่ 2 ตัวอย่างการประกาศและแสดงสัญลักษณ์ CC-BY-NC-ND ในหน้าบทความเว็บไซต์วารสาร

ภาพที่2 แสดงลักษณะการประกาศสิทธิ์ในเว็บไซต์วารสารภายใต้สัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์ ประเภท “อ้างอิงแหล่งที่มา ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า และห้ามดัดแปลง (CC-BY-NC-ND)” และวารสารไทยส่วนใหญ่อยู่ประเภทดังกล่าวเนื่องจากวารสารอยู่ภายใต้สังกัดของมหาวิทยาลัย สมาคม ซึ่งเป็นแหล่งทุนจัดพิมพ์วารสาร ดังนั้นจึงเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์เอกสารโดยชอบ การประกาศสัญญาอนุญาตจึงไม่ได้เปิดเสรีในทุกเงื่อนไข อย่างไรก็ตามบางวารสารก็ปรับสัญญาอนุญาตนั้นให้สิทธิ์กับผู้พิมพ์อย่างเสรี (CC-BY) ในแบบเดียวกับวารสารกลุ่ม Gold OA เช่นกัน

ความน่าเชื่อถือของวารสาร Open Access

เนื่องจากการสร้างเว็บไซต์ในปัจจุบันสามารถทำได้ง่าย วารสารในรูปแบบ OA จึงถูกตั้งคำถามถึงความน่าเชื่อถือจากสังคมวิชาการ เนื่องจากผู้นิพนธ์ต้องชำระเงินค่าตีพิมพ์บทความ และอาจกลายเป็นช่องทางใช้ประโยชน์ของวารสารหลอกลวงเพื่อหารายได้จากการตีพิมพ์ มีการบัญญัติความหมายของวารสารและสำนักพิมพ์กลุ่มนี้ในชื่อว่า Predatory Journal และ Predatory Publisher วารสารล่าเหยื่อ หรือสำนักพิมพ์ล่าเหยื่อ วารสารนี้จะจัดทำเว็บไซต์ที่ดูเหมือนถูกต้องตามรูปแบบ บางครั้งใช้การตั้งชื่อใกล้เคียงกับวารสารอื่น ๆ (Hijacked Journal) แต่อาจไม่ได้มีการตีพิมพ์บทความจริง หรือไม่ได้ทำงานตามขั้นตอนมาตรฐานวารสารวิชาการ ขาดจริยธรรมทางวิชาการ หรือกระทั่งไม่มีการประเมินคุณภาพของบทความที่ส่งเข้ามาตีพิมพ์ทำขึ้นเพื่อหลอกลวงนักวิจัยที่ยังขาดประสบการณ์และเรียกเก็บเงินจากค่าตีพิมพ์เพื่อหารายได้ (Beall, 2012)⁸ วารสารOA ส่วนใหญ่จึงพยายามที่จะนำชื่อวารสารให้ไปปรากฏในรายการจัดทำดัชนีของฐานข้อมูลที่มีการตรวจสอบคุณภาพเพื่อให้ชื่อวารสารถูกเผยแพร่และเป็นการทำให้เกิดความน่าเชื่อถือ อาทิเช่น SCOPUS, Web of Science, PubMed Central, DOAJ หรือในฐานข้อมูล EBSCO เป็นต้น

ดังนั้นการเป็น OA จึงเป็นดาบสองคม ที่ถึงแม้จะสามารถผลิตวารสารได้รวดเร็วแต่ก็เสี่ยงต่อการถูกตั้งข้อสงสัยถึงการเป็นวารสารล่าเหยื่อหรือไม่ วารสารจึงต้องแสดงข้อมูลและแสดงความโปร่งใสและมาตรฐานในการจัดทำวารสาร พร้อมก็นำเสนอข้อมูลวารสารและแนวปฏิบัติทางจริยธรรม เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือ เว็บไซต์ฐานข้อมูล Directory of Open Access Journals (DOAJ, 2018b) หรือ ฐานข้อมูลวารสารวิชาการแบบเปิดได้จัดทำแนวปฏิบัติที่ดี ในชื่อว่าหลักความโปร่งใสของวารสาร (Principles of Transparency) จำนวน 16 ข้อ สำหรับให้วารสารทุกประเภทแสดงข้อมูล และปฏิบัติตามแนวทางเหล่านี้ไว้บนเว็บไซต์ ประกอบไปด้วย

1. หน้าเว็บไซต์วารสาร (Website) ต้องมีข้อความที่แสดงให้เห็นว่ามีผู้รับผิดชอบดูแลวารสาร เป็นไปตามมาตรฐานทางจริยธรรมและวิชาชีพ ไม่มีข้อความที่ทำให้ผู้อ่านหรือผู้นิพนธ์เข้าใจผิด ไม่เลียนแบบเว็บไซต์ของสำนักพิมพ์หรือวารสารอื่น แสดงวัตถุประสงค์และสาขาวิชาที่รับพิมพ์ (aim and scope) มีข้อความการมอบอำนาจ (เช่นจะไม่พิจารณาหากพบที่มีการส่งบทความไปตีพิมพ์พร้อม ๆ กันหลายวารสาร) และมีเลข ISSN ทั้งฉบับพิมพ์และฉบับอิเล็กทรอนิกส์

2. ชื่อวารสาร (Name of Journal) ต้องไม่ซ้ำกับวารสารอื่น หรือชื่อวารสารที่ทำให้เข้าใจผิดกับหน่วยงานรับผิดชอบวารสาร

3. กระบวนการประเมินบทความ (Peer Review Process) วารสารต้องระบุไว้ว่ามีการตรวจสอบและประเมินโดย ผู้ทรงคุณวุฒิ (peer review) ในสาขาที่เกี่ยวข้องกับบทความ ไม่ใช่ทำโดยเจ้าหน้าที่ของวารสาร ต้อง

⁸ Jeffrey Beall บรรณารักษณ์ ชาวอเมริกันเป็นผู้จัดทำรายชื่อวารสารและสำนักพิมพ์ต้องสงสัยในชื่อ “Beall’s list” บนเว็บไซต์ <http://scholarlyoa.com> ตั้งแต่ 2009 จนถึง January 2017 ก่อนจะไม่มีการอัปเดตข้อมูล เนื่องจากเหตุผลด้านกฎหมายแต่ผู้ใช้ยังสามารถตรวจสอบรายชื่อวารสารกลุ่มต้องสงสัยจากเว็บไซต์ <https://predatoryjournals.com/journals> และ <https://bealllist.weebly.com> ที่จัดทำโดยกลุ่มผู้ไม่ประสงค์ออกนามที่ต้องการสานต่อแนวทางของ Beall

มีการอธิบายไว้อย่างชัดเจนในนโยบายของวารสารรวมถึงวิธีการประเมินที่ใช้ และไม่ควรรับรองว่าจะได้รับการพิจารณาบทความในระยะเวลารวดเร็ว

4. ความเป็นเจ้าของวารสารและการจัดการ (Ownership and management) วารสารต้องแสดงข้อมูลของเจ้าของวารสาร และการจัดการวารสาร ชื่อสำนักพิมพ์ไม่ควรเป็นชื่อที่ทำให้เข้าใจผิดถึงหน่วยงานที่เป็นเจ้าของวารสาร

5. หน่วยงานกำกับดูแล (Governing body) วารสารจะต้องมีรายชื่อกองบรรณาธิการหรือหน่วยงานกำกับดูแลอื่น ๆ ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่รับตีพิมพ์

6. ทีมบรรณาธิการ และข้อมูลการติดต่อ (Editorial team/contact information) วารสารต้องระบุชื่อและนามสกุลของบรรณาธิการหลักของวารสาร และข้อมูลที่อยู่ สำนักงานของวารสาร เบอร์โทรศัพท์ อีเมลสำหรับการติดต่อไว้บนเว็บไซต์

7. ลิขสิทธิ์และการอนุญาตให้ใช้สิทธิ์ (Copyright and Licensing) วารสารต้องแสดงนโยบายด้านลิขสิทธิ์ไว้ในคำแนะนำสำหรับผู้พิมพ์บนเว็บไซต์ ข้อความต้องระบุเจ้าของลิขสิทธิ์บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ และสัญญาอนุญาตการใช้สิทธิ์ในการนำไปใช้งานบทความบนหน้าเว็บไซต์ ข้อมูลการอนุญาตให้ใช้สิทธิ์จะต้องระบุไว้ในทุกรูปแบบการตีพิมพ์ทั้ง HTML และ PDF หากใช้การเผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาตแบบครีเอทีฟคอมมอนส์ (Creative Commons license) จะต้องระบุข้อกำหนดการอนุญาตเฉพาะแบบใด นโยบายเหล่านี้ต้องระบุให้ชัดว่าจะใช้ในไฟล์บทความฉบับตีพิมพ์ (published articles) หรือ ไฟล์ฉบับตอบรับการพิจารณา (accepted versions) และ/หรือครอบคลุมไปถึงการจัดเก็บบนระบบคลังสารสนเทศใด ๆ ด้วยหรือไม่

8. ค่าธรรมเนียมผู้พิมพ์ (Author fees) ค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายใด ๆ ที่ใช้ในการจัดทำเอกสารต้นฉบับ หรือสิ่งพิมพ์ในวารสารต้องระบุไว้อย่างชัดเจนในตำแหน่งที่ผู้พิมพ์สามารถหาได้ง่ายก่อนที่จะส่งต้นฉบับเพื่อประเมิน หรือมีการอธิบายให้ผู้พิมพ์ทราบก่อนที่จะเริ่มเตรียมต้นฉบับหากไม่มีการเก็บค่าธรรมเนียมก็ควรระบุไว้เช่นกัน

9. ขั้นตอนการพิจารณาและการจัดการกับข้อกล่าวหาเรื่องการประพฤติผิดจรรยาบรรณในการวิจัย (Process for identification of and dealing with allegations of research misconduct) ต้องมีการระบุขั้นตอนการดำเนินการอย่างสมเหตุสมผลและป้องกันไม่ให้เกิดการประพฤติมิชอบในการวิจัยรวมถึงการโจรกรรมทางวิชาการและการปลอมแปลงข้อมูล หากพบว่ามีเหตุการณ์เกิดขึ้นบรรณาธิการต้องปฏิบัติตามแนวทางของ COPE (Committee on Publication Ethics) หรือมีแนวปฏิบัติเทียบเท่าในการจัดการกับข้อกล่าวหา

10. จริยธรรมในการตีพิมพ์ (Publication Ethics) วารสารต้องมีนโยบายในการเผยแพร่จริยธรรมในการตีพิมพ์ในเว็บไซด์อย่างชัดเจนและควรอ้างถึง 1) นโยบายเกี่ยวกับผู้พิมพ์และการเป็นผู้จัดทำวารสาร 2) วารสารจะจัดการเรื่องร้องเรียนและการอุทธรณ์อย่างไร 3) นโยบายเกี่ยวกับผลประโยชน์ทับซ้อน 4) แสดงนโยบาย

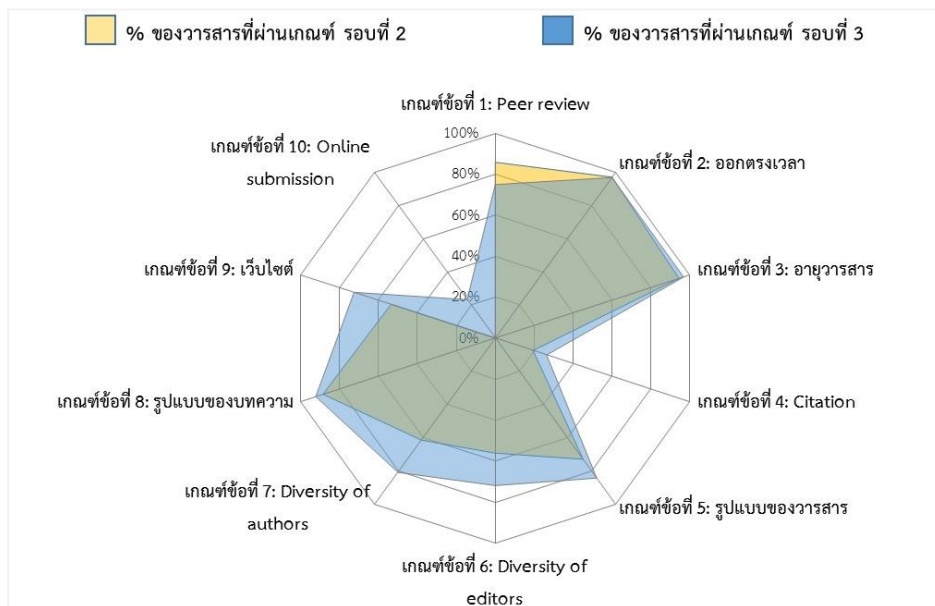
เกี่ยวกับการแบ่งปันข้อมูลและการทำซ้ำ 5) นโยบายเกี่ยวกับการกำกับดูแลด้านจริยธรรม 6) นโยบายของวารสารเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา และ 7) แนวทางการอภิปรายและดำเนินการแก้ไขเนื้อหาหลังจากการตีพิมพ์แล้ว

11. กำหนดการตีพิมพ์ (Publishing schedule) วารสารต้องระบุช่วงเวลาตีพิมพ์ตามเวลาที่กำหนดไว้
12. การเข้าถึงเนื้อหา (Access) วารสารต้องแสดงช่องทางเข้าถึงวารสารและบทความแต่ละฉบับให้สำหรับผู้อ่านและหากเป็นการสมัครสมาชิกหรือการจ่ายเงินค่าเข้าถึงบทความ ต้องระบุค่าธรรมเนียม
13. การเก็บข้อมูล (Archiving) วารสารต้องมีแนวปฏิบัติสำหรับการสำรองข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์และการสงวนรักษาข้อมูลบทความในวารสาร (เช่นผ่านทางระบบ CLOCKSS หรือ PubMedCentral) ในกรณีที่เกิดปัญหาทางเว็บไซต์ หรือไม่ได้เผยแพร่วารสารอีกต่อไป
14. แหล่งรายได้ของวารสาร (Revenue sources) วารสารต้องระบุข้อมูลของแหล่งทุนที่สนับสนุน และแสดงการแสวงหารายได้จากโมเดลทางธุรกิจ (เช่นค่าธรรมเนียมของผู้พิมพ์ ค่าธรรมเนียมการบอกรับสมาชิก ค่าโฆษณา ค่าการตีพิมพ์ซ้ำ) บนเว็บไซต์ของวารสาร รวมถึงหากมีการลดหรือยกเว้นค่าธรรมเนียมของผู้พิมพ์ต้องไม่ส่งผลต่อการพิจารณาบทความของบรรณาธิการ
15. การโฆษณา (Advertising) วารสารต้องระบุนโยบายการโฆษณาหากเกี่ยวข้องกับเนื้อหา รวมถึงประเภทของโฆษณาที่รับ ผู้ตัดสินใจในการรับโฆษณา และการนำเสนอจะเป็นการลิงก์ผ่านทางเว็บไซต์ หรือแสดงโฆษณาแบบสุ่ม (แบบออนไลน์) โฆษณาไม่ควรเกี่ยวข้องกับการพิจารณาบทความของบรรณาธิการและควรจะแยกส่งลิงก์เนื้อหาโฆษณาออกจากหน้าเว็บไซต์วารสารหลักที่เผยแพร่
16. การตลาดทางตรง (Direct marketing) กิจกรรมการตลาดทางตรงกับผู้พิมพ์และผู้อ่านต้องมีความเหมาะสมและไม่สร้างความรำคาญ ข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหากิจกรรมจะต้องเป็นความจริงและไม่ทำให้ผู้อ่านหรือผู้พิมพ์เข้าใจผิด

จากการสำรวจบนเว็บไซต์วารสารพบว่าวารสารวิชาการไทยส่วนใหญ่ยังไม่ให้ความสำคัญกับการแสดงข้อมูลเกี่ยวกับวารสารในด้านของการใช้งานวารสารให้ผู้อ่านได้รับทราบ และมักไม่ได้ระบุนโยบายในหัวข้อเหล่านี้ไว้ได้แก่

1. ลิขสิทธิ์และการอนุญาตให้ใช้สิทธิ์ (Copyright and Licensing) และต้องนำไปแสดงเป็นประกาศสัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์ 4.0 บนเว็บไซต์เพื่อมอบสิทธิ์ในการนำไฟล์เอกสารไปใช้ให้กับสาธารณะ
2. นโยบายจริยธรรมในการตีพิมพ์ (Publication Ethics) และขั้นตอนการพิจารณาหากกรณีมีปัญหาเกิดขึ้น
3. นโยบายการเก็บข้อมูล (Archiving) และแนวปฏิบัติสำหรับการสำรองข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่จะปรากฏอยู่ในคลังสารสนเทศใด ๆ และสามารถเข้าถึงได้หากวารสารหยุดตีพิมพ์

อย่างไรก็ดีในการพิจารณาด้านคุณภาพของกลุ่มวารสารวิชาการไทย มีการจัดทำในลักษณะของแนวปฏิบัติที่ใกล้เคียงกัน โดยมาจากการกำหนดให้มีเกณฑ์คุณภาพวารสารวิชาการของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย และผลการประเมินตามเกณฑ์ประเมินคุณภาพ ดังแสดงในภาพที่ 3

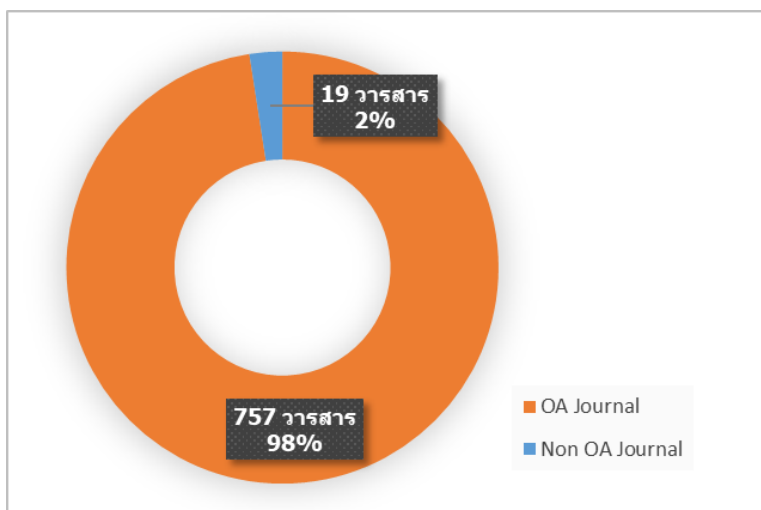
ภาพที่ 3 ผลการประเมินเปรียบเทียบสัดส่วนของวารสารที่ผ่านเกณฑ์แต่ละข้อในการประเมินรอบที่ 1,2 และ 3 โดยศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Chatree Wongkaew et al., 2015)

จากกราฟจะพบว่าวารสารไทยมีพัฒนาการในการปรับปรุงคุณภาพมาเป็นลำดับ ในการประเมินครั้งที่ 1 และ ครั้งที่ 2 ในปี 2554 และ 2555 มีการกำหนดเกณฑ์ประเมินคุณภาพวารสารในด้านการแสดงเนื้อหาบนเว็บไซต์วารสาร (เกณฑ์ข้อที่ 9) ผลการประเมินพบว่ามีการผ่านเกณฑ์ข้อเว็บไซต์วารสารเพื่อใช้สำหรับการเผยแพร่ร้อยละ 53 หรือจำนวน 288 ฉบับ จากวารสารทั้งหมด 543 รายการ ในเกณฑ์ข้อเว็บไซต์นี้แม้จะไม่ครอบคลุมรายการเท่ากับแนวปฏิบัติของ DOAJ แต่ก็ประกอบไปด้วยองค์ประกอบของการมีข้อมูลพื้นฐานวารสาร ได้แก่ 1) รายชื่อบทความในแต่ละฉบับ 2) Aim & scope ของวารสาร 3) รายชื่อและที่อยู่ของกองบรรณาธิการ 4) คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์ 5) การเปรียบเทียบระหว่างข้อมูลในตัวเล่มของวารสารกับข้อมูลบนเว็บไซต์ และหลังจากการประเมินครั้งที่ 2 ในปี 2558 พบว่าวารสารวิชาการไทยผ่านการประเมินข้อเว็บไซต์มีสัดส่วนที่สูงขึ้นเป็นร้อยละ 73 จากหรือ 457 จาก 626 วารสาร และเกณฑ์ข้ออื่น ๆ ด้านคุณภาพ ก็สูงขึ้นตามไปด้วย (Chatree Wongkaew et al., 2015) ดังนั้นจึงแสดงให้เห็นว่าวารสารไทยมีพัฒนาการและมีการปรับตัวไปสู่การมีคุณภาพเพิ่มมากขึ้น แม้ว่าจะไม่ครบทุกข้อของ DOAJ แต่ก็เป็นไปตามข้อกำหนดที่จำเป็นต้องมีของวารสารวิชาการ

วารสารไทยกับแนวทางวารสารวิชาการแบบเปิด?

ข้อมูลจากการสำรวจเว็บไซต์วารสารไทยในฐานข้อมูลศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index Centre) (Thai Journal Citation Index Centre, 2018) ในปัจจุบันมีจำนวน 767 รายการ

วารสารไทยแทบทั้งหมดดำเนินการผ่านการสนับสนุนของหน่วยงานในองค์กรการศึกษาของรัฐบาลและสถาบันการศึกษาเอกชน หรือกลุ่มสมาคมวิชาชีพต่าง ๆ มีเพียง 3 วารสารเท่านั้นที่อยู่ภายใต้สังกัดสำนักพิมพ์ของบริษัทเอกชน ทั้ง 3 วารสารจัดจำหน่ายวารสารแบบการบอกรับสมาชิกและจำหน่ายเป็นรายฉบับ ซึ่งไม่อยู่ในกลุ่มของวารสารแบบเปิด

ภาพที่ 4 จำนวนวารสารวิชาการไทยในลักษณะOA Journalและ Non OA Journal
ภายในฐานข้อมูลTCIจากจำนวนทั้งหมด 776 รายการ (มิถุนายน 2561)

และมีวารสารไทยจำนวน 16 รายการ ที่มีลักษณะของการเป็นวารสารแบบปิด (Non OA Journal) กล่าวคือมีระบบการจำกัดเก็บค่าสมาชิกเพื่อเข้าถึงไฟล์เนื้อหาบทความบนเว็บไซต์หรือมีระบบการบอกรับค่าสมาชิกเพื่อให้สิทธิ์เฉพาะผู้อ่านได้รับตัวเล่มฉบับพิมพ์เมื่อรวมกับวารสารทั้ง 3 แห่งข้างต้น จึงมีวารสารไทยเพียง 19 รายการ เป็นวารสารแบบปิดคิดเป็นร้อยละ 2 และมีวารสารจำนวน 757 รายการอยู่ในรูปแบบการเผยแพร่เป็นวารสารแบบเปิด หรือร้อยละ 98 จากวารสารทั้งหมด 776 รายการ ดังแสดงไว้ในรูปที่ 4 จากการสำรวจพบว่ามีวารสารไทย 1 รายการมีการเผยแพร่ในลักษณะของการ Delay บทความวารสารบนเว็บไซต์แม้จะไม่ได้ระบุ Embargo Period เป็นระยะเวลาเท่าใด แต่มีข้อมูลการอัปเดตย้อนหลังไป 2 ปี ทั้งนี้ไม่พบว่ามีข้อความกำกวมการจัดการนโยบายด้านการเผยแพร่ไว้บนเว็บไซต์ แต่มีการจัดส่งไฟล์บทความเป็นแผ่น CD ฉบับปัจจุบันให้กับกลุ่มสมาชิกของวารสาร

หากอิงตามกรอบแนวคิดของวารสาร Open Access สามารถสรุปได้ว่า วารสารวิชาการไทยส่วนใหญ่ร้อยละ 98 เป็นวารสารประเภทให้เข้าถึงข้อมูลได้เสรีและอยู่ในกลุ่มของ Green Open Access ตามรูปแบบของการเผยแพร่เนื้อหาบนเว็บไซต์ วารสารทั้งหมดเปิดให้เข้าถึงเนื้อหาได้อย่างเสรีผ่านทางเว็บไซต์และบางวารสารส่งฉบับพิมพ์รูปเล่มไปเผยแพร่ยังห้องสมุดต่าง ๆ ร่วมด้วย ผู้นิพนธ์สามารถนำไฟล์บทความฉบับตีพิมพ์ไป Self-Archives ในคลังสารสนเทศของสถาบันได้ มีวารสารส่วนหนึ่งที่ใช้ระบบ Thai Journal Online (ThaiJO) (<https://tci-thaijo.org/>) ใช้การประกาศสัญญาอนุญาตแบบครีเอทีฟคอมมอนส์แบบ BY-NC-ND ซึ่งกำหนดลิขสิทธิ์ของ

บทความที่ถูกตีพิมพ์ยังเป็นของวารสารหรือหน่วยงานต้นสังกัด ด้วยเหตุผลของการเป็นเจ้าของวารสารหรือเป็นหน่วยงานแหล่งทุนของวารสาร ดังนั้นการที่ผู้พิมพ์เลือกวารสารที่นำไปตีพิมพ์ในวารสารวิชาการไทยแห่งใด จะต้องพิจารณาและยอมรับกับรูปแบบของลิขสิทธิ์ดังกล่าว

ส่วนในประเด็นการเก็บค่าใช้จ่ายการตีพิมพ์ค่า APC ของวารสารไทย พบว่าวารสารส่วนหนึ่งมีการเก็บค่าใช้จ่ายในการตีพิมพ์จากผู้พิมพ์ หรือจัดเก็บเพื่อเป็นค่าสมาชิกวารสารเพื่อให้สิทธิ์กับผู้พิมพ์ในการส่งบทความมาลงตีพิมพ์ได้ และระบุนำเงินที่จัดเก็บไปเป็นค่าใช้จ่ายการพิจารณาบทความโดยเป็นค่าตอบแทนผู้ประเมินบทความซึ่งมีความแตกต่างจากแนวปฏิบัติของวารสารวิชาการแบบ OA ของสากลส่วนใหญ่ เนื่องจากสำนักพิมพ์จะเรียกเก็บเพื่อจ่ายเป็นค่า APC เพียงอย่างเดียว โดยไม่ได้มอบเงินให้กับผู้ประเมินบทความ เพราะการช่วยวารสารประเมินบทความถืองานจิตอาสา เป็นภารกิจของนักวิจัยและผู้ประเมินก็จะได้ประโยชน์จากการอ่านบทความนั้นก่อนจะนำไปตีพิมพ์ รวมทั้งได้พัฒนางานเขียนของตนไปด้วย (Golden & Schultz, 2011) อย่างไรก็ตามการมอบเงินให้กับผู้ประเมินของวารสารไทยอาจเป็นเรื่องที่มีเหตุผลรองรับ เนื่องจากมีงานวิจัยหลายชิ้นที่ยกปัญหาเรื่องความล่าช้าของการประเมินบทความ ความโน้มเอียงจากดุลพินิจผู้ประเมินเกี่ยวกับประเด็นวิจัยใหม่ๆ หรือในสาขาเฉพาะด้านที่แตกต่างจากตนเอง (Walker & Rocha da Silva, 2015) และมีการทดสอบโดยให้รางวัลตอบแทนกับผู้ประเมินเป็นบัตรของขวัญหรือเงินรางวัลเพื่อสร้างแรงจูงใจในการประเมิน ซึ่งมีผลทำให้ระยะเวลาการประเมินมีความรวดเร็วมากขึ้น (Chetty, Saez, & Sandor, 2014) แต่การรับเงินค่าประเมินบทความก็อาจส่งผลกระทบต่อความโน้มเอียงหรือคุณภาพในการประเมินอยู่เช่นกัน (Squazzoni, Grimaldo, & Marusić, 2017) ดังนั้นการเก็บเงินจากผู้พิมพ์ในบริบทของวารสารวิชาการไทยอาจเป็นแนวทางพิเศษที่ถือเอาเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในวงการวารสารวิชาการของประเทศไทย ส่วนในประเด็นเชิงจริยธรรมหรือความมีคุณภาพของการประเมินยังคงต้องมีการศึกษาเพิ่มเติมในอนาคต

สำหรับข้อมูลค่าใช้จ่ายโดยรวมของการจัดทำวารสารวิชาการไทยนั้น ในปี 2542-2544 ศูนย์ TCI เคยทำการรวบรวมงบประมาณเฉลี่ยการจัดทำวารสารจากกลุ่มตัวอย่าง 25 วารสาร พบว่ามีค่าเฉลี่ยเป็นจำนวน 198,034 บาทต่อปี (Narongrit Sombatsompop et al., 2003) ซึ่งค่าใช้จ่ายนี้อาจไม่สามารถนำมาเทียบเคียงได้กับสภาพแวดล้อมทางโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีและสภาพเศรษฐกิจปัจจุบัน แต่อาจจะเป็นชุดข้อมูลตั้งต้นสำหรับนำไปศึกษาต่อในอนาคตถึงจำนวนเงินค่าใช้จ่ายที่หน่วยงานแหล่งทุนของวารสารไทยต้องนำมาจัดสรรงบประมาณจัดทำวารสารในปัจจุบัน และค่าเฉลี่ยของการเรียกเก็บค่าใช้จ่ายการตีพิมพ์บทความจากผู้พิมพ์ของวารสารวิชาการไทย

สรุป

กรอบแนวคิดด้าน Open Access (OA) เป็นการเปิดให้ผู้เข้าใช้เข้าถึงข้อมูลอย่างเสรี หรือเป็นการให้สิทธิ์กับสาธารณะในการนำเนื้อหาที่เผยแพร่ไปใช้ประโยชน์ได้ โดยที่มาและหลักคิดด้านที่เกี่ยวข้องกับ OA เริ่มมีการดำเนินการเป็นรูปธรรมอยู่ในช่วงระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตที่สะดวกและรวดเร็วขึ้น พัฒนาการของวารสารวิชาการตามแนวทาง OA ทำให้มีการจัดรูปแบบและ

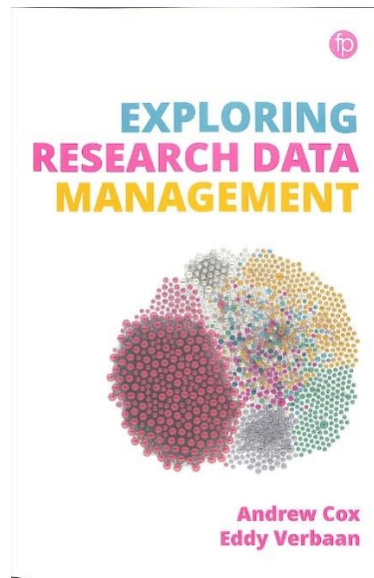
การแบ่งประเภทของการเข้าถึงแบบเสรีได้แก่ Gold OA หรือ Green OA การมีระบบเว็บไซต์วารสารอิเล็กทรอนิกส์หรือ E-journal รูปแบบโมเดลทางธุรกิจของสำนักพิมพ์ OA การจัดการด้านลิขสิทธิ์และสิทธิ์การอนุญาตผ่านสัญญาอนุญาต และการจัดทำแนวปฏิบัติเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือบนเว็บไซต์ของเว็บไซต์วารสารเป็นต้น ดังนั้นนักวิชาการหรือผู้ใช้ทั่วไปควรทำความเข้าใจกับรูปแบบของวารสารวิชาการในปัจจุบัน และใช้ประโยชน์จากการเข้าถึงข้อมูลวารสารวิชาการตามสิทธิ์ที่พึงได้ สำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวารสารวิชาการไทยควรนำแนวปฏิบัติของ OA ในแต่ละองค์ประกอบไปปรับปรุงการทำงานให้สอดคล้องกับบริบทของวารสารเพื่อเป็นการช่วยยกระดับวารสารวิชาการไทยไปสู่การมีคุณภาพเทียบเท่ามาตรฐานสากล

References

- Access2Research. (2018, February 5). In *Wikipedia*. Retrieved from <https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Access2Research&oldid=824154091>
- Beall, J. (2012). Predatory publishers are corrupting open access. *Nature News*, 489(7415), 179. <https://doi.org/10.1038/489179a>
- Chatree Wongkaew, Teerask Markpin, Nongyao Premkamolnetr, Wutthisit Yochai, Santi Ittiritmeechai, Sutpitcha Tongdachai, ... Narongrit Sombatsompop. (2015). Quality Assessment of Journals Indexed in the Thai-Journal Citation Index (TCI). In *CRCI 2015 The 2nd Conference on Research and Creative Innovations* (Vol. 2015, pp. 194–199). Rajamangala University of Technology Lanna.
- Chetty, R., Saez, E., & Sandor, L. (2014). What Policies Increase Prosocial Behavior? An Experiment with Referees at the Journal of Public Economics. *Journal of Economic Perspectives*, 28(3), 169–188. <https://doi.org/10.1257/jep.28.3.169>
- Cochenour, D., & Moothart, T. (2003). E-journal Acceptance at Colorado State University: A Case Study. *Serials Review*, 29(1), 16–25. [https://doi.org/10.1016/S0098-7913\(02\)00267-8](https://doi.org/10.1016/S0098-7913(02)00267-8)
- Creative Commons Thailand. (2007, August 30). Retrieved June 11, 2018, from <https://creativecommons.org/2007/08/30/thailand/>
- Delamothe, T., & Smith, R. (2004). Open access publishing takes off. *BMJ*, 328(7430), 1–3. <https://doi.org/10.1136/bmj.328.7430.1>
- DOAJ. (2018a). Directory of Open Access Journals. Retrieved June 11, 2018, from <https://doaj.org>
- DOAJ. (2018b). Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing. Retrieved June 4, 2018, from <https://doaj.org/bestpractice>
- Golden, M., & Schultz, D. M. (2011). Quantifying the Volunteer Effort of Scientific Peer Reviewing. *Bulletin of the American Meteorological Society*, 93(3), 337–345. <https://doi.org/10.1175/BAMS-D-11-00129.1>
- John Wiley & Sons, Inc. (2018). Wiley Reports Fourth Quarter and Fiscal 2017. Retrieved June 11, 2018, from <http://newsroom.wiley.com/press-release/all-corporate-news/wiley-reports-fourth-quarter-and-fiscal-2017-results>
- Laakso, M., Welling, P., Bukvova, H., Nyman, L., Björk, B.-C., & Hedlund, T. (2011). The development of open access journal publishing from 1993 to 2009. *PloS One*, 6(6), e20961. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0020961>
- Narongrit Sombatsompop, Nongyao Premkamolnetr, Preeyanuch Ratchatahirun, Vachiraporn Surathanasakul, Wutthisit Yochai, & Teerask Markpin. (2003). *Journal Impact Factors for Thai Academic Journals* (Full Report). Thai Journal Citation Index Centre.

- NISO. (2013). *PIE-J: The Presentation & Identification of E-Journals* (Vol. 2013). National Information Standards Organization (NISO). Retrieved from <https://www.niso.org/publications/rp-16-2013-pie-j>
- Open Access Timeline. (2018). Retrieved June 11, 2018, from <https://symplectic.co.uk/open-access-timeline/>
- Piowar, H., Priem, J., Larivière, V., Alperin, J. P., Matthias, L., Norlander, B., ... Haustein, S. (2018). The state of OA: a large-scale analysis of the prevalence and impact of Open Access articles. *PeerJ*, 6, e4375. <https://doi.org/10.7717/peerj.4375>
- QS World University Rankings. (2016, August 22). Retrieved January 26, 2017, from <http://www.topuniversities.com/qs-world-university-rankings/methodology>
- RELX Group. (2018). *Annual Reports and Financial Statement 2017*. Elsevier B.V. Retrieved from <http://www.relx.com/~media/Files/R/RELX-Group/documents/reports/annual-reports/relx2017-annual-report.pdf>
- Scimago Lab. (2018). SJR : Scientific Journal Rankings. Retrieved June 13, 2018, from <https://www.scimagojr.com/journalrank.php?type=j&country=TH>
- Singleton, A. (2013). APC — what's in a name? *Learned Publishing*, 26(1), 3–4. <https://doi.org/10.1087/20130101>
- Squazzoni, F., Grimaldo, F., & Marušić, A. (2017). Publishing: Journals could share peer-review data. *Nature*, 546(352). <https://doi.org/10.1038/546352a>
- Sriprai Chotjirawatthana. (2011). Electronic journal acquisitions in university libraries. *Library Science Journal*, 31(1), 65–82.
- Taxpayer Access to Research. (2007). Retrieved June 10, 2018, from <http://www.taxpayeraccess.org/issues/access/index.shtml>
- Thai Journal Citation Index Centre. (2018). List of Journal in TCI Database. Retrieved June 8, 2018, from http://www.kmutt.ac.th/jif/public_html/list%20journal.php
- Times Higher Education (THE). (2017, August 29). World University Rankings 2018 methodology. Retrieved June 12, 2018, from <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/methodology-world-university-rankings-2018>
- Walker, R., & Rocha da Silva, P. (2015). Emerging trends in peer review—a survey. *Frontiers in Neuroscience*, 9. <https://doi.org/10.3389/fnins.2015.00169>

บทวิจารณ์หนังสือ

จุฑาทิพย์ จันทรลุน
JutatipChanlun

Exploring Research Data Management

โดย Andrew Cox and Eddy VerbaanUK, Facet Publishing, 2018

Research Data Management (RDM) เป็นแนวคิดการจัดการข้อมูลทางด้านการวิจัยตั้งแต่เริ่มเข้าสู่กระบวนการวิจัยไปจนกระทั่งการเผยแพร่และจัดเก็บผลการวิจัย ซึ่งการจัดการข้อมูลวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการดำเนินการวิจัยมีจุดมุ่งหมายที่ต้องการให้กระบวนการวิจัยนั้นมีประสิทธิภาพสูงสุด และเป็นไปตามเป้าหมายขององค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผู้ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยและมีความถูกต้องตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นทางด้าน 1) การสร้างข้อมูลและการวางแผนเกี่ยวกับการใช้ข้อมูลวิจัย 2) การจัดโครงสร้างข้อมูลและให้รายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลวิจัย 3) การจัดเก็บอย่างเป็นระบบเตรียมการเข้าถึงข้อมูล และการสำรองข้อมูล 4) ค้นหาแหล่งข้อมูลและแบ่งปันกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องรวมถึงการเผยแพร่ในวงกว้าง (Whyte & Tedds, 2011)

หนังสือเรื่อง Exploring Research Data Management ที่แต่งโดย Andrew Cox และ Eddy Verbaan เป็นหนังสือที่ให้เนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิดเบื้องต้นและแนะนำเกี่ยวกับการจัดการข้อมูลวิจัยพร้อมแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ผู้อ่านได้ติดตามและนำไปพัฒนาความรู้ เนื้อหาในหนังสือเริ่มต้นด้วยการกล่าวถึงการวิจัยและความสำคัญรวมถึงความซับซ้อนของข้อมูลที่นำมาใช้ในกระบวนการวิจัย แนวคิดเกี่ยวกับการจัดบริการเพื่อสนับสนุนการวิจัย การตัดสินใจในการออกแบบรูปแบบการบริการข้อมูลวิจัยที่มีความแตกต่างกัน เริ่มจากการสร้าง

นโยบาย การฝึกอบรม ไปจนถึงการสร้างระบบจัดเก็บข้อมูลวิจัย เนื้อหาโดยรวมของหนังสือจะครอบคลุมประเด็นที่สำคัญ ได้แก่

- การให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานและอุปสรรคของการจัดการข้อมูลวิจัย
- นโยบายสถาบันและการทำกรณีศึกษาเกี่ยวกับการให้บริการข้อมูลวิจัย
- การปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการข้อมูล
- การให้ความรู้เกี่ยวกับข้อมูลวิจัยและการฝึกอบรมนักวิจัย
- จริยธรรมและการบริการข้อมูลวิจัย
- กรณีศึกษาและคำแนะนำที่เป็นประโยชน์จากการทำงานบริการข้อมูลวิจัย

สำหรับการจัดแบ่งเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้แบ่งเป็น 20 บท โดยจะเริ่มตั้งแต่แนวคิดเบื้องต้นไปจนถึงบทสรุปเกี่ยวกับการจัดการข้อมูลวิจัย หัวข้อในแต่ละบทมีดังนี้

1. Introducing research data management: ให้แนวคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดการข้อมูลวิจัย และความสำคัญของการจัดการข้อมูลวิจัย
2. The social world of research อธิบายเกี่ยวกับกระบวนการวิจัยในรูปแบบต่างๆ
3. What are research data?: ให้อธิบายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลวิจัยว่าคืออะไร และมีความสำคัญอย่างไร ในกระบวนการวิจัย ตลอดจนการรวบรวมข้อมูลและวงจรของข้อมูล
4. Case study of RDM in an environmental engineering science project: ตัวอย่างกรณีศึกษาที่สำคัญเกี่ยวกับการจัดการข้อมูลวิจัยในบริบทของโครงการทางด้านวิศวกรรมศาสตร์
5. RDM: drivers and barriers: ให้แนวคิดการดำเนินงานการจัดการข้อมูลวิจัยและปัญหาอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน
6. RDM as a wicked challenge: กล่าวถึงปัญหาและความท้าทายในการดำเนินงานการจัดการข้อมูลวิจัย
7. Research data services: แนวคิดการจัดบริการข้อมูลวิจัย การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจที่เกี่ยวข้องกับการจัดบริการตลอดจนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและการสนับสนุนด้านการวิจัย
8. Staffing a research data service: แนวคิดเกี่ยวกับบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการบริการข้อมูลวิจัย บทบาทหน้าที่และทักษะที่สำคัญ
9. Requirements gathering for a research data service: อธิบายเกี่ยวกับการรวบรวมข้อกำหนดที่สำคัญและจำเป็นสำหรับการบริการข้อมูลวิจัยซึ่งสามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่น การสำรวจ การสัมภาษณ์
10. Institutional policy and the business case for research data services: แนวคิดเรื่องนโยบายสถาบันและกรณีศึกษาทางธุรกิจสำหรับการบริการข้อมูลวิจัย
11. Support and advice for RDM: แนวคิดการให้การสนับสนุนและให้คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดการข้อมูลวิจัยที่สำคัญ ตลอดจนข้อสงสัยที่พบเห็นได้บ่อยๆ จากการดำเนินงาน

12. Practical data management: ให้นำปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการข้อมูลไม่ว่าจะเป็นการจัดการข้อมูลบุคคล การจัดการความเสี่ยง การจัดการไฟล์ การสำรองข้อมูล และการส่งเสริมการจัดการข้อมูล
13. Data management planning: อธิบายการวางแผนด้านการจัดการข้อมูล วิธีการขั้นตอนตลอดจนข้อดีของการวางแผนในการจัดการข้อมูล
14. Advocacy for data management and sharing: การสนับสนุนการจัดการข้อมูลวิจัยและการแบ่งปันข้อมูลตลอดจนแนวคิดสำหรับนักวิจัยในการสนับสนุนส่งเสริมการใช้ข้อมูลวิจัย
15. Training researchers and data literacy: แนวคิดการอบรมนักวิจัยและการให้ความรู้เกี่ยวกับข้อมูลวิจัยตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องที่ต้องได้รับการอบรม หัวข้อการอบรมรวมไปถึงการประเมินผลการอบรม
16. Infrastructure for research data storage and preservation: แนวคิดเรื่องโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญและจำเป็นสำหรับการจัดการข้อมูลวิจัย การจัดเก็บและการเก็บรักษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ
17. Evaluation of RDS: แนวคิดในการประเมินการจัดการข้อมูลวิจัยว่ามีกระบวนการขั้นตอนอย่างไรบ้าง เกณฑ์ในการประเมินต่างๆ
18. Ethics and research data services: แนวคิดในเรื่องจริยธรรมและการให้บริการข้อมูลวิจัย
19. A day in the life working in an RDS: นำปฏิบัติที่สำคัญเกี่ยวกับการจัดการข้อมูลวิจัย การพัฒนากลยุทธ์ที่สำคัญ การให้การสนับสนุน ตลอดจนการฝึกอบรมเกี่ยวกับการจัดการข้อมูลวิจัย
20. Conclusion: the skills and mindset to succeed in RDM: บทสรุปของการจัดการข้อมูลวิจัย

รวมไปถึงทักษะและแนวคิดที่จะทำให้การจัดการข้อมูลวิจัยประสบความสำเร็จหนังสือเล่มนี้เหมาะสำหรับบรรณารักษ์และผู้สนใจอื่นๆ ที่มีความสนใจที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการข้อมูลวิจัยและต้องการพัฒนาการให้บริการข้อมูลวิจัยในสถาบันหรือองค์กรประเภทต่างๆ นอกจากนี้ยังเหมาะกับผู้ที่เรียนทางด้านบรรณารักษศาสตร์ จดหมายเหตุ และการจัดการสารสนเทศที่มีความสนใจทางด้านการจัดการข้อมูลวิจัยด้วย

References

- Cox, A., &Verbann, E. (2018). *Exploring Research Data Management*. London: Facet Publishing.
- Whyte, A., &Tedds, J. (2011). “Making the Case for Research Data Management”. *DCC Briefing Papers*. Edinburgh: Digital Curation Centre.